

Armandus

De declaratiōe difficultū termino-
rum; tam Theologicalium q̄; Phi-
losophie ac Logice.

LANDES-
UND STADT-
BIBLIOTHEK
DUSSELDORF

Proemium

Incipit epistola proe-
malis eximij doctoris Armā
di: ordinis predicatorū. in tra-
ctatus de declaratōe difficili-
um dictorū et dictionum in Lo-
gica. Philosophiā: et Theo-
logiā.

Reuerēdissi-
mo in xpo patri ac do-
mino suo spēalissimo
dño Johāni diuina or-
dinatōe epō Brunēsi. Frater Ar-
mandus de bello visu in ordine pre-
dicatorū. Deo vestreque reuerētie: ac
primorū aliorū utilitati cupiēs affe-
ctū et effectū illius impedere chari-
tatis q̄ tarda molimina nescit. Cū
humili recōmendatōe deū deorū in
syon faciē ad faciē intueri. In agro
dñico diuinā scripturā q̄uis sit
messis plurimā. iuxta tñ saluatoris
eloquiū: operarij s̄ nō multī. Fru-
ctus em̄ duodecim ligni vite reuelā-
tur puulis. et illis sapiētib; abscon-
dūtur q̄ terrena sapiētes in suis co-
gitatōib; euanescent: q̄ se dicētes sa-
piētes stulti fiūt: possidētes eam sa-
piētiaz q̄ est stulticia apud deū. Nō
em̄ gustāt q̄ suauis est dñs: nō ine-
bziant ab uerbate domus dei. nec
de petra melle faciāt: terrā lacte et
melle manantē deserūt. p̄ egipriaca
sapiētia: quā lacteus moyses refu-
rauit diuine legis et lucis eximij spe-
culator. In terrā ergo hanc uiuenti-
um (ubi bona uident dñi et optima
possident) yestrā paternā diligenti-
am consperī tāto diligētius ad salu-
tis manipulos colligendos uirtuo-
sis ardorib; inhiantē quāto humili-
tatis studijs a studiosis affectibus
nō spernitis de saxo durissimo oleū

dulcedinis expetere: s̄ spinis rosam
colligere: ad silicē frequētatis uicibus
percutere: ut aque saliant sapientie
salutaris unde possit bibere popu-
lus et iumenta. Ego ergo animad-
uertēs ad sacrarum eloquia scriptu-
rarū: yestrū aliorūq; multorū do-
minorū meorū viroz uenerabilium
scholas sacri palacij frequētantiuz
affectū auidū et auide studio sum. q̄
bus baccalarīarū obsequio minus suf-
ficiēs (vtriq; lignea facula et fumosa
inter mūdi luminaria iuxta solares
lunares. sidereosq; radios) sum ius-
sus a maiorib; fumum aliquē emic-
tere: aut noctilucā claritatem: vicit
tanta charitate: tantis constrictis
impensis. honoribus. tantis benefi-
cijs alligatus: velut dilectōis et ob-
ligationis hincinde stimularus cal-
caribus pedes figere: vtrq; pulsatus
plectro musico nō sicut psalter de
coris cantamina. sed sicut decacorū
dum muta dare sonamina coactus
sum: vicitrice trahēte vndiq; chari-
tate. Cupiens itaq; ad nouitiorū
utilitatem in sacris eloquijs audiē-
dis: q̄uis in alijs pfecti sint facultat-
ibus et periti: habitum induere p-
fessorū in quibus reuerunt et regū
presuerunt et presunt doctores exi-
mij. magistri precipui et ardui profes-
sores. informatores lucidi. rectores
instructoresq; preclari: ad eorum in-
ductōem facilem tractatum edī-
di sup declaratione dictorum et di-
ctionum ut communiter magis ig-
notorum his qui in alijs facultati-
bus sunt imbuti: que in vsu theolo-
gorum et in alijs locutōibus sunt se-
pius in occurfu. Et nō solum theo-
logicis: s; philosophicis theologie
famulantib; q̄ iuxta doctrinā beissi-
mi Augustini a phis gentiliū velut
ab iniustis possessoribus in obse-
quium diuini eloquiij perahuntur.

A ij

Proemium

Sicuti z filij israel ab egyptijs aux sapiētē z argentū eloquētie z p̄cio sa queqz i suo exitu spoliātes ad ministeriū sacrificij solitudinis rapuerūt. Ignorantia q̄ppe hoz sicut z in ceteris sciētij iuxta **A**resto. sniam in suis palogifant elēchis facile audientes. In hoc itaqz opusculo seu tractatu ministeriū exhibeo q̄si ca / nales fontū **L**aban. q̄ ad aquādis gregibz potū aq̄ mistice tribuebant Defectus ab hoīe p̄fectus a deo q̄ insufficientiā nrām supplet. **N**ō igit ad melloz btōz doctoz z dcōz sub limiū cardines celi p̄abulantū fal cem vel segetē inualidā manū mit / to. sed cū **R**uth post terga metētiū spicas colligo euadētes. **O**ffero ad opus tabernaculi nō aurū: nō argē tū: nō hyacinthū: nō purpurā: byssū qz retortā. sed pilos capraz aut pel les arietū vtinā rubricatas: gēmis p̄ciosis in munera doctoz meoz ex cellentiū reseruatis. **E**t duo era mī nuta cū paupcula in gazophilaciūz tēpli pono: cū magna munera nō cō tinear mei ibecillitas intellectū. **S**o lū igit viā parare: ostiū aperire: enu cleare intelligētā. de abscondito spe luncarūz: de doctoz penentralibz: de catharactaz vocibus p̄intendēs: vt abyssus abyssūz inuocet: pedes diri go ad altitudinē diuitiarū sapie et scie dei. q̄s aplūs inuestigabiles ad **R**amanos z incōprehēsbiles admi ras. **E**xardescēs ergo vt mors forē dilectio vehemēter exoptat: vt p̄ h diuinū eloquiū in scripturarū agro fertili: vbi **J**onate sagittas vltra se **D**auīd intellexit z puericia nō ag / no scit: accedētibz spina pungens nō appareat spica plena. In hoc agro **J**oab in q̄ absolō cauma ponit: nō septē spice credant p̄cuisse vredine q̄ formose pullulant culmo vno. nec vna botros cypri cōtinens suspicet

labrusta: nec dulce credat amarū. z lucidū tenebrosūz. **V**eniat ḡ oro p̄secutores studiosi. studētes deuoti deuote atretē. **Q**uis cū xpi discipul famefētibz d̄ spicaz cellulis grana reficiētibz nō eduxit. **Q**uis labores manū suaz beatos nō habuit qui manū suā misit ad fortia z iuxta p / missum dauitricū illō nō habuit. **I**n tellectū tibi dabo z instrūā te i via hac. **Q**uis introduct⁹ in cellā vira riā p̄ regē in cubiculū genitricis: vī nū nō degustauit cōditū. nō bibit d̄ inebriāti calice q̄ a palmita descri bit tam p̄clarus. **F**ilij iacob egyptū creūt saccis plenis pecuniaz frumē to. q̄nimo saccus **B**enjamin augu riū ciphū argētū p̄tinebat. **N**unqd egyptijs palpantibz tenebras apud filios isrl lux lucebat. **J**acebat mor tua egyptioz p̄mo genita: z israel si os disponebat igressus. **I**ngressus vtiqz dei mei regis qui est in sancto **S**ubuertebat dñs apud egyptios rotas curruū: ferebanturqz in p̄fin dū. sed ambulabant p̄ sicū filij isrl in medio rubri maris. **N**ō est ergo fames apud horea p̄baronis fru mento p̄dito ad salutē. **Q**uintimo st̄ plena p̄mptuarā eructātia ex h in illud **E**rgo reuerēdissime dñe nō sine labore p̄pter lectionē z aliozum occurrentiū occupatiōem p̄tinuam aliqd̄ ordinauit: vt ad scripturā sa / crā veniētibz patentior sit accessus. vt thesaur⁹ reperiat in agro absco / ditus: quē regnū celozū rex celestis appellabat. vt dragma p̄dita redren tibz sit occurrens. vt margaritā qui requirit inueniat p̄ciosam. **E**t sic im / plecto eloq̄o dñico querēs inueniat. petens accipiat. z pulsans valeat in troire. **S**ane in hoc tractatu in p̄o prijs vitiūz velut in arūdineo bacu lo nō cōfidens: vestigijs doctoz in / hereo melioz. z p̄cipue doctozis cō

De preambulis

manis reuerēdissimi et p̄clarissimi sancti Thome. Cuius scriptura sal cōdiens est doctrinā aliā qualēcunq; . Hanc qui sequitur nō ambulat in tenebris. a via veritatis nō deuiat. a sana doctrina nō errat. vitat laq; os. cōfundit deuios. instruit dubios. et in p̄hie et theologie splēdore veritates irrefragabiles elucidans amota p̄cussione fallaci stabili ceteris trāscuntib; pedē figit. Hūc ergo tractatus in tres p̄ncipales iudicauit ad vtilitatē studentū diuidendū. **P**rima pars p̄tinet ser p̄nia preambula breuia q̄ sunt fundamēta introductoria ad sequētia declaranda. **S**ecūdo subsequunt declaratiōes dictōrum et dictionū vocabulorū cōmuniū que ex philosophicis seu theologicis diuina eloquia tractatib; sepius sunt ad manū. **E**t q̄ horū pontif. declaratio vt possimus aliqua refulgentiā splēdoris cōspicere illi q̄ habitat in altissimis: lucē inaccessibile. **N**ō quidē vt aq̄ilari et nudo intuitu sicut sol aspiciatur in rota. sed vt p̄ speculū in emigmate: iuxta sententiā apostolicā per visibilia ad eius inuisibilia p̄surgamus. **I**dcirco pars tertia in quodam generali determinat que et quō nomina deo et diuinis p̄ueniant. **I**n q̄ (q̄ est alpha et o: p̄ncipiū et finis) finē opis posui et mercedē. **U**ltimo autē vt sit facilis q̄sitorum inuentio cunctorū capitulorū tituli extrinsec⁹ ab opis substātia (vt theologorum moris est) debito ordine describuntur. **V**erū q̄ iuxta eloquiū b̄ti Gregorij: sacra scriptura alti et plani fluij tenet typum **I**n quo et agnus peditet et elephas nater. quedā sc̄ hoc modo p̄tractāda que rōne sue altitudinis sic trāscendūt: vt p̄t̄ in p̄ncipio vbi de trāscendētib; est tractatus: q̄ nō poterūt sic sicut subsequē

tia familiarit̄ declarari. **V**estra ergo p̄clarissima et reuerēda paternitas et illustri. p̄sapia oriūda: alta sapiētia: p̄clara sciētia: pudētia circūspecta: virtutum oīm arcem tenēs: hunc tractatū suscipiat. et si videat pandat volētib; legere in eodē. quē nō discendū sed corrigendū offero tanto patri. **U**ltra q̄ p̄posuerā hāc proemiale epistolā prorelaui. sc̄ charitas que nō nouit terminū hanc extendit: qua paratus sum vestris placit⁹ siue aliorū dominoꝝ in palatio audientiū semp̄ in his et alijs grata promptitudine famulari

ExPLICIT epistola proemialis p̄clarissimi doctoris Armādi diuini ordinis p̄dicatorum in tractatus oīm dicendorum.

Incipit tractatus primus de p̄ambulis: in q̄bus radicaliter continent̄ inferius tractanda.

Prologus

Utergo circa dīcēda ordinati⁹ p̄cedatur: ad primū p̄ncipale huius tractatus accedēdū est. **H**oc autē est p̄mittere quasdā suppositiōes siue quedam p̄uia p̄ambula: que sunt ser. in q̄bus radicaliter continent̄ omnia q̄ inferius sunt dicēda. et habent cōsequēter p̄ ordinem vt patebit.

Quid sit complexū et incōplexū. et quō se habēt ad operatiōem intellectus. **C**apitulum I.

Primū p̄ambulū est de cōplexo et incōplexo quid sit et quō se habet ad operatiōem

Tractatus Primus

intellectus. z quid istis nominibus importat. **U**bi sciendum est qd fm **A**resto. in libro pdicamentoz. **E**o rñ que dicunt: quedā dicunt sine cōplexione. vt cū aliqua ps orōnis sola dicit vel due sine verbo cōplectēte. vt cū dico sortes soluz. vel currit solū. vel cū dico sic. pertrus bernardus. z sic de alijs: que singulariter z p̄cise accepta sunt ptes orōnis z nō orō. **Q**uedā dicunt cum cōplexiōe. vt cum sit orō ex noie z verbo. vt sortes currit: vel similis. **Q**ue dicuntur sine complexione vocantur termini z incōplexa. **Q**ue autē cum cōplexiōe dicuntur vocantur orōnes. p̄positiones enūciationes. z cōplexa. **E**t tam cōplexis q̄ incōplexis respōdet p̄ceptio intellectus. qz incōplexis respōdet p̄ceptio intellectus q̄ est fm primam opationem intellectus. s. simpliciu intelligentia. **C**ōplexis vero respōdet p̄ceptio intellectus fm secundam operatōem que est simplicium apphensoz cōpositio vel diuisio. vt fiat p̄positio p̄ affirmatōem in p̄positione. diuisio autē p̄ negatōem. z hec patent tertio de anima.

Quōm p̄plexoz z incōplexoz cōceptōes reducunt z resoluunt in p̄ceptōem entis: qd est p̄mū intelligibile **Capitulum II.**

Secundū p̄ambulū est. qd si cur in p̄ceptōibus intellectoz p̄plexis. s. in p̄positionibus z enūciationibus: oportet fieri reductiōem in aliqua cōplexa que sunt principia p̄ se intellectui nota: in que oia alia resoluunt. vt p̄mo posteriorū dicit. aljs periret scia z esset p̄cessus in infinitū. **I**ta in conceptōibus incōplexis terminoz inuestigādo quid vnūquodqz est: oportet fieri reductiōem ad aliquid incōplexum qd p̄mo intellectus cōcipit: z ad quod

omnes p̄ceptōes alioz simplr dicitur terminoz finalit̄ resoluuntur. **P**rimū autē principiu demonstrabiliuz z enūciabiliū ad quod oia alia resoluunt fundatur sup esse. z est de quolibet esse vel non esse. **E**rgo mō p̄simili terminus incōplexus (ad cuius p̄ceptōem oēs p̄ceptiones incōplexoz resoluuntur) est ens quod ab actu essendi sumit. **C**ū autē p̄ceptus cōplexozum resoluat in conceptum incōplexoz: necesse est qd oēs cōceptōes tam p̄plexoz q̄ incōplexoz resoluant finaliter in p̄ceptōem entis. **E**t ita dicit **A**uicē. in p̄n^o sue metaph.

Quō diuidit̄ ens in ens reale z ens rōnis. in substantiā z accēs. in ens fm se z in ens fm accidens. z quid sit vnūquodqz istoruz **Capitulum III.**

Tertium p̄ambulū est. qd ens ad qd oēs conceptōes aie resoluunt diuidit̄ triplr. **N**az oē ens: vel est rōnis tm̄ qd est soluz in aīa z ab aīa: qd de se nihil est cir cūscripto oī actu intellectus. et hoc ens nihil dicit positue z subiectiue in aīa. sed obiectiue solū vt nūc suppono. **H**oc est ens reale. z hoc ē qd nō est ab aīa. sed p̄t esse in aīa et extra aīam. nec depēdet ab opatione intellectus p̄cise. qz est ens reale quod h̄ esse in rez natura: circūscripto oī actu intellectus. **E**t istud ens diuidit̄ in ens quod est ens habēs esse p̄ se. z hoc est suba. z in ens qd h̄ esse nō p̄ se subsistēs sed in alio. z hoc ē accēs: qd diuidit̄ in nouē pdicamēta accētium. **A**lio mō diuidit̄ ens in ens qd dicit̄ p̄ se: vt hō est aīal. et in ens qd dicit̄ fm accēs. vt hō est albus. **H**ec est eadē ista diuisio cū p̄ma. qz p̄ma diuisio entis in suba z accēs attendit̄ fm qd aliqd ens in sua natura est suba vel accēs. **H**ec autem

De preambulis

scda diuisio entis in se z fm qd acci-
dens est attendit fm qd aliqd pdi-
catur p se vel p accns de aliquo. vñ
ista diuisione hoc totū (hō est aīal)
est ens p se. z hoc totū: hō est albus
est ens fm accns. Iste aut tres diui-
siones entis ponunt pmo metaph.
a pfo ca° de ente. Ad primū ergo
genus vel modū entis pñtēt omnes
scde intentōes. vt genus spēs z noīa
que designant noibus scde impo-
sitis apud grāmaticos. z scde inten-
tōis apud logicos. z de talibz pprie
est logica. Ad scdm aut modū en-
tis pñtēt oēs res q̄ fecant noibus
pme impo-
sitis: z in logica vocant
pme intentōes. Et de oibus talibz
entibz sunt oēs scie reales. vt de mo-
tu physica zc. Quantū aut ad terti-
am diuisionē de entibus p se dictis
sunt scie reales. Entia autē p accns
illo mō nō pñtēt ad sciam nec ar-
tem. vt ptz sexto metaphisice

Quo oēs cōceptōes oīm
entū (que resolunt in pcepti-
onē entis) addunt aliqd supra ens.
nō tñ ab ente diuersum. sed solū spe-
cialē modū essendi. **Cap. III.**

Quartū pambulū. qz oēs
pceptōes simplicū z icōple-
roz resolunt in ens fm Qui
cennā in pncipio sue metaph. o3 qz
oēs alie pceptōes intellectus accipi-
ant ex additōe ad ens. Enti aut nō
p̄t aliqd addi quasi exis extraneuz
a natura eius p modū quo dñā ad-
dit generi vel accns subiecto. qz q̄li-
bet res essentialr est ens. Un phūs
tertio metaph. pbat qz ens nō p̄t eē
genus. sed p tanto dicunt aliq̄ addi
sup ens inquantū expmūt aliquem
moduz ipsius entis in essendo. qz nō
expmūt explicitē noie entis absolu-
te p̄siderati. Hoc aut p̄tingit dupl̄r
Uno mō vt modus exp̄ssus sit mo-

bus p̄ns gñaliter oē ens: z significē-
tur noibus pme impōis z pueniat
oibz generibz entū z singuloz gñi-
bus ac singul̄ genex. Et talis mo-
dus eēndi expmūt q̄ncz noibus trā-
scēdentiū. s. vno. bono. re. aliqd. ve-
ro. q̄ de oibz decē generibz dicunt. z
de singulis genex: z de gñibus sin-
guloz: sicut z ens. Alio° vt modus
exp̄ssus sit aliqs modus spēalis en-
tis. Sūt em̄ diuersi q̄dus entitatis
fm q̄s accipiunt diuersi mōi eēndi
Et hic modus distinguit. qz est qdā
modus eēndi solū in aīa z fm aīaz
et hūc modū essendi hñt entia rōis.
et hūc modus eēndi nō distinguit. z
talīa entia impo-
tant noibus scde
impōis: vt noie gñis z spēi. Et est
qdā modus essendi realis in rez
natura circūscripto actu aīe: quem
modū eēndi hñt entia realia oīa. qz
distinguit in decē gradus entitatis
in re extra. Et iuxta hos modos ac-
cipiunt diuersa rez gñā. s. decē pdi-
camēta: que sunt. suba. q̄ntitas zc. z
hec fecant noibus pme impōis z in-
tentōis. z de istis dicet inferius

Quo noīa tam pme impōis
q̄ scde aliq̄ conueniūt pluribz
generibz entū. aliqua vni generi so-
lum. aliqua vni speciei vnius gene-
ris solum. **Cap. V.**

Quintū pambulū ē. qz q̄uis
entia rōis nō distinguatur
fm diuersuz modū eēndi: dī-
stinguunt tñ fm magis cōe z min-
cōe. qz quedā intentōes sunt cōes oī-
bus generibz decē. vt sunt gen° spēs
zc. que oī generi pueniūt. qz in oīm
gñe inueniunt. Quedā aut solū vni
gñi vel vni spēi in vno gñe. vt suppo-
sitū in gñe sube solū inuenit. psona
aut in genere substātie attribuitur
solū speciei substātie rōnalis. Si ta-
men vt quidam volūt psona sit nō

Tractatus Secundus

men scde impositōis. Quantū etiā ad noīa pīme impositōis qbus si / gnificat res extra aiā: ita est q q / dam pprie dicunt in vno gñe. sed sili / tudinarie inueniunt dici in alio. vt / nomē substātie dī pprie in gñe sub / stātie. sed p silitudinem dī in genere / qlitatis. Ita z color qlitas ē de sub / stantia albedinis. sicut aiā de suba / hoīs. Et qlitas pprie est in qlitatis / gñe qdam mō aut inuenit in genere / sube z qlibet alio inquantū oīs dī / tia p dīcat in quale subale. Queda z / aut pueniūt generi sube sic q nullo / mō nec pprie nec silitudinarie inue / niunt in generibz accētium: vt hoc / nomē psona. z sic de alijs zc.

¶ Omne nomē fm grāma / ticos est pīme impositōis vel se / cūde. fm logicos est pīme intentōis / vel secūde. **Caplm. VI.**

¶ Tertū preambulū est. q fm / grāmaticos omne nomen est / pīme impositōis vel scde. et / fm logicos pīme intentōis vel scde. / et hoc realit idē est. licet voces sint / diuerse. Quid aut sit intētio. z qd / pīma z qd scda. z p psequēs qd noīe / pīme intentōis z scde importet: de / clarabit inferi? vbi de intentōe age / tur. Et hec sufficiāt de pambulis

Incipit tractat?
scōs de declaratōe difficiliū / dīctorū z dictionum in logica / philosophia z theologia

Prologus.

¶ Remissis sex suppositōibz / pīmis ad dicēda (qd erat / pīmū in hoc opere facien / dum) nunc accedendū est / ad secundū pncipale. videlicet ad de

claratōem vocabulorū z noīm que / cōiūs in vsu loquentium difficul / tem faciūt in theologica facultate. / Et pīmo de noībus pīme intentōis / siue impositōis. Scdo de noībus / scde impōis siue intentōis. Quan / tū aut ad noīa pīme intentōis pīmo / dicendū est de illis noībus q expri / munt modū entis generalr psequē / tem omē ens. z addūt hunc modū / siue exprīmūt ad ens. Scdo de noī / bus qbus expmunt speciales modi / essendi. Quantū ad pīmū duo sunt / faciēda. qz pīmo ponēda est dīntia / significatio: z sufficiētia eorū noīm / dī psequētē omē ens. que dicūtur / trāscendētia in gñali. Scdo descen / dendū erit ad qdlibet eorū in spēalt / vt dicat aliquid de quolibet

¶ De sufficiētia sex tranſcen / dētium: numerus et dīntia. et / qualiter se habeat ad inuicem. que / sunt. ens. res. vnum. aliqd. veruz. et / bonum. **Caplm. I.**

¶ Quantū ad pīmū sciendū est / q noīa que expmunt modū / entis psequētē generalr oē / ens. z addunt hunc modū exprīmē / do ipm varie super ens: sunt quin / qz trāscendētia. z ens ad qd addūt / hunc modū est sextum trāscendens / Horum aut sufficiētia: significa / tione: silt z dīntiam ab inuicem po / nit sanct? Thomas in qstionibz de / veritate. q. i. ar. i. z cōster sumit hoc / mō. Modus em expīus psequens / omē ens generalr duplr potest acci / pi. Vno modo fm q psequitur vni / quodqz in se. Alio modo fm q con / sequitur vni quodqz in ordine ad ali / ud. Si pīmo mō hoc est duplr. quia / talis expīio vel fit affirmatiue vel / negatiue. Nihil aut inuenit affirma / tiue dīctū absolute qd possit accipi

De transcendētibus

omni ente: nisi essentia eius fm quā esse dicitur. sic ab hoc modo affirmatiue exp̄ssio imponit hoc nomē res. qd in hoc differt ab ente fm **Auicē**. p̄mo sue metaph. q̄ ens sumit ab actu essendi. sed nomē rei exprimit q̄ddita tē siue eētā entis **Negatio** autē cōsequēs oē ens absolute est indiuisio z hanc exprimit hoc nomē vnū. nihil em̄ aliud ē vnū q̄ ens indiuisū. **Si** autē modus entis exprimat sc̄do modo fm ordinē vnus ad alterū. hoc ē dupl̄. **Uno** modo fm dīnāz. z tūc ad hoc imponit hoc nomē aliqd: quasi aliud qd **Unū** sicut ens dicit vnū in q̄ntū est in se indiuisū: ita dicit aliqd in quātū est ab alijs diuisū. **Alio** modo fm p̄ueniētā vnus entis ad alterū et hoc q̄dem nō p̄t esse nisi accipiāt aliqd qd natū est cōuenire cū omni ente. hoc autē est aīa que est q̄dam mō (vt dicitur tertio de aīa) oīa. **In** aīa autē est vis p̄gnoscitiua z appetitiua. **Cō**ueniētā q̄ entis ad intellectū exprimit hoc nomē **verū**. z fm hoc **Isaac** definit veritatē dicens. **Veritas** est adēq̄tio rei z intellectus. **Cōueniē**tiā autē entis ad appetitū exprimit hoc nomen bonū. vn̄ in p̄ncipio **Ethic.** dicit qd bonū est qd oīa appetūt. **Con**cludēdo q̄ recolligit qd sex s̄z trāscēdētia. **Ens** ad cuius p̄ceptū oīm resoluunt p̄ceptus. qd differt ab oībus alijs. quia ab actu sumit eēndi **Res** ab eētā **Unū** a sui indiuisio ne. **Aliqd** ab alioz diuisione **Verū** a p̄ueniētā ad intellectū. **Bonū** a p̄ueniētā ad appetitū. **Et** sic h̄emus p̄mū p̄positū qd fuerat declarandū

De p̄mo trāscendēte qd est ens. z sp̄cialiter quō diuidit in actū et potentiam **Capitulum II.**

Sc̄do descendendū est ad dicendū aliqd de q̄libet isto rū sex trāscendētū in sp̄ciali.

Primo de ente qd est p̄mū: in cuius cōceptū oēs aliq̄ resoluūt. **Circa** qd sciendū est qd p̄ter diuisiones entis positas sup̄ius z modos q̄bus diuidit. qd positi s̄z in tertio p̄ambu lo vel tertia sup̄pone p̄ncipali p̄uā ad dicēda: adhuc **Arist.** v. metaph. ponit vnā diuisionē entis: q̄ est qd ens diuidit in actū z potentia. qd dicitur distinctio z acceptio entis est rōne sui **Et** qd nō est cōiter a doctoribz expl̄cata in se z in suis mēbris difficultatē affert. **Et** iō hic videndū est quō hec diuisio z mēbra diuisionis h̄nt intelligi. **Circa** qd ponēdus est p̄mū intellectus diuisionis **Sc̄do** declarāda est diuisio fm duplicē intellectu datū. **Tertio** dicendū erit aliqd de multiplicitate actus z potētie

Quō diuisio entis in actū et potentia intelligat tripl̄. et quō p̄ueniat entī **Capitulum III.**

Quantū ad p̄mū sciendū est qd diuisio entis in actū z potētia tripl̄ p̄t intelligi **Primo** vt sit diuisio vn̄ cōis in diuersa entia vt ens diceret diuidi in rosam q̄ est actu. z in rosam q̄ nō est actu sed in potētia in p̄ncipijs rosaz. **Et** sic diuisio entis in actū z potentia ē diuisio i duo entia. q̄z vnū est in actu et aliud in potentia. z hoc nō videt̄ prope sonare diuisio **Sc̄do** vt sit diuisio eiusdē entis in actū z potētia. et hoc dupl̄ **Primo** vt dicatur ens diuidi in actū actualē: qd h̄z aliq̄ actualē ex̄tiam vt rosa in vere. **Et** in potētiā q̄ h̄z esse in potētia in suis p̄ncipijs. vt rosa in hieme. **Sc̄do** modo vt dicat̄ actus vn̄ z eiusdem rei sua ex̄stētia actualis. et sic denoiatur ab eo qd ē in eo realiter actuali. potētia autē dicat̄ ipsa possibilitas ad actualitatē quaz h̄z q̄ respicit agens z suū p̄ncipiū. z hoc p̄tpe

Tractatus Secundus

presenti si agēs sit causa in fieri et pferuās in esse: vt sol respectu lucis in aere. Vel p pterito si causa pcesserit et nō est causa pferuās in esse. vt domificator respectu domus. Et sic dicitur dupl'r talis potētia p denoiatiōem ab extrinseco. qz vel a potētia passiua vel actiua rei. Et quātū ad istos duos modos diuisionis pōt poni exēplū ueniēs vt rosa. qz possz diuidi rosa in actū et potētiā dupl'r. Pmō pōt diuidi rosa in actū et potētiā sic qz ipsa qnqz existit actual'r in rerū natura. vt cū est actual' in uere. et sic dicitur in actu. Qnqz autē solū in potētia: qz sez nō est in rerū natura vt in hieme. sed est pte in suis pncipijs vl suis causis. Et hec diuisio rose rñdet pme diuisioni entis. et talis diuisio rose vel entis in actuz et potētiā nō est diuisio vnius et eiusdē rei in actu exñtis. sed est diuisio eiusdē rei exñtis aliqn in actu et aliqn in potētia. Alio mō pōt diuidi vt accipiat act' ipamet actual' exñtia. potētia autē accipiat ipamet possibilitas vel prās qua ipsa actu exñtis est possibilis ad essendū respectu sui cōseruatiui: vel fuit possibilis ad eēndū respē sui pncipij pductiui. et sic est denoiatio ab extrinseco et ab eo qd in rosa nō existit. sed in pncipio suo actiua vel passiuo. et sic actus et potētia respiciūt rosaz eandē numero actual'r exñtem. et hec diuisio rñdet sede diuisioni entis postea: et hec diuisio est eiusdē rei actual'r exñtis

Quō diuisio entis in actū et potētiā est diuisio realis. et quō rōnis. et quō in diuersas res. et quō modo nō. et quō modo dicitur possibile.

Capitulū. III.

His suppositis sciendū est. qz pimus modus diuisionis entis in actū et potētiā qnqz sit

plura entia et vñū est actu. alterū in potētia: nō videt multū ppius nec hz difficultatē. et ideo dimittat ad pns. sed diuisio entis eiusdē in actū et potētiā difficultatē hz quantuz ad vtrūqz modū. Et iō de vtrōqz dicendū est: et maxime qn i vtrōqz mō diuisio entis in actū et potētiā est realis. Ad quod ostendendū pmo oportz pmittere quō est triplex possibile sumptū a triplici potētia

Quō possibile dicitur fm potētiā actiua et passiuam et nō repugnātiā terminozum.

Quātū igit ad hoc sciendū pmo. qz aliqd dicitur possibile ab aliqua potētia. et ideo sicut loqmur de aliquo possibile: ita loq possum de potētia. Et ergo sit deductio clarior vtrāqz coniungēdo. Scienduz qz aliqd dicitur possibile vel impossibile tripl'r. Vno mō fm potētiā actiua sicut hōi est possibile ambulare fm potētiā gressiua: volare autē impossibile. Habet em hō in se naturalit potētiā actiua ad ambulandū. nō autē ad volandū. Scdo mō dicitur aliqd possibile vel impossibile fm potētiā passiuā. sicut corpi celesti est possibile moueri circulariter: corru pi aut impossibile. Est em in celo potētia passiuā ad vbi siue ad locū: nō autē ad corru pi. qz nō est cōpositū ex cōtrarijs. Tertio mō dicitur aliqd possibile vel impossibile nō fm aliquam potētiā actiua vel passiuā habendo respectū ad ens fm se et absolutē. Et hoc modo in logicis dicitur possibile aliquid enūciabile cuius termini nullam habet repugnātiā. vt possibile ē qz fortes currat. Impossibile vero dicitur illud cuius termini hnt repugnātiā. vt cum hō manēs hō mo sit asinus. et istud possibile dicitur possibile p coherentā terminozum vel nō repugnātiā terminozum.

De transcendētibz

et est respectu cuiuscūq; factibilis a quacūq; potētia. Impossibile autē vocat per repugnantia vel nō coherentia terminoz. et est respectu p̄ra dictioz. Et sic p̄z q̄ triplex est potētia. scz actiua q̄ est agētis. et passiua q̄ est patiētis. et p̄ coherentia vel nō repugnantia terminoz que p̄p̄rius dicitur possibilitas. et hoc est respectu vtriusq; potētie tam actiue q̄ passiue. Et ab hac triplici potētia sumit̄ possibile triplex. possibile fm potētia actiua. et possibile fm potētia passiua. et possibile fm coherentia vel nō terminoz repugnantia

Quō diuisio entis in actū et potētiā est realis et in res diuersas.

Capit. V.

Hec diuisioe p̄missa scdo sci endū est. q̄ diuisio entis respectu vnius et eiusdē entis in actum et potētiā. q̄ scz ens d̄ in actu ab actuali existētia. ens autē in potētia quia solū est in potētia et in causis suis: potest tripl̄t accipi fm triplicē modū potētie noiare. Si em loquamur de actu respectu potētie actiue et respectu sui p̄ncipij. p̄ductiui: sic dico q̄ diuisio entis in actū et potētiā est realis: et duoz realium realis differentū. q̄ actiue nullus actus nec aliqua res p̄ductiua est sui p̄p̄rius. et sic rosa realiter differt a potētia sua actiua. p̄ductiua. Si autē loquamur de potētia passiua qua actus d̄ possibilis: sic dicen dū est q̄ etiam potētia passiua que est ad aliquē actum. et actus ad quē est dicunt realiter differre. quia impossibile est idem fm idem formaliter simul esse in potētia et in actu. et iterū: quia nihil stat cum opposito suo formaliter simul. sed potētia ad actum stat formaliter simul cū op̄posito actus. sicut potētia ad albe-

dinem stat cū nigredine actuali. et hoc modo actualis existētia rose in vere differt realiter ab existētia potētie passiue que existit in humore terre in hieme. Si autē accipiat potētia tertio modo. scz p̄ non repugnantia vel pro coherentia terminoz qd idem est. sic talis possibilitas nō dicit nisi exclusionē impossibilitatis. que circūscripta potētia actiua vel passiua nō est aliqua res in rerum natura. Et sic accipiendo diuisioe entis in actum et potētiā ab hac possibilitate dicta nō est diuisio duoz diuersozum realiter. nec est diuisio realis. Verū est autē q̄ quelibet aliaz potētiā. scz actiua et passiua includit possibilitates nō repugnantie terminoz. Et ideo cū realiter nihil sit aliud diuersum ab illis vt est in illis et ad illa redūcitur: tunc iudicandū est de ea sicut d̄ alijs duabus potētijs. scz actiua et passiua. Si autē accipiat diuisio entis tertio mō. f. q̄ intelligat diuisio entis in actū et potētiā: sic q̄ eadem res actu existēs diuidatur in actum rōne sue existētie p̄ denominatōem intrinsecā. et in potētiā rōne possibilitatis quam habet ad essendum respectu sui p̄ncipij productiui et cōseruatiui simul quale. p̄ductiui est sol respectu lucis in aere. vel respectu p̄ncipij productiui quōis nō cōseruatiui sicut est faber respectu cultelli. Prīmū em. p̄ductiui est causa in fieri et cōseruans in esse sicut sol. Secū dum aut. p̄ductiui solū in fieri causa est: sicut faber. Sic dicendū est q̄ talis diuisio non est in diuersas res sed eiusdē rei a seip̄a. put̄ cōsideratur diuersimode. quia prout accipit fm illud qd est quantum ad actualē existētiā suā. p̄p̄riaz sumitur actualitas eius. Quantum autē ad potētiā eius actiuā vel passiua que est

Tractatus Secundus

vel causans actu et cōseruans: sicut sol lucē in aere. vel causans et nō cōseruans: sicut faber cultellū. sumit p̄ extrinsecā denoiatiōe potēcialitas vel p̄ tpe quo causans erat et conferuat. vel p̄ tpe quo causauit. Igit̄ hec diuisio est vni⁹ et eiusdē entis realis sed est diuisio rōnis et non realis. et nō est diuisio in diuersas res. **Prī**ma igit̄ diuisio scz oīm triū puenit oībus entibz. qz quedā sunt in actu et alia in potētia. **Scda** puenit omnibz entibz posito qz mūdus sit creatus et tpe. **Sed** si mūdus fuisset ab eterno: et oēs res ab eterno fuissent eaz genera q̄ spēs q̄ indiuidua: illa diuisio locū nō haberet. qz in illa diuisiōe in eadē duratiōe potētia p̄cedit actū. **Tertīa** aut̄ diuisio entis cōuenit oī creature et omī entī creato. etiā si creature fuissent ab eterno. qz etiā nō habuissent p̄ncipiū duratiōnis: habuissent tū p̄ncipiū causalitatis respectu cuius atredidit potēcialitas tertio mō sumpta. **Ex** quo patz qz p̄ma diuisio oīm triū est realis et diuersoz realis. **Scda** est realis et diuersas res tertio mō q̄ potētia a qua sumit potēcialitas siue actiua siue passiua est diuersa ab eo. s̄ hoc nō est ponere in eodē ente diuersas res. quaz vna sit actualis existētia rei a qua sumat actualitas ei⁹. alia sit potēcialitas eius in ea existens q̄ sit alia potētia actiua vel passiua. **Tertīa** aut̄ diuisio est nō in diuersas res s̄ ē eiusdē rei vere et real. ipa aut̄ diuisio ē fm̄ rōem et nō fm̄ rem.

De multiplici acceptōe horū noīm actus et potētia: et eoz significatiōe **Capitū. VI.**

Tertio dicendū est de istozū et noīm multiplicitate. scilicet actus et potētie. et p̄mo de actu. scilicet cūdo de potētia. **Quantū** ad actus

dicēda sunt duo. **Prīmū** est vñ sumptū est nomē actus. et ad q̄ postea ē translātū. **Scdo** quō intelligit̄ illa communis distinctiō q̄ est duplex actus. scilicet p̄mus et secūdus.

Unde habuit originē hoc nomē actus. et ad q̄ est scdario extēsum.

Quantū ad primū vñ sumptū est hoc nomē actus p̄ p̄m̄ itz. metaph. **Quia** em̄ rebz noia ipominus q̄ eas cognoscimus. et iō vocēs s̄t signa p̄ceptū. vt d̄ p̄mo **Per**riber. **Cū** int̄ oēs actus motus sit nobis notior et magis sensu p̄ceptibilis. ideo motui fuit nomē actus i positū p̄mo vt motus actus dicetur. **Quapropt̄**. iij. p̄physi. motus de finit̄ p̄ actū. et d̄ q̄ sit actus entis in potētia. **Quā** aut̄ nō entia sensu p̄cepti nō p̄nt. ideo non entibz nullo mō attribuit̄ motus. licet eis alia attri buant̄. **Dicimus** em̄ nō entia esse intelligibilia et actu intelligunt̄. vt rosa in hieme actu nō eris. **Sed** non dicimus ea esse mobilia vt actu mota. vel q̄ actu moueant̄. q̄ propter cū nomē actus impositū sit motui ad ipm̄ p̄mo scandū. qz est nobis magis cognoscibilis rōne sue claritatē quā sensu p̄cepti. **Idcirco** tractū est nomē actus ad significandū illd̄ qd̄ hz motū transcendētē oēm actu alitatē et entitatē creatam. **Et** sic d̄ deus act⁹ nō qualiscūqz sed p̄mus. qz est causa oīs alteri⁹ actus. **Et** it̄ tractū est nomē actus ad oē illd̄ qd̄ dat esse actu alicui rei. **Et** qz forma oīs tam substantialis q̄ dat esse rei substantialē et simplr. q̄ accēntialis q̄ dat esse accēntale et fm̄ qd̄. vt albedo dat aliquā actualitatē. **Idcirco** oīs forma substantialis d̄ actus: et omē accēns de genere nouē p̄dicamētōz accēntium cū sit forma accēntialis d̄ actus. **Hec** est aut̄ d̄ntia inter deū (q̄ d̄ actus p̄mus) et alias formas

De transcendētibz

substantialē & accidentales que etiam acc^o dicunt. qz deus dicitur actus primus et purus non habens in se aliquā possibilitatē. Secus est de illis de quibus dictū est in priori capitulo: respectu quō accēdit diuisio entis in actū et potētiam. nec tamen nego in deo esse potētiam actiua. sed solum possibilitatē passiuā per cuius potētiam dicitur actus purus. In omni autē forma dicitur esse actus tamen substantialis quā accidentalis est aliquid possibilitas. ut patet per predictis in capitulo precedente. Quapropter nulla dicitur actus purus sed alique potētia dicitur actus primus respectu actiui sequentiū. ut in capitulo immediate sequente patebit. Et quo patet vñ ortū habuit nomen actus. et ad quod postea est tractū. et quō conuenit deo quod est forma omnium exemplaris non existens in alio. et quō uenit alijs formis quę sunt in subiecto: esse dantes vel substantialē vel accidentale.

¶ Quō hęc intelligi illa cōis diuisio quę dicitur quod est quod dicitur actus primus. quidā scđs. **Capitulum VII.**

¶ Secundo videndū est quō de hęc intelligi illa cōis diuisio qua dicitur quod est actus primus et scđs. Ad quod dicendū est quod triplex potētia intelligi actus primus et scđs. Uno modo ut quod deo uenit esse primū ens et esse actū primū. ut immediate dictū ē. Omnis autē res creata tali ordine est ens scđariū. et quod quibusdā rebus conuenit nomen actus: possit intelligi diuisio actus primi et scđi. ut deus quod est actus primus increatus et purus dicitur. refertur actus primus. actus autē creatus dicitur actus scđs. Alio modo posset intelligi actus primus et actus scđs secundum successione actiui: ut actus precedente dicitur actus primus. et actus sequens scđs in eadē specie vel in eodē genere. et sic non solum possit poni diuisio actus primi et scđi. sed etiā tertij vel al-

terius secundum additionem actiui. Et illo modo Aristoteles. iij. de anima ponit triplicem operationem intellectus. Primā quę est intelligentia simpliciter quod dicitur. ut cum apprehendit quod natura lapidis. Secundam quę est apprehensio per oppositionem vel diuisio. ut cum dicitur quod lapis est suba quantum ad oppositionem: et hec est affirmatio. vel quod lapis non est homo quantum ad diuisioem: et hec est negatio. Tertiā quę est discursus a magis notis ad minus nota. quod fit in discursu syllogistico rationis. Et cum quilibet talium operationum sit quidā actus intellectus: posset dici quod prima operatio esset primus actus intellectus. et scđa scđs. et tertia tertius. et sicut hic ita et in alijs. Istis tamen duobus modis non est cōis acceptio istius distinctiois quā dicimus quod actus est duplex. scđs. primus et scđs quā ponit Aristoteles. in principio scđi de anima. Est ergo intellectus iste philosophi et cōiter loquentiū de actu primo et scđo quod cum (ut dictū est) omnis forma tamen substantialis quā accidentalis sit quidā actus in omni re in qua est. Cum omnis actualitas sit forma: ipsa forma potētia dicitur et dicitur actus primus. et secundum hoc aliquid dicitur esse in actu primo. Sed quod vnaqueque res sicut se habet ad esse ita se habet ad operari: ideo sicut forma est principium essendi: ita et principium operandi. omnis enim operatio est a forma. Cum autē operatio sit quoddam accūs ut predictū est. ipsum autē accūs quidā actus est: ipsa operatio dicitur primus actus in quantum est forma accidentalis. et dicitur actus scđs in quantum procedit et est a forma quę est principium actiōis et quę dicitur actus primus. Sicut ergo operatio dicitur actus scđs que a forma egreditur. ita per operationem actualiter existentem in operante vel ab operante dicitur aliquid in actu scđo. Sicut patet quod scia est quedam forma accidentalis de prima specie quantitatatis. et hec dicitur actus primus. et eā habens dicitur in actu primo per eā.

B i

Tractatus Secundus

Sed considerare actu est operatio que egreditur a scia modo quo actus elicitur a mente habitus scie. et ideo dicitur actus scie et habes actuali considerationem de presentibus et sciam dicitur esse in actu secundo. Et sic patet quid est actus primus quia ipsa forma. et secundus quia ipsa operatio.

De hoc nomine potentia unde traxit originem. et ad que secunda ratio est extensa. et quomodo est triplex potentia **Capitulum VIII.**

Secundo dicendum est de potentia. et primo in hoc nomine potentia traxit originem. et ad que postea est extensa. Secundo de illis quibus inuenitur nomen potentie. Quantum ergo ad primum in hoc nomine potentie traxit originem. et ad que extenditur postea sciendum est quod secundum Avicennam nomen potentie fuit primum inuentum ad sciendum potentiam hominum. prout dicimus aliquos magnos potentes esse. Ex hoc autem translatum est ex quadam proportionem et similitudine ad res naturales. quod sic patet. Dicitur enim inter homines esse potens quod facit quod vult. vel potest facere quod vult de alijs sine impedimento. et sic secundum hoc translatum est nomen potentie ad omne principium actionis in naturalibus. ut potentia dicatur tam in hominibus ubi ab eorum potestate primum eius nomen impositum est. quam in rebus naturalibus que sunt principium actionis ad que translatum est. secundum quod quilibet harum plus agere potest et minus pati. Secundum enim quod plus impeditur per hoc plus minuitur de potentia eius. Impedit autem potentia alicuius agentis vel naturalis vel voluntarij in quantum potest pati ab aliquo. Unde de ratione potentie est quantum ad primum sui impositum esse principium actionis et non posse pati. Unde illud quod non potest pati: dato quod nihil possit agere: potest dici. sicut ferri quod habet potentiam

ut non secat vel dividat. Sed ex alia consideratione. scilicet quod omni actionem agentis in aliquid recipi que actio est agentis: prout nomen potentie extensum est ad hoc ut recipiens actionem agentis habeat non in se potentie et potentia habet dicatur. que potentia vocatur passiva. Sicut enim illa que in agere est actionis principium potentia activa vocatur. ita illa que est recipiens principium passiva vocatur. Ex quibus colligitur quod est duplex potentia. una que dicitur activa. alia que dicitur passiva. Et quod in omni potentia activa vel passiva attenditur ut possibile non repugnet potentie. Idcirco ponitur. v. metaph. tertia potentia que vocatur potentia coheretie terminorum vel non repugnancia terminorum. Et quod ista fundatur super duas primas et videtur magis logice accipi quam realiter ab eis distincta. idcirco illa dimissa (quod per alias duas importatur) solū de alijs duabus in speciali persequendum est. Potentia enim coheretie vel non repugnancia terminorum dicitur respectu omnium que dictione aliqua non includunt. que sunt possibilis vel per potentiam activam vel passivam: ut quod ex ligno fiat lanx vel domus: est in ligno potentia sed non repugnancia terminorum. et per oppositum quicquid dictionem includit est impossibile: oppositum istius potentie. scilicet quod lignum manens lignum fiat lapis vel vitulum. unde ne hoc est possibile per divinam virtutem. licet sit possibile divine virtuti ex ligno subito facere vitulum. lignum tamen natura non manet.

Declaratio eorum que tangunt activam potentiam vel passivam **Capitulum IX.**

Secundo dicendum est de quibus istarum potentiarum. scilicet activa et passiva. et primo de activa. scilicet de passiva. Quantum autem ad activam potentiam dicenda sunt duo. Primo enim declaranda est ista distinctio de potest

De transcendētibz

ria que ponit in deo. s. de potētia ordinata z absoluta. Scdo declaranda est alia de potētis in hoīe. q. que dā sunt naturales. qdam rōnales

Quō intelligi d3 q in deo ē duplex potētia. ordinata. z absoluta. z que sit istarum quelibet.

Quantū ad primū quō intelligitur illa distinctio de potētia absoluta z ordinata in deo. Scien- dū q potētia dei absoluta d3 posse suū vel pās sua absolute z considerata sine respectu habito ad aliqd attributū diuinū. z hac potētia pōt absolute qcquid habet rōnem factibilitatis. z illud qd non pōt facere dicitur impossibile: nō ppter defectuz diuine potētie. sed ppter defectū rei factibilis q nō ē capax. sicut magister in theologia de potētia absoluta pōt docere theologia. sed q nō pōt docere asinū nō est defectus potētie in mgo. sed est defectus asini q nō est capax doctrine. Potētia aut ordinata d3 potētia dei ordinata ad aliqd attributū vel iusticiā vel sapientiā vel clementiā z hmōi. Et sic deus pōt aliqd de potētia absoluta qd nō pōt de potētia ordinata. Et verbi grā: de potētia absoluta deus pōt omēs q sunt in paradiso in infernū ponere. z de inferno omēs q ibi sūt in paradysum ducere. sed z considerato ordine sue iusticie q apparet hoc nō pōt. Itē de potētia absoluta possēt peccatori pōtito reuertēti veniā negare. sed z considerata sua misericōdia hoc nō potest. z sic de alijs. Et iā ponit exemplū quantū ad vtrāqz potētiā in humanis. qz rex possēt duos pauperes (quoz vnus eēt innocēs: ali- fur) de potētia absoluta suspendere sed de potētia ordinata nō nisi furē

Quō intelligit q alie sunt potētie naturales. alie rōnales

et haz alie rōnales p essentiā. alie p participatōem **Caplm. X.**

Quantū ad scdm pmo dōm est quō intelligit ista distinctio. q potētiāz aīe qdaz sūt naturales que sunt determinate ad vnū. alie sūt rōnales z valēt ad opposita. Scdo videndū est quō ille potētie sic distincte sūt determinate. que dā ad vnū. alie aut valēt ad opposita. **Q**uantū ad pmo sciendū pmo q naturale pōt sumi dupl. Vno mō q dicat naturale illud qd inest hoī a pncipijs naturalibz. z sic oēs potētie q sunt in hoīe sūt naturales: rā rōnales q alie. z sic vna nō distinguitur z aliā. Alio mō d3 naturale qd sequitur modū cōem nature. **H**oc aut cōis nature est eē determinatū ad vnū. sicut lapis h3 determinatū motū. s. ferri deorsuz. z sic qz in hoīe sunt qdam potētie determinate ad vnū. alie aut nō determinate. tō ponit distinctio. q qdam sunt potētie naturales. z iste sūt determinate ad vnū. z sunt omēs pinentes ad partem vegetatiuā z sensitīuā. z omēs que nō sunt nate obedire rōni. Ille aut que nō sunt determinate ad vnū dicunt rōnales. vt p essentiāz vel p participatōem. **R**ationale aut sic distinguit (ex quo scdo ponenda est distinctio potētiarum rationaliuz) qz quedā sunt rōnales p essentiā. que dam p participatōem. **D**icit aut rōnale p essentiā ipse intellectus vel rō que idē sunt. **S**ed rōnale p participatōem est appetitus. q distinguit in appetitū intellectīuū (qui dicit volūtas q dicit rōnalis p participatōem qz sequit ratiōem. qd em rō iudicat eligendū: hoc volūtas eligit z accipiat) et in appetitū sensitīuū. **D**icit aut appetitus sensitīuus rōnalis p participatōem. quia est apertus natus regulari p rationem. z quia ap

Tractatus Secundus

petitus sensitivus distinguit in irascibile et concupiscibile. **I**tem etiam irascibilis quod concupiscibilis dicuntur rationales per principationem. **T**amen notandum est quod doctores voluntatem aliquam vocant rationalem per essentiam, aliquam per principationem: in quantum tamen non est habitus. **Q**uia hoc est respectu diversorum. **D**icitur enim voluntas rationalis per essentiam in quantum preparat ad appetitum sensitivum non quod ipsa sit ratio essentialiter, sed quod est in parte intellectiva et rationali: hoc modo est appetitus sensitivus: sed est in parte sensitiva. **D**icitur autem voluntas rationalis per principationem in preparatione ad intellectum vel rationem, quod scilicet non est essentialiter ratio, sed principat aliquid cum ratione, scilicet partem superioris anime quantum ad subiectum. **I**tem etiam quod sequitur actum rationis. **U**ltimus notandum est quod potentie sensitive que dicuntur rationales per principationem dupliciter possunt considerari. **U**no modo putantur operantur instinctu nature, et sic ordinantur ad unum sicut natura, et sic sunt determinate ad unum, et isto modo dicuntur naturales et non rationales per principationem, nec sic sunt in eis aliquid habitus. **A**lio modo possunt considerari secundum quod operantur ex imperio rationis et ei subiacent, et sic possunt ad diversa ordinari et non sunt determinate ad unum, et sic dicuntur rationales per principationem, et ponuntur sic habitus in istis potentibus.

Quomodo intelligitur quod potentie naturales sunt determinate ad unum, et potentie rationales valent ad opposita. **C**apitulum XI.

Nunc videndum est secundo quomodo illud intelligitur quod potentie naturales sunt determinate ad unum, et potentie rationales valent ad oppositum. **E**t videtur quod potentie naturales dicuntur determinate ad unum in quantum naturales sunt, quod non habent facultatem ex se ad oppositum, sicut potest

calidi non potest ad oppositum per se, sed refrigerat, nec ad oppositum quod non calefaciat cessante impedimento, et ideo est ad unum determinata. **S**imiliter potentia gravis ad motum sic est determinata quod non potest ad oppositum contrarie scilicet ut moveatur sursum, nec potest ad oppositum contradictione ut non moveatur deorsum cessante impedimento. **P**otentie autem rationales maxime intellectus et voluntas: quod modo predicto dicuntur rationales per essentiam non sunt sic determinate ad unum in quantum possunt in oppositum: in his dicitur quod aliter non incedit a natura. **P**otest ergo intellectus ad oppositum quantum ad exercitium actus, quod intellectus potest considerare vel non considerare, lapis autem non potest non descendere cessante impedimento. **P**otest etiam intellectus in oppositum quantum ad determinatorem actus, quod potest considerare de albedine vel de nigredine, lapis autem non potest moveri sursum, deorsum sinistrosus, sed solum deorsus. **E**t ita potentia rationalis valet ad oppositum et contradictione, quod potest agere et non agere, et habitus et in habitus, sed non potest in contradictione, quod si intelligit ens non potest intelligere non ens, nec potest intelligere falsum quod secundum Augustinum non est intelligibile, quod quis posset intelligere verum. **P**otest autem in opposita habitus, quod potest intelligere albedinem et nigredinem et habitus, quod per philosophum in fine perit, si oppones contrarios non sunt habitus, tamen contradictionum sunt habitus. **P**otentie autem rationales per principationem possunt quidem in opposita non simpliciter et ex natura sua, imo sic sunt determinate ad unum ut prius dictum est. **S**ed possunt in opposita in quantum principant rationem secundum quod moventur a ratione ut sibi obediunt. **U**terque autem potentie rationales sunt active realiter vel mere passive vel active et passive simul, vel active grammaticaliter solum et passive realiter infra dicitur ubi agitur de predicamento

De transcendētibns

actōis. nō tñ expresse v' ad plus me
determino. Que autē restāt dicēda
de potētis aīe patebūt infra cū age
tur de secūda specie qualitaris

Quor modis dicūt poten
tia passiua. z qd est potētia na
tural' z obediētialis **Cap. XII.**

Secūdo videndū est de potē
tia passiua. z pmo ponenda
est distinctio de potētia na
turali z obediētiali. Secdo dicēdū
est qd est educi de potētia vtracq' v'
induci formā in vtracq' potentiam.

Quantū ad pmo dicendū est q
duplex est potētia passiua. qdam na
turalis. qdam obediētialis. Poten
tia autē naturalis dicitur que p' reduci p
agens naturale in actū. z hec est du
plex. Quia est qdā potētia passiua
respectu sui accētis. s. respectu act'
accētialis. z sic in qlibet subiecto est
potētia passiua respectu sui accētis
qz accētis causat a causa naturali vel
agēte naturali. z sic cignus est in po
tētia respectu albedinis. Alia ē po
tētia passiua natural' respectu act'
substantialis. z talis passiua ponit
in materia pma respectu forme sub
stantialis. Potētia autē obediētia
lis est duplex. Primo em ipse res na
te sunt obedire actōi diuine in fieri
qecquid est factibile de eis p diuinā
virtutē. z ideo talis potētia passiua
dicitur obediētialis. qz reducit ad actus
p agens nō naturale. sed p agēs sup
naturale qd est deus. cui in his que
sunt sup naturā res naturales nate
sūt obedire. Secdo etiā ipse res nate
sunt obedire artifici. z si nō sic vt di
uine actōi. tñ aliq' mō vt fiat de eis
p artē qd artifex fm rōem rectā z re
gulam artis intēdit. z iō etiā talis
potētia passiua (que p agēs artifici
ale inducit in actū respectu rez na
turaliū) p' dicit obediētialis. z sic in

trunco est duplex potētia passiua.
Una obediētialis respectu dei vt ex
eo subito fiat vitul'. Alia et' obedi
ētialis respectu artificis: vt p artē
ex eo fiat lectus. Est vltērius in
telligēdū q potētia passiua alio mō
distinguit aliter. Est em quedā po
tētia passiua iuncta actui. z sic ma
teria corpis humani est potētia cō
iuncta actui qd diu aīa est in corpe. z
corpus est in potētia passiua accētā
li iuncta actui cū est actu albedo ē
eo. Alia est potētia remota ab actu
aliqui maiori distātia: aliqui minor.
vt embrio est in potētia remota ab
actu aīe rōnalis qd diu manet sub
forma vegetatiua vel sensitiua tm.
et paries ad albedinē aīe dealbet.

Quid est educi vel induci
respectu potētie passiue. z q for
me educant de potentia naturali. z
q de potētia obediētiali. z qb' cōue
nit induci v' educi **Ca. XIII.**

Quia vero de potentia passi
ua forme educunt vel in eas
inducunt: iuxta hoc facilius
p' patere scdm. s. quid est educi for
mā de potētia materie. z q dicuntur
educi v' induci. Educit em formam
de potētia materie nihil aliud est q
formā depēdere fm esse z fieri ab ip
sa materia. Inducit autē formā in po
tentia materie nihil aliud est qz for
mā depēdere ab ipa materia fm fie
ri. licet nō dependeat fm esse. **Or** q
p' qz oēs forme naturales infra aīe
mā rōnalem depēdent ab ipa mate
ria fm suū esse z fm suū fieri. qz nec
extra materiā esse pnt nec extra ma
teriā fūit: loquēdo large de fieri. **Ad**
circo oēs forme subales infra aīam
rōnalem dicunt' educi de potētia ma
terie naturali z nō induci. **Sic** qz
oēs forme accētiales depēdēt qntuz
ad esse z fieri a potētia ipsius subie
cti

Tractatus

Secundus

eti: loquēdo de formis accēntali bus naturalibz oēs dicunt educi de potētia naturalī ipsi⁹ subiecti. **P**rīmo mō quantū ad formas subales naturales educit forma ignis de materia ligni. **S**cdo quantū ad formas accēntales educit lux de potentia aeris. **Q**uia autē aīa rōnalis nō depēdet fm esse suū a materia. licet omni ni cursu depēdeat fm fieri. qz extra corpus nō creat. ideo dī aīa rōnalis induci z nō educi. **Q**uia vero grā z alie p̄tutes infuse nō sunt p̄ potētia agentis naturalis. sed p̄ illius potētia cui nata sunt oīa obedire. **I**dem ergo grā z p̄tutes infuse nō dicuntur educi de potētia naturalī. sed soluz de potētia obediēciali. s; respēctū potētie naturalī p̄nt dici induci. **Q**uia vero depēdent fm esse z fieri a materia z subiecto. id est ab aīa. **I**dem ergo respectu obediēcialis potētie nullo mō dicuntur induci. sed solū educi. **E**t sicut est de formis artificialiū. qz tales forme dicuntur educi de potētia obediēciali. sed respectu potētie naturalis dicuntur induci. **E**t sic patz qd est educi de potētia materie z induci. z quid est educi de potētia naturalī z obediēciali. z qbus tam hoc q̄ illud conueniat.

De secundo trāscendente qd est res. qbus: et quō conuenit diuersis **Cap. XIII.**

Tercio de primo trāscendere qd est ens. nūc agendū est dī scdo quod est res. de q̄ bze/ni expeditōe nō dico nisi vnū. s. quō res dī duplī fm q̄ diuersimode de diuersis dī. **D**icit em̄ res fm grammaticos a ratus ta. tū. z qz ratū est idēz qd firmū. ideo res dī de entibz que hnt firmā entitatē: que sūt entia realia sicut lapis. **A**lio mō dī res a reoz reris. z qz reoz hoc p̄bū impoz/

tar actū intellectus z rōnis. id est etiam res dī de entibz q̄ non hnt firmū eē reale. sed solū hnt esse rōnis sicut se cūde intentōes. **E**t sic patz qz res qd est trāscendēs dicitur de entibz realibus. put dī a ratus ta cum. z de entibz rōnis put dicitur a reoz reris.

De vno qd est pncipiū numeri: quō cū ente pueritur: et quō differt. **Capitulu. XV.**

Quonia cōis est distinctio q̄ vnū est duplex. s. qd est pncipiū numeri. z qd puerit cū ente. **I**deo vdm est pmo quō dicitur. **C**irca qd sciendū est. qz forma dat esse rei. z dando sibi eē dat etiā sibi esse indiuisū. z qz forma est vna: dat etiā sibi esse distinctū ab alio: ita qz hec tria sunt a forma subali p̄ ordī/ nē. s. esse. z esse indiuisū in se. z esse distinctū ab alio. **E**t istis em̄ seq̄tur quartū. qd em̄ indiuisum est in se z ab alijs distinctū: seq̄tur qz habeat eē determinatū ita qz terminetur fm terminos eēntie. **E**t qn̄ forma subalis est forma materialis sicut sunt oēs corporee formę: talis dat esse determinatū nō solū fm terminos eēntie. s; etiā fm terminos q̄ntitatis. z fm diuersitatē formarū seq̄tur etiā diuersitas in terminis q̄ntitatis. **V**idemus em̄ z tradūt p̄bī qz forma terre adueniēs pugillo materie vt imaginari valem⁹ extendit eā fm simplū. **A**dueniēs autē eidem pugillo forma aque excēdit eā in decuplū. **F**orma autē aeris eidē pugillo adueniens excēdit fm centuplū. **F**orma autē ignis fm millesimū. qz quelibet requirit rariōē materiā. **E**t idcirco diuersis terminis q̄ntitatis quelibz forma terminat eā. z hoc p̄prium est forme materialī. qz forma spūalis solū terminat fm terminos eēntie z nō fm terminos q̄ntitatis.

De transcendentibus

Ergo fm q forma dat eē rei termi
nati fm terminos eēntie: dat ei esse
vni qd est vni de transcendentibus. fm
aut q dat ei esse terminatū p termi
nos qntitatis: dat ei esse vni qd est
pncipiū numeri. **Q**uā q p3 q ois res
a forma h3 q sit aliqd vniuz. qd qui
de vni importat sui indiuisiōē. **E**t
istud vni est duplex. Quia est vni
fm terminatōem eēntie. z illud cō
uertit cum ente. Aliud est vniuz fm
terminatōem qntitatis. **E**t q eadē
qntitate terminatū d3 p3inuū. ideo
tale vni dicit indiuisiōem in p3i
uoz. z qz diuisiō cōtinuū causat nu
merū. ideo tale vni d3 pncipiū nu
meri. **Q**uā q facilius p3 dicitia inter
ista. q est duplex. Prima est q vniuz
qd cū ente puerit inuenit in oī gñe
sed vni qd est pncipiū numeri nō ni
si in gñe quantitatis inuenit. nume
rus em causatur ex diuisiōe cōtinuū
qd est in gñe quantitatis. **S**ecda est
quia vni qd cū ente puerit impo
tat absolutā indiuisiōē. sed vnum
quod est pncipiū numeri importat
vt videf indiuisiōem quātitatis.

Quare indiuisio in genere
qntitatis facit spēale vni z cū
nomine speciali z non in alijs gene
ribus **Capitulum XVI.**

Hoc supposito oritur dubita
tio. sicut em in gñe qntitatis
ē aliqd ens qd est indiuisus
ita in gñe sube z qntitatis z in oibus
alijs gñibus. **U**n ergo est q ens in
diuisum in gñe qntitatis p3inue fa
ciat spēale vni sub vno qd cuz ente
puertit z spēale nomē habeat: sic vt
dicat pncipiū numeri: z nō illd ens
indiuisus z illa indiuisio q est in ali
is gñibus. **A**d hoc dōm est q indi
uisio q est in qliber gñe facit spēale
vni sub vno qd cū ente puerit. sed
nō sortit spēale nomē fm cōem vsuz

loquēdi: nisi solū vnum in qntitate
Huius autē rō est. qz ois vnitas oppo
nit mltitudini. z iō in oī gñe in q in
uenit vltra alia gñā spēalis rō mul
titudinis: rōnabile ē q inueniat spēa
lis rō vnitatis. sed in gñe qntitatis
inuenit rō spēalis mltitudinis. **S**yl
tra alia gñā inuenit spēalis rō vni
tatis. **P**robatio minoris. qz in alijs
gñibus exclusa qntitate ois multi
tudo esset dicitium fm spēm. z nul
la fm numez solū. z hec eēt forma
lif loqndo fm causas naturales qz
qd eēt fm diuinā potentia. **I**n qnti
tate autē z in materialibz rōne qnti
tatis est multitudo dicitium fm nu
mez solū. vt p3 in mltitudine hoim
z hmoi. ppter qd vni est in qntitate
qz mltitudo ei opponit q inuenit fm
p3ictā rōez spēale h3 spēale nomē z
vocat vni qd est pncipiū numeri

Quō in oī ente p3igit eē vni qd
ē pncipiū numeri z quō nō **Ca. XVII.**

Quia hō vniuz cōe est: vt pōt
patere ex dictis. qz vni qd ē
pncipiū numeri est solū in gñe
qntitatis. **N**os at numeram⁹ alia
q nō p3inēt aliq mō ad gen⁹ quācira
tis. z dicim⁹ ibi vni z duo. sicut in
deo ponim⁹ vnā eēntiā z tres pso
nas. z āgelos etiā numeram⁹ z pos
sum⁹ etiā dicere vnā albedinē z du
as zc. **T**ō ad videndū quō h p3 esse
dico: quō sit cōe dictū q vni dictū
de alijs q nō sunt de gñe qntitatis:
nō ē vni qd est pncipiū numeri **E**go
tū dico q oī vni vbi cūqz inueniat si
ue sit tūscendēs siue qd cūqz: puenit
q. sit pncipiū numeri. z illi vni z oī cō
uenit rō mēsure: diuersa tū rōe **U**bi
itelligendū ē q eē pncipiū numeri p3
esse duplr. **U**no⁹ vt sit pncipiū nūe
ri a quo numer⁹ inchoat. z hoc pnci
piū numeri oī vni puenit: taz vni
qd cū ente puerit q vni qd est pnci
piū numeri in gñe qntitatis. z sic pue

Tractatus Secundus

nit omni enti. **U**n isto mō possuz dicere. deus est vnus. pater z filii sunt duo. **E**t isto mō pnt numerari āge/ li z due albedines z duo pūctā. z sic omī vni puenit q̄ sit pncipiū numeri. s. vt a quo numer⁹ inchoat. **A**lio mō dicit aliqd esse pncipiū numeri. qz est pncipiū a quo numer⁹ efficit. si/ cut lignū qm̄ diuidit. quia ex eo fiūt duo ligna. **S**ic autē esse pncipiū numeri puenit soli quāritati p̄tinue q̄ p sui diuisione est pncipiū quāritatis discrete. **E**t p̄ p̄n̄ vnū qd̄ fundat in p̄tinuo est pncipiū numeri q̄ discrete quāritates numerant. z sic nō est vnū in deo nec in angelis nec in alijs a genere quāritatis. nec p̄nt hoc mō puenit esse vnū. z p̄ p̄n̄ nec deus nec angeli nec alia a genere quāritatis numerari p̄nt. **C**ulibz ergo vni conuenit rō mēsure. qz oīs numer⁹ est multitudo mēsurata p̄ vnū vt dicit Dionisius vlti. ca. de diuinis noībus. q̄ nō est multitudo nō p̄cipans vno. **S**ilr etiā culibz vni puenit q̄ sit pncipiū numeri. s. alio z alio mō. vt p̄ter dictis. quia multitudinē (q̄ nō est causata ex diuisione p̄tinui) mēsurat vnū qd̄ est pncipiū numeri z a quo numerus efficitur. z a quo numerus causatur

Quid addit vnū (qd̄ est pncipiū numeri) sup̄ cōtinuū in q̄ fundat. z qd̄ sup̄ vnū qd̄ cū ente cōuertit. z qd̄ p̄tinuū sup̄ illud vnum et quid vnū quod cū ente conuertit super ens **Caplin. xviii.**

Et his oīdo quarto quō se habet vnū qd̄ est pncipiū numeri ad p̄tinuū. **E**t dicendū q̄ vnum

(qd̄ est pncipiū numeri) sup̄ p̄tinuū (qd̄ est vnū) addit esse p̄tem aliquotam totius discreti. **N**ā esse p̄tinuū absolute acceptū nō importat eē partē aliquotā alicuius discreti. sed solū importat habere plures p̄tes indiuisas ab inuicē. vnū autē importat esse p̄tem aliquotā totius discreti vel alicui⁹ multitudinis. **Q**d̄ p̄ qz ad quēstionē factā p̄ quōtā p̄uenit r̄ndetur p̄ aliquotū. **Q**uī em̄ querit. quōt sūt sp̄s vtputa hoīes: cōueniēter r̄ndetur vn⁹ vel duo vel tres. z cōstat q̄ ibi est r̄nsio de vno qd̄ est pncipiū numeri. **E**rgo vnum qd̄ est pncipiū numeri sup̄ p̄tinuū addit esse p̄tem aliquotā alicui⁹ discrete multitudinis. cū nō dicat totam multitudinē vel totū discretū. **Q**uia vero feci mentōem de parte aliquota vt videat qd̄ est p̄s aliquota **S**ciendū q̄ numerus bz quāsdā p̄tes aliquotas. q̄sdam nō aliq̄tas. **P**artes aliquote dicunt que aliq̄tens p̄ se sumpte reddūt suū totū. z sic duo z tria sunt p̄tes aliquote senariū. qz duo ter sumpta faciūt senariū. z tria bis sumpta faciūt senariū. **Q**uattuor autē z q̄nqz sunt p̄tes nō aliquote. qz aliq̄tens sumpte nūq̄ faciūt senariū. **S**emel ei sumpte nō reddūt senariū. bis autē sumpte reddūt vltra. vt bis q̄rtuor faciūt octo bis q̄nqz decē. **U**lteri⁹ autē ostēdit ex dictis qd̄ addat vnū qd̄ est pncipiū numeri sup̄ vnū qd̄ p̄uertit cū ente. qz h̄ addit in q̄ differt ab eo. **H**oc autē est qz vnū qd̄ p̄uertit cū ente dē absolutā diuisione in q̄cunqz entitate. **S**ed vnū qd̄ est pncipiū numeri dicit indiuisiōnē in determinato ḡnē sēz in genere quāritatis p̄tinue. **S**e cūdo dicit in hoc. qz vnū qd̄ cū ente p̄uertit videt ip̄otare absolutā in diuisione. vnū vero qd̄ est pncipiū numeri importat esse p̄tem aliq̄tam

De transcendētibns

alicuius totius discreti vt dictū est
Cōtinuū vero qd est vñū vnitatē (q̄
est p̄ncipiū numeri a q̄ numer⁹ effi
cit) addit idē qd vñū qd est p̄ncipi
um numeri sup vñū qd cū ente con
uertit. z vltra hoc videt differre. q̄a
rō vñū qd cū ente p̄uertit est p̄ua
tiua. qz dicit indiuisiōnē. **R**ō autē cō
tinuū videt esse positīua. **V**nū autē
qd est trāscendēs nō addit aliqd rea
le sup ens. sed solū addit negatōem
diuisiōis. **N**ihil em̄ aliud est vñū
qd est trāscendēs q̄ ens indiuisum.
Ex q̄ p̄tz q̄ tale vñū cū ente p̄uertit
tur. sed nō **N**ā oīne ens aut ē sim
plex aut est cōpositū. qd autē est sim
plex est indiuisū actu z potētia. qd
autē est cōpositū nō habz esse q̄d diu
tes eius diuise sunt **S**z postq̄ sunt
vnite z cōposite p̄stituit ip̄m. vnde
esse cuiuslibet rei p̄sistit in sui indi
uisiōne. **E**t inde est q̄ vñū qd qz sic
custodit suū esse ita custodit suam
vnitatē. **N**umerus autē sup vnitatē
nihil addit nisi illud qd addit totū
integrale sup suas p̄tes. **T**otū autē
discretū sup totū cōtinuū addit. scz
habere p̄tes actu diuisas. z per hoc
realiter differt ab eo.

Quot mōis dicunt aliqua
esse vñū. z quot modis dici
tur vñū **Capitulum XIX.**

Quāto nūc videndū est q̄
modis dicunt aliq̄ esse vñū
Et dicendū q̄ cū (vt p̄dictū
est) vñū nihil aliud est q̄ ens indiui
sum: quot mōis d̄z vñū esse. **I**ndiui
sum autē aliqd d̄z dupl̄r. **V**no mō
p̄ accūs vt fortes est albz. qz albedo
inest forti. **E**t sic isto mō dicunt ali
qua ēē vñū p̄ accūs. siue sit vñū p̄ in
herentiā: vt in exēplo dicto. siue per
colligatōem: vt in onere lignoz. si
ue p̄ coadunatōem z p̄gregatōem

vt in aceruo lapidū vel tritici et hu
iusmodi. **A**lio mō d̄z aliqd indiui
sum z p̄ p̄ns vñū p̄ se. hoc autē est du
pl̄r **V**no mō aliq̄ sunt indiuisa sim
pliciter p̄ se. alio mō respectu alteri⁹
Si respectu alteri⁹: hoc est vl̄ respe
ctu alicuius sp̄ci. z sic dicunt oīnia
esse vñū specie q̄ sub vna sp̄ cōtinen
tur. vel respectu alicuius ḡnis. et sic
dicunt vñū ḡne quecūqz sub vno ge
nere p̄tinent **V**el respectu alicuius
analogi. z sic dicunt vñū p̄portione
vel analogice quecūqz sub vno analo
go p̄tinent. **D**icunt autē p̄ se vñū ēē
absolute z simpl̄r quecūqz s̄z vñū
numero. vt fortes est vñū numero.
Sed in istis est d̄tia duplex. qz que
dā hoz sunt vñū que s̄z indiuisa in
actu. z vñū in actu diuisibilia tñ. et
p̄ p̄ns plura in potētia. **E**t sic tripl̄
citer. **V**el diuisiōe quātitaris. sicut
qd est vñū z indiuisū p̄ p̄positōez for
me z materie vt lapis vel hō. **V**el
eius qd est ex q̄ est z qd est. vt ange
lus. vel fm̄ vtrūqz sicut qd est vñū
p̄ compōem materie z forme z vñū
p̄tinitate. z sic sunt vñū oīa corpa
naturalia. **Q** autē aliq̄ hoz nō sunt
diuisibilia vel nō diuidant̄ actu est
ex aliquo in eis p̄ter naturā p̄posi
tōis vel diuisibilitat̄. sicut sunt cor
pora celestia. z q̄uis nō sunt diuisi
bilia actu. sunt tñ diuisibilia fm̄ in
tellectū **Q**uedā sunt q̄z quodlibet
est indiuisibile actu z potētia. z hoc
est tripl̄r. **E**st em̄ aliqd indiuisibile
qd est vñū indiuisibilitate qd habz
aliqd in sui rōne p̄ter rōnem indiui
sibilitatis. vt punctū qd p̄ter indi
uisibilitatē importat sitū. **A**liqd ve
ro est vñū indiuisibilitate indiuisi
bile actu z potētia qd nihil aliud
importat. sed est ip̄a sua indiuisibi
litas. vt vnitatis que est p̄ncipiū nu

Tractatus Secundus

merit: et tñ inheret alicui qđ nō est ip
sa vnitas sicut subiecto suo. Est autē
aliqđ vnū indiuisibile actu et poten
tia qđ in sui rōne nō includit aliqđ
p̄ter rōnem indiuisibilitatis nec ali
cui alteri est inherēs. et talis vnitas
et tale vnū est deus: qui est cā et p̄n /
cipiū oīs alteri vnitatis. Ad istos
autē modos vnitatis reducitur oēs
aliqđ possent inueniri vel p se vel p
accēs. quia cū vnus opponat multi
tudini: rotiens dicit multitudino op
posita quotiens vnum

¶ Quibus gradatim puenit
maxie esse vnū. et inter oia en /
tia de^o est maxime vn^o. **Ca. XX.**

¶ Ex eo et predictis p̄t patere
quō et qbus puenit maxime
esse vnum inter omnia qbus
vnū puenit. Magis em̄ sunt vnū q
sunt vnū p se q̄ que sūt vnū p accēs.
Et inter illa q̄ sunt vnus p se: illa q̄
sunt vnū p se simplr et absolute ma
gis sunt vnū q̄ que sunt vnū respe /
ctu alterius. Magis autē sunt vnus
q̄ sūt vnū in specie. vt sortes et plato
q̄ que sunt vnū gñe. vt hō et leo. Et
illa magis sunt vnū q̄ sunt vnū gñe q̄
q̄ sunt vnū analogo. vt sortes et albe
do sunt vnū in ente. Int̄ illa vero q̄
sūt vnū in numero illud ē maxie vnū
qd̄ est vnū diuisibile in potentia di
uisiōe sola q̄ntitatis vt linea: q̄ qđ
est vnū diuisibile diuisiōe eēntiali
vt hō. et ista duo magis sunt vnū q̄
illud qđ est vnū diuisibile in poten
tia diuisiōe quātitatis et eēntiali. vt
qd̄libet corpus. Inter illa p̄o que
sunt per se vnum absolute que sunt
indiuisibilia actu et potentia: ma
gis sunt vnū q̄ illa q̄ sunt indiuisi /
bilia in potētia. Et inter hec plus ē
vnū vnitas q̄ p̄ctus. et deus plus
q̄ vnitas vel punctus. In deo em̄
nulla est partiū cōpositio. nulla di /

uisiōis p̄nuitas. nulla accētū
varietas. nulli inherēs. Quapropt̄
summe vnus est. q̄nimo mēsurā: p̄n
cipiū et causa oīs vnitatis. Illud em̄
qd̄ est maximū in q̄libet genere: est
p̄ncipiū in eo. vt dr. ij. metaph. et id
etiā dicitur q̄ illud quod est simplr
cissimū est mēsurā in quolibet gene
re. vt dicit in decimo.

¶ Quō cōuenit alicui rei esse
vnū et multa **Capitulum XXI.**

¶ Primo nunc dōm est quō
puenit alicui rei q̄ sit vnum
et multa. **¶** Vbi notandū q̄
nihil p̄hibet illud qđ est vno mō di
uisum esse alio mō indiuisum. sicut
qd̄ est diuisum nūerō vt sortes et pla
to: esse indiuisum fm̄ spēm. Sortes
em̄ et plato fm̄ Porph. sunt vnū spē
Participatiōe em̄ spēi plures hoies
sunt vnus hō. Et sic sūt cū vnū nō
dicat nisi ens indiuisus: p̄tingit ali
quid vno mō eē vnus. et alio mō esse
multa. Cōtingit q̄ q̄ aliqđ est vnū
simplr et multa fm̄ qđ. sicut indiuis
sum simplr et diuisum fm̄ qđ. qđ cō
tingit duobus modis. Primo qñ est
aliqđ indiuisum fm̄ essētia. licet sic
diuisum quātum ad ea q̄ sunt extra
essētia rei. sicut qđ est vnū subiecto
et mlta fm̄ accētia multa q̄ in eo sūt
vt sortes et ei⁹ accētia. sic em̄ sortes
est vnū simplr et multa fm̄ qđ. **¶** Se
cūdo hoc p̄tingit qñ aliquid est in
diuisum in actu et diuisum in poten
tia. Sicut qđ est vnū toto et multa
fm̄ p̄tes in quas est diuisibile. siue
p̄tes ille sint eēntiales (sicut matē
ria et forma in p̄positis) siue sint p
tes q̄ntitatiue vt in p̄nuitis. Tales
em̄ erit vnū simplr et multa fm̄ qđ.
¶ Si autē cōuerso aliqđ sit indiuisus
fm̄ qđ et diuisum simplr: erit vnum
fm̄ qđ et multa simplr. Hoc autē cō
tingit in oibz q̄ sūt plura diuisa nu /

De transcendentibus

mero. et sunt unū spē vel gñe analogo. et q̄ st̄ plura distincta et fm̄ essentia diuisa. et st̄ indistincta fm̄ rōem vel fm̄ p̄ncipiū. vel fm̄ cām. oīa talia sunt unū fm̄ qd̄ et multa simplr̄

Quo ens diuidit̄ in unū et multa.

Capitulum. XXII.

Quia vero ens diuidit̄ p̄ unū et multa: hec diuisio est per unū simplr̄ et multa fm̄ qd̄. Nam et ipsa multa nō cōtinent sub ente nisi fm̄ q̄ aliquo mō p̄tinent sub vno. Scdm̄ em̄ Dionisiū vlti. ca. d̄ diuinis nōibus: nō est multitudo nō p̄cipans vno. Que em̄ st̄ multa p̄ibus st̄ unū toto. et q̄ sunt multa accētib⁹ sunt unū subiecto. et q̄ multa numero sunt unū spē. et q̄ multa specie sunt unū genere. et que sunt multa processibus sunt unum p̄ncipio vel p̄uatiōe.

De q̄rto trāscēdente qd̄ est aliqd̄ quō est trāscēdens et nō aliqd̄. et quō dicit̄

Ca. XXIII.

Dicēdū nūc est de q̄rto trāscēdente qd̄ est aliqd̄. Dicit̄ est sup̄ius q̄ sicut unū dicit̄ ens in se indiuisum. ita aliqd̄ dicit̄ ens ab alio diuisum. ita aliqd̄ dicit̄ aliud qd̄. **U**bi intelligendum est q̄ multū dicit̄ aliqd̄ et aliqd̄. Nam aliqd̄ est adiectiuū gñis masculini. aliqd̄ aut̄ substantiuū vel adiectiuū substantiuatum in neutro gñe. **H**ec aut̄ est dīna inter hec. q̄ masculinuz genus ponit̄ circa suppositū et p̄sonā vnde subiectū ponit̄ suuz significatū vel suā significatōem circa substantiam. **N**eque aut̄ h̄z suā significatōez ab solutā. **E**x q̄ significat̄ q̄ nomē adiectiuū significās alietatem significat̄ alietates in supposito vel p̄sona. vt cū dico alius hō. **S**ed substantiuū vlt̄ adiectiuū in neutro gñe substantiuatū importat̄ alietatē in essentia

et diuersitatē: vt cū dico aliud **U**n̄ in diuinis possuz dicere masculine. pater est alius a filio. q̄ dicit̄ p̄sona liter. sed nō possum dicere. pater est aliud neutraliter. q̄ significat̄ q̄ differrent substantialiter. hoc aut̄ est falsuz. **E**rgo cū aliqd̄ importat̄ quādam alietatē cum sumit̄ masculine aliqd̄ dicit̄ quasi alius qd̄. **H**oc aut̄ totū significat̄ alietatē in supposito nō in essentia. et sic nō est unū de trāscēdentibus. imo est signū p̄ricula re. et ab aliq̄bus vocat̄ indiuiduum vagū. q̄ nullū determinatū p̄culare designat. sed p̄culare indetermīnatū. **S**ortes aut̄ d̄z indiuiduū signatū. sed cū dico aliqd̄ fecatur quasi aliud qd̄. **A**liud aut̄ neutri gñis importat̄ alietates in suba. **E**t q̄ suba et essentia importat̄ p̄ hoc qd̄ dico qd̄ **U**n̄ et eēntia rei qd̄ dicit̄ vocat̄ vt infra patebit. id aliqd̄ substantiuū in neutro gñe est unū de trāscēdentibus importās diuersitatē neutralit̄. et p̄ p̄ns alietatē in substantia **U**n̄ aliqd̄ vnuz est de trāscēdentibus respectu illi⁹ respectū cuius d̄z aliud qd̄ d̄z aliqd̄ nō quocūq̄ mō. sed alietate substantiali et eēntiali. **E**t ita p̄t̄ q̄ aliqd̄ dicit̄ alietatē eēntialem. et sumitur substantiue. et est trāscēdēs. s̄z aliqd̄ sumit̄ in masculino et nō est trāscēdēs. **E**x q̄ vlt̄erius p̄t̄ q̄ p̄uenit̄ enter p̄t̄ dicit̄ in diuinis. pater est aliqd̄. et filius est aliqd̄. et pater a filio est alius qd̄. quia hic importat̄ sola d̄ntia p̄sonalis. quīs aut̄ posset dicit̄ q̄ pater est aliquid et filius est aliqd̄: nō tñ potest dicit̄ q̄ pater est aliqd̄ a filio. id est aliud qd̄. et filius est aliqd̄. i. aliud qd̄ a patre. quia vna est essentia vtriusq̄ et nō differūt essentialiter. **P**otest tamen dicit̄ q̄ pater et filius sunt aliq̄s et aliud qd̄ a lapide. et sic de alijs a quibus differunt essentialiter.

Tractatus Secundus

¶ De quinto transcendente quod est
veritas. Et primo quod est quadruplex
veritas quod aliqua dicuntur vera. scilicet veri-
tas quod deus est. veritas rerum naturalium.
veritas intellectus. veritas propositionis.
Capitulum. XXIII.

Anc dicendum est de quinto
transcendente quod est veritas. Et quod
veritas a veritate dicitur. ideo primo
de veritate quadruplici videndum est
Unde sciendum quod est quadruplex ve-
ritas. Una que dicitur prima veritas que
deus est. Alia veritas creata que est cu-
iussubter rei create entitas. Alia veri-
tas intellectus. Alia veritas orationis
que sic patere potest. Cum enim veritas et ens
quertantur: verum nihil aliud addit su-
pra ens nisi ordinem ad intellectum. Pro-
pterea divina entitas ut consideratur putatur
habet esse actu dicitur ens. quod sumitur ab actu
essendi ut dicitur est. Quia pro ipsa di-
uina entitas intelligitur ab intellectu
diuino (ipsi autem intellectui diuino di-
uina entitas totaliter adequatur. quod om-
ni modo que est intelligibilis est. et nul-
lo modo aliter) ideo ipsa diuina enti-
tas (ut comparatur ad actum essendi que est)
dicitur ens. ut comparatur ad intellectum
eandem adequate apprehendentem in omnibus
(qui est intellectus diuinus) dicitur ve-
ra. Et quod in diuinis secretis et abstra-
ctum non differunt. idem sicut est vera enti-
tas ita est veritas. Unde sicut deus est
sua entitas: ita est sua veritas per ade-
quationem sue entitatis ad suum intel-
lectum in affirmatione ut quod est trinus et
vnius. et negatione ut quod non est lapis
Ideo ibi etiam verum est. quod veritas
est adequatio rei et intellectus. hec
igitur veritas vocatur prima veritas si-
cut et prima entitas. Ideo ipse dixit
Iohannis. xiiij. Ego sum via veritas et
vita. Res autem quilibet ut consideratur
habet esse actu dicitur ens. et quod habet suam en-
titarum apprehensibilem ab intellectu. si /

cut respectu esse dicitur ens. ita ad intel-
lectum preparata dicitur vera. Res autem pre-
habere duplicem ordinem ad intellectum
scilicet per se et per accedens. Per se autem habet ordi-
nem illa res ad intellectum illum a quo
suum esse suum dependet. et a quo cognos-
cibilis est. Et isto modo dependet do-
mus ab intellectu domesticationis. et
generaliter omne artificiatum ab artifice
Alio modo habet res ordinem ad intel-
lectum per accedens. quod scilicet non dependet ab
eo suum esse. sed solum quantum ad co-
gnoscendum. quod accidit rei quod cognoscatur
et sic lapis dependet ab humano in-
tellectu. Iudicium autem sumitur de re
suum illud quod inest sibi suum se et non suum
illud quod inest sibi suum accedens. Quia
ergo res non dicitur vera nisi per ordinem ad
intellectum vel practicum a quo dependet
quantum ad esse et cognoscendum. vel specu-
latiuum a quo dependet quantum ad co-
gnoscendum solum: sed quod veritas que est in
rebus sit magis veritas suum quod depen-
det ab intellectu practico et specula-
tiuo quam suum quod dependet solum ab intel-
lectu speculativo. Quia pro omnes res
naturales comparantur ad intellectum
diuinum. sicut res artificiales prepara-
tur ad intellectum humanum. sequitur quod
res naturales respiciunt intellectum
duplicem. scilicet diuinum tanquam illum a quo
habet esse et cognoscendum. et sic res natu-
rales dicuntur vere suum quod assequuntur for-
mam siue similitudinem que est in intelle-
ctu diuino suum quam producant. et sic
dicitur lapis verus quod assequitur propriam lapi-
dis naturam suum per conceptum intelle-
ctus diuini. Respicitur etiam intelle-
ctum creatum speculatiuum. et sic secundario
dicuntur vere. quod nature sunt facere veram
estimationem de se et intellectum sibi con-
formare et adquare sicut sunt quantum
ad affirmationem. vel sicut non sunt
quantum ad negationem. Et sic autem dicitur
verum quod est aptum facere rectam estima-
tionem in intellectu quantum ad realem et

De transcendentibus

veram naturā auri quā habz. **Et** p
oppositū auricalcū dicitur aurū falsū.
Res etiā artificiales dicuntur vere p
paratōem ad intellectū practicū a
quo depēdent q̄ntū ad esse inquan
tū assequunt esse fm formā precōe
prā in intellectu artificis. **R**es igit
artificiales parant ad intellectū
practicū a q̄ depēdent sicut res na
turales ad intellectū diuinū a q̄ de
pendēt q̄ntū ad suū esse. **C**ōparan
tur autē ad intellectū speculariū al
terius a q̄ nō depēdent nisi q̄ntū ad
cognosci. sicut depēdent res natura
les a nō intellectu speculariū. **E**t
de tali rerū veritate que est rez enti
tas ad intellectū parata: vel specu
lariū v̄l practicū: dicit **Aug**⁹. li. so
liloquior. q̄ v̄ez est id q̄d est. **E**t in
li. de vera religioe. **V**eritas ē sum
ma similitudo p̄ncipiū sineylla dissimi
litudine. **E**t **A**uicē. dicit q̄ veritas
vniuersaliū rei est p̄prietas sui esse
q̄d stabilitū est ei. **V**eritas autē itel
lectus dicitur fm q̄d ipse intellectus ade
quat ipsi rei p̄ apphensionē suā fm
ea q̄ apprehēdit de re sibi in oibz con
formi: vel affirmādo ea q̄ rei p̄ueni
unt q̄ntū ad intellectū cōponentē et
affirmatiū. vel negādo ea q̄ rei nō
cōnemiūt quantū ad intellectū diuis
dentē et negatiū. **E**t q̄ p̄formitas
rei ad intellectū: et intellectus ad re
p̄ficitur in apprehēsiōe intellectus.
idcirco rō veritatis p̄mo cōsistit in
intellectu. et scđario ex hoc dicitur res ve
ra. **E**t ex h̄ dicitur p̄hs sexto metaph.
q̄ bonū et malū s̄t in rebz. v̄ez autē
et falsū s̄t in intellectu. **E**t sic defi
nit veritas ab **Aug**⁹. in li. d̄ vera re
ligioe. **V**eritas est q̄ ostendit id q̄d
est. **E**t **H**ylarius. **V**erū est defini
natū et manifestatiū esse. **E**t **I**saac
in libro de definitōibus. veritas est
adequatio rez et intellectus. q̄ rō ve
ritatis p̄ p̄us inuenit in intellectu.

Idcirco etiā p̄ hoc incipit p̄prie esse
in intellectu p̄ q̄d h̄z aliq̄d p̄prie in
tellectus respectu rei apphēse. **H**oc
autē est iudiciū de re apphēsa. hoc
autē est p̄prie intellectus p̄ponētis et
diuidētis. **E**t q̄ veritas est in intel
lectu q̄n de re affirmat p̄ iudiciū in
tellectus q̄d est: vel negat q̄d nō est
inde est q̄ veritas p̄prie est in intelle
ctu p̄ponēte et diuidēte in q̄ est p̄se
cta adequatio rei et intellectus. **Q**uia
vero in p̄ma opatione intellectus est
aliqua p̄formitas et adequatio licz
imp̄fecta. idcirco et̄ in p̄ma opatōe
intellectus scđario dicitur verū et falsū. et
eadē rōne in sensu q̄n res sensibilis
nata est adequari sensui fm id q̄d ē.
Et quo etiā p̄ similitudinē tractus est
nomē veri ad hoīem qui facit verā
estimatōem de se vel de alijs p̄ ea q̄
dicit vel facit. v̄n de tali p̄suevit di
ci q̄ verus sit. et p̄ oppositū q̄ sit fal
sus. et hoc p̄ quandā similitudinē. **U**n
et circa hoc ponit p̄hs quandā p̄ru
tem. ij. **E**t h̄ico. quā vocat veritatez
Et q̄ patz q̄ verū p̄ p̄us dicitur de scđa
opatione intellectus. in q̄ est p̄positio
et diuisio. et ibi p̄prie et p̄mario est ve
ritas et falsitas. **S**cđo autē tractū est
rōe cuiusdā p̄formitatis et adequa
tōis. q̄ aliqualis in alijs inuenit ad
p̄mā opationē intellectus et ad opa
tōez sensitivā: et v̄tra vsqz ad hoīez
et facta humana. fm q̄d est natū fa
cere verā estimatōem p̄ ea q̄ dicunt
vel fiūt. **Q**uia p̄o voces s̄t signa in
tellectiōnū. idcirco veritas ponit in
orōne sicut in signo. quia est signū et
significatiū veritatis que est in in
tellectu causata a re. de q̄ dicit p̄hs
in p̄dicamentis. q̄ ab eo q̄d res est v̄l
nō est dicitur oratio vera vel falsa.
p̄mo peribermētas.

Quo se habent p̄dicte q̄nt
tuoz veritates ad inuicem.

Tractatus Secundus

Capitulum. XXV.

Et dicitur pars quod diuina veritas ab aliquo non dependet. Sed omnia alia ab ipsa dependet. et ipsa est mensura omnium alterius veritatis et a nullo mensuratur. Veritas autem rerum naturalium dependet ab intellectu diuino et est mensurata ab eo. quod sic omnes res naturales sunt in intellectu diuino et omnia creata. sicut sunt artificiatum in mente artificis. Veritas autem rerum naturalium mensurat veritatem intellectus creati. Unde res naturalis inter duos intellectus constituta est mensurans et mensurata. sed intellectus speculativus non mensurat res naturales. sed practicus mensurat veritatem reipsum artificialium. Unde veritas intellectus speculativi est mensurata a veritate rei. Veritas autem ordinis est mensurata a veritate rei et a veritate intellectus cuius est signum. et ideo veritas intellectus est mensurata a veritate rei. et per hoc dependet ab ea. sed veritas ordinis dependet a veritate intellectus. et ideo mensuratur ab ea. Diuina igitur veritas est mensurans non mensurata. Veritas autem rerum naturalium et veritas intellectus quilibet diuersimode est mensurans et mensurata. veritas autem propositio est mensurata non mensurans.

Quomodo se habet veritas vel verum transcendens ad quatuor predicta. Capitulum. XXVI.

Sicut autem animal abstrahitur ab homine capra leone et boue. et est quod commune ad ea. Ita etiam veritas et verum quod est vnum de transcendens est commune istis veritatibus. et ipsum verum transcendens est commune et dicitur de omnibus. Unde deus est ens verum. res quilibet est ens verum. et intellectus est verus. propositio est vera: suis modis vnum quod

est verum. Veritas autem super quam liber rem veram non addit nisi ordinem ad intellectum. et ideo etiam verum non addit supra ens nisi conformitatem ad intellectum. Multa dicuntur talia circa veritatem et verum que hic explicanda non sunt.

De sexto transcendente quod est bonum. et primo quod est quadruplex bonitas. Capitulum. XXVII.

Nunc dicendum est de sexto transcendente quod est bonum. Circa quod notandum est quod bonitas nihil addit supra entitatem. nisi solum ordinem ad appetitum: sicut veritas ordinem ad intellectum. Est autem quadruplex bonitas: cuius distinctio sic patet. Nam est quedam bonitas essentialis et substantialis. et talis bonitas habet omnia entia in quantum habet substantiam et naturam et hec bonitas nihil aliud est quam substantialis entitas. Alia autem est bonitas accidentalis et supradicta. Hec autem est triplex. quod est quedam bonitas accidentalis et supradicta: que habet bonitatem in esse nature. sicut ambulatio ad ecclesiam sine claudicatione est habens bonitatem nature que supradicta ambulatio. Alia est bonitas moralis que supradicta bonitati nature ut ire ad ecclesiam ad audiendum missam habet preter bonitatem nature que gradus non claudicatione: bonitatem moris que vadit ad audiendum missam. Si autem iret claudicatione: actus ambulatio haberet malum nature. Et si iret ad surandum haberet malum moris. Est autem tertia bonitas accidentalis supradicta omnibus istis que est gratuita et meritoria. ut si aliquis vadit recto gressu ad ecclesiam ut audiat missam in statu charitatis existens: talis actus est bonus bonus

De transcendentibus

nitare nature, bonitate moris, et gratia, et meritoria. Et iste tres bonitates sunt supradite bonitati essentiali ipsius ambulationis.

Quo bonum transcendens se habet ad quodlibet pericula / re bonum. Cap. XXVIII.

Secundo videndum est quo bonum transcendens se habeat ad quodlibet periculare bonum, et bonitas transcendens ad quodlibet periculare bonitatem. Ad quod dicendum quod sicut verum transcendens abstrahit a quolibet periculare bono, et ipsum de quolibet bono dicitur. Sicut autem veritas super rem naturalem non addit nisi ordinem ad intellectum, ita bonitas substantialis super rem que est bona substantialiter non addit nisi ordinem ad appetitum. Bonitas tamen accidentalis boni addit aliquid supra bonitatem substantialem: quia perfectionem quandam. Et ita etiam bonum quod cum ente conuertitur non addit supra ens nisi convenientiam ad appetitum.

De noibus decem predicamentorum et eorum que pertinent ad ipsa. Cap. XXIX.

Postquam dictum est de noibus prime intentionis quibus exprimitur modus generalis consequens omne ens, que modum expriment omnia transcendentia. Nunc dicendum est de nominibus prime intentionis quibus exprimitur speciales modi essentialium realium, que nomina dicuntur de illis que conveniunt omni enti creato. Et vocatur a logicis decem rerum generum decem predicamenta que continentur sic speciales modos essentialium rerum que nullus modus essentialium in re aliqua invenitur qui non contineatur

ab aliquo istorum. Nec est alius que isto rui aliquo contineatur nisi omnibus istis modis conveniat ut dictum est de transcendentibus. Circa ista sic procedendum est, quod primo ponet simul eorum significancia, distinctia, et sufficientia. Deinde secundo descendens ad quedam nomina que conveniunt proprie predicamento subiecti: et suo modo predicamenti nove accitum, et sic scilicet omnibus predicamenti comia. Tertio autem veniemus ad quodlibet in specialiter ut de quolibet aliquid declarare quantum prius tractatus requirit: de illis etiam que continentur ab eis et de quibus predicatur ipsa. Quarto dicitur de quibusdam que sequuntur predicamenta vel omnia vel plura: que ab aliquibus postpredicamenta dicuntur. Quantum autem ad primum primo ponet sufficientia, distinctia significancia extensus. Secundo concludetur sub brevibus.

¶ Numerus et distinctio ac noticia predicamentorum.

Capitulum XXX.

Quantum ad primum ponenda est sufficientia, distinctia, et significancia simul noim decem predicamentorum que sunt, substantia, quantitas, qualitas, relatio, actio, passio, quod, ubi, situs, habitus. Hoc autem potest sic patere. Cum enim (ut dictum est) ens sit illud ad quod omnia alia reducuntur, et omnia alia addantur soli aliquo modo essentiali. Ens non potest descendere in hec decem predicamenta per distinctias forales, quia nec genus est, nec aliquid est quod sit extra intellectum entis. Sed descendit per diversos modos essentialium di quos ipsa nomina exprimentur ipsorum decem generum. Substantia autem non addit super ens aliquam naturam superadditam enti, sed solum aliquem specialem modum essentialium scilicet per se et in se ens. Accidens etiam est ens per aliud et in

Tractatus Secundus

alio scz in substantia. z sic ex oibus
noibus decē generū accipiuntur di
uersi modi eēndi z expmunt. a qui
bus mōis essendi fm logicos sumū
tur diuersi modi pdicādi. Omne er
go ens vel hz moduz essendi p se et
nō in alio. z hūc moduz expmit hoc
nomē suba: que est primū z pfectissī
mū genus entū. **Uel** hz modū eēn
di in alio scz in substātia. z sic gene
ralit expmit hoc nomen accētis. qd
nō facit speciale pdicamētū. **Sz** fm
q moduz essendi in alio inuenit no
uem modis: sic expmitur nouē noi
bus nouē genera z pdicamēta acci
dentū significantibz. que sic distin
guunt. **Accētis** qd haber esse in alio
scz in substātia: hz esse in substantia
p aliqd qd est in ea. vel p aliqd aliō
qd est extra substantiā: sed tñ est ap
plicabile substantie: vel suba est ap
plicabilis ei. **Si** pmo mō hoc fiat.
scz q accētis sit in substantia p aliqd
qd est in ea: hoc pte esse duplr. **Uo**
mō q sit p aliqd qd sit in suba abso
lute. **Et** hoc duplr. qz vel p materiā
et talē modū essendi expmit hoc no
mē quātitas: q dicit moduz essendi
accētis in alio. s. in substātia per ali
qd qd est in ea ex pte materie. **Uel**
p formā. z hoc expmit hoc nomē q
litas. qualitas em dicit modū essen
di accētis in alio. s. in substātia ex p
te forme sicut quātitas ex pte mate
rie. **Alio** mō pte esse accētis in substā
tia p aliqd qd est in ea nō absolute.
sed in pparatōe ad aliud z respecti
t e. z talem modū essendi accētis ex
pmit hoc nomen relatio qd signifi
cat similitudinem. sicut sortes dicit sili
p albedinē que est in eo nō absolute
sed in pparatōe ad albedinē que est
in platone. **Uel** etiā hie modus eēn
di expmitur p has duas dictōes ad
aliqd. tamē noie ad aliqd pte signi
ficari ipa relatio z ipa relatiua que

ad aliqd sunt. **De** rebus aut fecatis
p hec quattuor noia pdicta: videli
cet subam. quantitatē. qualitatē. re
latōem determinat. **Aresto.** in libro
pdicamentoz. **Sed** qd significet z
q res sint scate p ea: ostēdit. v. meta
phice. **Si** aut accētis sit in suba p ali
qd qd est extra ipam: cui est subie
tū applicabile vel suba. hoc pte eē tri
plr. **Primo** qz substātia vl subiectū
accētis pte pparari ad aliqd extra: si
cut habēs ad habitū. vt hō hz vesti
tū. z sic sumit pdicamentū habit
qz talis modus essendi expmit hoc
noie habitus vel habere. **Ex** appli
catōe em talis rei extrinsece causat
tale habere. **Uñ** autor sex pncipio
rū dicit. q habitus est corpus z eoz
q circa corpus st adiacētia. **Secūdo**
modo pte pparari subiectū ad aliqd
extra in pparatōe agētis ad paties
vl patietis ad agēs. **Si** pparet sub
iectū ad aliqd extra qd est aptū na
tum agere in ipm. sic talis modus
essendi expmit hoc noie passio. vñ
in sex pncipijs dicit q passio est effect
illatio qz actōis. **Si** aut pparet sub
iectū ad aliqd extra qd est aptū na
tū pati ab eo. sic dicit actio inesse subie
cto. **Et** talis modus eēndi accētis
expmit hoc noie actio. **Uñ** in predi
cto libro dicit q actio est fm quā in id
qd subiectū agere dicimur. **Licet** aut
actio z passio sint vnus motus: faci
unt tñ duo pdicamēta. qz motus. p
ut est ab hoc scz ab agere ē actio. p
ut est in hoc scz in patiete sic est pas
sio. **Tertio** pte cōparari subiectum
ad aliqd extra. sicut mensuratur ad
mensurā. z hoc duplr. qz duplex est
mēsurā extrinseca. **Una** siues vt rē
pus. si ergo accētis sit in subiecto per
applicatōem eius ad rēpus. sic talis
modus essendi expmit hoc noie quā
quod est alterz pdicamentū. **Uñ** ei
nihil aliud est qz esse in rpe vel eē rē

De predicamentis in generali

porale quod est in re tpali p applicatio-
ne eius ad tps. **U**n dicit auctor sex
pncipioꝝ. qd qñ est illud qd ex adia-
cētia tps relinqtur in re tpali. **A**lia
est mēsurā rei extrinseca manens. s.
locus. **S**i ergo accētis sit in substan-
tia p applicatōem eius ad locū. hoc
ē duplr. **U**no mō absolute. z sic ta-
lis modus eēndi accētis exprimitur
hoc noie vbi. vñ auctor sex pncipioꝝ
dicit qd vbi est circūscriptio corpis
a loci circūscriptiōe procedēs. **U**el
hoc erit in relatōe ad ptes locati. et
sic talis modus essēdi accētis ex-
pmitur hoc noie positio. **U**n positi-
o est qdam situs z quedā ordina-
tio partū totius locati in loco. **D**e
istis autē sex vltimis noibus z rebz
significatis p ipsa determinat in li-
bro sex pncipioꝝ qui est supplemen-
tum libri predicamentozum.

Differētia inter sex trāscen-
dētia z decē pdicāmēta z bimē-
bris reductio eoz. **Ca. XXXI**

E istis p̄ breuiter recolligi
dōctia hōꝝ decem noim ad
sex p̄ma que trāscēdētia di-
cunt. qz sex p̄ma exprimūt modū eēn-
di qui seqtur generalr oē ens. **I**sta
autē decem exprimūt modū essēdi
specialiū entium. **P**rima dicunt sex
trāscēdētia. hec dicunt decē rerum
pncipia siue decē rerū genera: quoz
breuis est differētia. **Q**uia noie sub-
stātie exprimūt ens cui⁹ modus essen-
di est esse p se z nō in alio. **N**omine
accētis exprimūt ens cui⁹ modus
essēdi est esse in alio. sed dñter in
diuersis. **Q**uia quātitas significat
ens cui⁹ modus eēndi est esse i alio
rōne materie que ē in eo. **Q**ualitas
est ens cuius modus essēdi est esse
in alio eodē modo sed rōne forme.
Relatio vel ad aliqd dicit ens cu-
ius modus essēdi est esse in alio ex

aliquo in eo existente in respectu ad
altrē. **H**abitus est ens cui⁹ modus
essēdi est esse in alio ex aliquo ex-
tra ipm qd cōparatur ad ipm subie-
ctū suum: sicut habitum ad habēs.
Actio dicit ens cuius modus essen-
di est esse in alio ppter aliud qd cōpa-
ratur ad ipm. vt agens ad patiens.

Passio autē dicit ens cuius modus
essēdi est esse in alio ppter aliud qd
est extra illud qd cōparat ad illud
sicut patiens ad agens. **Q**ñ vero di-
cit ens cui⁹ modus essēdi est eē in
alio ppter aliqd qd est extra illud qd
cōparat ad ipm. sicut mēsurā extrin-
seca fluens: quā nos vocamus tps.

Ubi dicit ens cuius mod⁹ essēdi
est esse in alio ppter aliqd qd est ex-
tra ipm qd applicat illi sicut mēsu-
ra extrinseca manēs absolute: quam
nos vocamus locū. **P**ositio autē di-
cit ens cui⁹ modus essēdi est eē in
alio ppter aliquid extrinsecū sibi qd
applicat illi sicut mēsurā extrinseca
manēs nō absolute: quā nos voca-
mus locū nō absolute sed in respctū
ad ptes locati. z p ordinē partū lo-
cati. qz positio non addit supra vbi
nisi ordinē partū locati ad locum.

Hec autē positio aliquādo vocatur
alio noie sez situs. **P**atet ergo decē
noim pdicāmētoꝝ significāti a. dif-
ferētia. z sufficiētia. **E**t sic habem⁹
scdm qd fuerat declarandum.

De significatōe z differen-
tia istorum nominum quattu-
or. substantia. natura. essentia. quid
dicitas. **Caplm. XXXII.**

Unc dicendū est de nomi-
nibus p̄me impositōis z in-
tentōis: que fm p̄p̄iam sig-
nificatōem z acceptōem p̄mariā di-
cunt z inueniunt in genere substan-
tie. sed ex p̄sequēti z ex quadā silītu-
dine inueniunt in alijs oibus generi

Tractatus Secundus

bus accētium. Et sunt quatuor. scilicet substantia. natura. eētia. et quidditas. Si autem aīal ē de suba: de natura: de color est de substantia. de natura. de essentia: et de quidditate albedinis. et ita inueniūt i alijs pdicamētis dici sicut in pdicamēto qlitatis. Dicendū est ergo de qliber in spēali pmo. et scdo ponet dēna inter ipa. Ddm est aut pmo de istis: q sunt magis cōia. et magis cōia pcedūt in cognitōe: vt dicit pmo physicozum

¶ Quot modis dicit hoc nōmē substantia. Cap. XXXIII

Substantia aut dicitur dupliciter. In uno modo dicitur suba illud quod significat per definitiōem sicut quod dicimus quod definitio fecit subam rei quā quidē greci vsq̄ dicūt: quā nos essentia dicitur. Et sic cū in generibus accētium res definiat vt in gñe sube. tñ ipa accētia nō ita pprie definiunt. qz illa definiunt per additamēta. Itē etiā cū sint eqliter nō tate realitatis et nobilitatis sicut ea q̄ sunt in gñe sube: o3 ponere quod nomē sube cōueniat et illis de gñe sube: et illis de gñe accētium. tñ isto modo accipiēdo subam inuenit quod suba qdam nobilitati modo dicitur de eis q̄ definiunt in gñe sube: et inuenit etiā suo modo dici de his q̄ definiunt in gñe accētium. Et hic et ibi fecit illud quod per definitiōem importat. Alio accipit suba per subsistētia vel per supposito subsistētie in gñe sube. et hec vocat pma suba in li^o pdicamētoꝝ. vt sortes ē h lapis. Et hec duplex acceptio sube ponit quōto metaph. ca^o de substantia. Tertium modū acceptōis sube ponit phs in li. pdicamētoꝝ. p illis q̄ subsistūt in pms substantijs et de pms substantijs dicitur. vt hō et aīal. Et quod suppositū in genere substantie materia/le componit ex materia et forma. id

etiā materiā substantiam dicimus et formā similiter. Sed quia materia et forma cū sint pres nō sunt in genere proprie: sed per reductiōem. ideo etiā nec est vsquā ppria hec pdicatio. materia vel forma est substantia. scilicet hec. materia et forma sunt de substantia ppositi rei. Et hec etiā substantie acceptio ponit quōto metaph. Et isto duplici modo dicitur substantia de his que pertinent ad genus substantie paise et nō de aliquo genere accētium. Primo autem modo substantia dicta est cōmunitis substantie et accidenti. De substantia autem plus infra dicitur.

¶ Quot modis dicit hoc nōmē natura. Cap. XXXIII.

Nomen autem nature sicut philosophi quōto metaph. pmo imposi- tū est ad significandū gene- ratiōem viuentiū que dicitur natiuitas. Et quia hmoi generatio est a pncipio intrinseco extrinsecum est hoc nomē ad significandū pncipiū intrinse- cū cuiuscūq; motus. Et sic definit scdo physicoꝝ. Natura est pncipiū motus et q̄eris eius in q̄ rē. Et quia hmoi pncipiū est formale vel ma- teriale. ideo cōiter tam materia q̄ forma dicitur natura. et quocūq; isto riu modo accipiat soluz uenit per pzie his que sunt in genere substantie. Et quia per formā complet esse vni- uersaliū rei: uenient vniuersaliū rei essentia quā significat definitio vocat natura. Et sic Boetius in li- bro de duab; naturis definit natu- ram dicens. Natura est vniūquodq; informans specifica differentia. Et quia genus species et differentia et de finitio dant de his que sunt in gene- re substantie et in generibus accētium ideo hoc modo natura dicitur de sub- stantia et de accidente

¶ Quot modis dicit hoc nōmē

De predicamēto substantie

ēntia. et qđ significat et quomodo
parat ad alia. **Cap. XXXV.**

Nomen autē ēntie importat
aliqđ in ordine ad esse. et iō
qđ ēntia est illud in qua et p
quā ens h̄ esse: ideo substantia a na-
tura rei p quā res habet esse d̄r cēn-
tia. Et qđ tam substantia qđ accidens
h̄ esse. licz substantia nobilior habet
ar esse accēte. iō essentia etiā d̄r de
suba p p̄s. et de accēte posteriorius.

**Quorū modis dicitur. et quid
significat hoc nomen quiddi-
tas.** **Cap. XXXVI.**

Nomē vero quidditatis sumi-
tur ab essentia. Quia cū il-
lud p qđ constituit res in p
prio gñe vel spē est hoc qđ significa-
tur p d̄ntias indicantes qđ est res.
inde est qđ nomē essentia a p̄his mu-
tarū est in nomē quidditatis. Et inde
est etiā qđ p̄his definitiōem et essentia
rei sepe nominat qđ qđ erat esse rei
vt p̄ li. vii. metaph. Et est etiā alia
causa. qđ ad questiōē factā p qđ est
res: puenienter r̄ndetur de essentia.
vt quid est homo. r̄ndetur aīal rō-
nale. Sic autē accipiēdo quidditatē
p̄t qđ cōuenit substantie et accidētibz
eo mō quo dicitur est de essentia

**Quo sunt idē realiter et dif-
ferūt rōne suba. natura. cēntia
quidditas.** **Cap. XXXVII.**

Patet sedo ex istis quō se ha-
bent ad inuicē hec quattuor
noīa substantia. natura. essen-
tia. quidditas. Et qđ inquantū sunt
cōia substantie et accidēti: cōueniunt
in vno. scz qđ hec quattuor noīa sig-
nificāt vñū realiter. scz illud qđ per
definitiōem importat. Differūt autē
quia alia et alia rōne hoc significāt.
quia substantia hoc significat in qua
tum ex hoc tota natura rei integrat
et p oppositū quicqđ est extra natu-

ram rei accidēs d̄r. Natura autem
idē significat in cōparatōe rei ad in-
tellectū. quia natura rei nō est intel-
ligibilis nisi p definitiōē. et ideo d̄i-
cit natura inquantū capi pōt ab in-
tellectu. Essentia autē hoc idem sig-
nificat p cōparatiōē ad esse. Quid
dicitur vero inquantū p definitiōem
significat vel indicat. vel inquantū
ad questiōē factā per qđ: cōuenien-
ter respōdet p ipam definitiōem. in-
quantū autē ista diuisim accipiūtur
in substantia et accidēte aliter et aliter
sumunt. vt in sequētibz patefiet

**De noibus p̄tinentibz ad
genus substantie. et qđ substantia
dicitur de materia. forma. et toto cō-
posito.** **Cap. XXXVIII.**

Nunc tertio restat dicēdum
de singulis d̄dicamētis et p̄
mo de subst̄tia. Circa quā
p̄mo dicēdū est de noibus que cō-
ueniunt rebz de gñe sube solū. vel s̄
pueniūt gñi sube et accētium dicen-
dū est de eis q̄ntū ad illud qđ h̄nt. p
p̄riū in suba. Et circa hec p̄mo dicē-
dū est de hoc noie suba. q̄tiens et de
q̄bus d̄r. Sedo de alijs noibus p̄t-
nētibz ad ea q̄ sunt in gñe sube. Quā-
tū autē ad p̄mū p̄mo d̄m est d̄ hoc
nomie suba. Sedo de alijs noibus
vna cū suba q̄ aliquo mō s̄t idē rea-
liter cū suba. licet differāt rōne. que
specialē habēt difficultatē. vt pate-
bit. Sciendū est autē s̄m Boetii s̄s
p̄dicamēta. suba d̄r tripliciter. scz
De materia: vt corpus humanū est
substantia. De forma: vt anima rōna-
lis est suba. De cōposito. vt hō est
suba. Hic autē accipio cōposituz: nō
solū pro cōposito subsistente vbi
est cōpositio materie et forme. sed
pro cōposito subsistēte qđ nō est
cōpositum ex materia et forma. sed
est esse et essentia: vel actu et potētia:

Tractatus Secundus

vel quod est et quod est quilibet compositio est in angelis quod sunt in genere sube. Quia vero materia, forma, et compositum multipliciter dicuntur adpositum est quodlibet distinguendum. Et primo de materia secundo de forma, tertio de composito.

¶ Quot modis dicitur materia.

Capitulum XXXIX.

Quantum ad primum sciendum est quod materia est triplex. Est enim materia in quantum, et ex qua, et circa quam. Materia autem ex qua dicitur illa que est primum principium intrinsecum et essentialiter rei ex qua res componitur, et sic de finit materia primo physicorum. Materia est ex qua fit aliquid cum infit, et hoc modo elementa sunt materia omnium mixtorum, et materia prima est materia omnium elementorum. Materia autem prima dicitur materia considerata absque quacumque forma substantiali. Hec autem materia ex qua est duplex. Quia est quedam materia rerum naturalium ex qua sunt et consistunt res naturales, ut elementa sunt materia omnium mixtorum, et hec materia est materia compositi non est aliquid totum, sed est pars, et quibus dicitur substantialia: non tamen est subiecta proprie et in genere sube directe, sed est pars sube proprie loquendo: et in genere sube est per reductionem. Alia est materia rerum artificialium: ut ferreus est materia cultelli ex qua fit, et lapides et ligna sunt materia ex qua fit domus, et talis materia rerum artificialium est quedam totum in se, licet sit pars respectu totius artificialiati, et ideo talis materia est subiecta directe et per se in genere sube. Alia etiam est materia in qua et non ex qua. Quia enim proprietates materie esse est potentiam receptivam forme, idcirco oportet illud quod est susceptivum vel receptivum forme cuiuscumque tam subalis quam accidentalis quantumcumque non sit materia ex qua aliud componatur ipsa forma vocatur et dicitur materia. Et hoc modo omnis forma tam subalis quam accidentia,

lis non habet materiam ex qua fit, quod nulla forma est composita ex materia et forma: materia sit simplex, ut patet in libro sex principiorum. sed in quantum sit: sicut anima habet materiam in quantum est sicut est corpus, et albedo et quantitas totum compositum, et sic non solum substantia dicitur esse materia respectu accidentium, imo vniuersum accidentium respectu alterius, ut quantitas respectu qualitatis. Unde autem talis materia sit subiecta determinandi est finem recipientem quod si susceptivum sit materia respectu forme substantialis erit subiecta sicut pars. Si sit compositum respectu accidentium erit subiecta simpliciter. Si sit forma substantialis respectu suarum proprietatum erit subiecta sicut pars. Si autem sit accidentium respectu accidentium non erit subiecta, sed dicitur esse materia in quantum vel subiectum. Hec ergo materie dicitur sic accepte, et primo quod omnis materia que est ex qua est et in qua, quod ea est forma et non e converso, quod potest esse materia in qua que non erit materia ex qua, ut patet ex predictis. Alia autem dicitur materia que est circa quam, et est proprie materia que est obiectum potentie et obiectum vel subiectum scie, sicut verbi gratia color est obiectum visus, et dicitur materia vel obiectum visus, quia in eis fertur et terminatur visus vel visio. Non autem est materia ex qua, quod ex coloribus nec visus nec visio componitur. Hec materia in quantum, quod visio non est subiectum in colore visio, licet est in videte colore, sed dicitur proprie materia circa quam, quod circa eas habet negociari visiva potentia sicut circa proprium obiectum ad quod terminatur visio. Dicitur autem materia quod habet proprietatem materie que est suscipere vel pati, videri enim passivum dicitur colorum finem modum significandi saltem. Eodem autem modo est de subiecto scie quod etiam obiectum vocatur, quod obiectum est illud quod primo obijcit respectui potentie vel scie. Et est obiectum vel subiectum alicuius scie circa quod scia negociatur, et

De predicamēto substantie

de quo sūt demonstratōes in scia. vt corpus mobile vt ens mobile in scia naturali dicitur obiectū: subiectum vel materia scie naturalis. Nō materia ex qua fit. qz cū sit forma simplex nō habz materiā partē sūt. Nec materia in qua. qz naturalis scia nō est in corpe mobili sicut in subiecto imo in intellectu. sed est materia circa quā ipa scia negociat et ingrit conclusiones et demonstrat. Ita prō dicitur materia circa quā et obiectū cuiuslibet potētie et subiectū cuiuslibet scientie. Si autē quereret an talis materia sit substantia: rōndendū ē iuxta conditionem obiecti vel subiecti. qz si obiectū potētie vel subiectū scie sit actūs. sicut q̄ntitas est obiectum viuis: et subiectū in metaphisica non erit substantia sed actūs. Si autē obiectū potētie vel subiectū scie ptineant ad substantia: erit suba. sicut p̄t de corpe mobili qd pōt esse et obiectū potētie viuis et subiectū naturalis phie. Quia p̄o materia hz rōnez subiecti: quot mōis dicitur materia tot modis dicitur subiectū. sic tamen q̄ respectu forme: verūeriam respectu potētie nō sic proprie dicitur subiectum sicut obiectum

Quot modis dicitur forma.

Capitulum XL.

Quantū ad scdm de forma sciendū q̄ forme nomē dicitur multiplex. sic q̄ multis mōis dicitur quibus nō est suba sed actūs. et de hoc patebit infra qn̄ agez de quarta spē qualitatis. sed forma q̄ dicitur suba ipa est p̄positi: vt aia rōnalis. Et talis est suba in ḡie sube. sicut p̄s p̄ reductiōem. Et hec forma ē in gradu quadruplici. qz quedā forme subales sunt q̄ solū dant esse. vt forma oim̄ inaiatorum: vt forma lapidis et h̄mōi. Quedā sunt q̄ dant esse

et viuere. vt forme vegetabilū sicut plantaz. Quedā sunt q̄ dant esse: vt uere et sentire: vt forme aialiu. et dicitur cū aie sensitue. Quedā autē que dant esse. viuere. sentire. et intelligere: vt aie hoim̄ que rōnales dicuntur et quāto dant esse nobilius tāto sūt nobiliores. p̄pter qd aia rōnalis inter oēs obtinet summū gradū. Sic igitur habemus de suba materia. et dicitur suba forma: que sūt due p̄tes et duo extrema respectu substantie cōposite quoties et de q̄bus dicuntur

Quod p̄positū diuidit in substantia primā et scdam. et qd est p̄ma et quid scda. Capitulum XLII.

Quantū autē ad tertium de substantia q̄ est cōpositū. Sciendū q̄ substantia q̄ est p̄positū dicitur de oim̄ eo qd est directe in genere sube. Et iō dicitur Boetius sup̄ p̄ predicamēta: quia de tali suba agit ibi phs. qz relictis extremis de medio agit auctor. Nō autē intelligo q̄ substantia (q̄ est genus) requirit p̄positiōem forme et materie. sed sufficit q̄ sit ibi p̄positiō alicuius p̄ modū forme. et alicuius p̄ modū materie. Hec autē p̄positiō est p̄ actū et potentiam esse et essentia. Que qz hz oim̄ suppositū creatū subsistēs: ideo est in ḡie substantie. Sed qz deus oim̄ mō creatur p̄positiōe. ideo nullius ḡnis nec spēi nec alterius limitibus p̄tinetur. Hec autē substantia q̄ est cōpositū dicitur duplex. vt p̄t in li. predicamēto. Est enim quedā que dicitur p̄ma. et alia secūda. Prima suba dicitur quecūqz vel q̄d cūqz et q̄dlibz indiuiduū subsistēs in genere sube. vt petrus. andreas. et sic de alijs. Secūda suba dicitur spēi specia. lissima et oia sup̄iora ḡna que de indiuiduis p̄dicantur. vt hō. corp⁹. suba substantia aial. Quāuis autē sit p̄p̄ia acceptio p̄me sube vt cōtra scdaz diuis

Tractatus Secundus

dicitur ista q̄ dicta est. tñ vt generalit̄
vrimur noie subst̄tie prime: multi
pliciter accipit̄ fm̄ Albertū sup̄ pre
dicamēta. Dicit̄ em̄ subst̄tia p̄ma
illa subst̄tia añ quā nihil est: q̄ non
est in aliq̄ nec est ab aliq̄. sed est om
nib; alijs reb; causa essendi. z sic so
lus deus d̄r substantia p̄ma. Sec̄do
d̄r subst̄tia p̄ma illud p̄m̄z p̄dica
bile ad qd̄ reducunt̄ om̄ia q̄ sunt in
coordinatōe p̄dicamēti subst̄tie rā
q̄ ad p̄m̄ū p̄dicabile illius ḡn̄is.
et sic suba que est genus generalissi
mū dicit̄ suba p̄ma. z isto mō p̄ri
mitat̄; ordo attendit̄ vt sit ordinis
inchoatio ab vniuersaliorib; z com
muniōib;. z sit descensus ad p̄icu
laria subst̄tētia q̄ isto ordine dicen
tur vltime subst̄tie. Om̄ia aut̄ pre
dicabilia a p̄cularib; vsq; ad ge
nus generalissimū dicent̄ sube me
die fm̄ ordinē istū. Tertio mō dicit̄
substantia p̄ma illud qd̄ p̄mo subst̄
tit̄ acc̄ribus: z qd̄ est causa oib; sub
alijs subst̄tēdi z subst̄adi. z tali sub
st̄tia p̄ma dicunt̄ particularia sub
st̄tētia generis sube. vt sores petr̄
z c̄. Et isto ordine est p̄cessus ab in
fimo vsq; ad supremū gen̄? genera
lissimū ascendendo. Et q̄uis isto or
dine p̄culare p̄t̄ dici p̄ma suba. z
genus generalissimū vltima. z p̄di
cabilia media. species z genera sub
alterna possent̄ dici medie subst̄tie
tñ om̄es isto ordine vocant̄ secūde
subst̄tie. z solū p̄culare dicit̄ sub
st̄tia p̄ma. Subst̄tia ergo p̄ma
p̄mo modo dicta: nec est genus: nec
q; sp̄s: nec; p̄culare p̄dicamēti
subst̄tie. nec; alicuius alterius. qz
nullius ḡn̄is limitib; cludif. s; est
extra om̄e genus. z est deus q̄ est in
finitus z immēsus. Subst̄tia aut̄
p̄ma sec̄do mō dicta est gen̄? genera
lissimū p̄dicamēti subst̄tie diuī
sibile in diuerfas sp̄s p̄ d̄nas oppo

litas. Subst̄tia aut̄ tertio modo
dicta est p̄culare subst̄tētis in ḡne
sube indiuiduatiū: qd̄ supponit̄ oib;
supioribus z alia p̄dicant̄ de eo. et
oia illa q̄ p̄dicant̄ de ea vocantur
sc̄de sube. Et sic diuidit̄ p̄s hoc vt
timo mō p̄maz subam p̄tra sc̄dam.
P̄z ergo qd̄ est p̄ma suba z sc̄da. z
q̄t̄ modis sumit̄. Quāuis aut̄ h̄ se
certim mentiōem de ḡne z sp̄e. z ḡne
ḡn̄alissimū. sp̄e specialissima. nō ta
mē declaratiū quid̄ istis noibus sig
nificet. quia dicitur infra cum age
t de sc̄dis int̄tionib; suo loco

De q̄ttuor latinis noibus
sc̄z essentia. subst̄tia. subst̄ten
tia. res nature. Et grec̄z corr̄denti
bus. s. vs̄ya. vs̄yosis. hypostasis. phy
sis. Vñ imponunt̄. quo distinguun
tur. qd̄ significant. quomodo se ha
bent ad inuicē **Cap. XLII.**

Secūdo dōm est de suba cuz
alijs noibus q̄ sunt idē cum
suba realit̄. licet differāt rōe
quoz et si aliq̄ cōia s̄; sube z acc̄nti
dōm est tñ de eis q̄ntū ad illud in q̄
prope sube p̄uentiūt. Circa hoc aut̄
p̄mo videndū est quō hec noia ab
inuicē distinguunt̄ in ḡn̄ali. et vnde
vñq; d̄q; sumit̄. Sec̄do dicit̄ de q̄li
bet in sp̄ali. Tertio in q̄ p̄uentiūt z
in quo d̄nt: z q̄liter: breuit̄ cludif

Uñ impozat̄ z vñ distinguat̄
eētia. suba. subst̄tētia. res nature.
Quantū ad p̄mum sciendū. qz
om̄i noia s̄; q̄ttuor. s. essentia
suba. que duo p̄uentiūt sube z acc̄nti
vt p̄us dictū est. z aliq̄ sp̄ali rōe cō
uentiūt soli sube. Alia duo s̄; subst̄
tētia z res nature q̄ solū cōuentiunt̄
sube. Hec aut̄ q̄ttuor noia q̄ sunt la
tina apud nos in grec̄o h̄nt alia q̄t̄
tuor noia sibi corr̄dencia. s. vs̄yam
vs̄yosim. hypostasim. phisim. quoz
vs̄us habet etiā apud nos: de q̄bus

De predicamēto substantie

dicendū erit. Quātum ḡ ad illa q̄t
tuoꝝ latina sciēdū q̄ sic distinguunt
et sic sumunt. q̄ eētia imponit ab
actu eēndi. suba z res nature ab ac
tu substādi. substātia ab actu sub
stādi. Et fm hoc ista distinguunt.
q̄ eētia est cui⁹ act⁹ est esse. suba
et res nature cui⁹ act⁹ est substare.
licet dicitur vt dicit. q̄ substādo na
ture cōi et accitib⁹ dicit suba. S; res
nature dicit ab actu substādi nature
cōi solū. Substātia autē est cui⁹ ac
tus est subsistere. esse autē non deter
minat sibi aliquē modū essendi spe
cialē. sed est cōe oī eēti. licz p̄ p̄us cō
ueniat sube. Substare autē z substi
stere dicit modū p̄ueniēte soli sube
fm duo q̄ sibi p̄ueniūt. scz q̄ sit ens
in se p̄letū. z quātū ad hoc p̄uenit
sibi substare. z q̄ oibus alijs q̄ sunt
in ea accitib⁹ substernat. z q̄ntū ad
h̄ p̄uenit sibi subsistere siue substare

De essentia: z de vsya.

Caplm. XLIII.

Quantū ad scdm dōm p̄mo
q̄ de essentia q̄ sumit z impo
nit ab actu eēndi Sciendū
q̄ essentia featur dupl̄. aliq̄n vt q̄d
est. aliq̄n vt q̄ est. Cū em̄ spēs sit to
ta eētia indiuidui: ipa essentia fea
tur vt q̄d. z noie indiuidui z noie spe
ciet. vñ dicim⁹ sorte esse quādā eē
tia: z hoīem esse essentia sortis. Ali
q̄n autē eētia featur vt q̄. vt cū dico
humanitas. est em̄ humanitas id q̄
hō est hō. Et sic eētia aliq̄n featur
vt q̄d p̄ nomen p̄cretū. vt sortes vel
hō. aliq̄n vt q̄: vt humanitas. z tunc
featur p̄ abstractū. Nūc autē noi la
tino rñder nomē grecū q̄d dicit vsya.
Et q̄ in cōpositis ex materia z for
ma eētia rei nō est soluz forma vel
materia sola. sed eētia ipozat vtz
q̄. iō in talib⁹ dicta vsya featur vtz q̄
scz p̄positū ex vtroq̄. z sic Boetius dicit

in p̄dicamētis q̄ vsya featur p̄positum
ex materia z forma In simplicib⁹ autē
dicit vsya eo mō q̄ p̄perit eis essentia z
h̄ie. Sicut autē eētia featur vt q̄ z vt
q̄d: sic sicut cū illud idē sit apud gre
cos vsya q̄d apud latinos essentia.
aliq̄n significat vt q̄d. aliq̄n vt quo

De substantia et vsyosi.

Caplm. XLIII.

Secūdo dōm ē de substantia
q̄ ab actu substādi sumit. z
hec featur aliq̄n vt q̄. aliq̄n vt
q̄d subsistit. z cū hoc sit suba illa in
qua p̄ p̄us inuenit forma substātie
hoc at sit ḡnālissimū sube. Ipa sub
stātia sic accepta dicit substātia p̄t
subsistit. z h̄ p̄ p̄us p̄uenit generib⁹
et p̄ poster⁹ indiuiduis. licz ipa in
diuidua sint in q̄bus sup̄iora substi
stunt. q̄uis em̄ ḡnā z spēs z oīa su
p̄iora nō subsistit nisi indiuiduis q̄z
est eē. tñ determinatio z denoiatio
essendi sit ex natura vel q̄dditate su
p̄iori. Aliq̄n at substātia featur q̄ ali
qd subsistit. z cū hoc sit p̄ma forma
sube: featur ipam formā per quā substi
stēs subsistit. Huic at latino noi no
bis vsitato rñder in greco hoc no
men vsyosis. q̄d in feato habet ap̄d
nos z grecos in vsu per om̄ia. sicut
substātia q̄ntum ad q̄d z a quo

De substantia z hypostasi.

Caplm. XLV.

Tertio dōm est de suba cui⁹
act⁹ est sustare. Ubi sciēdū
q̄ suba a substādo dicit. Du
pl̄ at substat aliqd alteri. Uno si
cut subiectū accitū. Alio sicut infe
ri⁹ nature cōi. sic sortes hoī Ab isto
igit duplici actu substādi q̄ sube cō
uenit dicit suba Aliq̄n ei hec suba featur
vt q̄d substat. z sic cū hec sit p̄ suba
p̄ z p̄ eā om̄ia sup̄iora. sic suba featur
p̄mam subam p̄mo z ex p̄nti subas
scdas Aliq̄n autē hec suba significat

Tractatus Secundus

vt quo substat aliqd. z sic cū materia sit rō substādi vt q̄ substātia sit accepta scatur materia. Huic aut latino noī rñdet apud grecos nomen hypostasis apud nos vñstatuz. z dicitur aliqñ de eo q̄ substat. Et q̄ primuz pñcipiū substādi est materia. tō dicitur Boetius in pñdicamētis q̄ hypostasis est materia. Aliqñ sumit pro eo qd substat. z sic cum hec sit pma suba: sic hypostasis pma subam significat. Et sic accipit hypostasim Boeti⁹ in libro de duabz naturis

De hoc nomine res nature.

Capitulum XLVI.

Quarto dicendum est de hoc nomine res nature. qd etiam a substādo dicitur. Sciendum autem est qd quibus suba dicat a substādo accētibz z nature cōi. sicut ab vtroq; actu substādi sumit nomē sube. ita ab altero solo inq̄ntum scz substat nature cōi sumit hoc nomē res nature. Vñ hoc nomen res nature scatur subam. put substat alicui nature cōi vt fortes hōi z nature q̄ per hōiem importat. s. humanitati. Huic autē noī in greco rñdet hoc nomen pragmatice physicos. Vñ est tñ qd sic nō est multū apud nos vñstatū. sed phisicis bñ est vñstatū qd naturā significat. Vñ z cōsiderantes naturā phisicos appellam⁹. vñ etiaz a materia naturalū in libro phisicorū tradita dicitur liber phisicorū. Hec tñ est inconueniēs qd etiā res nature dicat hypostasis ab altera proprietate

In quo veniunt z in quo differunt quattuor predicta nomina

Capitulum XLVII.

Anc autē pcludo duas conclusiones respēcū cōueniētie et dñe noīm pñdictorū. Prima qd cū aliqua res scatur vt qd: signi-

ficat p modū totius. cū scatur vt qd significet p modū ptis. Vnde tria noia pñdicta. s. eēntia. substātia. substātia: cū aliqñ significet vt qd tūc significat p modū ptis. cū significet aliqñ vt qd tūc scatur p modū totū. Et tō dico de noibus grecis cōrñdentibus. s. vsya q̄ rñdet essētie. vsyos que rñdet substātie. hypostasis q̄ respōdet substātie. Vñ ista tria noia dicunt aliqñ scatur partē. vel p modū ptis. vt vsya scatur essētia. p. ut est forma totius. vsyos formaz ptis. hypostasis ptem q̄ est materia et tunc sp̄ scatur vt quo. Et ita vñstat eis Boeti⁹ in li. pñdicamētōz in cōmēto. Aliqñ autē ista scatur vt qd z totū z p modū totius. vt hō scatur fortis essētia p modū totius z substātia z suba silt. Et idē dico de noibus cōrñdentibus in greco. s. vsya. vsyos. z hypostasi. Et sic habz cōis vsus loq̄ndi vel vñdē istis vocabulis. z ita accipit Boeti⁹ in li. de duabus naturis. Scda pclusio est qd si ita accipiuntur scando vt qd est: sic vñ z idē dicitur essētia inq̄ntum hz eē sine determinatōe aliq̄. Substātia inq̄ntū hz tale esse determinatuz qd in se subsistit z p se. z hoc venit indiuiduis p illud qd pmo cōuenit generibz z spēbus. Et substātia vt substat accētibz z nature cōi siml et hoc p p̄s cōuenit indiuiduis q̄ superioribus. Et res nature. put substat nature cōi p̄cise. qd silt cōuenit inferioribz p p̄s q̄ superioribus.

Quid significet. qd veniāt p p̄cie vel siltudinarie. qd differant ab inuicē hec noia creatio. generatio. gigni. cōcipi. nasci. natiuitas in vtero. ex vtero. filiatio. paternitas

Modo dōm est de noibus rerū q̄ sunt in gñe substātie. Et primo sumēde st. distinctōes due rerū ad genus substātie p̄tentiū. scz de

De predicamēto substantie

productōe. et de rebus ip̄is. p̄ductis
Sec̄do iuxta distincōes rez̄ produ
ctaz̄ descendet ad nomina earū.

**De tribz̄ gradibz̄ entium. et
qd̄ sit creatio** Cap. XLVIII.

Quantū ad p̄mū sciendū. q̄
entū creataz̄ subsistētū ad
genus sube p̄tinentū est tri
plex gradus. Quedā em̄ h̄nt soluz̄
esse. vt inaiata. et ista tenēt infimum
gradū. vt lapis et h̄mō. Quedā ha
bēt eē et viuere vt vegetabilia. sicut
plante. Quedā sup̄ hoc h̄nt sentire
vt aīalia. nec in his q̄ ad hoc pono
dñitiam. q̄ nihil faceret ad p̄positū
Quedā habēt esse et viuere et intel
ligere. vt intelligibilia: sicut aīa. an
gelus. et etiā h̄o. Et ista tenēt sup̄e
mū gradū in entibus. Sec̄da distin
ctio est q̄ntū ad res. p̄ductas. q̄ du
pl̄r considerari p̄nt. Vno mō q̄ntum
ad sui p̄mariā. p̄ductio nē qua i mū
di creatōe p̄ spēs suas oīa sunt crea
ta. et talis productio vocat̄ creatio.
Uñ Sen. p̄mo. In p̄ncipio creauit
deus rē. Dicit̄ autē creatio. p̄ductio
rei nullo p̄supposito ex p̄te rei. p̄du
cte. Et q̄ tūc res sic sunt. p̄ducte q̄
nihil earū p̄existebat. talis p̄ductio
d̄r creatio. Alio mō p̄nt considerari
res create q̄ntū ad suā quōtidianā
et p̄tinuā p̄ductōez̄ respectu rerū ge
nerabilū et corruptibilū. vel que d̄
nouo infra spēs. p̄ductas p̄ducūtur
et talis rez̄. p̄ductio iuxta diuersos
gradus tres p̄dictos diuersa sortit̄
noīa vt patebit. His suppositis di
cendū est de noībus que p̄ueniūt re
bus de gñe sube. p̄mo quantū ad p̄
mū gradū entium. secundo quan
tum ad secundum. tertio quantum
ad tertium.

**Quid est generatio et corru
ptio. et quibus conueniant.**

Caplm. XLIX.

Quantū ad p̄mū gradū en
tū. eorū sc̄z̄ q̄ sunt inaiata et
h̄nt esse solū et nō viuere: di
cendū est. q̄ taliū entū cōis et q̄ridē
ana. p̄ductio vocat̄ gñatio q̄ est pro
ductio rei supposita materia ex qua
Et illa q̄ sic. p̄ducūtur sunt oīa gñā
bilia et corruptibilia. et sic producta
dicunt̄ generata. eorū autē definitio
d̄r corruptio. Et q̄ p̄z̄ dñitiam inf̄ ge
neratōem et creatōem. q̄ gñatio est
p̄ductio rei ex materia ex q̄. cui⁹ ta
mē p̄ncipiū nō est ars. sed natura p̄
ter dñitiam p̄ductōis artificialiuz̄
Et creatio est p̄ductio rei nullo p̄
supposito ex p̄te p̄ducti: salte quātū
ad materiā ex q̄. Sup̄ius autē ē posi
ta dñā inter materiā ex q̄ et in qua.

**Quid est generatio et q̄ cō
currūt ad eā. et q̄ deo et creatu
ris conuenit sed diuersimode. q̄ in
diuinis sola. p̄cessio filij dicitur ge
neratio.** Caplm. L.

Quia vero de generatōe ser
mo ē. vt pateat aplius Sciē
dū est q̄ ad generatōem quī
q̄ necessaria p̄currūt. tertium autē de
quo dicit̄ indifferēter se h̄z. q̄ gene
ratio p̄t eē cū hoc et sine hoc. Cum
em̄ fm̄ Aug⁹. nihil generet seip̄m.
igit̄ ad hoc q̄ sit gñatio ōz esse ali
quod generās qd̄ est. p̄ducēs. et hoc
est p̄mū. et aliqd̄ generatū qd̄ est p̄
ductū. et hoc est sc̄dm̄. Et q̄ generās
cōicat suā naturā generato: ōz q̄ in
oī generatōe semp̄ p̄supponat aliqd̄
nō p̄ductū de quo generatū d̄r gñā
ri. et in hoc differt gñatio a creatōe
q̄ creatio nihil p̄supponit. et iō gñā
tio si nihil p̄supponeret nō esset gñā
tio s̄z̄ creatio. et h̄ est tertū p̄currēs
Quia h̄o gñatio est ab agēte equo
co et vniuoco: sicut dicit̄ p̄hs. q̄ h̄o
generat hoīem et sol. et generātis sic
cōicare eandē naturam gñatio. quia

D i

Tractatus Secundus

agens equocū nō cōicat eandē natu-
rā specie. sed solū in uiocuz sicut hō
Adcirco uerius saluat rō gñatiōis
in uiuocis. sicut qñ hō gñat hoiem
et si esset possibile adhuc uerū salua-
ret rō gñatiōis: si generās scz fortis
cōicaret eandē naturā non solū fm
spēm: sed etiā fm numez. z h est qñ
cum pcurrēs ad gñationē. **Q**uintū
est q cōicatio eiusdē nature fiat mō
nature. **M**odus āt nature est ut ge-
neratū sit ab vno generāte effectiue
Dico aut ab vno. qz i possibile est q
duo: ut petr⁹ z guillelm⁹ possint vñū
filiū nūero gñare. **D**ico āt effectiue
qz in creaturis z potissimū in gñati-
one aialiu pfectoz pcurrit duo: ma-
sculus z femella. mascul⁹ solū esse
ctiue. femia autē se habz solū passiue
fm phm sexto de aialib. **S**i ḡ esset
possibile in creaturis q talis pdu-
ctio esset a duob effectiue: non esset
mō nature. s; nec uocaretur gñatio
Sextū aut ad gñatiōem indrnter se
hñs est. q gñatio p̄t esse cū trāsmuta-
tōe z sine trāsmutatōe. **C**ū trāsmuta-
tōe ē in creaturis z est rō. qz oē agēs
in gñando introducūt ppriā formā z
expellit p̄riā a materia. z h nō p̄t eē
sine trāsmutatōe. tñ pductio tal nō
h; q sit gñatio formalis ex hoc q ē
talis trāsmutatō. alioqn corruptio
esset gñatio z breuiter oīs motus z
mutatio. **S**i ḡ sit aliqua pductio q
hoc nō exigat erit sine trāsmutatōe
sicuti est i diuinis. z ideo gñatio er
sui natura nō impoztat motū z trā-
smutatōem. sed p̄t esse cū ea ut i crea-
turis: z sine ea ut in diuinis. **U**nde
p̄t qd est de rōne gñatiōis: z que sit
eius definitio. qz nō plus impoztat
nisi q generatio est pductio quā ge-
nerās vel pducens cōicat productio
eādē naturā. **D**ico aut eadem: vñ
gñe ut in generatib equocis: vel ge-
nerē z spē ut in uiuocis. z h in crea-

turis: vel eandē gñe vel specie vñ nu-
mero. z hoc solū in diuinis. **E**t hñs
p̄t qz hec lex pcurrit ad generatio-
nē. **P**rimū est generās. scdm gñatū
qz nihil gñat seipm. **T**ertū aliud p̄
suppositū nō pductū. z ideo gñatio
nō est creatio. **E**t qz hoc est in diui-
nis q generatiōi filij p̄supponit esse
q nō est generās nec genita s; cōica-
ta. ideo gñatio filij non est creatio.
Quartū est q sit cōicatio eiusdē na-
ture. z vñ maior ē idēitas ibi uerū
oz ē rō gñatiōis: z id uerū in uiuoc
ē. z p̄ hñs qz i diuinis eadē natura
spē z numero cōicatur filio: est ibi p̄
p̄ximā gñatio. vñ **E**p̄c̄f. iij. **E**t
quo oīs paternitas in celo z in ter-
ra zc. **Q**uintū est. q sit mō nature z
ut ab vno effectiue vñū generet **E**t
ideo pductio filij q est ab vno solo
scz a patre uocat generatio in diui-
nis. **S**ed qz pductio sp̄s sancti est
a duob. s. a patre z filio nō uocatur
gñatio sed p̄fessio. **S**extū aut q ge-
neratio sit cū motu z trāsmutatōe
vel nō sit indifferēter se hñs ad eaz
ita q in creaturis motū sp̄s habet et
trāsmutatōem. in diuinis aut excludit.
Et qbus oibus pcludit qd est
gñatio. z qz ueniat deo z creaturis
et q diuersimode. z vltimū q nobi
lioz mō z magis pprie est i diuinis
qz in creaturis. z qz productio filij a
patre d; generatio. pductio aut sp̄s
ritus sancti nō. sed processio

De nominib; p̄inentib; ad vñ
tam z uiuentia.

Undē est de noibus p̄inentib;
abus ad scdm gradū entiu: eoz
scz que hñt esse z uiuere. **E**t qz nomē
uite hic p̄mo occurrit: ideo p̄mo di-
cendū est de hoc noie vñ trazit ori-
ginē. qbus uenit pprie. z qbus sili-
tudinarie. **S**ecdo descendet ad dicē-
dum de noibus pductionū. qbus ipa
uiuētia pducunt. z de noibus pdu-

De predicamēto substantie

etoz. Quātū ad p̄mū dicēda s̄t q̄e
tuoz. P̄mū est de ip̄o noīe vite. vñ
sumptū est z q̄bus zueuiat. Sc̄do
quō viuere diuidit p̄ ista q̄tuoz. sc̄z
alimēto vti. sentire. moueri fm lo/
cū. itelligere. Tercio quō vita diui/
dit in actiua z p̄tēplatiua theologo/
rū z p̄hoz. Quarto q̄ est differētia
inter vitā p̄tēplatiua z actiua

¶ Tñ habuit originē nomen
vite. q̄b̄ zueniat zc. **Cap. LI.**

Quātū ad p̄mū sciendū. q̄
nomē vite ex h̄ sumptū suis
se videt q̄ aliqd̄ a seip̄o p̄t
moueri. z iō ex h̄ dicta s̄t p̄mo aliq̄
viuere. q̄z v̄sa s̄t a semetip̄is moue
ri aliq̄ motu. sicut plāte motu aug/
mēt. z aīalia motu locali. **Ea** vero
q̄ v̄sa s̄t nō moueri nisi ab alijs mo/
ra: dicta s̄t mortua vel carētia vitā
sicut lapides z ligna. z inde trāsum
ptiue z p̄ quanda s̄titudinē ea quo
rū p̄ncipiū motū in ip̄is est etiā di/
cunt viuētia q̄uis nō seip̄a moue/
ant. sicut aq̄ scaturies ex impetu sui
motus a terra d̄z viuere. **Que** autē
immobiles vt stagnales z lacuales
dicunt mortue. **Ad** hoc facit q̄ ho/
mines z alia aīalia q̄ multū s̄t mo/
bilia dicūtur bñ viua. sicut aliq̄s q̄
non p̄t stare in vno loco d̄z bñ viu/
ecōuerso q̄ est male mobilis z tardi
motus d̄z totus mortu⁹ vel male vi
uus. **Ex** hoc autē vlteri⁹ nomē vite
tractū est ad alia z attributū oibus
opatoibus q̄s aliq̄is ex seip̄o exer
cet nō ab alio mot⁹: etiā si ille opa/
tiones pp̄rie nō sint motus. sicut etiā
nomē motus ad quālibet opationē
folet trāsferrī. sicut trāsumptiue et
large sentire z itelligere dicunt mo/
tus. **Et** fm hoc nō solū que mouen
tur a seip̄is vel p̄ augmētū vel loca
lit dicūt viuere. s̄z etiā oīa q̄ a seip̄is
opertū. sentiūt. z itelligūt. **De** em̄
opatoibus vite dicūt. q̄uis em̄ in aliq̄

sint plures dictaz opationū. ex illa
tñ d̄z vita i aliq̄ q̄ est opatio p̄ncipa
lis in illo **Sicut** aīaliū vita d̄z i sen
tiēdo q̄uis nutriant. q̄z sentire ē p̄n
cipali⁹ in aīali. z hoīm vita d̄z in in
telligēdo: q̄uis etiā sentiāt **Hoc** ac
accipiendū est nō solū fm potērias
s̄z etiā habit⁹ z act⁹ supadditos. pp̄
ter qd̄ nomē vite vlteri⁹ est extēsum
itancū vt vita vniuscuiusq̄ hoīs dē
cat in h̄ cōsistere in q̄ est summū ei⁹
studiū z intētio z cui maiore curā i
pendit: vt d̄r p̄bus. ix. **Ethic.** **Et** sic
hoīs studiosi d̄z studiū eius vita: z
mercatorū mercari vita ei⁹. z sic de
alijs. **Et** q̄b̄ p̄z vñ sumptū ē nomē
vite. z ad q̄ extēsum z tractū est. z q̄
b̄ zueiat. q̄b̄ p̄p̄e. z q̄b̄ trāsumptie

Quō vita diuidit in vegeta/
tiua. sensitua. motua fm locum. z
intellectiuam **Cap. LII.**

Quātū ad sc̄dm sciendū q̄ vi
ta diuidit in q̄tuoz. sc̄z alimē/
to vti. sentire. moueri fm lo
cū. z itelligere. **Sciēdū** q̄ hec q̄tu/
oz q̄z sumunt p̄ q̄busdā opatioib̄
q̄ s̄t opatioes aīe dātis vitā: vel ve
getatiue: vel sensitue: vel itellectiue
et sic viuere viuētib̄ nō est eē s̄z opa
ri. **Alio** sumūt ista p̄ ip̄so esse viuē
tiū in q̄b̄ s̄t iste opatoes. z sic itelli
gūt verbū p̄h. ij. de aīa: viuere in vi
uentib̄ est esse **¶** Tñ sic d̄z. ix. **Eth.** q̄
eē est sentire vel itelligere. i. h̄ie na
turā ad sentiendū vel itelligēdū **Et**
hoc mō distinguit p̄hs. ij. de aīa vi
uere p̄ illa q̄tuoz **¶** Nā in istis iferio
rib̄ s̄t ḡna viuētū q̄z qdā h̄nt na
turā solū ad vrēdū alimēto z ad cō
ueniētia alimēto vt est augmētū et
ḡnatio sic in plātis z in oib̄ vegeta
bilib̄. **Quedaz** vero vltra hoc h̄nt
naturā ad sentiēdum: vt patz in aīa
libus immobilibus que non mouē
tur motu p̄gressiuo vt ostree mari/
ne. **Quedā** s̄o cum his vltra habēt

Tractatus Secundus

naturā ad motū fm locū z pgressi-
ue vt aialia pfecta. vt qdrupedia et
volantia z hmōi. Quedā vero hnt
naturā ad hec oīa z vltēr⁹ ad itel-
ligendū: vt hoies. Et sic pz quō bec
q̄tuoz st⁹ sub diuisiōe vite. s. altimē-
to vti qd̄ pertinet ad vegetabilia. z
sentire qd̄ prinet ad aialia impfecta
z moueri fm locū qd̄ prinet ad aia-
lia pfecta. z intelligere qd̄ prinet ad
hoies. Et iste opatiōes nō sunt mo-
tus pprie. sicut em̄ nomē motus ad
aliquā opatiōē solet transferri: sic
trāsumptiue z large sentire z intel-
ligere d̄r motus. Quōq̄ sumunt^r pro
q̄busdā opatiōibz. z tūc sunt opa-
tiōes triplices aīe. s. vegetatiue. sen-
sitiue. z intellectiue. Quōq̄ p esse vi-
uentiū quoq̄ sunt opatiōes. z tūc p-
tinet ad qdruplex genus entū. s. ve-
gerabilū solū quantū ad p̄mū. ha-
bentiū solū sensum cū vegetari qn-
rum ad aialia impfecta. habentiū ve-
gerari: sentire: z moueri fm locū qn-
rum ad aialia pfecta. z intelligere qn-
rum ad hoies. Et sic parz quō intel-
ligitur illa distinctio

Quō vita diuidit̄ in actiuā
et contēplatiuā. z quō vtrunq̄
conuenit vite. **Caplm. LIII.**

Et p̄missis parz aliq̄liter ter-
tiū. s. quō vita diuidat̄ in vi-
tā actiuā z p̄platiuā. Si
em̄ vita p̄t dici opatio quā aliq̄s ex
seipō exercet z in hoie q̄ est p̄ncipa-
liter in eo z etiā in alijs opatiōibus
illa sp̄ que p̄ncipalior est d̄r esse vita
et cui impendit̄ summū studiū incē-
tio z cura: nō solū fm potentias na-
turales. sed etiā fm habitus z actus
sup̄additos. Et cuz talis opatio in
hoie sit intelligere: restat q̄ fm hāc
opatiōē dicat̄ hō viuere. z vita ei⁹
distinguat̄ in actiuā z p̄platiuā
respectu opatiōis intellectiue. **Li**

ta em̄ voluptuosa non est p̄ncipal̄s
in hoie. vñ nec humana: imo brutā
bestial̄ z pecudū p̄mo. **Eth.** a p̄his
appellat̄. Sed fm intellectū est soluz
humana vita. cui⁹ diuisio resp̄cū in
tellectus sic p̄t accipi. **H**abet em̄ in
tellectus duas opatiōes. vna que est
ip̄ius fm se. alia q̄ est ip̄ius fm q̄ re-
git vires z potentias aīe inferiores
sibi obediētes. z fm hoc in hoie ac-
cipit̄ duplex vita. **U**na q̄ cōsistit in
opatiōe in tellectus fm seip̄m. z bec
d̄r vita p̄platiua. **A**lia q̄ cōsistit
in opatiōe in tellect⁹ z rōnis fm q̄
ordinat̄ z regit z impat̄ potētias aīe
inferioribz natis sibi obedire. z bec
d̄r vita actiua. **E**t quo pz. q̄ cū in-
tellectus diuidit̄ in speculatiuum z
practicū nō tanq̄ in diuersas potē-
tias. sed sicut in distincta officia per
distinctos actus in distincta obiecta
et hois vita d̄r cōsistere in eo in quo
maxie delectat̄ z cui magis intēdit̄
Quidā aut̄ maxime intēdūt p̄m-
platōi veritat̄is: qd̄ prinet ad intelle-
ctū speculatiuū. **V**ita em̄ p̄plati-
ua cōsistit in p̄platiōe summe cō-
tēplabilis. **E**t q̄ aliq̄ maxime inten-
dūt p̄ rōem practicā passionibz mo-
derādis qd̄ prinet ad rōnem practi-
cā. ideo in his vita actiua cōsistit re-
spectu optimi agibilis. **E**t ita parz
quō diuidit̄: penes qd̄ attēdit̄ vita
actiua z contēplatiua. z q̄ solum
cōuenit nature intellectuali.

Quomō differt vita p̄m-
platiua theologorum z philo-
sophorum **Caplm. LIII.**

Quantū ad quartū sciendū
est (vt patuit) q̄ vita p̄plati-
tiua cōsistit in actu potentie
intellectiue. **H**oc aut̄ intelligendū
est nō absolute. sed in quantum ta-
lis actus est dilect⁹ z electus p̄ vo-
luntatē affectantē z p̄ligentēz talē

De predicamēto substantie

actū. Cū autē opatio sit media inter opantē et ipm obiectū ad qd tendit ipa opatio ex pte duplici pte cōside/rari. Uno mō inquantū est pfectio opantis. et tale desideriu. pcedit ex amore sui. Alio pte p̄siderari talis opatio inq̄ntū terminat ad tale obiectū. Et sic p̄placōis desideriu. pcedit ex amore obiecti. Differt ḡ cōrēplatio quā posuerunt phi a p̄templatōe quā ponit theolog. qz p̄horū vita cōtemplatiua. p̄t ex desi derio et amore p̄templantiū. Cōrēplatiua autē vita theologorū pcedit ex amore dei p̄templandi: vt sit tibi amor vbi oculus. Math. vi. vbi est thesaur⁹ tuus ibi et cor tuū. Joh. xvij. Hec est vita eterna. Ita etiā am p̄erigit charitatē et nō illa p̄horū. Greg⁹. sup. Ezech. Cōrēplatiua vita est charitates dei et p̄ximi tota mente retinere. ab actiōe exteriori q̄ escere: ita vt iaz ml agere libeat. sed calcatis curis oibus ad videndā faciē sui creatoris anim⁹ inardescat.

Quid est gigni. nasci. oriri. et q̄ bus conueniant.

Secundo considerādū est de noi bus pductionū et pductoz p̄tentiū ad scdm gradū entiu q̄ sunt viuētia. Vbi sciendū. qz q̄uis gñatio sit entiu illoz que minus hnt de nobilitate inter oia entia q̄ cōtinue pducunt in esse: qz nō habēt nisi esse et in h̄e esse ipa viuētia q̄ ad scdm gradū entiu p̄tinent ueniūt cū eis et vltra hoc hnt viuere in q̄ excedūt ea. Ideo inaiatoz pductio nō sic sibi nomē gñatiōis appropauit quā entia pductōi aiatoz cōueniat et iporū viuētiū q̄ tenēt scdm gradū entiu. Et qz iste scdm gradus entiu ex cellit entia p̄mi grad⁹ in viuere. idcirco pductio eoz p̄ter nomē gñiale qd sibi uenit cū alijs vita carētibz sibi specialia noia appropauit. Ad

qd sciendū nota qz in aiatis et viuētibz respectu sue pductionis tria considerantur.

Triplex pprietas viuētiū respectu sue pductionis.

Capitulum LV.

Primū est qz a p̄mo generante aliqd descendit. s. semē: vel aliqd loco semis qd est sufficiens ad generatōem q̄ntū ad p̄ncipiū actiuū et passiuū. hoc autē est in diuersis d̄stiter. Nam in q̄busdā sicut in plātis a p̄mo generāte min⁹/straf vtrūqz. eo qz plāte nō hnt serū distinctū. In aliq̄bus vō que habēt distinctū serū (vt in aiālibz) a mare ministrat p̄ncipiū actiuū. a femia autē p̄ncipiū passiuū siue materia. Aia/ lia at fm p̄m s̄t in coitu sicut vnū p̄ncipiū generās. et fm hoc d̄r Gen. p̄. Erūt duo in carne vna. Scdm qd est in p̄ductiōe viuētiū est qz talis p̄ductio est p̄ modū cuiusdā exitus a gñante. et hec p̄ditio seq̄tur ex p̄ma. nec hec uenit p̄ductiōi inaiatoz. Tertiū est qd seq̄tur ex p̄mis sis duobz. s. qz generatū vel p̄ductū exiens a generāte in p̄ncipio gñatiōnis adheret ei et in eo est p̄tractum vel colligatōem vt dicit phs. y. me/raph. vt p̄z in fructibz q̄ colligant et adherēt arbori. et in embzionibz qui adherēt matrici fm contactū.

Quid sit gigni. nasci. oriri. quō differūt et q̄bus pprie conueniunt

Hic fm has tres p̄ditioēs q̄s h̄z pductio viuētiū et aiatoz rū hec tria vocabula distinguūt sic qz res p̄ cuiuslibz pprietas erit vnū. Scdm em qz ppria sufficientia sue gñatiōi ministrat a generāte d̄r res gigni v̄l genita esse. Scdm autē qz pducit p̄ modū exitus d̄r oriri v̄l orta esse. Scdm autē qz pducit vt cōiunctū generāti d̄r nasci vel natū eē

Tractatus Secundus

Unde phis q̄nto metaph. nata dicuntur q̄si ad nata. Sic em̄ generas et generatū sunt q̄si res vna. Et ita p̄z d̄m̄tia inter creatōem q̄ est p̄ductio eoꝝ q̄bus nihil p̄supponit. et generatōem q̄ est p̄ductio cui p̄supponit aliqd̄: que est generalr̄ oīm ḡnābiliū et corruptibiliū. et inter gigni nasci et oriri q̄ solū sunt viuētū et aīatorum. licet ex diuersa p̄prietate. Quia viuētia dicuntur gigni inquantū a generāte descendūt. oriri inquantū a generāte exeūt. nasci inquantū cōiuncta sunt generāti. Istoz autē definitio q̄uis possz dici corruptio noīe ḡnāli. tamē p̄prie vocat̄ mors. Nō autē in rebus inaiatis d̄z corruptio: in viuētibz dicit̄ mors.

Quibus p̄dicta conueniant similitudinarie.

Et tū sciendū q̄ nomē p̄prie dicit̄ de vno: q̄nq̄ metaphorice dicit̄ de alioꝝ similitudinarie. et ita est de his tribz noībus nasci. gigni. oriri. Quia em̄ aq̄ fontis et sol et filia d̄ occulto in manifestuz p̄grediunt̄: p̄ similitudinē oriri dicunt̄. Quia etiam accētia p̄ modū cuiusdā exitus fluunt a p̄ncipijs subiecti et adherent subiecto. et filr̄ pres adherent toti. Itō similitudinarie nasci et oriri dicunt̄ et accētia a subiecto. et pres a toto.

Quid est conceptio. natiuitas in vtero. ex vtero. et q̄bz p̄ueniāt p̄prie.

Vterius est sciendū q̄ genituz dicit̄ a generāte dupliciter. Vno mō fm̄ q̄ p̄cedit in esse distinctum: clausum tū infra terminos ḡnantis et iste exitus vocat̄ p̄prie conceptio. Alio mō fm̄ q̄ p̄cedit in esse distinctū et manifestū. iō in eis nō p̄prie dicit̄ conceptio sed natiuitas. Et q̄ res noīatur fm̄ q̄d̄ apparet. iō iste modus exeundi facit natiuitatē fm̄ cōmunē modū loquēdi. Nihilomin⁹ tamē et iste exitus primus potest di-

ci natiuitas fm̄ q̄d̄ dicimus duplicem natiuitatē. vnam in vtero. aliā ex vtero. Et q̄ in plantis simul p̄cedit quid in esse distinctū et manifestū. ideo in eis nō dicit̄ p̄prie conceptio s̄z natiuitas. Ex hoc etiam verbum mētale fm̄ q̄d̄ distinguit̄ in intellectu et extra nō manifestat dicit̄ cōcipi. sed cū extra p̄nunciat dicit̄ similitudinarie nasci. Ex quo p̄z differētia cōceptōis ad nasci. nā q̄uis ea q̄ cōcipiant̄ possint dici gigni et generari. nō tamē ortus et natiuitas fm̄ cōmunē modū loquēdi eis cōueniunt. nisi cū determinatōe s̄z in vtero. Sed p̄prie ortus et natiuitas dicunt̄ de re exeūte a generante in esse distinctum et manifestum.

Quomō generatis ex putrefactione p̄ueniat gigni. nasci. oriri.

Vterius autē q̄ in oībus generatis ex putrefactōe virtus solis et alioꝝ corpoꝝ supercelestiū super plene vice virtutis formatiue q̄ est in semine: in generatōe eoꝝ q̄ ex semine nascunt̄. hec autē virtus p̄ omnia corpora inferiora ē diffusa. ideo sicut aīalia generata p̄ coitū se habēt ad patrē et matrē. ita generata p̄ putrefactōem se habēt ad terrā vt ad matrē. et ad corpora celestia vt ad patres. Propter q̄d̄ dicit̄ q̄dā phs terrā eē matrē. solē vero esse patrē. Hic autē noīe solis oē corpus celeste tale virtutē h̄ns actiua intelligit̄. et noīe terre oē corpus elemētare q̄d̄ habz virtutē passiua. sicut in aqua multa generant̄ ex putrefactōe. et in aere similit̄: sicut patz in ranis. et ideo talia p̄prie gigni oriri et nasci dicunt̄.

Quid importat noīe paternitatis et filiatōis. et q̄bus cōueniant

Vterius autē sciendū q̄ talia q̄bus cōuenit nasci p̄prie et similitudinarie dupliciter producantur. Vno em̄ modo exeūt quedā in esse

De predicamēto substantie

accipiēdo eandē naturā in spē a generatōe: ita q̄ generās genito cōicat eandē naturā in spē. z talia sibi assument spēale nomē quantū ad pductū qd̄ vocat̄ pater. z q̄ntū ad pductū qd̄ vocat̄ filius. Et qz in diuinis pater cōicat filio eandē naturā non solū specie. sed etiā numero. ideo in pducto est filiatio: in pducēte paternitas. imō ab illa paternitate om̄is paternitas in celo z in terra noīat̄ z dicit̄. Sed qz inter vtrūq̄ nobilitas / rē gradū tenēt bruta post vegetabilia: z post bruta natura intellectua / lis. ideo fm̄ cōem vsū loquēdi q̄ / uis possimus vti large loquēdo taz in plātis q̄ in animalibus respectu p / ductōis z pducti noīe paternitatis et filiatiois: z quādōqz hoīes in talibus sic vtiat̄. tamen ppria acceptio noīis est in pducentibus et pductis in tra naturā intellectuāle. ideo vnus hō pducens aliū hoīem p viam nature dicit̄ pater. pducus dicit̄ filius. nō tamē d̄: prope de plātis z de brutis. qz quādā appropiatōe tractū est ad pducta in tra naturam intellectuāle. Et q̄bus partz qz in diuinis comunicat̄ eandē natura numero sp̄i genito p generās: ibi est ppriū / ma ratio paternitatis z filiatiois. In hominibus aut̄ pprie post illā. in brutis aut̄ magis deficit. z ibi est large sumēdo. In plantis aut̄ tenet vltimū gradū large acceptiois. Quia vero angelus a deo pducit̄. non tū deus eandē naturā specie sibi comunicat. ideo deus nō dicit̄ pater angeloz: nec angeli filij nisi solū large. s. p adoptionem vel gratiā. Alia aut̄ pducunt̄ in esse quibus aliquo modo nasci puenit: quibus nō comunicat̄ similis natura fm̄ spēm a pducēte. et nulli tali cōuenit paternitatis rō respectu pductōis. nec ratio filiatiois respectu pducti. z ideo sol om̄es

flos vel fructus in arbore. z etiā pres corp̄is et totius corp̄is capillī et accidētia: quibus aliquo mō istis cōueniat gigni v̄l nasci: tamē nullo mō puenit eis ratio filiatiois: nec illi a quo exeūt ratio paternitatis. Et idē est de generatis ex putrefactōe qz nō pprie habēt rōnem filiatiois

Quō aliter fieri cōuenit forme nature parti z accidētī. z p̄ sequeās generari. gigni. nasci. cōcipi. oriri. et aliter supposito habēti formā. materiam. partes. z accidētia.

Propter hoc sciendū est qz cur nasci. oriri. gigni. z cōcipi qd̄ / oīa fieri importēt. sicut alicui rei cō / petit infra illoz naturā fieri: ita nasci. z sic de alijs. Nihil autē fit nisi vt sit. z ideo etiāz sicut alicui p̄petit esse: ita z fieri. z ita p̄ consequēs p̄cipi. nasci. gigni. z oriri. In re aut̄ q̄ generat̄ considerant̄ ista. scz suppositum subsistēs vt hō. forma subsistētis vt anima hominis. natura subsistētis vt humanitas hominis. accidentia vt albedo z quantitas zc. Partes etiā que sunt duplicis generis. quia quedam sunt fm̄ quantitacē. z sunt duplices. Vel em̄ sunt in potentia solum in toto. vt carnes in toto corpore. vel pars carnis in carne. z si / militer in quocunqz continuo. Alie sunt pres substantiales in quas totū diuidit̄: sicut forma z materia Vel st̄ in actu vt in hīs que p̄ tractū cō / iungunt̄ in toto. vt flos vel fructus in arbore. sicut istis p̄petit fieri et eē. ita nasci gigni zc. Esse aut̄ pprie subsistētis est z illd̄ qd̄ fit pprie subsistēs. Sicut em̄ actōes supposito z sunt ex parte termini a quo. ita esse et fieri pprie ex pte termini ad quem suppositi z subsistētis ē. Et iō pprie suppositū nasci. gigni. p̄cipi. oriri d̄ forma aut̄ materia nō dicunt̄ fieri necesse. sed st̄ id quo subsistēs ha

Tractatus Secundus

bet esse. sed dicunt fieri ex sequenti. et ideo uenit eis gigni. nasci. oriri. vel fieri. nō q̄ ista sint q̄d nasci vel quod oriri. sed q̄ p̄ generatiōem accipiunt. et ideo non proprie sed q̄si p̄ accidēs. **A**ccidētia aut̄ nō dicunt eē nisi p̄ aliud. et ideo etiaz nec eis ista cōueniūt proprie. sed ex sequenti et per accidēs. **Q**uantū aut̄ ad pres quātū / tatis q̄n addunt toti p̄sistenti p̄nt dici fieri vel nasci. **Q**uādo aut̄ generant̄ generatiōe totius: tūc dicit̄ totū fieri et nō p̄ nisi p̄ accidēs. **Q**uantū vero ad pres cēntiales sicut sunt forma et materia nō dicunt talia p̄ se fieri nisi esset forma p̄ se subsistēs sicut aīa rōnalis que dicit̄ fieri p̄ creatiōem p̄ter factiōnē qua fit suppositū vel cōpositū p̄ generatiōem s̄z solūm proprie dicit̄ fieri ip̄m suppositū subsistēs. et p̄ sequēs nō talibz p̄ribus cōuenit nasci. oriri. gigni. recipi. fieri sed solū p̄posito subsistēti

Quādo aut̄ cōuenit recipi. gigni. nasci. oriri verbo diuino et humano **C**onīa verbū nostrū mērale deficit in multis a verbo diuino: sed spēaliter in hoc q̄ illud p̄bū est subsistēs et hūis rōnem suppositi: nō aut̄ verbū nostrū. sed est inherēs ideo proprie illud dicit̄ recipi. gigni. oriri nasci. **N**ostruz aut̄ nō ita proprie. licet possit dici recipi. nasci. oriri. gigni q̄n tū ad aliq̄s proprietates. sicut p̄ q̄ p̄t dici recipi inquantū p̄cedit in eē dī / stinctū occultū. et sic de alijs. **E**t ita p̄t spēaliter dīna huius q̄d dico cōceptio natiuitas ex vtero et in vtero et huius q̄d dico filiatio ad inuicē et ad p̄ora uocabula. et sic p̄ sequēs patz q̄d scant q̄bus proprie et similitudinarie ueniunt. et de q̄bus dici p̄nt quō ad inuicē cōueniūt et differunt omīa ista scz creatio. generatio. gignit. oriri. nasci. concipi in vtero et ex vtero. paternitas et filiatio.

De p̄nētibz ad tertū gradū entū. quō dicit̄ denotari productioni angeli et aīe rōnalis et eoz q̄ aīe infundunt a deo **Cap. LVI**

Tertio dōm est de noībus p̄tinentibz ad res tertū gradū entū. s. que h̄nt esse uiuere et intelligere. **E**t p̄mo de noībus p̄ductiōis. scdo de noīe p̄ductoz q̄d dicit̄ p̄sona. **Q**uantū ad noīa p̄ductiōis sciendū est q̄ ea que h̄nt esse uiuere et intelligere s̄z infra naturā intellectuāle. et s̄z solū tria. s. angel⁹. aīa rōnalis. et hō. **H**ō aut̄ dicit̄ p̄positū ex corpe et aīa. q̄ nec corpus p̄cise: nec aīa p̄cise est hō. sed p̄positū ex vtro / q̄. **Q**uia igit̄ p̄ductio q̄ridiana hominis est ad modū alioz entū h̄a / bentū esse et uiuere q̄uis vltra hoc habeat itelligere: eius p̄ductio sibi spēale nomē nō retinuit. sed eius p̄ductio noīa noībus alioz et dicit̄ generari et gigni et c. habet em̄ materiā ex q̄ generat̄. **A**īa aut̄ rōnalis et angelus si p̄ducunt h̄nt spēale nomen quātū ad sui p̄ductionē. **Q**uia em̄ eodē mō aīa et angelus creant̄ et p̄ducunt a deo nulla p̄supposita materia ex qua p̄ducantur: sicut a p̄ncipio omīa entia ex nihilo sunt creata. ideo nomen generale generalis p̄ductiōis sibi retinent. et eoz p̄ductio uocatur creatio. nō autē gignitio vel generatio vel natiuitas. vnde nec concipi nec nasci nec oriri prope conuenit eozum p̄ductioni. **G**ratia autem in anima et alie virtutes a deo infuse: quia nō possunt p̄ se subsistere sicut angelus vel anima. **I**tem quia habent materias in qua semp sunt q̄uis nō habeāt materiā ex qua fiunt: aliquid sibi retinuerūt de nomine generalis p̄ductiōis. **E**t q̄ in p̄dictis deficit a cōditōibz illius p̄ductiōis. ideo

De predicamēto quātītatis

dicunt creari magis q̄ creari. vñ
prope grā nō fit vel creaf. sed magis
creaf. z nec istis pueniūt alia noia
pductōis entū pmi q̄dus. q̄uis ali
quādo large z improprie in eis ra
libus vramur.

**De hoc noie psona q̄d sig
nificet: et vñ habuerit originē.
et q̄bus pueniat** **Cap. LVII.**

Quāntū ad nō p̄tinēs ad
pducta entia q̄d esse. viue
re. z intelligere q̄d est psona
q̄uis sint aliq̄ alia tñ de illis p̄ran
seo. q̄ sp̄alem difficultatē nō hñt.
Nomē aut̄ psonē nō p̄tinet nisi ad
suppositū intellectualis nature. z iō
cū aīa rōnalis nō sit suppositū s̄ ps
suppositū: nō p̄t puenire nomē pso
ne ipsi aīe. licz dixisse h̄ videat̄ m̄gr
siaz. iij. li. dist. xxi. z Hugo de scō
victore. Restat q̄ in creaturis so
lū dicat̄ pueniēt̄ de hoīe z angelo
Sciēdū q̄ est. q̄ nomē psonē fecit
subaz nō absolute. nec quācūq̄. s̄
p̄t subijc̄ p̄rietati ad dignitatē p̄
tineti infra naturā intellectuālē. Et
fm̄ Boetii tractuz est nomē psonē
a psonādo. eo q̄ in tragedijs recita
tores sibi ponebāt larvā ad rep̄sen
tandū illū de q̄ gesta narrabāt decā
tando. z inde etiā tractū est in vsum
vt q̄dlibet indiuidū hoīs de q̄ p̄t
talis narratio fieri psona dicatur. z
etiā ex hoc nomē psonē est tractū q̄
si ḡnāliter vt significet suppositū in
genere sube nō q̄dcūq̄: sed intel
lectualis nature q̄ est ceteris dignior
Et in etiā excellētē z dignitates q̄
dā cōueniētēs hoībuz psonatus di
cunt. Sic definit̄ Boetius in li. d̄ du
ab naturis psonā. Persona est in
rellektualis nature indiuidua suba
Huic at̄ noī psona q̄d est nomē rei
et p̄me intentōis z ad rōnalem na
turā solū p̄tinens infra genus sube

rūdet in greco hoc nomē p̄sopon. a
p q̄d est in. z sopos q̄d est facies. q̄a
hmōi larvas in q̄bus rep̄nabant z
p̄sonabāt laudes taliū aī facies po
nebāt. Et sic p̄t q̄ id q̄d dicit̄ z si
gnificat̄ hec q̄rtuo: noia in ḡnē sube
in ḡnālī apud latinos. scēntia. sub
sistētia. res nature. suba. z tria noia
i greco eis cōrūdentia. s̄. vsya. vsyo
sis. z hypostasis. Hoc idē fecit z dē
cit hoc nomen persona in genere in
rellektualis nature. z p̄sopon in
greco respōdens persone in latino.

**Notandū q̄ licet hoc nomē hy
postasis ap̄d grecos ex p̄pria fecitōe
noīs habeat q̄ significet quodcūq̄
indiuidū sube. tñ ex vsu loq̄ndi h̄z
q̄ significet indiuidūz rōnalis na
ture rōne excellētē sue. Tradit̄ autē
a doctoribz q̄ sint tria d̄ rōne psonē
scz subsistētia. rōinari. z indiuidū
eē. q̄d nobiliori mō est in angelo q̄
in hoīe. z in deo q̄ in vtroq̄. Et iō
nomē psonē inuenit̄ in hoībuz. i an
gelis z in deo. Et ista tria sunt vbi
q̄ de rōe psonē. sed tñ i illis tribz re
sp̄cū cuiuslibet diuersa rōne. q̄d nō
est hic necē explicare in singulis**

**De nominibus que cōue
niant rebus de genere quanti
tatis.** **Capitū. LVIII.**

Modo dōm est de noibus p̄
me intentōis p̄tinentibz ad
res de ḡnē quātītatis. Et p̄
mo de noibus sp̄eruz in q̄s diuidit̄
Aristo. q̄ntitatē in p̄dicamētis Se
cūdo de his q̄ se tenēt ex p̄te quāti
tatis fm̄ modū p̄rietatis. Et p̄mo
de mēsurā. secūdo de infinito.

**Sufficiētia. significatio. z diffe
rentia specierum quātītatis.**

Quāntū ad p̄mū de sp̄ebuz q̄n
titatis sumēdo harū d̄m̄az. suf
ficientiā. z significatiōem Sciendū
est q̄ om̄is quātītatis est cōtinua vel

Tractatus Secundus

discreta. **D**icitur autem quantitas conti-
nua cuius partes accipiuntur successi-
ue sine aliquo discontinuatione. ut in tpe
vnius diei vel in vno ligno integro.
Et huiusmodi continuū triplē a pho defi-
nit. **S**i enim consideret quantū ad sui
constitucionem: dicitur continuū cuius partes
copulantur ad vnum terminū cōmunē.
et ita definitur in predicamentis. **S**i autē cō-
sideret quantū ad sue nature integri-
tatem: sic definitur in quōto metaph.
Continuū est cuius motus indivisibilis
est secundum se. **S**i autē consideret quan-
tū ad sui resolutionem sic definitur in
tertio physicoz. **C**ontinuū est diuisi-
bile in infinitū. **H**ec autem quantitas cō-
tinua (cū sit huiusmodi rōem mēsure: ut dicitur
de dieo metaph. quod etiam vix est de omni
quantitate) vel mēsurat ab extrinseco.
et hoc duplī. **V**el putat res est in
motu: et sic est tēpus quod est mēsurā flui-
ens. et dicitur tēpus numerus motus secundum
prius et posterius. **V**el mēsurat rem
ut est in aliquo quiescēs. et sic est lo-
cus quod est mēsurā manēs. et dicitur locus
ultima superficies corporis ambientis.
Si autē mēsurat quantitas continua
rem ab intrinseco. sic est triplē. **V**el
secundum dimensionē vnam solā. scilicet secundum lon-
gitudinē. et sic est linea quod est longitu-
do sine latitudine et profunditate cuius
extremitates sunt duo puncta. **V**el
secundum duas scilicet longitudinē et latitudi-
nē. et sic est superficies que est huiusmodi du-
as dimensionēs. scilicet longitudinē et la-
titudinē. **V**el secundum tres. scilicet longitudi-
nem latitudinē et profunditatem. et sic est
corpus quod est huiusmodi tres dimensionēs. scilicet
longitudinē. latitudinē et profunditatem.

Quorū modis dicitur corpus
Et tamen intelligendū quod corpus
est triplē considerat. **P**rimo putat di-
citur omne illud quod subternit trine di-
mensionem sine p̄cisione forme. et hoc
mō est gen⁹ subalternū in predicamē-
to sube. **S**ecundo mō p̄ natura et re

que subternit trine dimensionem cum
p̄cisione vltioris forme. et sic est ma-
teria. vel pars compositi. et sic nō predicat
de alijs sp̄ibus generis sube. quōis
sic in ḡne sicut pars. **T**ertio mō p̄ cō-
siderari putat dicitur trine dimensionē
solū. et sic accipit dicitur. et est tēpus. **S**pe-
cies quantitatē continue intrinsece
mēsuratis. **D**iscreta autem quantitas est
cuius partes successiuē accipiuntur dicitur
discontinua. et discretiōem quandam
et sic definitur in predicamentis. **D**iscre-
ta quantitas est cuius partes nō copulan-
tur ad aliquē terminū cōmunē. **H**ec
ergo discreta quantitas vel est mul-
toz discretioz p̄manentū. et sic est nu-
merus. vel multoz discretioz sibi in-
uicē succedentiū. et sic est orō. **U**tra-
que tamē multipliciter dicitur.

Quorū modis dicitur numerus
Ad sciendū quantū ad nume-
rū: quod numerus dicitur multipliciter
Primo mō de re numerata. et sic quōis
quod de multis hominibus dicitur consuevit
hic est magnus numerus. **S**ecundo p̄
numero numeratē. scilicet ipsa anima que secundum
philosophos dicebat numerus seipsum mo-
uens. **T**ertio p̄ numero quod numerat
mus. et sic est quantitas. **E**t sic dicitur tri-
plē. **Q**uia p̄ considerari p̄mo. putat p̄
consideratiōem abstrahit a materia
sensibili. et sic considerat a metaphisico.
Vel putat applicat materie sensibi-
li. et sic considerat a naturali. **V**el p̄
ut huiusmodi rōnem subijcibilis et predicabi-
lis. et sic considerat a logico. **E**t huiusmodi
consideranda sunt. p̄mo de vnitatem quod
est p̄ncipiū numeri. secundo de discre-
tione. tertio de numero.

De vnitatem numeri.
Quantū ad p̄mum sciendū est
quod duplex est gen⁹ vnitatis sicut
et duplex gen⁹ indiuisiōis. **Q**uedam
enim est indiuisio solū in actu. **Q**uedam
est indiuisio vel vnitatis et in actu et in
potētia que dicitur indiuisibilitas. que

De predicamēto quātitatis

quidē indiuisibilitas uerius habet rōnem unitatis q̄m indiuisio. cū plus dicat de indiuisioe. **I**ste autē unita / tes cōtrario mō se hñt in ponēdo z in remouēdo. **N**ā ad positōem unitatis indiuisibilitatis seq̄tur positio unitatis indiuisiois. qz quecūqz sunt vni / indiuisibiliter: sunt vnum p̄ indiuisioe actualē. sed in negan / do siue remouēdo est ecōuerso. qz remouio unitatis indiuisibilitatis nō remouet. nō em̄ sequit̄. **I**tem indiuisibilia: ergo nō sunt indiuisa. **E**cōuerso autē est de unitate indiuisiois qz ad remouēdo unitatis indiuisiois seq̄tur remouio unitatis indiuisibilitatis. **S**i em̄ seq̄tur. nō sunt indiuisa actualit̄. ergo nec indiuisibilia. **S**ed positio unitatis indiuisiois nō ponit unitatem indiuisibilitatis. **N**ō em̄ sequitur. sunt indiuisa ergo sunt indiuisibilia.

De discretione.

Quantū ad scōm est sciēdum. qz duplex est discretio. **D**iscretio em̄ videt̄ nil aliud esse nisi sepa / tio quedā vel sequestratio hui⁹ ab hoc. **E**t hoc pōt esse dupl̄. negatiue et positue. **N**egatiue p̄ hoc qz hoc nomen est illud. alio mō positue p̄ hoc qz hoc distinguit̄ ab illo. **D**iscretio vero negatiua p̄ non idēritatem positā: aut p̄ distinctionē. **I**ste autē discretio sic se habet ad numeruz qz discretio negatiua seq̄tur oēm numerū. **R**ō istius est. qz partes cuius / cūqz numeri siue sit diuisoz siue diuisibiliū necessariō hñt aliquā non idēritatem. z p̄ p̄is discretioe negatiua. **D**iscretio autē positua so / lum est de rōe numeri diuisoz. **I**ste autē discretio sic se habet in ponēdo z remouēdo ad se inuicē. qz ad positioe discretiois positue: sequitur positio discretiois negatiue. **S**z ad remouēdo discretiois positue

nō seq̄tur remouio discretiois negatiue. **E**cōtrario autē est de discretioe negatiua. qz ad remouēdo eius seq̄tur remouio discretiois positue. sicut ad remouēdo nō idēritatis ab aliq̄bus seq̄tur remouio discretiois. **A**d positōem autē discretiois negatiue nō seq̄tur positio discretiois positue. sicut etiā nec ad positōem non idēritatis positio distinctionis

De Numero.

Unc quantū ad terciū est ad / uertendū. qz cum vñū z multa opponunt̄ immediate. qz ad remouēdo cuiuslibet unitatis (maxime si sit remouio in p̄na rōne z rōne eq̄ pollenti) seq̄tur positio alicui⁹ pluralitatis z alicui⁹ multitudinis. **E**t ideo sicut duplex est genus unitatis sic est duplex gen⁹ numeri. **Q**uidā em̄ numerus est qz resultat et ponit̄ ex remouēdo unitatis z diuisibilitatis. **E**t iste dicit̄ numerus distinguit̄ biliū siue diuisibiliū: z ponit̄ actualiter. si actualiter remoueat unitas indiuisibilitatis siue idistinguit̄ tatis. **A**lius qdē ponit̄ esse numer⁹ qz ponit̄ ex remouēdo unitatis indiuisiois z indistinctiois. z ille vocat̄ numerus distinctoz siue diuisoz. **I**sti autē numeri ex opposito hñt se ad unitates in ponēdo z remouēdo. qz numerus qz ponit̄ ex remouēdo unitatis indiuisibilitatis: d̄ numerus indiuisibiliū siue idistinguit̄ biliū qui nō ponit̄ numer⁹ diuisoz siue distinctoz. **R**atio qz p̄mus numer⁹ ponit̄ ex remouēdo unitatis indiuisibilitatis. sed ex remouēdo unitatis indiuisiois. nec p̄sequēs ad positōem nūeri diuisibiliū seq̄tur positio nūeri diuisoz siue distinctoz. ad remouēdo unitatis indiuisibilitatis nō seq̄tur remouio unitatis indiuisiois. **A**d remouēdo autē nūeri diuisibiliū seq̄tur remouio numeri diuisoz. qz si nō sit

Tractatus Secundus

diuisibilia nec diuisa. **E**cōuerso autē est de numero diuisoꝝ ⁊ diuisibiliū et quēcūq; hāc numerositate diuisoꝝ ⁊ diuisibiliū. cū diuisio p̄suppo- nat diuisibilitatē: s̄m remotōez nu- meri diuisoꝝ nō remouet numeruz diuisibiliū. Ideo aliqua p̄nt habe- re numerz diuisibiliū: dato q̄ nō ha- beāt numerz diuisoꝝ siue distinctoꝝ rū. **R**atio illi⁹ est. q̄ numerus diui- soꝝ ponit ex remotōe vnitatis in- diuisiois. **R**emotio autē vnitatis in diuisiois remouet vnitatē indiuisi- biliū. **E**t p̄ n̄s positio numeri di- uisoꝝ ponit numerz diuisibiliū. **S**z q̄ vnitas indiuisiois nō ponit vni- tatē indiuisibilitatis. ita nec remo- tio numeri diuisoꝝ ponit remotio- nē nūeri diuisibiliū. cū se hāc oppo- sito mō ad vnitates: sicut dictū est.

Quor modis d̄ oratio.

Quantū autē ad orōem sciendū q̄ orō p̄ tripl̄r p̄siderari. **U**el put est in p̄gamento. et sic in quantū etiā est in ipa p̄positio ex materia ⁊ forma est in p̄dicamento sube. **S**ed in quantū illa materia est distēsa q̄n- titate ē in p̄dicamento q̄ntitatis. **I**n quantū etiā ex tali distēsiōe resul- tat talis figuratio est in q̄tra specie q̄litas. sed in q̄ntū mouet visus est in tertia sp̄e qualitatis. **S**cōdo p̄r cō- siderari. put est in mēte. ⁊ sic nō pōt esse quātitas. sed est in p̄ma sp̄e qua- litatis. **T**ertio mō p̄r p̄siderari vt est in platione. ⁊ hoc tripl̄r. **U**el. put mouet auditū. ⁊ sic est in tertia sp̄e qualitatis: sicut ⁊ alia obiecta sensu- um. **U**el. put cōparat ad t̄ps men- surans hmōi. plationē siue extensio- nē motus qui fit in hmōi. platione et sic orō est quātitas cōtinua. **U**el prout vna p̄s succedit alteri discre- ta ⁊ sepata. ⁊ sic est quātitas discre- ta. **E**t hoc modo ponit sp̄s quāti- tatis discrete in p̄dicamentis

De noibus cōuenientibus mensuris **Capitulum. LIX.**

Quia vero esse mēsurā cōue- nit quātitati (vñ. x. metaph. ponit dñā mēsure) ideo de noibus scantibus mēsuras (cū mē- sura sit p̄prietas q̄ntitatis) h̄c dīcē- dū est. **D**uplex autē est mēsurā men- surarū. **U**nus mēsurā res q̄ntuz ad intrinsecā quantitatē. sicut vlna mēsurat h̄mū. **A**lius mēsurās re- rū duratōes quantū ad extrinsecā q̄ntitatē. sicut t̄ps mēsurat duratio- nes mot⁹. **E**t quocūq; mō mēsurā sumat sp̄ d̄r mēsurā rei id qd̄ certū ficat de quātitate rei. siue sit quāti- tas manēs quantū ad p̄mū moduz siue fluens q̄ntum ad scd̄m. vel per modū fluētis. qd̄ dico p̄pter euuz et eternitatē. **D**e noibus p̄maz men- surarū satis dictū est in explanatōe sp̄erum quātitatis p̄tinue ⁊ discre- te. **S**ed de noibus mēsuraz q̄ mē- surant duratōes p̄pter sp̄calem diffi- cultatē ⁊ eoz cōem vsum h̄c d̄m ē **S**unt autē illa. t̄pus p̄tinuū. t̄pus discretū. euū. eternitas. nūc t̄pis cō- tinuū. nūc t̄pis discretū. nūc euū. nūc eternitatis. quoz significātia ⁊ dñā- tia parebit ex dicēdis **H**oc p̄missio de hoz singulis dicendū est. **E**t p̄r- mo de t̄pore cōtinuo ⁊ suo nūc

Quid est t̄ps p̄tinuū ⁊ nūc t̄pis continuū. **Capitulum. LX.**

Intelligendū est q̄ q̄ oēs ille mēsure in hoc conueniūt: q̄ s̄ mēsure alicuius act⁹. **C**ū eīm duratio sit actus oz mēsurā du- ratōis esse mēsuraz actus: in eo q̄ actus habet durare tantū vel tantū **D**ñe tñ. q̄ s̄m qd̄ inuenit diuersa ratio durādī. ita in actib⁹ inuenitur diuersa rō mēsure. **S**ūt ergo qd̄az actus q̄ dicunt actus p̄mixti poten- tie q̄ durant p̄ acceptōem diuersaz

De predicamēto quātitatis

partū in eodē actu cōtinuo successi-
ue: sicut p3 in motu. In vno aut actu
diuerse pres continui nō pnt accipi
nisi sit p3tinuus. In omī aut actu cō-
tinuo habēte successiōē est prius z
posterior. et iō mensura talis actus
q3 h3 successiōē z p3tinuitatē par-
tiū in vno actu: z prioritātē z poste-
rioritātē in quā pōt numerari (vo-
cat tēpus p3tinuū. qz mēsurat actuz
successiuū p3tinuū: in qua successiōē
est p3ritas z posterioritas) numera-
bilis ab aīa sicut motus. Et iō hū
tēps definit: q3 est numer⁹ mor⁹ fm
p3us z posterior. Et ita patz qd est
tēps z cuius est mēsurā. qz motus di-
recte licet p actū possit esse mēsurā
quietis. sicut mēsurā habitū sunt
mēsurā puatiōnū. Hūc aut tēps cō-
tinui differt ab ipso tpe cōtinuo sic
q3 oīno nō est idem re cū eo. s3 sicut
se habz pūctus ad lineā: ita se habz
nūc ad tēps. Prope autē fm veriorē
opinionez sicut motus mēsurat tpe
quoz vtrūq3 est diuisibile: ita mu-
tatū esse mēsurat nūc tēps p3tinui
quoz vtrūq3 est indiuisibile z ita tē-
pus cōtinuum: z ipm nunc tēporis
cōtinui sunt diuerse mēsurā diuer-
soz ab eis mēsuratorum.

**¶ Quid est tēps discretū z nūc
tēporis discreti. Caplm. LXI.**

HAlius actus scd3s est qui nō
habz successiōē z p3tinuita-
tē partiū in se. sed est in se in-
diuisibilis. est tñ hmodi p3ditōis q3
alius actus p3similis in eodē potest
sibi succedere: ita q3 vn⁹ succedit al-
teri. q3uis abo simul esse nō possint
Et talis actus est itellectio angeli
qua in se est indiuisibilis. z nō h3 cō-
tinuitatē z successiōē p3tuz eiusdē
actus. s3 alius actus itelligēdi p3t
p3ri succedere. qz postq3 angelus in-
tellexit vnā rem p3 cessare illa intel-

lectio z inchoari alia respēu alteri
us rei. Et ita licz nō sit successus re-
spectu partiū eiusdē actus. est tñ re-
spectu diuersoz actū ad inuicē suc-
cessio. Illa ḡ successio q3 est diuerso-
rū actū distinctoz ab inuicē habet
mēsurā suā z vocat tēps discretuz
qz discretos z distinctos actus s3 in-
diuisibiles mēsurat. Hoc autē tēps
dedit itelligere Aresto. qñ orōnem
in p3dicamētis posuit spēm quātitā-
tis discrete aliā a spē quātitatis cō-
tinue. licet alibi nō fecerit mētoez
Et sic p3 quid est tēps discretū. Qui
libet aut talis actus simplex z indi-
uisibilis z discretus h3 suā p3p3iam
mēsurā z vocat nunc tēps discreti
qz sicut illa opatio est indiuisibilis:
ita z nūc talis tēps discreti. Differt
autē a tpe discreto duplr. primo
mō sicut ps a toto. scdo q3 nunc est
mēsurā indiuisibilis actus. Tēpus
aut est mēsurā successiōis actū in-
diuisibilū discretorum

**¶ Quid est eum z nunc eui
Caplm. LXII.**

Est aut alius actus tertius
indiuisibilis cui nō cōuenit
habere pres successiuas eius-
dē actus numero: nec alius act⁹ est
natus sibi succedere. tñ nō est tante
entitatis et actualitatis qñ habeat
tres inspectōes. Prima est q3 essen-
tialiter continet infra terminos alī
cuius gñis vel spēi. Scda est q3 qā
nō h3 oēm p3fectionē nec ipa est sua
p3fectio. supaddit aut sibi aliqd ad
suā p3fectionē p3tinens: respectu cui⁹
p3t esse aliq3 successio inquantū aliqd
cedit in p3teritū z aliqd spectat in fu-
turū. Tertia est. q3 etsi nō habz duo
nunc includētia duratiōem ipius q3/
rum vnū inchoet eā z aliud termi-
net eā. habet tñ de facto vnū incho-
ans. z de possibili posset h3e vnū ter-

E i

Tractatus Secundus

minans de potētia diuina. et ita ha-
bet cū hoc qd aliqd cedit in p̄teritū:
et aliqd spectat in futurum. et talis
act⁹ est esse substantiale vel actus eēn-
di angelozū. qz talis actus est infra
terminos ḡnis et sp̄ci sube. Sic er-
go talis act⁹ nō est sua p̄fectio. sed
p̄fectōem suā habz supadditā. s. suū
intelligere respectu cui⁹ est alia suc-
cessio inquantū vna succedit alteri: et
vna cedit in p̄teritū: cui succedit al-
tera q̄ erat futura. Itē nō habet duo
nūc includētia suā duratōem: quoz
vnū terminet eā et alterū inchoet. s. z
habet bñ vnuz inchoans. qz nō fuit
ab eterno: et possit de diuina poten-
tia habere aliqd terminās. qz possz
deus angelos annihilare. Et istius
actus duratio mensurat mēsurā q̄
vocat eū. qz est eternitas p̄cipua /
ta. qz de facto talis actus ē eternus
et infinitus a p̄te post. inquantū nō
h̄z aliqd nunc terminās. sed est p̄pe-
tuis licet sit terminat⁹ et finitus a p̄-
te añ. et iō eū est mēsurā media in-
t̄ps qd̄ habet duo nūc terminātia et
eternitatē que nullū habz. Nūc autē
eui nō differt realiter ab ip̄o euo. s. z
solū rōne vt dicit aliquozū op̄inō.
qz nec p̄t se habere ad eū sicut indi-
uisibile ad p̄tinuū. vt nūc t̄ps con-
tinuū se h̄z ad continuum t̄ps: nec fi-
cut ps ad totū. vt se habet nūc t̄ps /
poris discreti ad t̄ps discretum. Et
ideo idē re est nūc eui et eū. sed so-
lum rōne differūt. inquantū nūc eui
imaginat̄ indiuisibile. eū autē cum
quadā extensione. Doctor tñ cōmu-
nis: p̄ma scēde. dist. xix. q. ij. articulo. ij.
dicit. qd̄ quacūqz mēsurā mēsuretur
esse alicuius rei: illi rei respōdet pro
mēsurā nūc illius duratōis. Vñ si
eui t̄ps est mēsurā motus. ita nūc
t̄ps est mēsurā ipsius mobilis. Et
euius esse est mēsurā eū: illius en-
tis est mēsurā nunc illi⁹ eui. Et illd̄

ens mēsurat nūc eternitatis cui⁹ eē
mēsurat eternitas. Sicut at̄ se h̄z in
mēsuratis act⁹ ad illud cui⁹ est act⁹
ita se h̄z q̄libet duratio vel mēsurā
ad suū nūc. Actus autē ille q̄ mensu-
rat t̄pe differt ab eo cuius est actus
fm̄ rem. q̄a mobile nō est mot⁹. et
fm̄ rōem successiōis: qz m̄ ille est
de natura p̄manentiū. et actus de na-
tura successiōis. Et etiam differt
t̄ps dupl̄. sc̄o nunc. sc̄z fm̄ rem. qz
nunc nō est t̄ps. Sc̄do fm̄ successiō-
nis rōnem. qz tempus successiōis est
nō autē nunc. Esse autē euiternitatis
(qz est actus mēsuratus euo) differt
ab eo cuius est actus: re q̄dem. s. z
fm̄ successiōis rōem: qz vtrūqz ca-
ret successiōe. Et ita etiam differt
nūc eui realiter ab euo. Esse autē qd̄
mensurat̄ eternitatis est idē re cū eo
cuius est actus. sed differt solū rōne
Et ideo eternitas et suū nunc simili
modo differūt solū rōne: inquantū
sc̄z eternitas respicit diuinū eē. nūc
eternitatē respicit quidditatē ipsius
que realiter ab esse nō differt.

Quid est eternitas et nunc eternitatis. Caplm. LXIII

Alius est actus et vltimus in-
diuisibilis: q̄ nec succedit al-
teri. nec alius est sibi natus
succedere nullā h̄ns imp̄fectōem. s. z
omne p̄fectōem essentialiter et nō
supadditā. et ip̄e est p̄fectio sua que
nō cōtinetur nec p̄cludit̄ inter limi-
tes alicuius ḡnis vel speciei. nec iter
duo nūc p̄cludit̄ duratio eius de fa-
cto vel de possibili. Et talis actus
essendi purus est soli⁹ dei cui⁹ men-
sura vocat̄ eternitas. quā Boetius
ita definit in li. q̄no de cōsolatione
dicens. qd̄ eternitas est interminabi-
lis vite tota siml̄ et p̄fecta possessio
Quantū ad differētiā tēporis et
tēporalis dicit̄ interminabilis vite

De predicamēto quātitatis

Quantū ad differentia eui z euiterni dicit pfecta possessio tota simul. Nūc autē eternitatis nō differt realiter ab eternitate: sed rōne soluz vt dicitur est. Et quo p̄z q̄ eternū nihil aliud est q̄ ens extra terminos. z eter nūc q̄ extra terminos entitas. Sic ergo p̄z differētia quattuor: mēsurarū tēporū cōtinuū. q̄d est mēsurā actus habet successiōnē in suis partibus cōtinuis. Et tēporis discreti q̄d est mēsurā actū in diuisibilibus inuicē succedentium. Et eui q̄d est mēsurā actū in diuisibilibus cui accidit successio actū in diuisibilibus suū p̄ additorum sue p̄fectioni. Et eternitatis que est mēsurā actus in diuisibilibus cui nulla aduenit p̄fectio vel mutatio v̄ limitatio. sed ip̄a sua in finita est z oimoda p̄fectio. Patet etiā differētia nunc tēporis cōtinuū ad tēpus cōtinuū. nūc tēporis discreti ad tempus discretū. nunc eui ad eui. nūc eternitatis ad eternitatem. Qualibet autē mēsurā denotatur mēsuratū. quia quod mēsuratur tēpore temporale dicitur. q̄d eui euale vel euiternū. quod eternitate eternale vel eternum.

De infinito q̄d potest dici quōz modis Caplm. LXIII

Secundo quia infinitū congruit quātitati (vt dicit p̄mo phisicorū: z sepius v̄rimur note infiniti) ideo hic p̄mo de multiplici eius acceptōe dicendū est. Dicit autē infinitū multipliciter. Primo mō fm duratōem. z hoc dupliciter. Vel ab omni parte. tam a p̄te aī q̄ a p̄te post. z sic deus dicit solus in finitus duratōe. Vel ab altera tm̄. et sic mūdus vel angelus dicit infinitus duratōe in infinitū. nō a p̄te aī quia p̄ncipium duratōis habuit. sed a p̄te post. q̄z semp dura-

bit. Secundo modo aliqd dicit in finitū extēsiōe extrinsece quātitatis cōtinuē. z sic p̄t attendi triplex infinitū. Vel solū fm longitudinē: vt si esset linea infinita in infinitū extēsa carēs p̄ncipio z fine. z sic esset ab omni p̄te infinita. Vel solo p̄ncipio vel solo fine. z sic esset solū infinita ab illa p̄te que careret termino. Vel fm longitudinē z latitudinē simul. vt si esset aliqua sup̄ficies in infinitū fm longitudinē z latitudinē sine termino extēsa. vel solū altera p̄te carēs termino: diceret infinita. vel simplr. vel fm illā partem q̄ caret termino. Vel fm longitudinē. latitudinē. et p̄funditatē. vt si esset aliqd corpus in omnē dimēsiōnē extēsum ex omni parte carēs termino diceret infinitū. vel si ab vna p̄te vel duabus: solū diceret ex illa vel ex illis partibus infinitū qua vel quibus careret termino vel terminis. Tertio modo dicit aliqd infinitum quātitate discreta. vt si eēt numerus infinitus lapidū vel hominū et h̄mōi. ita q̄ careret talis multitudo omni limitatōe numeri: vel ex omni parte vel ex altera: talis multitudo diceretur infinita vel simplex. Sicut si ex omni p̄te careret termino. v̄ fm illā p̄te quā nō haberet limitatā. Quarto mō dicit infinitū fm quātitate virtutis. z hoc duplr. Vel in p̄fectiōe. q̄z habet in se oēm p̄fectionem essentialiter. z sic solus deus ex omni p̄fectione essentialiter est infinitus. Alio mō dicit infinitū in vigore. sicut si esset aliqd calor infinite intēsus diceret talis calor esse potentia calefactiua in vigore infinita. Et isti duo modi in finiti nō dicit. nisi q̄ p̄mus mod⁹ dicit respectu sui. scd̄s respectu aliorū respectu quoz ponit vigor. Unde p̄ma infinitas est essentialiter. scd̄da potētia. Vtrū q̄ infinitas vigoris sit in

Tractatus Secundus

potentia diuina non determino. qz maioris difficultatis est. Istoz ergo modoz infiniti: primū dicitur finem du rationem. scdm dicitur finem magnitudines tertius finem multitudinem. quartū finem perfectionem. quintū finem vigorem.

¶ Quidam aliquid est infinitū p̄uatiue. aliquod negatiue: et differentia ipsorum. **Capitulum. LXV.**

Est autē scdo intelligendū quod cū infinitū habeat istā p̄p̄tionem in: quā aliquā iuncta facit p̄uatiuem. aliquā negatiuem: hoc nomen infinitū p̄t sumi in quolibet istoz modoz vel p̄uatiue vel negatiue. P̄uatiue quidem si illud quod est apertū natū finiri vel limitari et hęc terminū nō finiret vel nō limitaret vel nō terminaret. sicut si sol eēt extēsus finem aliquā dimēssionē in infinitū diceret infinitus p̄uatiue. et talis infinitas imperfectōem importat. qz nō hęc quod habere dicitur. et ideo nullo modo talis infinitas locū hęc in diuinis. Alio modo dicitur infinitū negatiue. nō quod p̄uatiue apertū natū habere terminos: s; qz nō hęc finē: nō est terminatū: nō est limitatū. Et isto modo (qz deo nō est limitatus nec duratiōe nec ad genē nec ad spēm) p̄t in diuinis inueniri infinitū: nō p̄uatiue. sed negatiue. Infinitū autē duratiōe t̄p̄is p̄t esse in creaturis. s; infinitū finem multitudinē: finem magnitudinē: finem perfectionem: et finem vigorem nullo modo s; in creaturis licet sit de aliquibus istozū difficultis quāstio: vtrū diuina virtute eē possint de qua me nō intromitto ad p̄sens. Et hec dicta sufficiant quātum ad p̄dicamentum quantitatis.

¶ De nominibus p̄tinentib; ad res de genere qualitatis. et primo quod importetur nomine qualitatis. **Capitulum. LXVI.**

Modo agendū est de nominibus p̄tinentib; ad genus qualitatis. et primo de nomine qualitatis. scdo de nominibus suaz quatuor sp̄rum quos p̄hs in p̄dicamentis assignat. Quātū ad nomen qualitatis sciendū. quod qualitas est quod dicitur ens essendi sube. **¶** Dodus dicit finem Aug. supra Beñ. ad l. dicitur quod quod mensura p̄figit. et ideo p̄tatas quādā determinatū finem et quendā modum sube dicitur in aliquā mensurā. Si autē illud quod determinat potētia materie finem esse subale dicitur qualitas subalis. et hec est dicitur subalis et substantie: ita illud finem quod determinat potētia subiecti finem esse accidentalē dicitur qualitas accidentalis: quod est quedā dicitur dicitur accidentalis. vt dicitur quinto metaph. Et quo parz quod importat noie qualitatis. qz illud quod modificat subiectū et potētiā subiecti ac determinat finem eē accidentale dicitur qualitas subiecti. Et hoc concordat illi definitiōi p̄dicamentū qualitatis. Qualitas est finem quā quales dicimur. Et quia ex hoc quod est in nobis tale tales dicimur. ideo a qualitate in nobis existēte dicitur mur quales. vt albedine albi. et sic de alijs. Et hoc de noie qualitatis.

¶ Sufficiētia et differentia et significātia quattuor speciez qualitatis. **Capitulum. LXVII.**

Secundo videndū est de nominibus quattuor sp̄rum qualitatis. Et primo in ḡnālī videntur do earū dicitur dicitur simul et significātia am. et scdo de quilibz in sp̄ali. Quātum ad sufficiētia. p̄ueniētia. et dicitur dicitur simul et significātia sciendū. quod modus siue determinatio subiecti finem eē accidentale quod qualitas dicitur esse cōe est ad omnes sp̄es qualitatis finem quod diuidit sp̄ finem diuersos modos essendi talis determinationis

De prima specie qualitatis

¶ Si talis determinatio p̄t p̄siderari tripl̄r. Primo in ordine ad ip̄am naturam subiecti. z sic ab hoc mō z determinatōe sumit̄ p̄ma sp̄s qualitatis que d̄r habitus z dispositio.

¶ Satis p̄t ex dictis p̄hi loqueris de habitibz aie z corp̄is. vñ. phisicoz. vñ. p̄t. q̄ habitus s̄t̄ dispositōes p̄fect̄ ad optimū. Dico autē p̄fecti. qz dispositio est fm naturam.

¶ Et qz ip̄a forma z natura rei est finis z cū causa aliqd̄ fit. Et d̄r sc̄do phisicoz. ideo in p̄ma specie p̄siderat̄ bonū z malū. facile z difficile z mobile fm q̄ aliq̄ natura ē finis generatōis z motus. Ideo q̄nto metaph. definit̄ habitus. q̄ est dispositio fm quā aliqd̄ disponit̄ bene vel male. Et in. ij. ethicoz d̄r. q̄ habitus sunt fm q̄s ad passiones nos habemus bñ vel male. P̄n̄ em̄ modus ē cōueniēs nature rei tūc h̄z rōem boni. quādo autē nō est cōueniēs habet rōnem mali vt p̄t. Et qz natura cōsiderat̄ illud p̄mū qd̄ est in re. iō hic mod⁹ vel determinatio respectu nature (q̄ habitus d̄r z dispositio) ponit̄ p̄ma sp̄s qualitatis. Sc̄do mō potest p̄siderari talis modus z determinatio subiecti fm esse acc̄nta / le fm actionē z passionem que p̄sequunt̄ p̄ncipia nature q̄ sunt forma et materia. Et fm hoc sumit̄ secundaz tertia sp̄s qualitatis. sed differēt̄ Quia vel talis q̄litas oritur im̄mediate a p̄ncipijs naturalibz subalibz ip̄ius rei. z sic est sc̄da species que d̄r naturalis potētia vel impotētia ad facile faciēdi v̄l patiēdi. Aut orit̄ nō im̄mediate ab illis. sed im̄mediate a p̄mis q̄litatibz calidi. frigidit̄ z hm̄ol. z sic est tertia sp̄s que d̄r cū passio vel passibilis q̄litas. In vtraqz autem p̄siderat̄ qd̄ facile vel difficile fiat. vel quid sit cito transiens aut diurnū. Et in his ab solu

te nō cōsiderat̄ aliqd̄ p̄t̄nc̄s ad rōnem boni vel mali. quia motus vel passiōes nō habēt rōnem finis. bonū autē z malū dicuntur p̄ respectum ad fines. Tercio mō attendit̄ talis modus z determinatio subiecti fm quantitātē. z sic sumit̄ quarta sp̄s qualitatis que d̄r forma: vel circa aliqd̄ p̄stans figura. Et qz quātitas fm sui rōem est sine motu. sine rōne boni z mali. ideo ad quartā species q̄litaris nō p̄tinet q̄ aliqd̄ bñ v̄l male cito vel tarde transiens dicat̄ fm eā. Simplicius autē sup̄ p̄dicamēta aliter horū assignat̄ d̄m̄am z sufficiēt̄iā. quā reprobat doctor sc̄us. z datā ponit̄ p̄ma sc̄de. q. xlii. arti. ij.

¶ De prima specie q̄litaris z quo se habēt ad inuicem habitus z dispositio que ponuntur in ea.

Capitulum. LXXIII.

¶ Quid d̄cendū est de singulis noibz istarū q̄ntuor species q̄litaris. Et p̄mo de p̄ma specie. s. de habitu z dispōne. Et p̄mo de hoc quō se h̄nt ad inuicē habitus z dispositio. Sc̄do sp̄cialiter de habitu q̄t̄ modis d̄r. Tercio de dispōne. Quarto de habitibz p̄tuo sis z viciosis q̄ntū p̄ns tractatus requirit̄ r̄c.

¶ De habitu z dispōne. Quātū ad p̄mū sciendū. q̄ facile z difficile mobile nō diuersificat̄ habitū ab alijs speciebz q̄litaris. sed bñ diuersificant̄ habitū z dispositōem sicut d̄r̄ntie specificē aliq̄ modo. Dispositio em̄ accipit̄ dupl̄r. Uno mō fm q̄ est genus huius qd̄ d̄r habitus. Et qz sit genus p̄z q̄nto metaph. vbi ponit̄ dispositio in de finitōe habitus. sicut patz in definitōe im̄mediate posita caplo p̄cedēti. z sic d̄fferūt̄ sicut sup̄ius z inferius. nec sunt vna species numero generis alicuius. Alio modo accipit̄

Tractatus Secundus

dispositio vt aliquid cōdiuifum cōtra habitū. **H**oc autē potest intelli-
gi duplr. **U**no modo sicut pfectus
et impfectum in eadē specie. vt albe-
do magis intēsa z minus intēsa. z
sic dicitur dispositio retinēs nomē cōmu-
ne qñ impfecte inest ita q de facili
amittit. **D**icitur autē habitus quādo
pfecte inest z nō de facili amittitur.
Et sic dispositio fit habitus sicut pu-
er fit vir. z sunt eiusdē speciei. qz pfe-
ctū z impfectū nō diuersificāt spēm.
Alio mō potest intelligi dispositio
cōtra habitū cōdiuifa. sicut species
eiusdē generis subalterni ztra aliā
vt sic dicantur dispositōes ille quali-
tates pme speciei qbus cōuenit fm
rōem pprie speciei vt de facili amit-
tant. qz habēt causas trāsmutabiles
sicut egritudo z sanitas. **H**abitus
vero dicantur ille qitates que fm su-
am rōnem hnt q nō de facili trans-
mutent. quia habent causas imobi-
les. sicut sunt scie z virtutes. que ha-
bitus dicuntur. z hoc mō dispositio
fit habitus. **E**t sic dispositio z habi-
tus nō sunt simul vna spēs sed due
que dicuntur pma. z quarū quelibet
diuifa ztra aliā est pma in quas di-
uidit qualitas. sicut substantia diui-
ditur in pmas spēs. scz corporeas z
incorporeas. **E**t sic videt esse intētio
Aresto. in pdicamētis de acceptiōe
habitus z dispositōis. z hoc patz p
exempla p eū posita in pma specie q
litaris. **N**ā si aliqua qualitas ex sui
natura facile mobilis: ex aliquo ac-
cidēte reddat difficile mobilis dice-
tur habitus. **E**t ecōtra est de quali-
tatibus q fm suam rōnem sunt dif-
ficile mobiles. qz tunc diceretur di-
positiōes. vt si aliquis impfecte ha-
beat sciētiam vt de facili posset eam
pdere: magis dicitur habere dispositio-
nē z esse dispositus ad sciētiam qz
habere habitū sciētie vel esse habi-

tuatus in sciētia. **E**x quo patz q no-
men habitus diuinitate quādā
importat. nō autē nomē dispositōis
Que sint differētie essentialis
habitus z dispositōis vt sunt di-
se species qualitatis

N **E**c impedif quin fm hnt fa-
le vel difficile motus. sunt or-
uerse differētie speciei. p hoc q il-
le pntent ad passioē z ad motum
et nō ad hntis qualitatis. **N**āz ille
differētie qbus p accidēs vi deatur
se habere ad qualitates. tñ vrimur
eis vt pprijs. sicut in genere substantie
frequēter accipiuntur differētie acci-
dētales loco substantiāliū inquantū
p eas designant pncipia essentialia

Que hoc nomine habitus
quot modis dicitur. quomodo ē
predicamentū. quomodo postpdi-
camentū. z quomodo species qua-
litaris. **C**ap. LXIX.

Habitus autē multiplr dicitur.
qz habitus ab habēdo sum-
ptū est: quo duplr deriuat
Uno mō fm q hō vel quēcūqz alia
res dicitur habere. z ab hoc habē-
re nomē habitus dicitur respectu cuiuscūqz
rei q habet. z sic est cōe ad diuersa p-
dicamēta. **E**t sic a pbo ponit inter
postpdicamēta q diuersa reruz gna
cōsequitur sicut oppositio pns z po-
sterius z hmoi. **I**nter ea autē q habē-
tur est talis dicitur. qz quedā stz in q-
bus nihil cadit mediū inter habēs
et rē habitā sicut inter substantiā z
quātitatē vel qualitātē nihil est me-
diū. **Q**uedā vero stz in qbus est ali-
qd mediū inter vtracqz. s; hoc nō est
nisi relatio: sicut dicitur aliquis habe-
re sociū vel amicū. **Q**uedā vero stz
que sunt habētia aliqd mediū nō qz
fit actio vel passio: sed aliqd p mo-
dū actionis vel passionis: pout scz
vnū est ornās vel regens. z aliud or-

De prima specie qualitatis

natū vel rectū. Primis duob; mo-
dis nō cōstituit speciale p̄dicamen-
tū vel determinata spēs p̄dicamen-
ti sed in tertio p̄stituit p̄dicamen-
tū generale. et vocatur p̄dicamētū ha-
bitus. de quo dicit p̄s q̄nto meta-
ph. p̄ter habentē indumentū et in-
dumentū. q̄dit habitus? medi. **Se-**
cūdo modo dicitur habitus ab habēdo
fm q̄ aliqua res habz aliq̄ modo
in se ip̄a vel ad aliquod aliud. Et sic
cū ille modus sit fm aliquid a qualita-
te: ab hoc mō sumit prima spēs q̄li-
tatis que dicitur habitus. De quo dicit
p̄s q̄nto metaph. q̄ habitus dicitur
dispositio fm quam bñvel male dī-
sponit aliqd̄ aut fm se aut fm aliqd̄
vt sanitas q̄dam habitus est. Et ex
hac proprietate ponimus habitus vir-
tutū quātum ad appetitū sensitivū
Habitus sciētiarū quātum ad appeti-
tū intellectivū: iusticiā et charitatem
in volūrate. gratiam in essentia aīe.
Et ex hoc etiā q̄ lumen intellectus
agētis et lumē glorie disponūt intel-
lectū ad intelligendū. et sicut species
intelligibilis acq̄sita v̄l infusa. ideo
etiā lumē intellectus agētis. et lumen
glorie. et spēs intelligibilis habitus
vocant. Et hoc autē p̄ter q̄ habitus
vt est postp̄dicamētū differt ab ha-
bitu q̄ est p̄dicamētū: et ab habitu
q̄ est prima spēs qualitatis. q̄z habi-
tus vt est postp̄dicamētū est nomē
adiectivū et dicitur habitus tā tū. s; alijs
duob; modis dicitur substantivū. Item
habitū q̄ est p̄ma species qualita-
tis differt ab alijs duob; modis. q̄z
habitū p̄mo et secūdo modo non
dicitur res habitā vel ip̄a res que ha-
bet. sed solū dicitur habitus ip̄a habi-
tudo habitis ad illud q̄d habetur.
Sed tertio modo dicitur habitus
ip̄a res habitā fm quā habens be-
ne vel male disponitur respectu sui
vel alterius.

**Qualit̄ habitus sint in corpe
et in aīa: et ad qd̄. Ca. LXX.**

Et autē intelligendū q̄ ha-
bitus ad duo ponit. s; ad eē
et ad opari. Prout ḡ habi-
tus dicitur dispositio ad opari: nullus
habitū ponit in corpe. q̄z oīs opa-
tio corporis vel est determinata ad
vnu a naturali corpis q̄litate. et sic
nō indiget habitu. vel determinata
ab aīa. et talis operatio est p̄ncipali-
ter ip̄ius aīe. licet possit dici scđario
ip̄ius corpis. Et ideo dispositio ad
talem operationē est p̄ncipaliter ip̄ius
aīe. licet possit dici scđario ip̄ius
corpis inq̄ntū disponit ad facile de-
serviendū ipsi operationi ip̄ius aīe.
Quantū autē ad dispositioē q̄ respicit
esse. put supponit subiectū ip̄i forme
sic p̄ esse habitus in corpe. Et hoc
modo ponim⁹ sanitatē. pulcritudinē.
et huiusmodi esse habitus. vt pa-
tet. vij. physicorū. Non tamē habet
ita p̄fecte rōnem habitū sicut ha-
bitus aīe. Hec de habitu.

**Quot modis dicitur dispositio
Capitulum LXXI.**

Dispositio autē p̄ter q̄ multas
partes dicitur. eo q̄ dispositio
dicitur sp̄ ordinē alicui⁹ habē-
tis partes. Hoc autē p̄tingit tripl̄r.
vt dicitur q̄nto metaph. aut fm locū. aut
fm potentia. aut fm spēm. Et vt dicitur
Simplicius in p̄dicamētis in cō-
mēto: in hac diuisione p̄s omnē di-
spositionē comprehendit. Quia cor-
porales dispositiones comprehen-
dit in eo q̄ dicitur fm locum. et hoc p̄-
tinet ad p̄dicamētum situs. qui est
ordo partium in loco. In eo autem
q̄ dicitur fm potentiam: includit illas
dispositiones que sunt in prepara-
tione et in idēitate nondum p̄fecte
sicut scientia et virtus inchoata. Et
autem dicitur (fm speciem) includit

Tractatus Secundus

perfectas dispositōes que dicuntur esse habitus scie & virtus p̄plete. Et sic habemus de habitu & dispōe cōiunctim & disiunctim rē.

¶ De nominib; p̄nētibus ad virtutes & vicia & ea tangētib;. Caplm. LXXII

¶ Via vero d̄ habitib; sermo cepit: & habitus q̄ ordinant ad opari bene disponētes & ad bonū virtutes dicunt. & oppositū vocat viciū. Idcirco de virtutib; et vicijs est aliqd̄ tractandū. Et p̄mo de virtutib; sc̄do de donis q̄ sunt habitus viciū virtutib;. tertio de p̄ceptis que ordinant ad actus virtutu. Quarto ad p̄mū dicendū est p̄mo de noie virtutis in ḡne. Sc̄do de eius diuisiōe in virtutes infusas et acq̄sitas. & de diuisiōe in morales et intellectuales & theologicas. Tertio de distinctis in singulari. Quarto de circūstantijs q̄ respiciūt actus q̄bus reddit virtuosus v̄ viciosus. Quinto de medio virtutū quō virtutes cōsistant in medio.

¶ Quid significet hoc nomē virtutis & vnde sumptum est. **¶** Tantū ad p̄mū quid nomē virtutis significat: sciendū q̄ nomē virtutis videt̄ fm̄ suā primā impositiōem q̄ndā violentiā impositare: Vñ in. ij. celi & mūdi d̄r q̄ motus accidentalis. i. violentus est q̄ est a p̄tute. i. a violētia non cū auxilio nature. sed q̄ nihil infert alteri violentiā nisi p̄ aliquā potētiā p̄ quā p̄dominat̄ vt agar & nō patiat̄. It̄ ex h̄ tractū est nomē p̄tutis ad scandūz potētiā p̄fectā agētis qua p̄t opari. & sic tales potētie p̄tutes vocant̄. Et hoc mō potētie aīe tā intellectiue q̄ sensitīue dicūtur virtutes aīe. Et sic p̄tus est nō in p̄ma sed in secūda sp̄e qualitat̄is. & de tali p̄tute

dicat̄ p̄mo celi & mundi. q̄ virtus est vltimū potētie. Et q̄ p̄fectio potētie mensurat̄ ex potētiore & maximo qd̄ p̄t (maximū autē qd̄ potest potentia est bñ agere. q̄ male agere non p̄t esse maximū. q̄ malū nō tingit nisi ex defectu agentis. It̄ dico nomē virtutis tractū contra vt dicat̄ illud p̄tus qd̄ dicit̄ aliquā potētiā p̄t posse fieri potius. s. in actionē q̄ p̄t bona & p̄fecta. Et q̄ hoc facit̄ habitus p̄tutis. idcirco habitus p̄tutis virtutes dicunt̄. et sic p̄tus est in p̄ma sp̄e qualitat̄is & nō in sc̄da. Et de tali d̄r. ij. Eth. q̄ virtus est q̄ bonū facit̄ habētē et opus eius bonū reddit. Et. vij. physicoz. Virtus est dispō p̄fecti ad optimū. Hec d̄ noie p̄tutis de q̄ fm̄ vltimū modū hic intēdimus dicta sufficiāt.

¶ Duplex distinctio virtutū p̄mo in acq̄sitas & infusas. sc̄do in theologicas & intellectuales & morales. Caplm. LXXIII.

¶ Tantū ad sc̄dm dōm est q̄ p̄tutes dupl̄r distinguūtur. **¶** Uno mō ex p̄te mōi habēdi q̄ quedā habētur p̄ infusiōe. que / dam p̄ acq̄sitiōem. Acq̄site dicūtur que habent̄ ex n̄ris actib; p̄cedētib; ab aliq̄bus p̄ncipijs naturalib; i nobis p̄existētib;. & tales sunt oēs ille de q̄bus determinat̄ Aresto. li. Eth. Infuse dicunt̄ ille q̄ a nobis nō habent̄ ex actib; n̄ris. s. a deo p̄ infusiōe: sicut s̄t virtutes theologice. q̄bus p̄portionaliter rident̄ aliq̄ habitus nob̄ diuinitus infusi. q̄ sic se h̄nt̄ alie p̄tutes nobis infuse ad tres theologicas sicut se habēt virtutes morales intellectuales acq̄sitate ad p̄cipia naturalia virtutum acq̄sitarum. & de istis solum determinat̄ theologū q̄s nō nouere p̄bi. Virtutes autē acq̄sitate & infuse d̄nt̄ in sp̄e

De prima spē qualitatis

Un iusticia a deo infusa: z iusticia humanitas acq̄sita specie dñit. q̄a aut rōne formalis respiciūt suū obiectū ille z alie. **N**ecessitate aut̄ ponē virtutes infusas p̄ter acq̄sitas: q̄ maioris p̄scrutatiois sit: tñ hic secūdo dicitur q̄bus ordinamur ad beatitudinē sup̄naturalē q̄ illi q̄b̄ ordinamur ad beatitudinē natura- lē. sed isti s̄ p̄fecti q̄ p̄cedūt a potētis p̄fectis. q̄ z alii habitus. Illi aut̄ nō p̄t esse habitus mora- les vel intellectuales acq̄siti. q̄ nec cognitio naturalis intellectus nr̄i. nec inclinatio naturalis voluntatis nr̄e tendit in talē b̄titudinē. **R**elin- q̄tur ḡ q̄ illi habitus sup̄naturales s̄t z infusi. **E**x quo p̄t q̄ p̄ter habi- tus acq̄sitos o3 ponere alios infu- sos. **S**ec̄do distinguūtur virtutes ex- pre obiectoꝝ. z hoc fit q̄ obiectum alicui⁹ virtutis vel est aliqd̄ qd̄ rōis nr̄e excedit cognitioē. z sic habem⁹ tres virtutes theologicas. s. fidē. spēs et charitatē. q̄ h̄nt deū p̄ obiecto p̄ ut nr̄e rōis excedit cognitioē. **V**el ip̄m obiectū qd̄ humana rōne p̄p̄e hēdi p̄t. z sic habemus virtutes mo- rales z intellectuales q̄ sic ab invicē distinguunt. q̄ virtus p̄ficiat ad bene opandū. **P**rincipiū aut̄ actū huma- noꝝ est duplex. s. intellect⁹ seu rō. et appetitus. **H**ec em̄ s̄ duo movētia in hoīe. vt d̄. iij. de aīa. **U**n oīs vir- tus humana o3 q̄ sit p̄fectiua alicui- us illoꝝ p̄ncipioꝝ. **S**i q̄dem ḡ sit p̄fectiua intellectus speculatiui vel practici ad bonū hoīs actū: necessa- rio erit virtus intellectualis. **S**i aut̄ sit p̄fectiua p̄is appetitiue erit vir- tus moralis. **E**t sic de secūdo.

Que singulis virtutibus in spēa- li. z p̄mo de theologis in gene- re. quor̄ sunt. z eorum sufficientia.

Cap. LXXIII

Quantū ad tertū p̄mo dōm est de virtutibus theologis. **S**ec̄do de intellectualibus. tertio de moralibus. **Q**uantū ad p̄mū p̄mo dōm est de virtutibus theologis in ḡnali. q̄ sunt: z vñ dicunt̄ z quō dī- stinguunt. **S**ec̄do dōm ē de eis in spēa- li. **Q**uantū ad p̄mū qd̄ est virtus the- ologica dicendū. q̄ ille q̄ h̄nt deū p̄ obiecto: dicunt̄ a theos qd̄ est de⁹ et logos qd̄ est sermo: q̄si sermo de deo. **D**eū tñ diuersimode respiciūt. **C**ū em̄ deus sit finis nr̄i sup̄natura- lis h̄i nō p̄t sine merito. nulluz aut̄ merituz est sine charitate. **ḡ** ad ip̄m merendū charitas requirit̄. sed dile- ctio charitatis nō p̄t h̄i sine p̄cedē- te cognitioē. **D**eus aut̄ nō p̄t cogno- sci vt est nr̄a beatitudo sup̄natural̄ sine cognitioē sup̄naturali. z tō ad h̄ ordinat̄ fides. q̄ credim⁹ ex aucto- ritate dei dicētis. **N**ullus aut̄ dilige- ret finē tanq̄ suū nisi speraret illuz possibile h̄i a deo. z ad hoc ordinat̄ spes. **S**ic ḡ s̄ tres virtutes theologi- ce. fides. spes. charitas: q̄ h̄nt deū p̄ obiecto. s̄ diuersimode. **Q**uia fides vt est p̄ma virtas excedēs naturales rōem. spes vt est finis vltimus expe- ctatus z difficilis. i. supra humanā facultatē. s̄ charitas vt est p̄ma bo- nitas hoīs p̄letina sup̄naturalis. **F**ides h̄z esse in intellectu. spes z cha- ritas in voluntate. **C**ū aut̄ infundū- tur z vt s̄t virtutes s̄t sunt tpe. s̄z na- tura p̄t ē fides spe z charitate. s̄z p̄- fectioē p̄t est charitas alijs duabus.

Que singulis virtutibus the- ologis. z p̄mo de fide q̄t mo- dis d̄ fides **Cap. LXXV.**

Secūdo d̄ eis dōm est in spē- ciali. z p̄mo de fide. **C**irca quā p̄mo videndū est qd̄ est fides. z q̄t modis d̄. **D**e q̄ breuiter

Tractatus Secundus

me expediedo dico q̄ multis mōis
d̄r. Quia aliqñ dicitur habitus acq̄si-
tus ex auctoritate alicui⁹ dicēris. et
sic est habitus intellectualis vt dice-
tur infra. Aliqñ etiā noīe fidei im-
portat large res credita p̄ fidē. vt d̄r
aliqñ. de⁹ est fides mea. aliqñ actus
fidei. vt cū dico. fides mea est q̄ de-
us est hō. i. actus fidei mee. Aliqñ
sumit̄ p̄ collectōe articuloꝝ fidei. z
sic d̄r in simbolo Athanasij. hec est
fides catholica. Aliqñ aut̄ sumit̄ p̄
fructu. z sic ponit̄ ab ap̄lo ad Gal.
v. Proprie tñ fides pur̄ p̄ns ē the-
ologica est habitus q̄ disponit̄ intel-
lectus ad credendū faciliter p̄me ve-
ritati quantū ad ea q̄ supra huma-
nā rōez sunt. Et sic definit̄ ab ap̄lo
Heb. xi. Fides est sperandaz suba-
rerū argumentū nō apparentiū.

De pertinentibus ad fidem.

Secūdo dicendū est de pertinen-
tibus ad fidē. z sunt tria. Primū
est de symbolis fidei. Scdm̄ est de
articulis p̄sentis in symbolis. Ter-
tiū est de distincōe ip̄oz articuloꝝ.

Quid est symbolū: z vñ d̄r
et q̄ sit symbola. **Ca. LXXVI**

Quantū ad primū sunt ista
ponenda simul q̄ sunt sym-
bola. vñ dicunt̄. a q̄bus sunt
edita. que est utilitas editōis ip̄oz.
Ubi sciendū q̄ symbolū d̄r a simul-
tate v̄l collectōe qñ ex plurib⁹ p̄tib⁹
fit vnū continuū. Vñ z symbolisa-
re dicunt̄ qui ex plurib⁹ p̄tib⁹ aliqua
ad vnū z in vnum colligūt̄. Et hoc
modo a collectōe triplici d̄r symbo-
lū. Primo a collectōe multoz ho-
minū in vnā fidē. Scdo a collectōe
predicantiū z declarantiū fidē. Ter-
tio a collectōe articuloꝝ z diuersis
locis scripture in qua tota fides qñ-
sum ad credibilia p̄ncipalia p̄tinet̄.
Huit autē duplex utilitas p̄dendi

symbolū. scz certa z facilioꝝ p̄gnitōe
credendoꝝ. z maior cautela contra
fraudē hereticoꝝ fidē corūptioꝝ.
Cū em̄ veritas fidei in sacra scrip-
tura diffuse cōtineatur in plurib⁹ lo-
cis obscure: ita q̄ ad eliciendū cle-
re fidei veritatez ex sacra scrip-
tura requirit̄ longū studiū cui⁹ p̄nit̄ in-
tēdere oēs illi q̄bus nō satis est co-
gnoscere fidei veritatem. Necessari-
um ergo fuit̄ in h̄cētis sacre scrip-
ture summatim eaz colligere: vt sic
ea collecta p̄poneret̄ oibus ad credē-
dū ne fides simpliciū p̄ hereticos
corūptentes scripturas corūperet̄.
Et hoc quidē factū est in trib⁹ sym-
bolis. Primo in simbolo ap̄loꝝum
q̄d̄ proditū est tpe veritatis nondū
tñ plate. z ideo d̄r submissē. Scdo
in simbolo Nyceno tpe veritatis p̄
palate cōtra hereticos. z ideo solē-
niter canit̄ in missa post euangeliū:
In quo quedā difficilia que p̄tine-
bant in simbolo ap̄loꝝū diffusius
elucidant̄. Tertio vero symbolum
additū est tpe veritatis p̄ hereticos
p̄cisse sed tñ adhuc p̄ualente. s. sym-
bolū Athanasij. p̄pter q̄d̄ dicitur in
mane depulsis tenebris: q̄uis sit il-
lud magis p̄ modū cuiusdā doctri-
ne q̄ p̄ modū symboli. In his autē
trib⁹ cōtinet̄ eadē veritas. s. in vno
magis explicite q̄ in alio. sm̄ q̄d̄ ne-
cessariū fuit̄ p̄pter hereses diuersas
diuersis t̄pibus insurgētes.

Quid est articulus fidei
Capitulum LXXVII

Quantū ad secundū. s. de na-
tura articuloꝝ in simbolo
cōtentoꝝ sciendū. q̄ sm̄ q̄d̄
dicit̄ Hugo de sancto victore. Arti-
culus ē indiuisibilis veritas de deo
artās nos ad credendū. Dicit̄ autē
indiuisibilis veritas: nō quia sit de
incōpleto. qz circa incōpleta proprie

De prima specie qualitatis

non est veritas. sed qz est de cōplexo
nō resolubili in plures veritates ha
bētes speciales difficultates. Et di
cif talis veritas articulus ad filicu
mz articuli in rebz corpālibus in
plures articulus vocatur organū qd
indivisibile in plura. Qd autē di
visibile in illa plura nō dicitur articu
lus. sicut manus q̄ dividit in digi
tos nō dicitur articulus. sed digitus
qui ulterius nō dividit in alia orga
na. Similiter veritas in qua nō
dividit in plures veritates habētes
spēales difficultates dicitur articulus.
Dico autē plures habentes difficul
tates. qz cū fides sit de his q̄ sunt su
pra rōem humanā que hnt difficul
tates spēales articuli dicuntur. Et iō
si ex vno articulo aliq̄ sequatur vel
p̄tinent que eo credito facile est cre
dere: nō faciūt novū articulum. Si
cut credito qz xps fuerit mortu⁹ fa
cile est credere qz fuerit sepultus. et
ideo de morte z sepultura xpi nō sūt
distincti articuli. Qd autē addit qz ē
veritas artās nos ad credendū: nō
est intelligendū de artatōe coactio
nis: cū nullus credat nisi volēs. sed
de artatōe suppositōis. quia si volu
mus saluari artamur ad credendū
Qst tū advertendū qz articulus p̄t
dici vel esse illud ad qd credēdum
nos artat fides. sed nō sola. Et arti
culus p̄t dici illud ad qd credēdum
artat nos fides z sola fides. P̄mo
mō dicitur articulus deū esse vñū crea
torē oim: z queda talia ad q̄ p̄ fidē
artamur. qz his amotis non esset fi
des. nihilomin⁹ hoc nō tenet sola fi
de sed p̄t sciri vera demonstratiōe
Secūdo mō dicitur articulus solū illud
qd credit rōem viatorū: sicut deum
esse trinū in psonis. filiū incarnatū
et hmoī. et stricte loquēdo ac p̄prie
bi soli dicuntur articuli fidei.

¶ De distinctiōe articuloz: quo

modo ab invicem distinguunt.

¶ Qantū ad tertiu scz de distin
ctiōne articuloz. Sciēdum qz
articuli dupliciter distinguunt. Uno
em modo distinguuntur fm distin
ctiōem credibiliū. Secūdo modo
fm distinctiōem ordinantium

¶ Quomodo distinguuntur
articuli fidei ex parte credibili
um. Caplm. LXXVIII.

¶ Qantū ad p̄mū sciendū. qz
cū articulus sit veritas d̄ deo
vt dictū fuit: aut est veritas
p̄tinent ad maiestatem divinitatis
aut ad mysteriū assumptē humanē
tatis. Circa vero maiestatem divini
tatis tria nobis credenda pponunt
P̄mū est vnitās divinitatis. z sic
est p̄mus articulus. Credo in vñū
deum. Secūdū est trinitas in pso
nis. z d̄ hoc sunt tres articuli. vñus
p̄tinent ad patrē. Patrē oīpotētē
Scds ad psonam filiū. Et in iesum
xpm filiū eius. Alius p̄tinent ad p
sonā spūs sancti. Credo in spūscm.
Tertiu qd nobis circa divinitatē
p̄ponitur sunt opa divinitatis: ad q̄
p̄tinet tres articuli. vñus ad opus
nature. Creatorē celi z terre. Et ali⁹
ad opus grē. Sanctā ecclīaz catho
licā scōz p̄muniōnē: remissionē pec
catōz. Alius p̄tinent ad p̄summa
tōem glie. Carnis resurrectōez z vī
tā eternā amen. Et sic sūt septē arti
culi circa mysteriū divinitatē. Cir
ca mysteriū humanitatis xpi p̄poni
tur nobis septē credenda. scz conce
ptiō. natiuitas. passio. descēsus ad
inferos. resurrectiō. ascensio in ce
lum. aduētus in iudiciū. De his
autem septem sunt septem articuli
Quoz p̄mus est. q̄ cōceptus est de
spūscō. Scds. natus ex maria vgi
noli. Tertiu. passus sub pōtio pylato
cru. mortuus z sepultus. Quartus

Tractatus Secundus

descēdit ad inferos. Quint^o. tertia die resurrexit a mortuis. Sext^o. ascendit ad celos: sedet ad dexterā dei patris omnipotentis. Septim^o. inde vētur^{us} ē iudicare viuos et mortuos

Distinctio articulorum fidei secundum numerum apostolorum eos ordinantium. **Cap. LXXIX**

Secundo distinguunt articuli secundum distinctionem et numerum apostolorum ipsos ordinantium. et sic non sunt nisi duodecim. Petrus quidem princeps apostolorum posuit tres articulos scilicet de unitate essentie. de omnipotentia patris. de opere creatiois dicens. Credo in deum patrem omnipotentem. et ter. Iohannes autem posuit articulum de persona filii dei dicens. Et in iesum christum filium eius unicum dominum nostrum. Iacobus zebedei duos communi iuravit in unum: et posuit articulum de conceptione et natiuitate dei dicens. Qui conceptus est de spiritu sancto et ex maria virgine. Andreas posuit articulum de passione dicens. Passus sub pontio pilato. crucifixus. et sepultus. Philippus posuit de descensu ad inferos dicens. Descendit ad inferos. Thomas posuit de resurrectione dicens. Tertia die resurrexit a mortuis. Bartholomeus de ascensione dicens. Ascendit ad celum. sedet ad dexteram dei patris. Mattheus posuit de aduentu ad iudicium. In venturus est iudicare viuos et mortuos. Iacobus alphei posuit articulum de persona spiritus sancti. Credo in spiritum sanctum. Opus gratie diuiserunt sibi duo apostoli. nam Symon posuit effectum gratie et persecutores boni dicens. Sancta ecclesia catholica: communionem sanctorum. supple credo. Iudas iacobi quantum ad remotionem mali dicens. Remissionem peccatorum. Mattheus autem posuit effectum gratie secundum quosdam. secundum aliquos autem thomas iterum dicens. Carnis resurrectiones. et vitam eternam amen. Nec autem distinctio proprie non est articulorum

sed magis preteritorum in simbolo secundum ordinantes. et ideo prima est melior. Et dicitur etiam per quod Bernardus glossator non bene distinguit articulos super ea. Firmiter credimus. extra de sum. tri. et fide catholica. Ipse enim ibi posuit baptismum esse primum articulum humanum quod verum non est. Nullum enim sacramentum ecclesie est distinctum a fide. Sed omnia sacramenta et ea que precipiunt fidei que sunt necessaria credendum de ordine nature ecclesie. hoc preterea pape et iurisdictioe aliter placitorum: omnia continentur sub illo articulo. Credo unam sanctam ecclesiam catholicam sanctorum communionem. In pluribus etiam alijs ibi non clare videtur: de quibus non curo ad presens

De spe quod est et quot modis dicitur. **Capitulum LXXX.**

Secundo de spe. Circa quam intelligendum est quod spes accipitur quinque modis. Primo per passionem appetitus sensitivi. et sic numeratur inter quatuor principales passiones que sunt spes. timor. gaudium. et tristitia. Et isto modo non est solum in hominibus. sed etiam in animalibus alijs que habent appetitum sensitivum. quod patet. quia animalia inveniunt operari propter bonum aliquod futurum estimatum possibile: sicut aves faciunt nidum propter filiorum educationem. et unum animal aggreditur alterum ex spe victorie. Et nota quod spes sic accepta in suo obiecto requirit quatuor conditiones. Prima quidem de bono. timor de malo. et ideo per hoc differt a timore. Secunda est quod sit futurum per quod differt a gaudio quod est de presenti bono habito. Tertia est quod sit arduum et cuius difficultate adipsibile. et per hoc differt a desiderio et cupiditate que sunt de bono futuro absolute. Quarta quod sit arduum possibile adipsibile. et per hoc differt a desperatione. et sic potest esse passio in

De prima spē qualitatis

nullo respicit spem q̄ est p̄tus theologia. alijs aut̄ q̄tuor modis respicit virtutē theologicā. Et p̄mo d̄r aliquā spes de obiecto spei q̄ est res sperata. vt cū d̄r ad Tyrū. iij. Erpe

res beatā spei. i. beatitudinē spei.

Secūdo d̄r de actu spei. vt cū d̄r cūm̄ spes est expectatio future beatitudinis. Tertio accipit p̄ certitudinē quadam. vt accipit ad Roma. v. ca. Tribulatio. Nam operat̄

patiētia spei. i. certitudinē de tribulatioe. Quarto mō d̄r spes habitus inclinās z determinās volūtātē ad expectandū vltimū finē sup̄natura /

lē. Primo mō spes est passio z non habitus: z nō est virtus. Secūdo mō est obiectū p̄tutis. Tertio mō est actus virtutis. q̄rto mō est circūstātia actus virtutis. q̄nto mō p̄prie est p̄tus z definit a doctoribz sic. Spes ē certa expectatio future beatitudinis ex diuina grā z ex meritis humanis pueniens. Quā definitōem plus explicare nō intēdo: nisi q̄ hic definit habitus p̄ actū. Hec aut̄ p̄tus hz p̄dictas q̄tuor p̄ditōes in se z i suo obiecto s̄z in tertiā addit plus. s. q̄ sit ita arduū q̄ p̄ humanā facultatē h̄ri non possit. Et iō quantuz ad hoc addit in definitōe p̄dicta ex diuina gratia pueniens. p̄t tamē est passio est arduū. tamē infra humanā facultatez

De charitate z habitu charitatis. Cap. LXXXI.

Tertio de charitate dōm est et p̄mo q̄t modis d̄r. Secūdo quō se hz ad alia nomia que amorē impōrāt. Tertio quis amor pertineat ad charitatem.

Quot modis dicat̄ charitas. Cantū ad primū dōm q̄ charitas d̄r q̄ngz mōis. Uno mō vocat̄ charitas ip̄a res amata p̄ charitatē q̄ est obiectū eius. z sic deo d̄r

charitas. Et ita accipit illā Joh. p̄ ma cano. c. iij. Deo charitas est Secūdo d̄r charitas ip̄e actus charitatis. z sic illo mō sumit̄ ibidez. Qui manet in charitate in deo manet.

Tertio d̄r de effectu charitatis. sicut Joh. xv. Datorē hac charitatē nemo hz vt aiā suā ponat q̄s pro amicis suis. Quarto charitas d̄r p̄sona trinitatis cui uenit appriate dare charitatē. z sic sp̄s sanctus d̄r charitas. sic dicit̄ b̄tus Aug. xv. d̄ trinitate. ca. xliij. Quinto d̄r charitas habitus a deo infusus inclinās volūtātē ad deū diligendū facilius tanq̄ sup̄natura bonū z vltimū finē suū. Primo mō z q̄rto charitas nō est p̄tus. s̄z est deo dator ois p̄tutis: q̄ etiā est obiectū virtutis charitatis. Secūdo etiā mō est actus p̄tutis. Tertio mō effectus p̄tutis. q̄nto mō d̄r p̄tus. De qua apls ad Roma. v. Charitas dei diffusa est in cordibz v̄ris p̄ sp̄m sc̄m zc. Et de finit̄ sic ab Aug. sup̄ ps. Charitas est fons p̄prie z singuloz bonoꝝ alueus habitus singularis beatoꝝ cui nō cōicat alieno. Alio charitas est vnus fructus de q̄ ager inferius

Qua q̄ sunt noia p̄nētia ad p̄tem sensitiuā inferiorē extendūt se ad p̄tem intellectiua sup̄iorē: z nō ecōuerso. Ca. LXXXII.

Secundo videndū est quō se habz charitas ad alia noia q̄ impōrāt aliqd̄ p̄nēs ad amorē z ip̄a ad inuicē. Ubi intelligendū q̄ potētie aīe distinguunt̄ in intellectiua z sensitiua. Intellectiua aut̄ p̄ distinguūt̄ in cognitiuā z appetitiuā: intellectū sc̄z z volūtātē. Et sensitiua s̄z in cognitiuā q̄ apprehendit: z appetitiuā q̄ vocat̄ appetitus sensitiuus. Pars aut̄ intellectiua cōtinet̄ q̄quid hz nobilitatis

f i

Tractatus Secundus

sensitiua: sed nō ecōtra. Et ideo ea q̄ dicunt de pre sensitiua trāserunt ad prem intellectuā z dicunt z nō ecōtra pprie. Et hoc patz de cognitīua q̄ntū ad sensuz. Videre em pprie cōuenit potētie visīue. z nihilominus trāsit ad actū intellectus. vñ clare intelligere dicim⁹ clare videre. Sed cū intelligere sit ppriū cognitīue ptis in intellectu: nunq̄ intelligere cōuenit alicui ptī cognitīue in sensu. Si militer est de pre appetitīua. qz em ps sensitiua sequēs apprehensionem vocat appetitus. idcirco nomē appetitus trāsit ad prem intellectuaz q̄ sequit apprehensionē que vocat volūtas pprie. z dicitur sicut appetitus: sed nō ecōuerso. Non em appetitus sensitiuus vocat pprie volūtas: sed solū in intellectuus. Nobilioza em entia cū ignobilib⁹ rebus in noibus p̄municant. z nihilominus singulares nobilitates hñt z singularia noīa sibi appropriant. Et qd̄ dictū est in istis noibus intelligendū est etiā in alijs noibus. qz ea que p̄tinent ad prem inferiorē sensitiuā extendūt ad prem supiozem intellectuā et nō ecōtra pprie rōne sue nobilitatis. Qd̄ etiā dixi intelligendū est pprie. quia ea q̄ sunt ptis supioris larga acceptōe dicimus in pre sensitiua. vñ lar ge loquēdo appetitū sensitiuū vocamus voluntatē. z sic in alijs oibus suppositis ostendendū est p̄positum.

Quo se habet charitas ad amorem z dilectiōem zc. et omnia ad inuicem. Cap. LXXXIII.

Amor ergo pprie quietatōez appetitus importat. s; qz nomen appetitus est cōmune p̄ti sensitiue z p̄ti intellectuue. id etiā amor p̄uenit q̄tatiōni appetit⁹ sensitiui z intellectuui. sed d̄nter. Pro ut em conuenit appetitū sensitiuo amor ē passio. z sic amor p̄uenit ho

mini z brutis. z sic pprie sibi nomen amoris vendicat. Appetitus aut̄ in intellectuus q̄ est volūtas pprie est electiū⁹ z nō passionalē directe. z ideo fm qz quietatur electiue: talis amor vocat dilectiō: q̄si dilecti electiō sic solus amor q̄ est dilectiō in intellectuāli natura z nō in brutis animalib⁹. vñ habent amorē p̄teritū nō aut̄ dilectiōem. In oibus autē ē amor vt̄ est in eis amor p̄teritū passionalē. Vñ etiā dicimus multos passionalatos in amore qui nō sequunt̄ discretiōem rōis et in eis est amor dilectiōis q̄ est in appetitū intellectuō cū vt̄rūq̄ appetitū habeāt. Et sic patz qz oīs dilectiō amor est. sed nō oīs amor dilectiō. qz nomē inferioris potētie trāsfert ad supiozē z nō ecōtra. Omnia autē noīa que ad amorē p̄tinet sic se hñt qz omnia vel includunt amorē vel addūt aliqd̄ supra ipm. Et sunt q̄tuor. Vel amor ea includit z addit aliqd̄ supra ipa. z sicut sunt quatuor. Noīa ergo que amor includit z addit aliqd̄ supra ipa sunt hec. scz cōcupiscētia. bēniuolētia. beneficētia. p̄cordia. Et accipiūtur fm quatuor p̄prietates amoris z amantius. Quaru prima est. qz h; vnire z ideo velle sibi amicū p̄tem esse. z sic amor includit p̄cupiscētia inquantū desiderat sp̄ amici p̄ntiam. Secūda p̄prietates ē amicos sibi mutuo bona velle. z sic amor includit bēniuolētia q̄ h; iportat. Tertia est qz bona sibi mutuo cōicāt. z sic amor includit beneficētia. Quarta ē qz in agib⁹ lib⁹ q̄ bona vident sibi mutuo p̄sentitūt. z sic includit p̄cordia q̄ hoc importat. non quidē in speculariuita z scibilib⁹. qz p̄cordia in his fm p̄bim⁹. Et h. ad amicitia nō p̄tinet. imo in eis discordia p̄ esse sine p̄iudicio amicitie. eo qz in his p̄cordare z di

De prima spē qualitatis

scordare volūtati nō subiacet: cū in
rellectus rōne cogat. z sic p̄t cogi in
vno q̄uis nō in altero Amoz ḡ in-
cludit illa q̄tuor. z nihilomin⁹ ad-
dit sup ea q̄etartōem appetitus Alia
noīa a q̄bus amoz includit z ad
ditur quid sup amoz sunt q̄tuor.
scz diuina. amicitia. charitas. ama-
tio. **Q**uarta ad dilectōem sciendū
q̄ ip̄a est q̄ in se ip̄a p̄rietate quā de-
bitus amoz z p̄t. h̄c h̄c. scz q̄
p̄cedat ab electōe z nō a rōne Et
ideo dilectio est q̄ supra amoz ad-
dit electōem. z est involūtate p̄ p̄is
Nō oīs dilectio est amoz. sed amoz
oīs nō est dilectio. Alia est amicitia
que h̄z duas p̄rietates amozis
q̄s addit sup amoz z dilectōem. s.
q̄ inter amicos sit mutua dilectio z
reamatō. vñ si alterutrū nō dilige-
rent: sed vnus diligeret alium z nō
ecōuerso: posset dici z amoz z dile-
ctio. sed nō amicitia. Sc̄da est q̄ in
electōe boni recta intentōe. p̄cedat.
atq̄ nō haberet rōez amicitie: q̄uis
posset dici amoz vel dilectio. Et ita
patz q̄ oīs amicitia est amoz z dile-
ctio. sed nō oīs amoz z dilectio am-
icitia est. qz amicitia duo vltra req̄-
rit q̄ addit sup illa. Tertiu nomen
est charitas. qd̄ vltra ista oīa inclu-
dit vnā p̄rietatē supnaturalē. scz fa-
cere gratū deo vt sibi velit vitā eter-
nam dare. Et ideo charitas facit q̄
actus suus z oīm aliarū virtutū est
meritorius. z qz hoc non p̄t esse na-
turaliter: o3 qz charitas sit p̄ infusio-
nē a deo z nō p̄ nostrā acquisitōem
Et sic patz qz charitas oīa alia inclu-
dit. z amoz. z dilectōem. z amicitia
am. sed nō ecōuerso Et iō charitas
tener supremū gradū inter oīa noīa
ad amoz p̄inetiā. z h̄z quicqd̄ h̄nt
nobilitatē cetera z vltra. Et sic cha-
ritas merito d̄r maior et ponit po-
tissima virtutū. **Q**uartū nomē est

amatō q̄ addit sup amoz z dilectō-
nē z charitatē z amicitia intēsiōnē
et feruorē amozis Vñ amatō inue-
niri p̄t in amoz dilectōe z amicitia
et charitate: z in q̄libet illoz reper-
tur sed nō ecōuerso. Propter qd̄ dē-
cit Aresto. qz amicitia assimilāt ha-
bitū. amatō passiōi.

Quod est triplex amoz. scz cō-
cupiscētie. z beniuolētie. z cō-
placētie. z quis eoz p̄inet ad cha-
ritatem. **Cap. LXXXIII.**

Quarto videndū est q̄s amoz
p̄riet p̄tineat ad charitatem.
Et dōm qz amoz est duplex
Vnus q̄ d̄r beniuolētie. alius q̄ d̄r
cupiscētie. Amoz cupiscētie d̄r il-
le q̄ aliqua res diligit nō rōne rei dē-
lecte. sed rōne diligētis z q̄ntū est s̄
bi vtilis v̄l delectabil. talis ei amoz
est reflexiu⁹ z rectorius. qz tali amo-
re nō diligit res p̄ter se s̄z p̄t amā-
tē. z ille amoz ē in aīalibz Istō amo-
re etiā ab hoīe aiata diligunt z etiā
inaiata. vñ diligo vinū qz mihi vti-
le z nō p̄ter se. z equū. z aliq̄ hō-
minē b̄nfactorē. Alius ē amoz ben-
iuolētie: q̄ sic distigui p̄t Qz cū amoz
nō sit aliud q̄ velle bonū. hoc bonū
vel ē p̄is z habitū in re amata. z sic
amās vult ei bonū p̄ velle p̄placen-
tie z approbatōis. z tale velle bonū
vocat amoz p̄placētie. z ille p̄t esse
hoīs ad deū: z dei ad hoīez: z hoīs
ad hoīem Vel h̄ bonū est absens z
nō habitū. et sic amās vult ei bonū
p̄ velle desiderij z opratiōis. Et tal̄
amoz p̄t esse hoīs ad hoīez z dei ad
hoīem. sed non hoīs ad deū. qz deo
nullū bonū optare possum⁹ qd̄ nō
habeat. Amoz ḡ cōcupiscētie nō p̄t
net proprie ad charitatē. sed magis
amoz p̄placētie z amoz beniuolētie

Quot s̄ virtutes: z q̄ intel-
lectuales. **Cap. LXXXV.**

Tractatus

Secundus

Modo dicendum est de virtutibus intellectualibus. et primo quod sunt et quomodo distinguuntur. Ad quod dicitur in Aristotele. quod tres virtutes intellectuales enumerat. vi. Eth. scilicet sapientia. scientia. intellectus. ars. et prudentia. Et excludit opinionem et suspitionem que proprie dicuntur habitus sed non virtutes. quia contra rationem virtutis est ut sit principium mali actus. ista autem duo sunt principium mali actus in intellectu: quia opinione et suspitione et etiam fide acquisita sed non infusa proprie esse falsum in intellectu. falsitas autem est malum intellectus. Et ita patet quod illa aliqui se habent ad verum aliqui ad falsum. sed ista quicquid se habent ad verum. quia importat certitudinem rationis. sed dicitur. quia tria. scilicet sapientia. scientia. et intellectus sunt circa necessaria. Scientia quidem circa conclusiones. vnde est habitus conclusionum. Intellectus circa principia. vnde est habitus principiorum. Sapientia autem circa causas altissimas. vnde sapientia quae sapida de deo scientia. Hic autem intellectus non significat potentiam intellectivam. sed habitum potentie que importat certitudinem circa principia prima. Alia autem duo important rectitudinem rationis circa contingencia. Sed prudentia quidem circa agibilia. id est circa actus que sunt in operante: nec transeunt in exteriori materia: sicut sunt amare. odire. eligere et huiusmodi. que pertinent ad actus morales: quorum est prudentia directiva. Ars autem importat rectitudinem rationis circa factibilia. id est circa actiones in exteriori materia transeuntes. sicut sunt secare ligna. dolare lapides: in quibus est ars directiva. Et ita patet quod omnes virtutes intellectuales habitus sunt. sed non omnes habitus sunt virtutes nisi illi que sunt ad solum verum. Et isti sunt predicti quod tres sunt. et dicuntur speculativi. scilicet sapientia. scientia. intellectus. Alius vero operativus. scilicet prudentia. Ars vero dicitur habitus

practicus et factivus.

Quo prudentie adiunguntur alie tres virtutes. Cap. LXXXVI.

Anti autem prudentie adduntur alie tres virtutes. Est autem prudentia recta ratio agibilium. Antea autem agibilia humana triplex sunt. Primum est agere. secundum est iudicare. tertium est providere. Primum autem duo proprie sunt actus intellectus speculativi que sunt inquirere et iudicare. Tertius est proprius intellectus practicus in quantum est operativus. Non enim ratio habet precipere ea que per hominem fieri non possunt. Manifestum est autem quod in his que per hominem sunt principalis actus est precipere ad que alii ordinantur. Et ideo virtutes que est bene precipere adiunguntur alie tanquam secundarie. Ebulia que est virtus consiliativa. et synesis que est bene indicativa ad agendum secundum communitatem legem. et gnosis que est bene naturalis in his in quibus deficit lex communis. Et ita patet quod quibus sunt plures habitus: non tamen nisi quod tres virtutes intellectuales in genere. tres speculativum intellectum respicientes: et due respicientes intellectum operativum et practicum. Addunt autem alie tres prudentie ad bene iudicandum et bene consiliandum respectu preceptivum que est prudentia.

Quo ars et prudentia sunt virtutes intellectuales et morales. Cap. LXXXVII.

Secundo videndum est cum prudentia sit virtus una cum cardinalibus que morales sunt: quomodo sit intellectualis. Ad quod dicendum est quod alia que virtus proprie dicitur intellectualis a tribus. scilicet a subiecto. quia est perfectio intellectus. et a generatione que generat experimentum et rationem. et ab obiecto sicut sapientia que est de altissimis causis. Prudentia ergo et ars secundum Albertum. vij. Eth.

De prima spē qualitatis

quantū ad duo p̄ma sc̄ intellectua-
les. sed q̄ntū ad obiecta nō. sed p̄ue-
niūt cū moralibz. qz p̄uidētia est re-
cta rō agibiliū. z ars recta rō facti-
biliū. Et fm hoc medie dicūtur in
intellectuales z morales nō per
se. qz sic sc̄ intellectuales fm
q̄d p̄tētias ad opus sic sc̄
morales. sicut p̄ueniūt q̄ntū ad ali-
quid cū moralibz. z quātū ad aliqd
cū intellectuales. sicut p̄tētias ergo
est intellectualis quantū ad subie-
ctum q̄d perficit. z morales q̄ntum
ad obiectum quod respicit.

**Quō p̄tutibz intellectualibz
conuenit nomen virtutis.**

Capitulum LXXXVIII.

Quarto videndū est quō p̄tu-
tibz intellectualibz conueniat
nomen virtutis. z maxime spe-
culatiuis de quibus est magis dubiū
Ad q̄d dicendū q̄ nomē virtutis cō-
uenit alicui duplici rōne. Uno qz
facit facultatē bñ opandi. z sic ha-
bitus intellectuales p̄tēt dicit p̄tutes
qz faciūt facultatē bñ opandi in in-
tellectu q̄ est p̄sideratio veri. hoc em̄
est bonū intellectū. z hoc est materi-
aliter esse virtutē. Alio qz cū faculta-
te bone opatiōis facit vsum bonū.
et hoc solū p̄tinet ad illos habitus
q̄ respiciūt partē appetitiuā. Et hoc
facit formaliter esse p̄tutē. z sic rō p̄tu-
tis eis. p̄prie nō p̄uenit. Et h̄ em̄ q̄
aliqd hz habitū sc̄ie speculative nō
inclinat ad vtendū. sed fit potēs spe-
culari vtz in his quoz hz sc̄iāz. sed
q̄ vtz sc̄ia habita h̄ est in mouēte
volūtate. Et iō virtus q̄ p̄ficiat volū-
tate: vt charitas vl' iusticia: facit eti-
am bñ vti h̄mōi habitū speculative
uis. Et fm h̄ etiā in actibz hoz ha-
bitū p̄tēt esse meritū s̄ ex charitate
fiat. sicut Grego. dicit. vij. moral. q̄
contēplatiua est maioris meritū q̄

actiua. Et sic de p̄tutibz intellectua-
libz dicta sufficiant.

**De p̄tutibz moralibz quō
a more morales dicuntur. z q̄t
mōis d̄r mos. Ca. LXXXIX.**

Modo nūc restat dōm de vir-
tutibz moralibus. vbi p̄mo
oīm videndū est qd est mos
a q̄ morales virtutes dicunt. q̄ viso
statim parebit qd est p̄tus moralis.
Mos autē duo fecit. Quis em̄ signi-
ficat p̄suetudinē. vt Act. xv. Nisi cir-
cūcidamini fm more leḡ moysi nō
poteritis salui fieri. Quis p̄o signi-
ficat inclinatioem quandā naturālē
vel q̄si naturālē instinctū ad aliqd
agendū. Vñ z brutoz aialū mores
aliq̄ esse dicunt. Vñ z. ij. Machab.
ij. d̄r q̄ leonum more irruētes in ho-
stes p̄strauerunt eos. z sic accipitur
mos in p̄s. Qui habitare facit vñ
us moris in domo. Et he q̄dez due
fecitōes in nullo distinguunt apud
latinos q̄ntū ad vocē. In greco autē
distinguunt. qz in greco. i. echos per
e breue scriptū fecit naturālē vel q̄si
naturālē inclinatioem ad aliqd agē-
dū qd apud nos morem significat.
Quis p̄o scribit p̄ y grecuz qd est e-
longū. z d̄r ychos. z tūc fecit p̄suetu-
dinē in bono vel in malo. z s̄i r̄ no-
mē moris apd nos illud fecit. Vir-
tus q̄ moralis denotat et d̄r moralē
a more fm q̄ mos fecit naturālē in-
clinatioem vel q̄si naturālē instinctū
ad aliqd agendū. Inclinatio autē ad
actū p̄uenit p̄prie appetitiue p̄tuti cu-
ius ē mouere oēs potētias ad agen-
dū. z iō illa p̄tus sola moralis d̄r q̄
est in p̄tute appetitiua. Alii autē signi-
ficatōi q̄ mos naturālē inclinatioem
vel q̄si naturālē fecit ad aliqd agen-
dū est valde p̄p̄inqua alie fecitōi q̄
fecit p̄suetudo. Nam p̄suetudo q̄
d̄mō p̄uertit in naturā. z facit iclē.

Tractatus Secundus

natōem silem naturali. Ex his igitur patet quod est mos, et vnde dicitur de virtute moralis.

De virtutibus moralibus

Quod videndum est. **Ca. X.**
De virtutibus moralibus, et primo de virtutibus moralibus generaliter, secundo de virtutibus cardinalibus specialiter. Quantum ad morales primo ponitur materia distinctionis. Secundo ponitur earum distinctio et numerus cum oppositis viciis, tertio concluduntur ex dictis sex conclusiones.

Quod passiones et operationes dupliciter operantur ad virtutes sicut materia vel obiectum et sicut effectus ad causas.

Qantum ergo ad materiam distinctionis sciendum quod materia circa quam distinguuntur virtutes sunt quinque passiones et operationes. Operatio autem et passio dupliciter ad virtutem potest comparari. Uno modo sicut effectus ad causam, et sic omnis virtus habet aliquas bonas operationes quorum est productiva: habet aliquam etiam delectatōem vel tristitiam que sunt passiones. Alio modo potest comparari operatio et passio ad virtutem moralem sicut materia circa quam est, et secundum hoc omnis virtus moralis sicut circa materiam est: vel circa operationes: vel circa passiones.

Distinctio et sufficiencia virtutum et viciorum. Cap. XXI.

Hoc supposito ponenda est distinctio ipsarum moralium virtutum que potest poni hoc modo. Quia omnis virtus vel est circa operationes ordinarias, et sic est iusticia que in actionibus ordinat hominem ad alterum in ratione debiti. Iusticia autem est duplex, scilicet commutativa et distributiva. Quare diversa sic sumi potest, quod ratio iusticie consistit in his quod est constitutum equalitatem in dationibus et acceptationibus, hoc autem potest fieri dupliciter. Uno modo ut constitutum in dante et accipiente talis equalitas: ut quantum accipiens accipit a dante: tantum recipiat dante a re-

cipiente. Et talis equalitas est in emptio nibus et venditionibus et retributionibus, et iusticia que talis equalitatem constituit dicitur commutativa. Alio modo constituit equalitas inter duos quod quilibet est recipiens, quod quilibet recipit mensuram iuxta suam rationem equaliter. Quis in re recipit equaliter, et in his consistit iusticia distributiva. Et hoc autem patet dupliciter. Primum quod iusticie, quod in iusticia commutativa est equalitas in dante et acceptante, quod tunc recipit dante dante dante, sicut si vendidit quod equum valentem centum solidos recipit centum solidos: est iusticia commutativa. Et in hoc est quod iter illos iter quod non potest esse equalitas in dante et acceptante non potest esse talis iusticia proprie. Et hoc est in illis que beneficia recipientes recipiunt non potest, sicut creatura creatori: et parentibus filij a quibus recipientes sunt, nutritioem, et eruditioem, propter quod quantum cumque creatura creatori vel filij parentibus recipientes nunquam est ibi perfecta equalitas: nec salua ratio iusticie commutative, sed tamen aliis modis distributive: in quantum creatura creatori vel filij parentibus recipientes quantum potest: ut sic loco equalitatis, secundum quantum summat possibile vel proportionabile. Sed iusticia distributiva non requirit equalitatem quantitatis sed proportionem. Non enim oportet quod distribucio bona communitatis eandem quantitatem det omnibus, sed secundum proportionem ut cuiuslibet det secundum suam conditionem, aliud enim dicitur dari militi aliud pediti. Secunda diversa est, quod iusticia distributiva primo respicit proportionem personarum ex quo dicitur proportioem rebus distribucioem, ita quod ibi est laudabiliter aliter personarum acceptio secundum debitam conditionem persone. Et sic iusticia commutativa primo respicit habitudinem rei ad rem, ut patet in emptio et venditionibus, vel habitudinem actus ad passionem ut in iniurijs vindicta dantis vel punitionis. Ad conditionem autem persone nunquam proprie respicit, non enim bon-

De prima specie qualitatis.

debet magis vni q̄ alij v̄d̄i. Si tñ aliq̄ respiciat ad p̄ditōem p̄sone: hoc nō est nisi ex p̄nti in quā p̄ditio p̄sone facit ad q̄ntitatē rei vel iniurie. sicut maior iniuria ē p̄cutere p̄nē q̄ p̄nuatā p̄sonā. Et ita p̄z de iusticia distributiuā z p̄mutatiuā p̄sequēs de p̄tute que est circa op̄es. **P**ōt etiā esse virtus aliq̄ passionē regulādas et hoc q̄dem t̄. Quia vel circa passioēs que h̄nt aliq̄ obiectū p̄tines ad ip̄az hoīs vitā corp̄alē. Vel circa passioēs q̄ h̄nt aliq̄ obiectū q̄d respiciat exteriora bona. vel circa passioēs que h̄nt obiectū p̄tines ad actus exteriores. **S**i h̄ accipiamus veritatē q̄ est circa passioēs quozū obiecta respiciūt z p̄tinet ad corp̄ales vitā. hoc p̄t esse dupl̄. Quia v̄t talia respiciūt interimētia vitā. vel respiciūt p̄seruatiā vitā. **S**i interimētia vitā sic est fortitudo: q̄ est virtus circa periculā q̄ vitā interimūt et p̄tiosus vocat fortis. **V**iciū aut̄ oppositū in ista p̄tute z in ceteris at tendit fm̄ supabūdantiā z defectū et ideo p̄tus p̄sistit in medio. **I**n q̄ busdā aut̄ noīa nō s̄t imposita. sed circūlo q̄mur: vel ex d̄ictōibz grecis vel latinis. vt p̄z. vii. **E**t h̄c. **V**iciosus vero q̄ opponit̄ forti fm̄ supabūdantiā et excessus vocat̄ intimidus et audax. sed intimidus fm̄ defectū timoris. audax fm̄ accessum audacie. **V**iciū aut̄ vocat̄ intimiditas z audacia. **I**lle p̄o q̄ supabūdāt in timēdo z deficit in audendo vocat̄ timidus. z ille opponit̄ forti fm̄ defectū. **V**iciū aut̄ vocat̄ timiditas. **H**ic at̄ accipit̄ fortitudo nō corp̄is sed mēt̄is. **S**i aut̄ talia obiecta passioēz respiciūt p̄seruatiā vitā z que sunt vtilia ad vitē p̄seruatōēz. sicut sunt cibi q̄b̄ p̄seruat̄ indiuidū. z ḡnā. **N**o qua p̄seruat̄ sp̄s: sic est virtus q̄

vocat̄ tēperantiā q̄ est circa delectatōēs z tristitias. sicut sensus tactus et gustus. et circa eas mediū ponit. et q̄ntū ad venerea z q̄ntū ad cibos. **E**t p̄tiosus ista virtute vocat̄ tēperatus. **V**iciū aut̄ isti p̄tuti oppositū fm̄ supabūdantiā vocat̄ intpantiā et viciōsus vocat̄ intpatus. fm̄ defectū aut̄ pauci inueniunt̄ viciōsi. qz p̄les s̄t viciōsi in p̄sequēdo delectabilia ciboꝝ vel venereoꝝ i nimis. s̄z in p̄az pauci v̄t nulli. z iō nō est nomen impositū. sed h̄z vocari viciū insensibilitas. z viciōsus insensibilis. eo q̄ h̄mōi delectatōēs sensu p̄cipiunt. **E**t sic habem⁹ duas p̄tutes cū suis vicijs oppositis. **S**i aut̄ sc̄do p̄tus sit circa passioēs que h̄nt obiectū p̄tines ad exteriora: hoc p̄t eē dupl̄. **U**nō vt respiciāt exteriora mala z tristabilia q̄bus hō p̄uocat̄ ad irā. **E**t sic habem⁹ mansuetudinē que est p̄tus ponēs mediū c̄tra iram. z p̄tiosus vocat̄ mansuetus. **O**ppositū aut̄ viciū ex supabūdantiā vocat̄ iracundia. z viciōsus isto vicio vocat̄ iracūndus. **V**iciū at̄ fm̄ defectū vocat̄ intrascibilitas. z viciōsus illo vicio intrascibilis. **A**lio p̄t esse p̄tus circa passioēs q̄ h̄nt obiecta exteriora bona p̄cupisibilia. **H**ic aut̄ potest esse dupl̄. **Q**uia exteriora bona quedā s̄t diuitie: quedā s̄t honores. **S**i p̄tus sit circa diuitias hoc est dupl̄. vel circa magnas. vel circa mediocres. **S**i circa mediocres sic est liberalitas q̄ est p̄tus ponēs mediū circa dationē z acceptiōnē pecuniariū vel equalentiā. virtuosus dicit̄ liberalis. **V**iciū aut̄ oppositū p̄ supabūdantiā d̄z p̄digalitas. et viciōsus p̄digus. z iste supabundat in dādo z deficit in recipiēdo. **V**iciū aut̄ fm̄ defectum d̄z illiberalitas. z viciōsus d̄z illiberalis. z ille supabundat in recipiēdo z deficit in dādo.

Tractatus Secundus

do. Si autē vīr? sit circa magnas diuitias: sic est p̄tus que dicit magnificētia: q̄ est p̄tus medieratē ponens circa magnas diuitias dādas et accipiēdas. et virtuosus dicit magnificus. Viciū autē oppositū s̄m supabundātiā dicit apyrotalia. ab a qd̄ est sine. et p̄yros qd̄ est expientia et talos qd̄ est bonū: q̄si sine expientia boni. q̄a s̄z multa expēdentes nō curātes q̄ liter bñ expēdant. vocat etiā banāfia. a bānos qd̄ est fornax. q̄ ad modū fornacis oīa p̄sumūt. et viciōsus vocat apyrotalus vel banāsius. sed viciū p̄ defectū vocat p̄uificus. Si autē p̄tus sit circa exteriora bona q̄ s̄t honores hoc p̄t eē dupl̄r. Vno v̄ sit circa honores magnos: alio d̄ circa honores mediocres. Et si sit circa magnos: sic est p̄tus q̄ vocat magnanimitas q̄ ē p̄tus ponēs mediū rōnis in p̄sequēdis vel fugiēdis magnis honoribz. et p̄tuosus vocat magnanimus. Viciū autē oppositū s̄m supabundantiā in nimis p̄sequēdo magnos honores vocat caumates. a cauma qd̄ in greco est incēdiū vel a camnos qd̄ grece ē fumus. Vñ et sic camnotes eēt fumositas q̄ nō s̄t latinis vocabulis p̄uenit. q̄ etiam eos q̄ nimis ad magnos honores anhelāt vt ascendant ad alta p̄sueuim? ardētes v̄tosos fumosos q̄ vocare. Et s̄m hoc p̄t viciōsus vocari caumot? grece: latine p̄o v̄tosus ardēs fumosus. Viciū autē s̄m defectū vocat pusillanimitas. Si autē p̄tus sit circa honores mediocres: sic p̄tus ponēs mediū ad illos debite p̄sequēdos vel fugiēdos vocat philotimia. a philos qd̄ est amor et thimos qd̄ est debet q̄si debet amor honoris. Virtuosus autē p̄t vocari philotim? .i. debet? amator honoris. Viciū autē s̄m supabundantiā adē nomen h̄z. q̄ dicit philotimia. et

viciōsus philotim? . q̄ nō est nomē ipositū. s̄z ad d̄rām p̄t dicit p̄tus debet? amor. et p̄tuosus debitus amator. Viciōsus autē p̄ supabundantiā dicit absolute amator honoris. et viciū amor honoris. Viciū autem s̄m defectū vocatur aphilotimia. qd̄ est sine. et viciōsus aphilotimus. In hac em̄ p̄tute (vt p̄t p̄t. vi. ciosi asseribūt sibi p̄tutes. vñ et laudam? .i. nihil curāt de honoribz et s̄z etia q̄ s̄t multū solliciti. q̄si nō s̄t negligētes. et iō nō ē bñ notata distinctio nom̄ in ista. Sic p̄t q̄ habem? quicq̄ p̄tutes respectu passiōnū q̄ hñt obiecta exteriora respectū mali. Vñ s̄z māfuerudine respectū boni q̄rtuo. s̄. liberalitatē et magnificentiā circa diuitias. magnimitatē et philotimiā circa honores. Si autē p̄tus sit circa passiōnes q̄ hñt obiectū p̄tines ad accē? exteriora humanos: et sic sciendū q̄ oēs tales p̄tutes i vno p̄ueniūt. s̄. q̄ oēs s̄t? circa p̄ba et facta in q̄bus hoīes cōicant. Et q̄ntuz ad hoc nō d̄stin / guunt. sed alit̄ et in alijs d̄st. et s̄m hoc distinguunt. q̄a circa talia p̄ba et facta in q̄bus hoīes cōicant est duo p̄siderare. Vñ est: verā realitatē et realē veritatē talium. Aliud est delectatōem in talibz p̄bis et factis. Si accipiam? veritatē sic respectu p̄borū et factoz q̄bus aliqd̄ alteri se exhibet manifestū in argumētū vt deceat s̄m debitā rōnem: accipit virtus in istis ponēs mediū rōis: q̄ ab Arist. vocat veritas. et p̄tuosus vocat verax. Viciū autē oppositū s̄m supabundantiā: in quo est qd̄a fictio falsi in plus vel q̄ntū ad facta vel q̄ntuz ad dicta fingendo maiorā de se q̄ sint vocatur iactantia. et viciōsus vocatur iactator. sed viciū in minus s̄m defectum. quando aliquis fingit de se minorā q̄ sint vt qd̄a vilia

De prima specie qualitatis

vocat ironia. i. irrisio. z tal' fictioz viciofus vocat iron. i. irrisioz. Si aut' p'ideremus circa talia p'ba z facta delectatoez: hoc p' eē duplr. Uno^o talis decēter se exhibeat delectatōis in p'bis et factis decētib' alteri. Alio^o in his q' aut in se et iocose. Si primo mō qntū ad eū sūt seriose et respiciūt eōem vitā: h' defectu taliz ponit p'us q' ponit in mediū rōis: quā vocat **Aristo.** amiciā: non ab effectu amādi sed ad decētia p'feruādi. quā nos affabilitatē appellare possum'. z ipe p'uosus p' dicit amicus vel affabilis. Viciofus aut' per supabūdantiā vbi nō facit nisi causa delectādi. z vocat placidus. z viciū placiditas. Vbi aut' talē se exhibet p'pter aliquā p'prietatē vocat ref' blāditoz vel adulator. Qui aut' viciofus est fm defectū z non veref' alios p'ristari cū q'bus viuūt vocat litigiosus v' discolor. z viciū p' dicit litigiositas vel brigas. Si aut' alius exhibeat se delectabile verbis et factis alijs in ludis z iocosis decētib' z virtuosus vocat eutropelus. quasi se vertēs bñ ad oia. Ille aut' q' e' viciofus p' supabūdantiā in ludis et iocis vocatur bomolochus. a bomos qd' est altare z lochos qd' e' raptor. z dicitur ad similitudinē milui qui sp' volabat circa aras ydoloz in q'bus aialia imolabant vt aliqd' raperet. Et idē est de illo q' excedit in ludo. q' sp' insidit ad hoc q' p'bu vel factū alicui' in ludis p'uertat. viciū autē vocat maliuolentia. Viciofus at' ex defectu agropyros. i. q'si agrestis. z viciū agropychia. i. agrestitas. Et sic p' q' circa passioēs q' respiciūt act' ex' teriores humanos sunt tres p'tutes. Una circa veritatē verboz z factoz. z dicitur veritas. Alie due circa delectatōem z tristitiā in eis dē. z sūt amī

cicia seu affabilitas z eutropelia. **Sex** p'clusiones ex p'missis et p'mo q't sunt: z q' p'tutes morales appellant' **Cap. XXXII**

Hic aut' ex dictis tertio p'cludo sex p'clusiones. Prima est de nūero virtutū. q' oēs p'tutes morales sūt. xij. Una circa opatōes sez iusticia. decē circa passioēs sez fortitudo. rēp'etātia. māsuertudo liberalitas. magnificētia. magnanimitas. philothimia. veritas. amicitia vel affabilitas qd' idē est. z eutropelia: q's oēs enumerat **Aristo.** cuz oppositis vicijs h' positus. **Et** h' et de oib' determinat in alijs libris p'nr

Quare prudētia nō p'putatur inter virtutes morales: cū sit cardinalis **Cap. XXXIII**

Secunda p'clusio est dubitatiois remotiua. q're sez cū prudētia ponat' int' morales virtutes hic nō ponit'. Et dōm q' inter illas nō enumerat' prudētia. q' p'prudētia est moralis qntū ad materiaz s'z nō qntū ad subiectuz. q' prudētia est in intellectu sicut in subiecto. Et ideo h' solū est distinctio p'tutū moralū que sūt morales qntū ad materiaz z qntū ad subiectū. Subiectuz aut' oim virtutū moralū q' vtroq' mō sunt morales est appetitus.

In q'bus p'tib' vel potētijz aie sunt p'tutes morales sic' in subiecto **Cap. XXXIII**

Tertia conclusio est. q' q'uis oēs p'tutes morales sint in appetitu: dicit' tñ. q'a iusticia (q' est p'tus circa opatōes) est in appetitu intellectiuo q' p'prie dicitur voluntas. Alie aut' oēs q' sunt circa passiones (q' ipe oēs sūt circa appetitū sensitiuū) sunt oēs in appetitu sensitiuo sed dicitur. q' ille que respiciūt suū

Tractatus Secundus

obiectū absolute sine rōne arduū et
difficilis: sunt in pre appetitus sensi
tiui q̄ vocat̄ cupiscibilis. Et s̄t, sex
scz tēperantia, liberalitas, phylot̄hi
mia, veritas, z amicitia, z eutrope
lia. Alie āt que respiciūt obiectū su
um nō absolute sed rōe arduū z dif
ficilis: sunt in alia pre sensitui appe
titus q̄ vocat̄ irascibilis, z sunt q̄t
tuor, scz fortitudo, magnificētia, ma
gnanimitas, mansuetudo.

¶ Quia iusticia que ē circa opa
tiones differt ab omnibz alijs
q̄ sunt circa passiōes. **Ca. XXV**

¶ Quarta conclusio est q̄ iusticia
differt in q̄tuor. **Primo** q̄n
tum ad obiectū, qz est circa opatio
nes, alie circa passiōes. **Secdo** q̄ntū
ad subiectū, qz est in appetitu intel
lectiuo, alie āt oēs in sensitiuo. **Ter
tio** q̄ntū ad mediū, z hoc dupliciter
Primo qz aliquę virtutes respiciunt
mediū rōnis, sed in iusticia accipit̄
mediū rōis z etiā mediū rei. **Secdo**
qz quelibet alia virtutū est mediū
duoz vicioz qz vnū est fm supab
undantiā, aliez fm defectū, s̄ iust
cia nō est mediū duoz vicioz, s̄ so
lū opponit̄ ei iniusticia. Et hec pa
tēt, v. **Eth.** Per hoc autē ad vltimū
pr̄ respōderi q̄re nō fuerūt sibi duo
vicia opposita superius assignata si
cut ceteris. **Causa** est, qz ipsa nō est
media duoz vicioz vt dictū est

¶ Quia hec distinctio virtutū nō
est in indiuiduas spēs, sed ē di
uisio in genera. **Ca. XXVI**

¶ Quinta conclusio est, q̄ hec di
stinctio z assignatio virtutū
q̄ ad oēs nō est in virtutes in
diuiduas v̄l in spēs spēalissimas vir
tutū, sed ē diuisio virtutū moralium in
gēne. Nā ille virtutes p̄tinet̄ alias sub
se sicut pr̄z exp̄sse de iusticia q̄ est cir

ca opatōes. Quia em̄ ad iusticiam
p̄tinet reddere debitū, debitū āt nō
est vni⁹ rōnis in oibus, idcirco fm
diuersas rōnes debiti accipiunt di
uerse virtutes ad iusticiā p̄tinetes, si
cut religio p̄ quā reddidit debitū de
Pietas p̄ quā reddidit debitū de
bus v̄l patrie. **S̄c̄a** p̄ quā reddidit de
bitū bñfaciētibz z hmo, et qd̄ di
ctū est de iusticia p̄tendū est d̄
alijs, z nō s̄t virtutū ad virtutes, s̄z
etiā quā ad vicia opposita, s̄z nō
distinctio p̄ singula rōe nimie p̄ple
ritatis. **Doctor** autē cōis d̄ oibz gēn
liter z de singul̄ spēaliter in p̄ma sc̄de
et sc̄da sc̄de differuit luculētis

¶ Quō se h̄z ad rōem virtutis
verecundia, nemesis, epykeia,
heroyca, p̄tinetia, z amicitia, z quō
nomē virtutis conuenit eis large z
stricte. **Capitulum. XXVII.**

¶ Sexta conclusio est dubij remo
tina. Possit em̄ aliq̄s dubi
tare (cū **Aresto**, faciat mētio
nē in li. **Eth.** de alijs que sunt vel eē
vident̄ virtutes, s̄ in ij. de verecundia
et nemesi, z in q̄nto de epykeia, in se
p̄tmo autē de heroyca z p̄tinetia, in
vij. de amicitia) q̄re non hic ista ex
plicata v̄l enūerata s̄t. **Ad** qd̄ dicē
dū q̄ noie virtutis possum⁹ vt̄ large
vt̄ dicam⁹ virtutē om̄e p̄ncipiū lau
dabiliū opoz, vel oē qd̄ est de se lau
dabile. **Alio** mō p̄t̄ie fm p̄t̄ia ace
ptionē sicut dictū est supra. **Primo**
mō q̄dlibet istoz large p̄t̄us modo
aliquo p̄t̄ dici. **S̄z** p̄t̄ie v̄redo noie
virtutis verecundia z nemesis q̄uis
in quadā medietate p̄stāt nō sunt
virtutes, sed passiōes laudabiles.
Epykeia autē est virtus, z heroyca
sup̄avirtutem, cōtinentia aliq̄d m̄
nus p̄tute, amicitia āt effect⁹ virtutis
Hoc autē pr̄z p̄ singula discurredo.
¶ Quia verecundia est de nume

De prima specie qualitatis

ro laudabiliū. non tñ est p̄tus
sed passio **Cap. lxxviii.**

Primo q̄dem hoc p̄z de vere
cūdia: de q̄ dicit Aresto. iiii.

Eth. q̄ est timor ingloriatio
confusiois q̄ opponit gl̄e. **E**t hoc

p̄z vere cūdia est passio z cōtinet
sub timore sp̄s sub gl̄e. **E**t vtz

q̄ facit transmutatōem in corpe. sed
dñt fm Aresto. q̄ pallescunt

timētes: z erubescunt. **E**t dicitur
huius diuersitatis rō est.

natura mittit sp̄s ad locū vbi sentit dese
ctus. **S**edes autē vite est in corde. z

id q̄n periculū vite timet sp̄s z hu
mores currūt ad cor. et id exteriōra

q̄nt deferta pallescūt. **H**onor autē et
p̄fuso in exteriōribus est. z id q̄n hō

timet periculū honoris recurrētibus
humoribus z spiritibus ad exteriōra hō

rubescit. **E**t q̄ patz q̄ verecūdia est
passio z nō p̄tus. nihilomin⁹ est de

nūero laudabiliū: z iuuenū erati cō
gruit: in q̄bus ē mali retractiua. **N**e

le ergo q̄ excedit in verecūdando vt
de oibus verecūdet vocat kataplay

id est stupidus. **N**le autē q̄ deficit vo
cat inuerecūdus. **M**edium tenēs z

laudabilis vocat verecūdus.

Quoniam nemesiū est de numero
laudabiliū: et est passio z nō

virtus. **Cap. lxxix.**

Nemesiū autē ē passio q̄ est me
diū tenēs circa delectatōem

et tristitiā eoz q̄ eueniūt p̄xi
mis. **E**t dicitur nemesiū. i. reprehēsiō. z in

nemesiū. i. reprehēsiō. **E**t stat me
diū laudabile hui⁹ passiois in hoc

q̄ aliq̄s tristitē de p̄speritate in ma
licia. z gaudeat de p̄speritate in bono

Et hec medietas vocat nemesiū. et
hñs eā vocat nemesiū. **V**itupabi

le autē in extremo supabūdātī ē vt ali
q̄s tristitē de oib⁹ q̄ p̄sperant siue bo
nis siue mal⁹. z talis supabūdātia

vocat iuidiā. z hñs eā vocat inuid⁹
Vitupabile autē in defectu ē q̄n q̄s in

tantū deficit a tristitādo vt etiā gau
deat de malis q̄ etiā in sua malicia

p̄sperat. z tal malicia vocat epytar
chia. z hñs eā dicit epytarchia. karchos

ei dicit gaudēs. z karchos malū. epy su
p. ac si dicat gaudiū de malo.

Quoniam epykeia sit p̄tus iusticiā re
spiciēs: q̄ ē iusti legal directiua ad i

ntētoz legislatoz: respiciēs nō ad
p̄ba in casu quē legator p̄uidere nō

potuit. **Cap. lxxx.**

Epykeia autē dicitur virt⁹ directi
ua iusti legal. **V**bi intelligē

dū q̄ q̄ act⁹ hūani nō hñt oimodā
certitudinē z yniformitatē. s̄ s̄t va

riabiles z q̄n infinit⁹ mōis: null⁹ le
gislator p̄t p̄uidere oēs casus p̄icta

res. **E**t q̄ etiā isti p̄t suā multitu
dinē incōprehensibiles sunt: ōz q̄ lex

def in vlt. **V**n̄ ars imitat naturā q̄
ē de his q̄ accidūt vt sepi⁹ z q̄ deficit

unt i paucioribus. vt q̄ hō nascat euz
q̄nq̄ digit⁹. aliq̄n tñ z in paucioribus

h̄z ser. ita ars dat legē obseruabilez
vt in pl̄ib⁹. p̄t tñ p̄tingere casus in q̄

p̄ba legis nō debēt saluari: in q̄ legi
slator si p̄ns fuisset noluisset suari. z

i talibus dicitur intētio legislatoz salua
ri z nō p̄ba legis. **E**t p̄bi gr̄a sit da

ta lex q̄ cuiuslibet est reddendū depo
siti. aliq̄s autē deponit gladiū z po

stea efficit furiōsus z gladiū depōsi
tū repetit: nūq̄d h̄c lex d̄z suari fm

p̄ba. certe nō: s̄ fm intētiōnē legisla
toz q̄ fuit: vt in hoc casu z in talibus

nullo mō redderet. **V**irt⁹ q̄ facit
vt p̄ba legis in casu aliq̄ nō seruent.

sed intētio legislatoz dicitur epykeia.
ab epy q̄d est sup̄: z p̄cos q̄d est obe

dientis. q̄ sc̄z p̄ epykeiā aliq̄s excellē
tiori mō obediēt dū seruat intētoz

legislatoz vbi d̄sonat p̄ba legis.
Et habēs talem virtutem dicitur epy
keiēs. **E**t est hęc virt⁹ directiua tu

De prima spē qualitatis

Secundo deludo quō ueniunt circa materia. Ubi intel ligentia q̄ sicut t̄pantia pōt uenienter z large accipi in q̄cunq; materia. tñ pprie d̄r in illa materia in q̄ est optimū hoīez refrenari. Ita t̄pantia large d̄r circa quālibet materia aliq̄liter refrenabile. Uñ z ipm̄ non t̄pantie quandā refrenatōem ipōt. **¶** **C**ōtinere em̄ ē se retinere. **¶** **C**ōtinere d̄r in materia in q̄ est optimū z difficillimū t̄rinere. **H**ec aut̄ est circa delectatio nes sensus tactus q̄ntū ad uenerē. in q̄bus natura summā delectatiō nē poluit vt aialia ad ista inclinarē tur ppter p̄seruatōez spē. **S**ilr etiā q̄ntū ad cibaria ppter p̄seruatōez in diuidui. q̄ delectatōes uenerēoz s̄t uehementiores. eo q̄ maius bonuz ē p̄seruatio spē ad qd̄ ordināf: q̄ gustus cibarioz q̄ ordinant ad p̄seruatōem indiuidui qd̄ nō est tantū bonū. **I**dcirco sicuti t̄pantia est marime circa illa q̄ respiciūt delectationes uenerēas. ita z t̄pantia. **E**t iō etiā magis p̄seuimus dicere t̄pantiam circa uenerē q̄ circa cibaria. q̄uis sit circa utrūq;.

Quid est incōtinētia z incōtinens. z quō se habēt ad tēpantiam. **¶** **C**aplm. **CV.**

Ad dictis aut̄ p̄t patere quid est incōtinētia q̄ opponit cōtinētie. z qd̄ incōtinēs q̄ opponit t̄pantie. patēt tñ hec p̄fectius vij. ethicoz. **I**ntēperatus em̄ d̄r qui ex ppria electōez habitu p̄ p̄suetudinē acq̄sita peccat. incōtinens aut̄ ex aliq̄ passione occurrēte. **E**t q̄ intēperat⁹ agit ex electōe. incōtinens ex passione sequunt̄ q̄tuoz. **Q**uoz p̄mū est q̄ int̄pantia est uiciōsus habitus ex q̄ sibi reddidit male agere q̄ si p̄naturalē. nō sic aut̄ in incōtinētē

Secūm sequit̄ ex p̄mo. q̄ passio cito trāsit trāsēunte actu passiōis in incōtinētē. **H**abitus aut̄ int̄pantie manet actu. actu int̄pantie trāsēunte in int̄paro. **I**deo incōtinēs trāsit passioe trāsēunte z dolet de p̄missio. int̄patus aut̄ nō dolet: sed magis gaudet se peccasse. eo q̄ talis opatio est q̄ si sibi p̄naturalis facta p̄ habituz. **E**t iō d̄r **P**rouerb. ij. **R**etant̄ cū male fecerint z exultāt in rebz pessimis. **T**ertiuū aut̄ seq̄tur ex his duobz. q̄ cū habitus sit difficile mobilis: passio aut̄ cito trāsēunt: int̄patus est difficilius sanabil⁹ z emēdabilis q̄ incōtinēs. **Q**uartū aut̄ seq̄tur ex his. sicut ei t̄pantia simplex ē p̄fectior t̄pantia. z t̄patus melior ē t̄pantia. ita p̄ oppositū int̄par⁹ ē peior incōtinēte. z int̄pantia peior incōtinētia.

Quō amicitia est uirtus et quomodo nō. **¶** **C**aplm. **CVI.**

Amicitia aut̄ q̄dammodo uirtus est z q̄dammodo nō. **U**bi sciendū q̄ **A**resto. in li. **E**th. determinat de duplici amicitia. q̄z vna p̄sistit in effectu exteriori in exterioribz factis z dictis vt aliq̄s p̄ h̄ decēter z delectabiliter p̄uiuat alijs ī ferijs cōis uite. **E**t h̄c est q̄dā habitus medi⁹ inter blāditorē z litigiosum. z uocat̄ amicitia uel affabilitas. **E**t de hac agit **A**rest. in. ij. **E**th. enumerādo eā cū alijs. z in q̄rto de t̄minādo de ea. z hec fuit sup̄ silr cū eis p̄diuisa. **E**t talis habitus p̄tuo sus pprie nō ē amicitia. q̄a eodē mō se p̄ eā h̄z hō ad ignotos z notos: cōiunctos z remotos. **A**lia aut̄ amicitia est q̄ p̄sistit in affectu interiori p̄ncipaliter q̄ qd̄ aliū diligit. z sic est effectus ois uirtutis. z oem uirtutez p̄sequit̄. q̄ ista amicitia tendit amicus in alterz ppter bonū honestū qd̄ in illo est. **V**irtus aut̄ habz rōnem

Tractatus Secundus

boni et honesti simpliciter. Et ideo omnis virtus ex sui natura est causativa amoris sic ut amicitia et sic amicitia non est virtus sed omnis virtute prius. Et ita determinat Aristoteles in viij. et ix. Eth. de cuius speciebus et conditionibus ibi patebit: supersedant ad prius. Albertus autem in viij. Eth. in principio dicit quod amicitia potest importare habitum quem dicitur qui conveniat in passionibus affectio nunc in amicitibus. Et sic amicitia est virtus dicta moralis: quia secundum eum Tullius benivolentiam nominat. Et tunc sumitur hic aliter amicitia vel benivolentia quam superius ubi agebatur de diversitate nominum ad amorem pertinentium. Et quod per quod nomine amicitie duobus modis importat habitus virtuosus. scilicet primo modo et tertio modo dicitur. sed sic proprie et visitato modo non virtum nomine vocabatur. sed prima virtus dicitur affabilitas. et tertia dicitur benivolentia: quibus large nomine amicitie eis conveniat. Secundo autem modo amicitia non est virtus sed prius omnem virtute et omnis virtutis effectus. Et quibus per quod fuerat in principio istius virtutis conclusionis superpositum. scilicet quod verecundia et nemesis non sunt virtutes sed passionibus. sunt tamen de numero laudabilium. Epikeia autem est virtus omnis iusticie directiva. Heroica autem est superiora virtute. Continencia aliquid infra virtute. Amicitia est effectus virtutis.

¶ In virtutes cardinales sunt morales vel intellectuales.

Capitulum. CVII

Modo restat dicendum secundo de virtutibus cardinalibus: ubi consideranda sunt tria. Primus autem omnium videndum est an virtutes cardinales pertineant ad morales vel intellectuales. Ad quod dicendum quod cum virtus importat rectitudinem appetitus: illa virtus dicitur habere perfectam rationem virtutis quam requirit rectitudinem non solum quoniam

tum ad factionem bene operandi. sed quod causat boni operis usum. Illa autem habet imperfecte rationem virtutis quod non causat rectitudinem appetitus. et quibus faciat facultatem bene operandi non tamen causat boni operis usum. Costat autem perfectum est principaliter imperfecto virtutes que continentur in appetitibus dicuntur cardinales. Principales hominum autem sunt tres morales. et inter intellectuales sola prudentia que quod ad morales est moralis quod ad subiectum intellectuales: ut supra patuit. Et ideo convenientius cardinales virtutes non inter intellectuales sed inter morales collocantur.

¶ Quot sunt virtutes cardinales. Capitulum. CVIII.

Secundo videndum est que sunt iste virtutes. Et dicendum est quod sunt quatuor. quorum numerus est sufficienter sic sumitur a secundum principia formalia et secundum subiecta. Secundum principia formalia sic principia formalia virtutis de qua nunc loquimur est rationis bonum. quod quidem dupliciter potest considerari. Uno modo secundum quod ipsa in rationis consideratione consistit. et sic est una virtus cardinalis id est principalis que dicitur prudentia. Alio modo secundum quod circa aliquid ponitur ordo rationis. et hoc dupliciter. Uno modo circa operationes. et sic est iustitia. Alio modo circa passionibus. et sic necesse est esse duas virtutes. Ordinem enim rationis necesse est ponere circa passionibus considerata repugnancia ipsarum ad rationem. quod quidem potest esse dupliciter. Uno modo secundum quod passio impellit ad aliquid contrarium rationi. et sic necesse est quod passio repugnet. et hoc facit virtus temperantie. Alio modo secundum quod passio retrahit ab hoc quod ratio dicitur: sicut timor periculosorum et laborum. et sic necesse est quod firmetur homo in eo quod est rationis: ne se recepat. et hoc facit fortitudo. Secundum subiectum autem hec eadem distinctio repetitur. Invenitur enim quadruplex subiectum virtutis

De prima spē qualitatis

tis de q̄ loq̄mur. s. rōnale p̄ essentia
q̄d prudētia p̄ficat. z sic est itellec^o
et rōnale p̄ p̄cipatiōem. s. volūtas
q̄ ē subiectū iusticie. z appetit^o sensi
tius qui diuiditur i irascibile quē
scit fortitudo. cōcupiscibilem quē
scit temperantia.

**De z quare dicuntur car
dinales.** **Capitulum. CXX.**

Quare dicitur quod iste
magis dicitur cardinalis q̄
alie. Ad q̄d dicitur q̄ ille
virtutes dicuntur cardinales. p̄mo q̄
si generales. sc̄do q̄si p̄ncipales. ter
tio a cardine cardinales

Rō ex q̄ ille q̄tuor virtutes
sc̄z iusticia. prudētia. fortitudo
temperantia dicuntur cardinales **CXX.**

Quantū ad p̄mū sciendū. q̄
distas virtutes dupl^{iter} p̄sidera
re possumus. Uno^o fm̄ oēs
rōnes formales. z fm̄ h̄ dicuntur car
dinales quasi ḡnales ad oēs alias
virtutes. v̄puta oīs virtus q̄ facit bo
nū debiti z recti in opatiōib^{us} dicat^{ur}
iusticia. z oīs virtus q̄ cohibet passio
nes z deprimat dicat^{ur} temperantia. z oīs
virtus q̄ facit firmitatē animi p̄ qual
cūq^{ue} passioēs dicat^{ur} fortitudo. z oīs
virtus q̄ ponit rectitudinē rōnis in q̄
buscūq^{ue} actib^{us} vel materijs dicatur
prudētia. Et sic multū de istis virtu
tib^{us} loquunt^{ur} phi^{losophi} z doctores theolo
gie. z sic alie virtutes p̄tinet^{ur} sub istis
et ex hoc iste cardinales. i. ḡnales v̄
p̄ncipales dicunt^{ur}. Alio mō p̄tinet^{ur} p̄si
derari fm̄ q̄ iste virtutes denoiantur
ab eo q̄d est p̄ncipiū in quacūq^{ue} ma
teria. z sic ist^ę sp̄cales virtutes cōtra
alias diuise. Dicunt^{ur} at sic cardina
les q̄si p̄ncipales. q̄ ist^ę p̄ncipales re
spectu aliaz p̄pter p̄ncipalitātē ma
terie. sicut q̄ prudētia dicat^{ur} p̄ncipal^{iter}
q̄ est p̄ceptiua. iusticia q̄ est circa
opatiōes debitas iter eq̄les. temperantia

q̄ rep̄mit^{ur} cōcupiscētia delectabilis
tactus. fortitudo q̄ p̄firmat aim^{em}
p̄ periculū mortis. Et v̄troq^{ue} mō car
dinales p̄ncipales dicunt^{ur} z ḡnales
Tertio dicunt^{ur} cardinales a cardine
ostij p̄pter similitudinē. z hoc dupl^{iter}
Primo per similitudinē cardinis in q̄
mot^{us} ostij terminat^{ur}. De rōe at ostij
est v̄t p̄ ip̄m iterioza dom^{us} videant^{ur}
v̄n^{us} z illud q̄d h̄z rōnem reducēdi in
aliud ostiū d̄. Et sic accipit^{ur} Job. x.
Ego sum ostiū zc̄. Et p̄ oppositū il
lud p̄ q̄d nō est motus in aliqd̄ aliqd̄
v̄lterius nō h̄z rōem ostij Virtutes
aut^{em} theologice cuz sint circa finē sic
sunt q̄ nō est aliqd̄ aliud v̄lter^{ius} ex
p̄te obiecti in q̄d tendat. z iō in virtu
tib^{us} theologice nō inuenit^{ur} rō ostij.
et iō non p̄tinet^{ur} dici cardinales. Sicut
nec in virtutib^{us} intellectualib^{us}. q̄ p̄fi
ciūt in vita p̄tēplatiua q̄ nō ordina
tur v̄lter^{ius} ad aliā vitā. s̄z actiua oz
dinat^{ur} ad ip̄am V̄n^{us} cū virtutes mo
rales p̄ficiat^{ur} in vita actiua z habeat
actus suos iuxta finē v̄ltimūz sicut
circa obiectū: ex v̄traq^{ue} p̄te ḡnaliter
in eis inuenit^{ur} rō ostij. z iō solū mo
rales cardinales dicunt^{ur}. S̄z q̄ iter
morales p̄ illas q̄tuor ē p̄cessus ad
alias. q̄ oēs alias p̄tinet^{ur} tanq̄ ḡna
les sp̄cales. Idcirco iter oēs mora
les solū ille q̄tuor cardinales dicunt^{ur}
Sc̄do^o dicunt^{ur} cardinales a similitudē
ne cardinis in q̄ ostiū voluit^{ur} z mot^{us}
ostij fundat^{ur}. q̄ sic tor^{us} mot^{us} ostij est
in cardie z i eo voluit^{ur}. ita oēs act^{us}
h̄uane vite p̄tinē v̄sant^{ur} vel saltē fre
q̄ntius z crebri^{us} circa materiā istaz
virtutū q̄tuor q̄ aliaz virtutū. z iō sic
a cardine cardinales denoiant^{ur}. Et
ita p̄z q̄ cū in ostio sint duo cardies
v̄n^{us} ad quē ostij mot^{us} terminat^{ur}. ali^{us}
i q̄ ostij mot^{us} fundat^{ur} z ostiū voluit^{ur}
et ab v̄troq^{ue} cardie p̄ similitudinē nū
cupat^{ur}. v̄n^{us} p̄m^{us} mot^{us} sumit^{ur} ad similitu
dinē p̄mi cardis. 2° a similitudine sc̄dō

Tractatus Secundus

De circūstantijs actuū hu-
manorum Caplm. **CXXI.**

Quarto pncipalr circūvirtu-
tes qz actus pcurū boni z vir-
tuosi sūt qñ sunt debitis cir-
cūstātijs inuestiti: id de circūstātijs
aliqd ponendū est. Et pmo qd im-
portet noie circūstātie. Secdo qd
sūt circūstātie in pncipali. Tertio
ad qd modos in genere oēs pnci-
pales circūstātie reducunt. Quarto
quō se hñt ad actū vt in eo ponāt rō-
nē bonitatis vel malicie vel pcurtis

Quid importet noie circūstātie
Quantū ad pñm sciendū q no-
mē circūstātie videt esse tractū
et his q inueniunt in loco z in qñti-
tate corpaliū ad actū mozales. Il-
le em dicitur circūstātie corpis ex-
stētis alicubi q nō sunt ei intrinsece
et tñ eū aliq modo attingunt. Sicut
in actibz ille dicitur circūstātie q nō
sunt de eēntia illi actus. sed ei acci-
dūt solū subiectiue vt mod⁹ agēdi.
siue extrinsece vt locus tps. cōditio
etiā psonē agētis vel materia circa
quā est actio z finis z similia. Quic-
qd ergo nō pñnet ad subam act⁹ vt
est in spē nature. z tñ aliq mō cōtin-
gūt ipm actū: dicitur circūstātia eius

Quot sunt circūstātie: et q
actuū humanoz z qñtū ad cir-
cūstātijs pncipales Cap. **CXXII.**

Quantū ad scdm sciendū q
oēs circūstātie pcurū in h
pñt pñnet. Quis. qd. vbi.
qz auxilijs. cur. quō. qñ. Que pñt
declarari sic. Proportio em act⁹ ad
finē pñt accipi vel fm id qd est in ipso
actu. vel fm id qd est extra. Si pmo
mō vel qñtū ad spēm actus. z sic est
qd. aut qñtū ē ad modū ipius: z sic
est quō. Si autē p pparatiōem ad ex-
tra: vel p pparatiōem ad cām. vel p
pparatiōem ad mensurā. Si pmo

vel ad cām finalez: sic est cur. vel ad
cām efficientē: z hoc vel instrumēta-
lem: z sic est qbus auxilijs. vel pnci-
palē: z sic est qd. Si autē p pparatiō-
nē ad mensurā: aut ad locū z sic est
vbi. aut ad tps z sic est quō. Et hoc
aut p p pncipales circūstātijs
septe. f. vt attendat pmo subiectū
et sic est qd. scdo modū finē ē quō
tertio cām finalis z sic est cur. qñto cām
pncipalis efficiētē est qd. qñto
causa instrumēntalis z sic est qbus
auxilijs. qñto tēpus z sic est quō. sep-
timo locus: z sic est vbi.

Quod qñ genera oēs circūstā-
tie reducunt Cap. **CXXIII.**

Quantū ad tertiuū scz ad qd
modos in gñali oēs circū-
stātie reducuntur sciendū q
triplex est gen⁹ circūstātijs. Que
dā sunt q importāt pueniētā vel di-
scōueniētā ad rectā rōem. vt scz q
res accipiat de volūtate dñi vel p-
ter eius voluntatē. Prima em circū-
stātia est pccors rōni. sed scda a rōne
recta discordat. Sicut q res accep-
ta pter volūtatem accipiat de loco
sacro directe est ptra rectā rōem p-
ter reuerentiā loci sacri. Alie sūt cir-
cūstātie q de se nullā importāt cō-
ueniētā vel discōueniētā ad re-
ctā rōnem. importāt tñ supposito q
dā alio. sicut accipi alienū in qñtra-
te magna vlt pua fm se nō discordat
a recta rōne. sed q indebite accipia-
tur. puta furto vel rapina: maiorem
discōueniētā includit acceptio rei
aliene in magna qñtitate qz in pua.
sz nō in alia spē. Alie sūt circūstātie
q nec de se nec de quocūqz supposito
includūt discōueniētā ad rectam
rationem. nec inclusam minuit vel
augmentāt. sicut q res aliena acci-
piat cū manu dextra vel sinistra.

Quō se hñt circūstātie ad

De prima specie qualitatis.

rōem actus vt in eo ponāt rōem vi
cij vel virtutis **Cap. CCXIII**

Quāntū ad quartū (videlicet
quō se habet circūstātie ad
actū vt in eo ponāt rōem vi
vel virtutis) dicendū q̄ circūstā
tie p̄ni ḡnis de q̄bus imediate di
ctū est. p̄cedētī ea^o ponūt in actu
rōnem p̄ni s̄m multitudine eaz cū
in actu eoz s̄m multitudine pctōz sit
possibilis. sicut in p̄tōe rei alie
ne ponit sp̄m pcti q̄ accipit clam
vel p̄ violentiā. qz p̄mo nō furtum
est. sc̄do mō rapina. Si āt accipiat
furtū vel rapina de sacro loco nō est
solū furtū vel rapina s̄z sacrilegiū. z
sic s̄z plura pctā z nō vnū tm̄. Cui^o
rō est. qz vbiq̄qz in actu vno s̄z plu
res deformitates q̄ruy vna nō est de
terminatiua alterius: s̄z in re furta v̄l vi
olenter accepta de loco sacro s̄z plu
res deformitates q̄ruy vna nō est de
terminatiua alteri^o. igit̄ ibi s̄z plu
ra pctā. **Da**tor p̄z. qz formalis rō
pcti cōsistit in hoc q̄ nō p̄formaf re
cte rōnt. z talis iformitas vocaf de
fectus vel deformitas act^o moralis
Dinoz p̄ba^o. qz in furtiua acceptio
ne rei aliene d̄ loco sacro est duplex
deformitas. vna qz accipit̄ res alie
na p̄ter voluntatē dñi. alia irreuerē
tia loci sacri q̄ habz imunitatē. nec
vna istaz p̄ se est determinatiua al
terius. qz p̄t fieri furtū sine irreuerē
tia loci sacri. z irreuerentia sine fur
to. p̄ter qd̄ in tali sacrilegio nō est
tm̄ vnū pctm̄ sed duo. z illud intel
ligēdū est in oibz alijs pctis q̄ in
actu vno sunt plures circūstātie ma
le quaz vna nō est determinatiua al
terius. Et sic p̄z qliter circūstātia
p̄ni ḡnis se h̄z ad actū. Sed p̄tra h̄
diceret aliq̄s q̄ sp̄s rei nō p̄t varia
ri nisi p̄ illud qd̄ est intrinsece rei. s̄z
circūstātie non s̄z intrinsece actui

quantū ad essentiaz actus. q̄ nō mu
tant vel addūt sp̄m. Dicedū q̄ cir
cūstātie nō sunt intrinsece actui q̄n
tū ad essentiaz actus nec mutāt eius
sp̄m q̄ ad esse nature. sunt tm̄ intrin
sece actui q̄ntū ad bonitatē vel ma
liciaz moralē. z hanc imutare p̄t. v̄l
nouam addere p̄oz nō mutata. De
circūstātijs autē sc̄di ḡnis q̄ non in
cludūt p̄uentiā vel discōuenien
tia ad rectā rōem p̄z q̄ nō ponūt in
actu nouā sp̄m pcti. sed solū in ea
de specie augēt culpā vel minuunt.
Qd p̄z ex ip̄is termis. qz qd̄ nō im
portat ex se deformitatē: sed ip̄orta
tā augēt vel minuit: nō ponit sp̄m
pcti. sed positā augēt vel minuit. s̄z
deformitates hui^o ḡnis sunt hmōi.
vt p̄z ex p̄cedētibz. ḡ zc̄. Circūstā
tie āt tertij generis nō ponūt in actu
sp̄m peccati. nec augēt nec minuit
Cuius rō est. qz nullā deformitatē
h̄nt ad rectā rōem s̄m bonū vel ma
luz. nec s̄m se vt ponāt sp̄m pcti vt
circūstātie p̄mi generis nec alio sup
posito. nec ponūt augmentū in cul
pa vt circūstātie sc̄di generis. vt p̄z
p̄ exemplū positum de acceptōe rei
aliene manu dextra vel sinistra

Que p̄dictaz circūstātie
sunt cōfitende **Cap. CCXV.**

Estis p̄t elici incidentaliter
q̄ sunt p̄dictaz circūstātie
cōfitende. **N**ā circūstātie p̄
mi ḡnis que ponūt sp̄m in actu: si
illa sp̄s sit de genere pcti mortalis
oēs tales necessariō sunt cōfitende.
Circūstātie autem secūdi generis
nō necessariō sunt cōfitende vt me
lioz tenēt. sed de magna cōgruita
te. Circūstātie autē tertij generis
nec de necessitate nec de congruita
te cōfitende sunt cum non addāt
speciem peccati: nec augēt nec mi
nuunt peccatum.

Tractatus Secundus

Quo virtutes oēs tam in/ intellectuales q̄s morales consistunt in medio et quo nō **CCXVI.**

Ultimo autē oīm circa mate-
riā virtutū (qz cōe verbū est
tractū ex dicto phi. ij. Ethic
q̄ virtus consistit in medio) videndū
est quō virtutes consistant in medio.
Ad qd̄ dicendū est q̄ mediū d̄r per
pparatiōem ad extrema. **Extrema**
autē put in moralib; loq̄mur p̄nt ac-
cipi dupl̄r. Uno em̄ modo p̄nt acci-
pi fm̄ pparatōez boni et mali. **Alto**
mō fm̄ oppositiōem sup̄flui et dimi-
nuti. **Si** accipiat mediū p̄ ppara-
tiōem ad duo extrema opposita que
sunt bonū et malū: sic dicendū est q̄
nulla p̄tus consistit in medio. imo cō-
sistit in extremo vel tenet extremū.
Si em̄ sic esset in medio p̄iciparet
aliqd̄ de bono et aliqd̄ de malo: cū
mediū p̄cipet naturā extremoz.
Hoc autē falsum est. qz nulla virtus
aliqd̄ mali p̄cipat. sed tenet alter
extremū scz rōnem boni. ergo nō po-
test dici q̄ aliqua p̄tus consistat in me-
dio isto modo. **Si** autē accipiat me-
diū fm̄ pparatōem ad extrema que
sunt sup̄flui et diminuti. excessus et
defectus. sic et virtus moralis oīs et
virtus intellectualis suo modo cō-
sistit in medio. vt p̄z. ij. **Eth.** sicut
in excessu largitiōis donoz consistit vi-
cīus quod d̄r pd̄galitas. in defectu
avaricia et illiberalitas. in medio
autē consistit liberalitas que est p̄tus
quādo dant danda et retinentur nō
dāda. et hoc mediū in virtutib; mo-
ralib; accipit fm̄ rectā rōem. **Idem**
p̄z in virtutib; intellectualib; **Quā**
em̄ in intellectu affirmat esse qd̄ nō
est excessus et sup̄bundātia. vt si di-
cerem q̄ hō eēt incorruptibilis **Quā**
nū negat esse qd̄ est defectus et di-
minutio. vt si dicerē hōiem non esse

rifibile. **Hoz** at̄ verūq; quib; p̄tus
intellectual̄ refugit. **Consistit** autē in
medio in affirmādo scz qd̄ res est. si
cut q̄ homo ē rifibilis. et negando
quod nō est. s. q̄ homo nō est lapis.

De septē donis spiritus sancti
q̄ bitus sunt et q̄si nō vident di-
ferre a virtutib; quib; p̄terant. ideo
aliqd̄ inserendū in virtutib;. **Circa** q̄
p̄siderāda sunt. **Primo** quō
differūt dona et virtutes. **Secdo** q̄s
sunt dona et quō ab inuicē differūt
et distinguūt. **Tertio** quō dona
beatitudines. fructus. et peritiōes si-
bi mutuo corepōdēt. **Quarto** de
scendēt in spēali ad donuz timorū
qd̄ speciale difficultate importat

Quo differūt dona et vir-
tutes **Cap. CCXVII.**

Quantū ad primū sciendū
q̄ doctores oēs ponunt do-
na esse habitū. **sz** an sint idē
realit̄ cū habitib; p̄tutū vel differāt
realit̄ est difficile videre. et iō in hoc
ē diuersoz sentētia. teneo tū doctri-
nā cōem et dico q̄ differāt realiter.
Ubi intelligendū q̄ habitū magis
videat̄ req̄ri p̄pter modū q̄ p̄pter
subam actus. **In** actib; autē huma-
nis p̄siderat̄ aliqd̄ humanū et aliqd̄
sup̄humanū siue diuinū **Humanū**
autē p̄t accipi tripl̄r. **Primo** em̄ pōt
dici opatio hūana. qz est a potentia
opante vel imperāte operatōi q̄ est
hūana p̄ eo qd̄ est hoīs inq̄ntuz est
hō. **Et** sic opatio d̄r hūana q̄ est eli-
cita a potētia rōnali vel ip̄ortata ab
eadē potētia q̄ est nata obedire rōi.
Alie autē nō sunt hūane. vt nutrire.
digerere. et h̄mōi. et vniuersalit̄ oēs
in q̄bus cōicat hō cū brutis brutali-
ter. **Secdo** modo d̄r aliqd̄ huma-
nū vel operatio humana rōne mate-
rie siue obiecti. et hoc mō iste opera-

De prima specie qualitatis.

tionem q̄ habet passiones vel operationes humanas p̄ obiecto dicuntur humane. Et p̄ oppositū ille nō dicitur humane q̄ habet p̄ obiecto aliquid sup̄ius humanis operationibus passionibus. vt sunt necaria z eter- / mo etia dicitur esse diuine. **U**n̄ dicitur mo etia dicitur phis. q̄ opus speculatiuum facit diuinū d̄ q̄ humane. **N**ec etia dicitur humane q̄ hnt p̄ obiecto aliquid humane operationibus vt passionebus vt expresse p̄ in operationibus vegetalibus vel fenestruis. q̄ tales nō sunt humane. sed plantarū z brutorum. **T**ertio mō d̄ aliquid humanū ex mō operationis. quia sc̄z in operationibus q̄ sunt humane p̄mo vel secūdo mō mod⁹ humane seruat. z hūc modū qliber in se p̄t facilliter expr̄. **S**i autē ea q̄ hoīs sunt illis duobus modis aliq̄s mō sup̄humanō exequat excedēs modū cōem erit operatio q̄dam mō sup̄humana z diuina. **Q**uā hō mō brutū vel subhumano. mō rōnālū vel hūano. mō sup̄humano vel diuino in suis operationibus se habere possit facillit p̄t. **N**ā hō tenet mediū inter bruta z substantias sep̄atas q̄ diuine dicunt. **S**i ḡ in malicijs ē inuenire modū humane peccādi sicut in vicijs cōsibus. vt in furari z inuidere z h̄mōi. **E**t modū subhumanū z brutale: sicut in petis p̄ra naturā que excedūt modū humane malicie. **I**ta in bonis ē inuenire operationes q̄ tenēt humanū modū ad quē p̄ficiūt virtutes morales: de quibus supra dictū est. et vltē r̄ius etiā modū sup̄humanū seu diuinū ad quē p̄ficiūt virtutes. quā ponit **A**resto. ij. ethi. q̄ vocat heroyca q̄ directe bestialitati opponit vt d̄ ibidē. de q̄ etiā sup̄ dictū est. **E**x his cludif̄ breuiter d̄m̄tia iter virtutes et dona. q̄ virtutes p̄ficiūt mō humane. sed dona mō sup̄humano z diuino.

no. **U**n̄ eodē mō vident se h̄re virtutes ad dona ap̄ theologos q̄ mō se h̄z virtus heroyca ad cetas morales virtutes apud phos. **E**t humanū hic accipit in dono z virtutū d̄m̄tia ex p̄te modi operationis. non autē ex p̄te potētie vel obiecti. quia in illis aliqua dona p̄ueniunt.

Sufficiētia z distinctio septē donoz spūs sancti. **CXXVIII**

Secūdo videndū est q̄ sunt dona z quō distinguuntur. **U**bi sciendū q̄ donoz d̄m̄tia. distinctio. z sufficiētia sic accipiuntur. **D**ona em̄ p̄ficiūt h̄nt ad p̄m p̄te exequendū instinctū spūs sancti. et tō in oibus potētijs que p̄nt esse p̄ncipia bonoz actuū vt maloz dona ponunt̄ taz in p̄te intellectiua q̄ appetitiua. **I**n intellect⁹ autē siue rō d̄ distinguit̄ in speculatiua z practicā nō tanq̄ in distinctas potētijs s̄ in vnā distinctā in diuersos actus. vt supra dictus est. z declarabit̄ infra. **I**n rōne autē tam speculatiua q̄ practica est p̄siderare duo. sc̄z ip̄am apprehensionē rei. z iudiciū de re apprehēsa. **R**ō ergo speculatiua mō sup̄humano vel diuino q̄ntū ad apprehensionē p̄ficiūt dono intellect⁹. quantū p̄o ad iudiciū p̄ficiūt dono sc̄ie. z ista q̄truoꝝ dona sunt in intellectu sicut in subiecto. **V**irtus autē appetitiua in his q̄ sunt ad alter p̄ficiūt dono pietatis mō sup̄humano. z sic bonū est in voluntate sicut in subiecto. **I**n his autē que sunt hominis ad seip̄m quantū ad passiones appetitus indigem⁹ duplici p̄fectōe. **Q**uedam em̄ passiones retrahūt nos a bono. vt timor p̄culorū. z respectu bonū mō subhumano p̄ficiuntur per donū fortitudis. **A**lic p̄o passiones inclināt ad malū. vt delectatōes et p̄cupiscētie carnis. z p̄ ista p̄ficiuntur

Tractatus Secundus

modo superhumano p̄ donum ti-
moris. p̄pter timorē em̄ doni decli-
nat hō a malo: vt dicitur **Proverbi. xv.**
Ideo petebat ad hoc istud donum
p̄s. dicens **Cōfige timore tuo carnes**
meas: a iudicijs em̄ tuis timui. Et
hec duo dona sunt in appetitu sensi-
tuo: in pte p̄cipiscibili sicut in sub-
iecto. **A**lter aut̄ sumit̄ hec distin-
ctio a q̄busdam sic. **D**ona p̄ficiunt
in vita specularia siue p̄templatiua
siue actiua. **S**i specularia aut̄ per
modū visus inspiciētis. et sic p̄ficiūt
donū intellectus. **A**ut p̄ modū gu-
stus experientis. et sic p̄ficiūt sapiētia.
Si aut̄ p̄ficiat̄ in actiua: aut̄ quan-
tū ad recessus a malo. et sic p̄ficiūt do-
nū timoris. **A**ut̄ q̄ntū ad p̄fectōem
in bono. bonū aut̄ duplex est. q̄ddā
necēariū. et respectu istius p̄ficiūt do-
nū sciētie vt dirigens. donū aut̄ pie-
tatis vt exequēs. **A**liud aut̄ est bo-
nū superogatois ad qd̄ non oēs re-
nens. et respectu talis boni p̄ficiūt do-
nū consilij p̄ modū dirigētis. donū
aut̄ fortitudinis p̄ modū exequētis
Hec aut̄ dona q̄uis diuisim possent
ex diuersis locis scripture sacre col-
ligi. tamē **Esa. xi. ca.** ponunt̄ vnite
vbi de xp̄o dicitur sic. **E**grediet̄ virga d̄
radice yesse et flos de radice ei⁹ ascē-
det: et rehescet sup̄ eū spūs dñi: spūs
sapiētie et intellectus. spūs cōsilij et
fortitudinis. spūs scie et veritatis. et
replebit̄ eum spūs timoris dñi.

Quō sibi mutuo corrūdent pe-
titiōes. dona. beatitudines. et fructus
Via vero petitiōes ordinātur
ad dona. dona aut̄ p̄ opatiōes
ordinant̄ ad beatitudines. fructus
aut̄ beatitudinib⁹ corresponsent: vt
videt̄ dicere glosa **Math. vi.** **I**dcir-
co dicit̄ doctores. q̄ omnia illa sibi
mutuo corrūdent. qd̄ qualiter fiat
videndū est. **U**bi p̄mo declarandū
est quid̄ horū quattuor noibus im-

portetur. scz nomine petitiōnū. no-
mine donoꝝ. nomine beatitudinum
et noie fructuū. **S**edō sil' de oibus
ostendet quō ordinant̄ ad inuicē. et
quō et que sibi mutuo corresponsent

Que dicunt̄ petitiōes
quot sunt **Cap. CXX.**

Quāntū ad p̄mum videndū est
p̄mo de petitiōib⁹. **U**bi itel-
ligendū q̄ cū mutuo auxilijs sp̄a
libus ad bñ opandū indigeam⁹ (qz
nō sum⁹ aliqd̄ sufficiētēs ex nobis
quasi ex nobis. s̄ sufficiētia nostra
ex deo est. vt dicit̄ **Thoz. xij.** **I**dcir-
co recurrendū est ad deū qui dat oī-
bus affluentē et nō impropertat. vt
dicit̄ in canonica **Iaco. i. ca.** et p̄ceda
sunt diuina auxiliā q̄bus indigem⁹
in vite opibus tam actiue q̄ p̄tem-
platiue: maxime xp̄o dicēte **Auc. xi.**
Petite et accipietis **H**e aut̄ petitiō-
nes p̄tinētēs auxiliā hōi necessaria
ad bñ opandū sunt septem q̄ ponū-
tur in orōne dñica que dicit̄ **Pater no-**
ster. et ponunt̄ **Math. vi.** **P**rima ē
sanctificet nomen tuū. **S**ecūda est.
adueniat regnū tuū **T**ertia. fiat vo-
luntas tua etc. **Q**uarta. panē nostrū
quotidianū da nobis hodie **Q**uin-
ta est. dimitte nobis debita nostra.
Sexta est. et ne nos inducas in tēp-
tationē. **S**eptima est. s̄ libera nos
a malo. **E**t he septem supplicatiōes
petitiōes dicuntur.

Quid importet̄ noie doni
et quot sunt dona **Cap. CXX.**

Secūdo videndū est qd̄ im-
portet̄ nomie donoꝝ. et hoc
ex dictis potest haberi. quia
sunt quidam habitus nos p̄ficien-
tes in vite actiue et p̄templatiue opa-
tionib⁹ mō diuino et superhumano. et
isti habitus sunt infusi. et p̄ quandā
appropriationē dicunt̄ dona sp̄s sc̄i
nō sicut suscipiētis s̄ sicut largiētis

De prima specie qualitatis.

Quis sint dona totius trinitatis si-
cut et alia. Enumeratur autem hec do-
na. **Ca. xi. c.** in auctoritate superius al-
legata. ex qua patet quod sunt septem

**Quid importet nomine beati-
tudinis. et quod sunt** **CXXXI.**

Beatitudines autem quedam vo-
luntate esse habitus quedam pfe-
ctio. et distinctos a virtutibus
et donis. **Secunda** est beati-
tudines non esse habitus distinctos a
donis et virtutibus. sed sunt opus do-
norum et virtutum perfectio. **De autem** p. 2.
dicitur ponuntur **Matth. v.** Prima est.
beati pauperes spiritu quoniam ipsorum est reg-
num celorum. **Secunda** est. beati mites quoniam
ipsi possidebunt terram. **Tertia** est. bea-
ti qui lugent quoniam ipsi consolabuntur. **Quar-
ta** est. beati qui esuriunt et sitiunt iustici-
am quoniam ipsi saturabuntur. **Quinta** est
beati misericordes quoniam ipsi misericordiaz
consequantur. **Sexta** est. beati mundo corde
de quoniam ipsi deum videbunt. **Septima** est.
beati pacifici quoniam ipsi filii dei voca-
buntur. **Due** autem subsequentes. scilicet. **Bea-
ti** qui persecutorem patiuntur. et illa. **Beati**
estis cum maledixerint vobis homines et
non sunt speciales beatitudines. sed sunt
aliaz et continentur conclusivae et manifesta-
tive. **Prima** quidem generaliter respectu
omnium fidelium. sed secunda respectu apostolorum et
discipulorum qui in primitiva ecclesia erant
speciales persecutionis passuri. **Unde** quod
primo generaliter dictum fuerat. **Beati** qui
persecutionem patiuntur. et cetera determinat in
speciali applicando discipulis. et dicitur. **Bea-
ti** estis cum maledixerint vobis homines
et cetera. intelligendum est quod sicut dona ha-
bent actum aliquem pertinentem ad patriam
ut doctores dicunt. Ita in singulari be-
atitudinibus duo ponuntur. **Unum** perti-
nens ad statum vite. et designat primo.
Aliud pertinentem ad statum patrie. et il-
lud designat secundo. ut patet in omnibus
Verbi gratia in prima (beati pauperes

spiritu) ecce pertinentem ad statum vite. **Omni**
ipso est regnum celorum: ecce pertinentem
ad statum patrie.

**Quid importet nomine
fructus** **Cap. CXXXII.**

Quantum autem ad fructus quod
sciendum est. quod nomen fructus
a corporalibus ad spiritualia trans-
fertur. **Dicitur** enim in corporalibus fructus
illud quod de terrenis scilicet ultimum
expectat. **Et** idem omnino illud quod de re-
bus proficitur aliquis quasi mercedem la-
boris circa illam impedit per nominis exten-
sionem fructus dicitur. **Hoc** autem patet esse
duplex. **Unum** ut dicatur fructus illud
quod de re aliquo principaliter expectat. et
sic fructus omnis nostri operis dicitur deus. **Et**
de hoc fructu patet illud **Sap. iij.** intel-
ligi. **Bonorum** operum gloriosus est fru-
ctus. **Alio** ut dicatur fructus illud quod
quod proficitur ex opere non principaliter propter
hoc operans. et hoc modo delectationes
quod sunt in bonis operibus et actibus sunt
et dicitur patet fructus bonorum operum. **Unde**
secundum philosophum in ij. et x. **Eth.** Omnis opa-
tio procedens ex habitu proficiente ha-
bet delectationem annexam. **Et** de tali
fructu loquitur **Ambrosius.** dicens. **Virtu-
tes** fructus dicuntur. quod suos possessores
sancti et sincera delectatione refi-
ciunt. et sic loquitur hic de fructibus. **Fru-
ctus** autem isti ab apostolo ad **Gal.** ponuntur
per ordinem ea. v. ubi dicitur sic. **Fru-
ctus** autem spiritus est. charitas. gaudium.
pax. patientia. longanimitas. bonitas.
benignitas. mansuetudo. fides. mo-
destia. continentia. castitas. **Et** sic patet quod
omnes fructus sunt duodecim. **Et** etiam ex
dictis patet quod nomine septem petitionum. se-
ptem donorum. septem beatitudinum. et du-
odecim fructuum (de quibus scriptura et
doctores loquuntur) septem importentur.

Quo mutuo sibi correspon-
dent petitiones. dona. beatitu-
dines. et fructus. **Ca. CXXXIII.**

Tractatus Secundus

Cum igitur petitionibus dona. petitionibus et donis beatitudines. petitionibus donis et beatitudinibus fructus respondeant et sibi mutu o corrudentur ut dicit glosa **Da** th. vi. ubi dicit. In precibus est ut impetremus dona. in donis ut operemur. et operatione beatitudines consequimur. et per omnes fructus etiam his respondent. **Id** circo de eorum corrudentia sic dicitur est. **U**bi intelligendum est quod cum omnes petitiones sint ad auxilia divina postulanda: aut postulamus divina auxilia ad opera contemplative vite aut active. **S**i ad opera vite contemplative sic indigemus duplici auxilio. **U**num est ut ipsorum contemplabilium divinorum maiestas et dignitas nobis appareat. et hoc auxilium postulamus cum dicimus. **P**ater noster quies in celis sanctificet nomen tuum. id est fac ut nomen tuum sanctum apud homines habeat ut non contemnatur. **U**bi et hoc nihil aliud est petere secundum Augustinum ad prebendam. nisi illud **Eccl. xxxvi.** Sicut in conspectu eorum sanctificaberis in eis. **E**t quia ex hoc quod homo sit huiusmodi excellentie princeps habet ordinare et iudicare quod ad sapientem pertinet. per metaphoram. ideo huic petitioni donum sapientie correspondet. **E**t quod per donum sapientie homo est tranquillus et ab inferioribus eleuatur ad diuina: per omnes fit aliquid diuinitatis princeps. **I**dcirco respondet ista petitioni et donum alia beatitudo que est. **B**eati pacifici quam filii dei vocabuntur. **E**t quod per hoc homo summe unius deo: ideo respondet summa unio ad deum. **A**liud auxilium est ut in contemplatione divinorum magnalium nostram beatitudinem cognoscamus. et sic homo talibus contemplationibus magis inheret. et hoc peti fecunda petitione qua dicitur. **A**dueniat regnum tuum. **G**losa. id est manifestet hominibus

ut in nobis veniat. et secundum Augustinum hoc est idem petere. **D**istende nobis faciem tuam et salui erimus. **E**t quod talis cognitio ad intellectum pertinet. ideo huic petitioni respondet donum intellectus. **E**t ex hoc patet etiam quod sexta beatitudo istius duobus respondet. scilicet **B**eati mundicie. de qua ipsi deum videbunt. **E**t quod per fidem deum credimus: ideo istis respondet iste fructus qui dicitur fides et cognitio spiritus ritualium secundum hoc. **I**n operibus autem active vite indigemus duplici auxilio. **U**num est ut bona nobis conferant quibus indigemus ad bonum operandum. **S**ecundum est ut mala impedientia remoueantur. **B**onum autem ad vitam actiuam necessarium est duplex. **U**num quidem directe ad opus virtutis ordinans sicut ipsum honestum bonum. et hoc peti in tertia petitione cum dicitur. **F**iat voluntas tua sicut in celo et in terra. **I**n qua secundum Augustinum petimus obedientiam ad deum: ut sic fiat eius voluntas a nobis in terris sicut fit ab angelis in celis. **U**bi secundum ipsum idem est hoc petere secundum illud psalmum. **D**irige secundum eloquium tuum. **E**t quod in consilio prenent non solum vite preceptorum immo semitate consilio. ideo huic petitioni respondet donum consilii. **E**t quod misericordia precipue precipit et consilii: iuxta illud **Luce. vi.** **E**stote misericordes: idcirco his respondet contra beatitudo. **B**eati misericordes quam ipsi misericordie. **E**t his non respondet aliquid de fructibus in speciali. sed bonum uenit cum alijs in generali. ut in conclusionem huius capituli infra dicitur. **A**liud autem bonum est organice et instrumentally se habens ad virtutem et ei seruies. sicut temporalia subsidia quibus homo ad bene viuendum iuuatur. et hoc bonum peti in quarta petitione qua dicitur. **P**anem nostrum quotidianum da nobis hodie. **E**t hac petitione non solum petuntur panis. sed etiam omnis sufficientia rerum temporalium. nec solum sufficientia

De prima specie qualitatis.

corporalis panis: sed etiā sacramē-
tum fidelium. **U**n̄ 2 **M**arh. vi. dicit
Panē nostrū supsubstantialē da no-
bis hodie. **P**er hodie intelligit to-
tū tēp̄ vite p̄ntis. 2 hoc est petere il-
lud **P**rouerb. xxx. **D**iuicias 2 paup̄
ne dederis mihi. sed t̄m̄ victui
meo tribue neccāria. **E**t quia panis
corhois p̄firmat vt d̄r in ps̄. ideo
huic petitiōi r̄spōdet donū fortitu-
dinis: cuius est **U**rmare 2 p̄fortare
Subsidiū em̄ vite n̄s sustentat in
via. 2 statim ex hoc p̄z q̄ n̄s r̄spō-
det q̄rta beatitudo. scz **B**eati q̄ esu-
rūt 2 sitiunt iusticia qm̄ ipsi sacura-
bunt. 2 p̄sequēs his oibus r̄ndet
fructus qui d̄r lōganimitas. **M**alū
aut̄ cuius amotiōe indigem̄ vt b̄n̄
opemur s̄m̄ **A**ugustinū est triplex.
scz malū culpe: hoc est pctm̄. malū
ad culpā inclinās 2 trahens. 2 hoc
est tēp̄ratio. maluz pene qd̄ est affli-
ctio. **C**uz igitur amoueri petimus
malū culpe: hoc petimus q̄nta peti-
tiōe **D**imitte nobis debita nostra
2c. **U**bi s̄m̄ **A**ug. instrumur quid
petam̄. vt scz dimittant nobis de-
bita n̄ra. 2 quid faciamus vt accipe-
meramur. 2 h̄cū d̄r. **S**icut 2 nos
dimittim̄ debitoribz n̄ris. **E**t hoc
idē petunt ps̄. dicens **D**ne de⁹ meus
si feci istud: si est iniquitas in manibz
meis. **S**i reddidi retribuētibz mihi
mala decidā merito ab inimic⁹ me-
is inanis. **E**t qz p̄ recognitiōem pctō-
rum inducēt p̄ritio. 2 p̄ vtrūqz re-
missio. **N**ō statim p̄z q̄ huic petitiōi
r̄ndet donū scie. vtrūqz at̄ tertia bea-
tudo. s. **B**eati q̄ luget qm̄ ipsi p̄so-
labunt. **E**t qz ab eoꝝ p̄seruatiōe et
cōsecutiōe multū carnales delectati-
ones ipediūt. iō istis r̄ndēt duo fru-
ctus. s. abstinētia p̄ quā cauēt illi-
cita. 2 p̄tētia p̄ quā etiā licita de-
lectabilia **U**t aut̄ malū ad culpam
inclinās amoueat: postulam⁹ sexta

petitiōe q̄ est. **E**t ne nos inducas in
tēp̄ra. 2c. **I**n q̄ s̄m̄ **A**ug. petim⁹ ne
deserti diuino auxilio alicui malo
p̄sentiam⁹ decepri: vel ne cadamus
afflicti. **E**t h̄ est petere illud **E**ccl̄.
xxij. **A**ufer a me v̄trūqz p̄cupiscētias
Et qz inf̄ ceteras tēp̄ratiōes primo
rū molestie magis puocant q̄ p̄ vni-
tate v̄l m̄itacōe dissimulant. **I**deo
huic sexte petitiōi r̄ndet donū pietatis
q̄ h̄o est pius 2 māfuer⁹ 2 m̄itō
Ex quo p̄z q̄ istis r̄ndet sc̄da bea-
tudo que est. **B**eati mites qm̄ ipsi
possidebūt terrā. **E**t istis r̄ndet ter-
tius fruct⁹ **I**nq̄ntū em̄ h̄o nō moue-
tur ad nocendū inferēt nocumētuz
r̄ndet fructus q̄ d̄r mansuetudo **I**n-
q̄ntū aut̄ h̄z nocētī dulce aīm in af-
fectu d̄r fructus r̄ndens bonitas. s̄z
s̄m̄ qd̄ nō h̄z solū bonū affectū: sed
etiā effectū p̄cipit vt sit cōcātius
suoꝝ ad alios: sic r̄spōdet fructus
q̄ d̄r benignitas. **M**alū aut̄ malū pene
amoueat: postulam⁹ septima pe-
titiōe qua d̄r. **S**ed libera nos a ma-
lo. **E**t hoc idē s̄m̄ **A**ug. petunt ps̄
dicēs. **E**rue me ab inimic⁹ meis de-
us meus: 2 ab insurgentibz in me lē-
bera me. **E**t qz inter cetera mala pe-
ne timent⁹ 2 formidant. ideo istis pe-
titiōi donū timoris r̄ndet. **E**t quia
paup̄m in tribulatiōe existētū est pe-
tere auxiliū. ideo istis r̄ndet p̄ma
beatitudo. s. **B**eati paupes sp̄i qm̄ ip-
soꝝ est regnū celoꝝ. **E**t qz inter oia
q̄ impediūt in vita actiua bonā opa-
tione est delectatiō in diuitijs 2 ho-
noribz. iō istis petitiōibz dono 2 bea-
titudinī r̄ndet fruct⁹ q̄ d̄r modestia
cui⁹ ē h̄ac delectatiōez colhibere **B**ri-
tudinibz at̄ duabz v̄lrimis q̄ s̄z sep-
tē dictaz b̄ritudinū p̄tētie. p̄clusi-
ue 2 manifestatie cor̄ndet fruct⁹ q̄
d̄r paria. **O**ibz at̄ petitiōibz donis 2
b̄ritudinibz ḡnāl̄ r̄ndēt duo fruct⁹
scz gaudiū 2 pax **E**t dicit⁹ q̄ p̄cludo

Tractatus Secundus

q̄ aliter dona petitiōibus: z beatitudines donis z petitiōibus respōdent. et alit̄ fructus eis z ea fructibus. **N**ā singulis petitiōibus dona singula. singulis petitiōibus z donis beatitudines singule. z singul̄ beatitudinibus ista singula corrdndent: vnū vni z vnū alteri. **S**z fruct⁹ nō sic. qz cū fructus sint duodeci: vnus fruct⁹ nō respōdet vni beatitudinī vl̄ vni dono vl̄ vni petitiōi. sed oīs fruct⁹ oīmib⁹ corrdndent: vel plures vni eoz respōdent: vel vnus vni. z omnes oibus in ḡnālī: licet nō aliquis alicui in sp̄cā lī. vt patz in tertiā petitiōe.

¶ De dono timoris.

Capitulum CCXXIII.

Quoniam aut̄ int̄ septē dona spūs sancti ponit̄ timor (cui⁹ acceptio ē multiplex in scripturis) idcirco aliqd̄ de timore adijciendū est. **E**t p̄mo de sui distinctioe. **S**ed o quis timor est donū? **T**ertio q̄s timor est a spūs sancto: z quō

modo diuidit̄ timor in castū seu filialē. initialē. humanū seu mundanū. z seruile. z qd̄ ip̄ortet̄ noīe vniū

Quātū ad p̄m̄ sciendū (cui⁹ qz timor diuidit̄ in castū seu filialē. initialē. humanū seu mundanū et seruile) **H**ec aut̄ diuisio nō est fm̄ formales rōnes obiectoz. sed fm̄ qz p̄ ip̄m a deo auertimur vel ad deū quertimur. **A**ccipit̄ aut̄ hec diuisio timoris nō solū p̄prie. sed stricte. put respicit malū difficile z arduū. **E**t large. put respicit qd̄cūqz malum dato qz nō sit difficile nec arduū. et tale malū magis p̄prie respicit odiū q̄ timorē. oē em̄ malū odibile: s̄z nō oē malū timendū. sed solū est timendū malū difficile. **E**t sic malū culpe nō est timendū fm̄ se z absolute quīs sit odibile. **E**t ē rō. qz tale malū est in n̄ra p̄t̄e. sed fm̄ se timendū

nō est nisi p̄pter rēparatōes adiūctas quas quōqz euadere est difficile sine culpa. **A**ccipiedo ḡ timorē sic large diuidit̄ hoc mō. **C**ū em̄ timor cōst̄ in fuga mali: sit aut̄ duplex malū. scilicet culpe z pene. **U**el p̄sistit timor in fuga mali culpe: qd̄ maluz a deo separ. z sic dicere ē timor cast⁹ vel filialis. **F**ilialis. put p̄parat̄ ad deū sicut ad patrē. iuxta illud. **1^a Cor. xxiij** **U**n⁹ est p̄t̄ vester celestis. **C**astus p̄o fm̄ qd̄ p̄parat̄ ad deū vt ad sponsum aīam. in n̄raz. iuxta illud. **ij. ad 1° Cor. xxiij** **R**espōdi vos vni viro virginē castā exhibere xp̄o. **P**er hūc aut̄ timorē ad deum p̄fecte quertimur.

Si aut̄ timor p̄sistat in fuga mali pene hoc erit dupl̄. **E**t em̄ quedā pena p̄ cui⁹ vitatōe culpa p̄mittit̄. si cut̄ sit pene tpales vt verbera. **E**t p̄ hūc timorē hō a deo auertit̄ peccan do. z d̄: tal timor human⁹ vel mūdanus. mūdanus qd̄dem inq̄ntū respicit res exteriōres tpales: vt diuitias z hōmō. human⁹ inq̄ntū respicit penas p̄cularēs vt vbera. licet aut̄ alteri⁹ rōis sint bona tpalia exteriōra z p̄cularia. tñ qz eadē rōne a deo auertimur p̄ vtrūqz timorē. id vtrūqz cadit sub vno mēbro timoris q̄ sc̄z a deo auertimur. **A**lia pena est. p̄ cui⁹ vitatōe p̄ctm̄ omittit̄ sicut pena q̄ erit post hanc vitā. z p̄ hūc timorē ad deū quertimur a p̄ctō reuertiendo. **E**t hāc penā respicit timor q̄ d̄: seruilitas: qui p̄ tanto d̄: seruilitate. sed coacto timore qui d̄: seruilitas nō intrat essentia huīus timoris. sed est denotatio ab extrinsecō z ab effectu. **S**i aut̄ hō conuertat̄ ad deū z fugiat vtrūqz malū initialis. qz initū ē timoris filialis. **S**ic igit̄ patz timoris distinctio

¶ Quis p̄dictoz timoz ē bo

De prima specie qualitatis.

mus qd̄ malus **Ca. CXXXV.**

Secundo dicendū est qd̄ isto / rū timor sit donū. Et dicē / dū q timor human⁹ ⁊ mun / dan⁹ nullo mō est bon⁹ nec hz rōez / ni. qz in tali p̄mittit̄ pctm̄. sed ta / lis timor vel ē passio vl̄ electio filis / passioni vel habit⁹: fm̄ q̄ aliqn̄ ha / bit⁹ noie passiois vel opatōis noia / tur. Timor aut̄ seruilis bon⁹ est. s; / nō pfecte. nec hz rōez boni. qz oīs / p̄uosus opatur gr̄a boni: vel tur / pe vitet̄. Timor aut̄ seruilis opat̄ / gr̄a boni. nec p̄pter fugā turpis. s; p̄ / ter fugā tristis. ⁊ iō est materialiter / bon⁹: sed nō formalr̄. Timor aut̄ ca / stus ⁊ filialis est bon⁹ ⁊ pfect⁹ simplr̄ / et est donū spūsancti. qz facit absti / nere a malo timēs illud incōueniēs / qd̄ est sepatio aie a deo. Timor aut̄ / initalis bon⁹ est sed nō adeo vt fili / alis. ⁊ hz rōnem ex ea pte q̄ p̄cipat / aliqd̄ de filiali. Nō aut̄ est ex ea pte / qua p̄cipat aliqd̄ de seruilī.

Quis p̄dictoz timor est a / spūscō. ⁊ ql̄iter. **CXXXVI.**

Errō videndū est qd̄ isto / timorū ⁊ ql̄iter est a spūscō. / Et dōm q̄ qdā st; a spūscō / que nō st; cū spūscō. vt fides īfor / mis ⁊ timor seruilis. qd̄ quidez nō est / nisi p̄pter deformitatē p̄comitantez / Quedā sunt a spūscō ⁊ cū spūscō vt / charitas. ⁊ sic est a spūscō timor ca / stus sine filialis. ⁊ tal' est timor ini / tialis q̄ntū ad illud qd̄ cū filiali p̄ci / pipat. Quedā vero sunt cū spūscō ⁊ / nō a spūscō. vt pctm̄ veniale. ⁊ talis / est timor mūdānus vel human⁹ vbi / solū pctm̄ veniale īfra charitatē ta / li timore p̄mittit̄. Quedā vō st; nō / a spūscō nec cum spūscō: vt pctm̄ / mortale. ⁊ talis est timor mūdānus / vel humanus vbi peccatū mortale / cōmittit̄ ex tali timore.

De preceptis
Capit. CXXXVII.

Vtimō autē oīm (qz p̄cepta / danē de actibz: ⁊ ad act⁹ vir / tutū ordinant) dicendū est / aliqd̄ de p̄ceptis. Et p̄mo dōm est / quō p̄ceptorū alia st; moralia. alia / sunt ceremonialia. alia iudicialia. ⁊ / qd̄ noie cuiuslibet sp̄tes. Secdo de / p̄ceptis moralibz q̄ dicūt̄ p̄cepta / decalogi. q̄t̄ sunt. ⁊ quō distinguunt̄ / tur. Tertio de d̄na eoz ab inuicē ⁊ / q̄ntū ad aliq̄ sp̄cialia q̄ dicunt̄ de eis

Quō distinguunt̄ p̄cepta per / moralia. ceremonialia. iudicialia. p̄ / tim̄ hec: partim illa.

Quantū ad p̄mū sciendū q̄ p̄ / cepta diuine legis distinguunt̄ / p̄moralia. ceremonialia. ⁊ iudicia / lia. Moraliam dicūt̄ illa q̄ sunt dicta / ta rōe naturali: ⁊ que p̄nt esse ereqn̄ / da lumie naturalis rōnis. ⁊ ad hoc / tenent̄ hoies tpe legis nature: ⁊ le / gis scripte ⁊ gr̄e. vt honora patrē. ⁊ / sic de alijs p̄ceptis decē decalogi. et / in his nullus p̄r disp̄sare nisi deus / nec tūc si p̄rariū p̄ciperet est; p̄prie / disp̄satio. sicut qn̄ p̄ceptū interfe / ctionē filij abrae. Gen. xxij. Expolia / tionē egyptioz filijs israel. Exo. xi. / et sumere vxorē fornicariā. Osee. i. / Vbi em̄ est aliq̄ mutatio ordinis: si / cut facere de non suo suum. Et hec / sunt decem p̄cepta decalogi.

Quid est p̄ceptū ceremonialia. / Cerimonialia aut̄ dicūt̄ q̄ p̄ / tinēt ad diuinū cultū. ⁊ fuerūt / ordinata ad figurandū aliqd̄ futurū / sicut fuit p̄ceptū Exo. xij. de imola / tiōe agni pascalis q̄ figurabat passi / onē xpi. Hec aut̄ ceremonialia quia / nō erāt de dictamine rōnis natura / lis nō obligabāt an̄ legem datā. sed / tpe legis scripte. Et qz presente luce / cessat figura ⁊ ymbra. iō tpe legis ⁊

Di

Tractatus Secundus

gratie post xpm cessauerunt. **U**n dicitur qd cerimonialia fuerunt viua vsq; ad xpm. mortua in passione xpi. sed mortifera post diuulgationem euangelij. Obligabatur em iudeos vsq; ad xpi passionem. in passione at xpi soluta est obligatio. Sed p diuulgationem euangelij est ptem mortale illa obseruare. qz daret xps veteris intelligi non venisse.

Quid est pceptum iudiciale. **I**udicialia aut pcepta dicuntur que data sunt soli populo iudaico ad iudicia exercenda. Consideratis conditionibus illius populi. vt q furatus ouem redderet quatuor. Cerimonialia ergo iudicialia non erant d dictamine rationis naturalis. qz non dicitur ratio naturalis quare quatuor oues pro vna sint magis reddebat quae tres. quis sit de dictamine rationis qz restitutio et satisfactio facienda sit. Et haec pcepta nos modo non obligant.

Que pcepta sunt primae moralia et primae cerimonialia. **Q**ueda aut pcepta sunt primae moralia et primae cerimonialia vt pcepta de obseruatione sabbati quod est quantum ad hoc morale. quia est de dictamine rationis naturalis: vt q sit aliquod tempus quieti deputatum ad vacandum diuinis. sed q dies sabbati vel dies dominica vel aliqua dies magna vna quam alia deputet non est de dictamine rationis naturalis. Et ideo q de terminare sabbatum fuit cerimonialia ad figurandum requiem corporis christi in sepulchro. Et qz in moralibus non cadit dispensatio. ideo ecclesia non potest dispensare vel ordinare quin in aliqua die deberemus vacare diuinis et quieti operum seruiliu. Sed qz cerimonialia cessauerunt. ideo ecclesia etiam in illis potest ordinare: vnde et mutatur dies huius obseruatione ne videatur iudaizare a sabbato in dominicam.

Que pcepta sunt primae iudicialia: et partim moralia.

Quedam aut pcepta sunt primae iudicialia et primae moralia. vt pceptum de decimis dicitur. **H**abemus em morale hoc quod est ibi de dictamine naturalis rationis. et hoc est vt aliquo portio a populo decur illis qui pro populo vacat diuinis obsequiis sicut et qui in alijs officijs reipublice populo seruiunt a populo sustentantur. Et quantum ad hoc intelligitur illud **Matth. 23.** magis est operarius temporis sui. Et illud apostoli. **1. Cor. 9.** Dominus ordinauit vt qui euangelium annuntiant de euangelio viuam. Quantum aut ad hoc qz determinet et de certa quantitate. nona et decima vel vndecima pceptum non est pceptum morale. qz non est de dictamine rationis naturalis magis nona pceptum quam decima vel decima quam vndecima vel duodecima. sed hoc fuit iudiciale et illi soli populo datur considerata conuenientia ad istum populum: in quo praesentata multitudo ministrorum fuit necessaria talis taxatio. Et qz in his sunt moralia non potest ecclesia dispensare. ideo quibus ecclesia fructus decimarum propter seruitia que fecerunt ecclesie milites et aliquibus presbiteris possit eis remittere vel vt ab alijs accipiantur. **N**on tamen potest dare ius decimas accipiendi: nec ab isto iure potest aliquem eximere. Quia pro talis quota scilicet sub denario numero non est de dictamine rationis nec moralis sed iudiciale. ideo potest ordinari vt decime soluantur sub quatuor denarij numeri vel vt cenarij si multitudo vel necessitas ministrorum exposceret. Possent etiam ordinari in nouenario numero vel octenario. et tunc tenerent solvere in tali quantitate.

Quomodo decime sunt de iure diuino et quomodo non. **E**x quo patet qz decime sunt de iure diuino quantum ad aliquam partem sed quantum ad quorundam sub denario numero sunt de iure positum et humana.

De prima specie qualitatis.

no. Si em eent de iure diuino r sub
precepto in ozali quantuz ad quora
denarij nullus saluaret trasgressoz
qui no solueret sub denario nume/
ro. sicut nullus saluaret hui9 trasgres/
soz pcepti moralis. No furtu facies
Et aut valde graue tot mudi par/
tes danare qe sunt no soluertes sub
illa quota. In qbus em quis de iu/
re postiuo teneant dicit doctozes
eos no danari si soluunt vbi eccle/
sia no petit. qz videt remittere non
petedo. Ideo decipiunt alij ex no/
mine. quia decima a denario nome
sumpsit: ex hoc credetes q sub dena/
rio nuero sint de iure diuino. No ei
est hoc necesse. pro tato em a denario
numero nome sumpsit qz pmo sub
qta denarij iudiciali pcepto ab illo
ppllo est soluta. sicut etia dies dnica
de sabbati. qz pmo ista dies ad de/
tem ordinata fuit. No est aut necesse
qz nome sp significet illud ad qd p/
mo ad significanduz imponit: imo
postea extridit ad multa. vt de noie
actus r poterie r in alijs multis pz
in isto tractatu: vt sup patuit. Un
quecumqz qta etia sub qdragenario
numero decima nuncupat. Et his
pz que st pcepta moralia. cerimo/
nialia. iudicialia. r q prim cerimo/
nialia. partim moralia. r prim iudi/
cialia. No est etia inconuenies qz si
cut st aliq pcepta prim moralia r
prim iudicialia. alia prim moralia
et partim cerimonialia: sic etia aliq
pceptu sit prim morale. prim iudici/
ale r prim cerimoniale. vt pceptu
de decimis quat ad aliquam quora
erat morale. qntu ad quora denarij
erat iudicialia illi ppllo cui iudicialr
sub illa quota denarij numeri deter/
minatum erat vt dici poterat ceri/
moniale inquantu circa xpm futuruz
aliquid figurabat. Et ideoz pot dici
de pcepto obseruatie sabbati

Numerus r sufficientia ac
distinctio decem pceptoruz
decalogi **Cap. XXXVIII.**

Secundo dicendu est de pcep/
tis moralibz q dicunt deca/
logi. quoz sunt. r quo distin/
guunt. Alia em q sunt pure cerimo/
nialia r pure iudicialia cessauerunt
Et odm q ista stz decz. r ad hoc di/
citur pcepta decalogi. a decas qd e
decz r logos qd est sermo: qsi sermo
de decz. Hoz sufficientia sic puz Pre/
cepta em sunt leges ad bn ordinan/
da pmunitate. bonu aut pmunita/
tis in duobz psistit. in ordinatoe scz
bona ad pncipe pmunitatis. r in or/
dinatoe bona ad se inuice eoz qui
sunt pncipes. Pceptoz aut diuino
ru quedā ordinat boiem ad deu vt
ad pncipem coitatis. quedā ad pxi/
mos vt ad pncipes. Principi ar tria
debent a subditis. scz fidelitas. re/
ueretia. r famularus Fidelitas aut
in hoc psistit vt honoz pncipis alte/
ri no exhibeat r ad alteru no trasfe/
rat. r qntu ad hoc datu est pmu pre/
ceptu. Non habebis deos alienos.
Quo pcepto oē ptinens ad ydola/
tria quocuz modo phibet Reueretia
aut psistit in hoc vt nihil cotra/
eu iniuri osuz comitat. r quantu ad
hoc ordinat scdm pceptu No assu/
mes nome dei tui inuanu Famula/
tus aut debet principi in recopensa/
tionē bnificiorum que ab eo pncipiunt
subditi. r ad hoc pncipet tertium pce/
ptum. Memeto vt die sabbati san/
ctifices: quod prim fuit morale r p/
rim cerimoniale vt prius dictuz est
Ad proximum aut ordinatur ho/
mo vt ad cociuem dupliciter. scz ge/
neraliter r specialiter. Specialiter
quidem quantum ad illos quozuz
modo specialis est debitor vt eis de/
bitu reddat: cuiusmodi stz pareres

Tractatus

Et ad hoc pertinet quartum preceptum de honore parentum. Honora patrem et matrem tuam. Quantum ad hoc autem quod hoc ad primum generaliter ordinat sciendum est quod hoc fieri tripliciter. scilicet ut nocumentum non inferat: nec ope nec serbo nec mente. Opere autem inferat nocumentum primum tripliciter. Uno modo in propria persona pro sua sustentatione. id est persona pro hominibus. et quantum ad hoc est quantum ad preceptum. Non occides. Alio modo in persona coniuncta specialiter quantum ad pagatorem omnem proles. et quantum ad hoc est secundum preceptum. Non mechaberis. Mechabari autem est alteri illicite misceri: in quo prohibetur omnis illicite usus vel potius abusus illorum membrorum. Tertio inferat nocumentum ope. primo in rem exteriori possessam. et quantum ad hoc est septimum preceptum. Non furtum facies. In quo prohibetur omnis retractatio rei alienae inuito domino. Nocumentum autem quod ore inferat prohibetur per illud. Non falsum testimonium dices. Nocumentum autem est mensura vel cordis. prohibetur dupliciter. Cum enim peccatum cordis consistat in concupiscentia inordinata. duplex autem sit concupiscentia. scilicet concupiscentia carnis. et oculorum. Concupiscentia carnis prohibetur nono precepto. Non concupisces uxorem proximi tui. Concupiscentia autem oculorum respectu reipublice prohibetur decimo precepto. Non concupisces rem proximi tui. Non agrum nec ancillam etc. Hic autem non prohibetur ancilla per usum concubine et usum voluptatis. quod sic prohibetur prohibito qua prohibetur concupiscentia carnis. sed quantum ad servile actum et usum utilitatis. Et sic per decem preceptorum decalogi (quod dicuntur moralia) sufficienter et distinctio: quod in his versibus comprehendunt. Unum cole deum. nec in res vane per ipsum. Sabbata sanctifices. habeas in honore parentes. Non sis occisor. fur. mechus. testis iniquus. Vicinis tuis etc. resque caute suas

Secundus

Que sunt precepta prime tabule: et que secunde tabule.

Capitulum CCXIX.

Tertio ponende sunt quedam distinctiones istorum preceptorum quibus non vnum sed plura a pluribus distinguuntur. et sunt tres. Prima est quod horum preceptorum quedam dicuntur esse precepta prime tabule. quedam secunde tabule. Ad hoc videndum: notandum est quod de duobus legem moysi in monte synagoga edita scripta in tabulis lapideis: ad denotandum quod lapis est multum impressionis retentivus. sic lex debebat esse cordibus hominum indelibilis impressa. Erant autem due tabule moysi. quod lex hec pertinet ad duo precepta charitatis. scilicet dilectionem dei et proximi. ad que omnia alia reducuntur. In prima ergo tabula erant precepta de dilectione dei. et erant tria superius notata. scilicet. Non habebis deos alienos. Non assumes nomen dei tui in vanum. Memoro ut die sabbati sanctifices. Et que erant in prima tabula. ideo dicuntur precepta prime tabule. In secunda ergo tabula erant scripta alia septem que ordinantur ad dilectionem proximi. ideo dicuntur precepta secunde tabule. Convenienter autem precepta de dei dilectione in prima tabula scripta sunt. et de dilectione proximi in secunda. quia dei dilectione eius precepta priora sunt dilectione proximi et eius precepto.

Quonia iter precepta affirmativa et negativa distinctio (negativa de preceptis est. quod omnia sunt vel affirmativa vel negativa. in que est hec distinctio. Quia precepta negativa obligant sepe et ad sepe. ut non furaberis: sepe obligat et ad sepe. nullo tempore nulla circumstantia adhibita licitum est furari. Sed affirmativa quibus sepe obligent non tamen ad sepe. id est ad omne tempus et locum. sed cum debitis circumstantiis. ut honora patrem tuum: non teneor honore exhibere

De secūda specie qualitatis

re oī hora vī oī loco. qz sic opiteret eū vbiqz z sp sequi. sed tencor eū ho nozare qn loc' qn tps qn rōnabile ē

Quonia pceptoz veterē z noue legē

Tertia distinctio pceptoz est qz quedā phibent. qdam cōhibēt. qdaz manū: quedā aīm. Et hec est dñia doctoz quā ponūt inter legē nouā que phibet manū z aīm: et veterē que phibet manū z nō aīm.

Ad hoc aut intellectus duo vidēda sūt. Primū est. qz p manū hic intelligit exterior opatio. p aīm interior. igit phibere manū vel aīm vel alterū est phibere exteriorē opatiōem malā: z interiorē vel alteraz. Scdo intelligendū qz dñt phibitio z cōhibitio. qz phibitio est simplex inhibitio. sed cōhibitio est iūhibitio cuz pene pminatōe z inflicōe. Applicādo ad legē dicēdū est qz lex vetus phibebat manū z nō aīm. i. interiorē et exteriorē opatiōem malā. sicut pz

Nō cupisces vrozē: ecce qntū ad aīm. **N**ō furaberis: ecce qntū ad manū. Sed nō cōhibebat. i. non puniebat nisi manū. Et est rō. qz tantū se extēdebat cōhibitio qntū penarū inflicōe. sic lex vetus nō infligebat nisi penas tpales sicut nec pmittebat nisi res tpales expse: vt lex illa esset figura noue legis q supplicia eterna pminat: z eterna pnia pmittit. ergo solū phibebat aīm z nō cōhibebat. sed noua lex phibet z cōhibet vtrūqz. Applicādo aut ad pcepta infra legē: quedā etiā phibebāt aīm: vt illa duo de nō cupiscendo: quedā manū: vt alia octo. Et horū quedā phibebant z nō cōhibebant aīm: vt illa duo de nō cupiscendo alia aut octo. phibebāt z cōhibebāt ipam manū. Sic igit patēt ea q dīcūtur pñtētia ad diuersitatē pceptoz decalogi. z in hoc terminatur materia pceptoz. z p pñs oīa q pñt

nēt ad materiā de pma spē qlitatis pur pñtis opis intēctio expōcebat

De pñtētibz ad scdaz speciem qlitatis Cap. CXXX.

His phibatis que pñtētia ad pma spē: agendū est de pñtētibz ad scdam spēm qlitatis. **A**pho at ponit in pñdicamētis naturalis potētia vel impotētia aliqd facile faciēdi vel patiēdi. Circa quā sic pcedit. Quia primo age de naturali potētia vel impotētia q ista importēt. Scdo descēdetur in speciali ad distinctionē potētiarū anime rōnalis in homīne.

Quid ipotētē noie natural' potētie vel ipotētie. z quō se habeāt ad

Quāntū ad pñm vidē (in iūctōe) dū est qd ista importat naturalis potētia vel impotētia: z in q etē am pueniūt z dñt. Circa qd (suppositis dictis circa potētiā supius in materia de ente) notandū q ista nō inueniunt in eodē respectu eius dē. z iō sub pñctōe disiūctiua dantur z ponunt: z nō sub copulatiua.

Est aut naturalis potētia vel impotētia qdam qlitas in subalibz pñcti pñs radicata q rotū pñcturū z pñctū psequit. fm quā quales. i. potētes vel impotētes dicimur. s. diuer simode. qd dicimur qles. i. potētes ad facile faciēdū z nō pñctaria patiēdū quātū ad naturalē potētiā. **S**z dicimur ipotētes ad nō facile faciēdū z ad facile patiēdū fm naturalē impotētiā. **E**t est pma dñia inter naturalē potētiā vel impotētiā. Scda aut dñia est. qz qn tal' potētia causat ex victoria forme super materiā. que forma pñctē terminat materiā z rē terminatā. z p hoc refit fortiter pñs alteratōibz: tūc vocat potētia natural'. sed ab alio naturalis est z ab alio potētia. **N**atu

Tractatus Secundus

ralis q̄dem: q̄a in p̄ncipijs naturali-
bus radicata est. potētia p̄o q̄ est vi-
gor forme supra materiā. Qū p̄o p̄
oppositū impotētia causat ex victo-
ria materie sup̄ formā z ex p̄ria di-
sp̄ositōe p̄cedente in materia q̄ p̄ri-
at forme: ita q̄ forma nō p̄t terminā-
re totā materiā nec p̄prehēdit. z iō
diminuit vigorē? z actio natural.
et facile vincit z patit a p̄rijs: tūc d̄r
impotētia natural. **U**n̄ hic natura-
lis potētia (vt de ea loq̄mur) d̄r p̄o
tanto naturalis. nō q̄ natura hui?
defect? sit p̄ncipiū. sed q̄ natura ipe-
ditur p̄rijs disp̄sibus ne ad talē vi-
gorē valeat puenire. z sic quātū ad
naturalē potētiā aliq̄ sunt bñ dispo-
siti ad currendū. vt q̄ h̄nt longa cru-
ra z agilia z vigorosa dicunt h̄re na-
turalē potētiā ad currendū. z cur-
sores dici p̄nt. **Q**ui autē h̄nt crura
breuia tarda grossa z vigorē deficiē-
tia: vel h̄ntes podagrā vel guttā in
pedibz: dicuntur h̄re naturalē impo-
tentiā ad currendū. **E**t iō de curso-
re **A**resto. in p̄dicamētis exēplificat
et de pugillatore. **E**t sic patent tria
breuiter in q̄ pueniūt. in q̄ d̄nt. a q̄
origine trahūt natural potētiā vel i-
po. put st? sc̄da sp̄s q̄litas? **C**etera
q̄ dicunt de potētia vt ad h̄ic tracta-
tū p̄tinent patēt sup̄ius vbi agit de
diuisiōe entis in actū z potētiā.

De potētijs anime. z p̄mo
q̄ oportet ponere plures potētijs
aie in h̄oie **Cap. XXXI.**

Quā p̄ssime occurrit sermo i the-
ologica facultate z physica
tractabim? de eis dē. **I**psē autē potē-
tie aie naturales st? in hac sc̄da sp̄e
q̄litas. idcirco hic i serere notā po-
tētiā aie z distinctōem ipsaz potē-
tiā dignū iudicauit. vbi tria cōside-
randa occurrūt. **P**rimo q̄ oz pone-
re potētiā pluralitatem in aia n̄ra

Quō sic patz. sim em̄ p̄hm in. ij. celi z
mūdi: rez talis est gradus q̄ qdam
res st? que p̄nt p̄sequi potētiā p̄se-
ctionis solū: z hanc paucis motibz.
et hec tenēt infimū gradū in entibz
alia h̄is sup̄iora cōsequunt perfectā
bonitates. sed multis motibz. z hec
tenēt sc̄dm gradū. **A**lia h̄is sup̄iora
sunt q̄ adipiscūt p̄fectā bonitatē: z
paucis motibz. z hec st? p̄fectiora z re-
nēt tertiuū q̄. **Q**uart? at grad? est
q̄ aliq̄d absq̄ aliq̄ motu p̄fectā bo-
nitatē possidet. **I**dem. z iste ē summ? z sup̄-
m?. **P**at exēplū istoz q̄rtuo: q̄duū
Aliq̄s em̄ p̄t tenere infimū q̄dū bo-
ne dispositōis intantū q̄ nō p̄t cōse-
qui p̄fectā sanitatē. sed modicā cōse-
q̄tur paucis remedijs. **A**liq̄s at me-
lius dispositus p̄t p̄sequi p̄fectaz sa-
nitatē: sed multis remedijs. **A**liq̄s
autē adipiscit p̄fectaz sanitatē reme-
dijs paucis. **A**liq̄s autē p̄fectā possi-
det sanitatē sine aliquo auxilio vel
remedio. **A**p̄plicādo q̄ ad p̄posituz
dicendū est q̄ ip̄a entia inferiora ho-
mine p̄sequuntur quāndā imp̄fectaz
bonitatē z paucis motibz. z iō pau-
cas et illas determinatas h̄nt potē-
tias. z p̄ cōsequēs opatiōes paucas
et ita tenēt inferiorē gradū **H**ō autē
est gradus sup̄ioris z sc̄di. q̄ p̄sequi-
tur p̄fectā bonitatē. s. beatitudinem
sed multis motibz. est tñ in infimo
q̄du istoz entū q̄bz p̄perit beatitu-
do. **E**t iō multis z diuersis opatio-
nibz indiget. z p̄ p̄sequens diuersis
potētijs ad illas opatiōes. **A**ngeli
p̄o sunt in sublimiori gradu q̄ adi-
piscunt ipsam beatitudinē paucis
motibz. z ideo paucioribz potētijs
indiget. s. intellectu z volūtate. **D**e-
us autē sup̄remū gradum tenet om-
niū entium: qui absq̄ quocūq̄ mo-
tu p̄fectam beatitudinē possidet. et
ideo in deo nō est virtus vel poten-
tia que differat a sua eētā. **E**t ita

De secūda specie qualitatis

patz q homo indiget pluribz virtu-
tibus z potētis aie quas oportz in
eo ponere: q sunt tanqz quedā auri-
lia: quedā ozgana. z quedam instru-
menta suarū operationum

Quo z q̄liter oēs potentie
aie prinēt ad aiam vegetatiuā
sensitiuā z itellectiuā **CCXXXII**

Secūdo videndū est q̄ sunt il-
le potētie in ḡ. z ad q̄ redu-
cunt. Et dicendū est q̄ omne
pfectum cōtinet nobilitas cuiusli-
bet impfecti eiusdē generis z emine-
tius. sicut de^o q̄ est pfectissimuz qd
in ḡne entiuū p̄tinet oēs pfectōes ali-
oni entiuū que sūt impfecta respectu
ei⁹ z eminentius. Tres autē sūt aie po-
site in ḡne. s. vegetatiua q̄ prinēt p̄i-
mū z infimū gradū: que est herbaz
et plantaz. Secūda est sensitiua q̄ est
animalium: q̄ tenet scdm gradū z est ve-
geratiua sup̄ior z pfectior. Tertia ē
rōnalis q̄ tenet tertiu et sup̄mū gra-
dū. z est hoim solū. z hec est alijs du-
abus pfectior z sup̄ma simplr. Sic
ergo est ordo inter istas. qz q̄qd hz
pfectiois aia vegetatiua: totū illd
hz aia sensitiua eminentius z vltra. z
quicqd hz pfectiois aia vegetatiua
et sensitiua: totū hz aia rōnalis emi-
nētius z vltra. qz sensitiua continet
virtutē vegetatiuā. z rōnalis vtrū /
qz. Et hoc exp̄sse dicit Aristo. ij. de
aia: ponēs exemplū q̄ sicut tetrago-
nū p̄tinet trigonū. i. figura quattu-
or anguloz p̄tinet figurā triū āgu-
lorū. Et sicut pentagonū. i. figura
dncz anguloz continet tetragonū z
trigonū. ita rōnalis aia p̄tinet ve-
geratiuā z sensitiuā. Itē in homi-
ne est vegetatiua sensitiua z rōnalis
et nō q̄ sint tres distincte in eo ani-
me. sed vna p̄tinet p̄tente alias du-
as. scz rōnalis cōtinens vegetatiuā
et sensitiuā. sicut pentagonū p̄tinet

tetragonū z trigonum. Quia ergo
anima rōnalis cōtinet p̄tente alias:
oz q̄ p̄tentes z potētias aliaz habe-
at sibi tā vegetatiue q̄ sensitiue. Et
ideo oēs potētie aie: vel p̄tinent ad
aiaz vegetatiuā que p̄ueniūt aie rō-
nali inquantū p̄tinet vegetatiuā vel
ad aiam sensitiuā q̄ sibi p̄ueniūt in
quātū p̄tinet sensitiuā: vlt̄ p̄tinet ad
aiam rōnalem q̄ sunt sibi p̄prie z si-
bi p̄ueniūt inquantū est rōnalis. Et
ita in ḡne oēs potētie reducuntur ad
tres modos. quia vlt̄ respiciūt vege-
tatiuā vel sensitiuā vel rōnalem.

Quo oēs potētie reducuntur
ad q̄tuor genera potētiaz
qz vel sūt vegetatiue vel apphēsiue vlt̄
motiue vel motus executiue.

Capitulum CCXXXIII.

Distinctio ponēda est distinctio
sufficiētia z nūerus oim po-
tētiaz q̄ntū ad hoc q̄ oēs re-
ducunt ad q̄tuor ḡna resp̄cū suoz
obiectoꝝ. qd p̄t fieri respiciēdo di-
uersitatē obiectoꝝ. qz sic distinguū-
tur potētie vt dicit Aristo. ij. de aia
Sunt ergo q̄dam potētie que solū
exercēt actum suū circa corpus sibi
vnicū z iunctū. z hec sunt potētie
vegetatiue. Quedam p̄o circa cor-
pus qd̄ habet sensibile sibi vnicū
vel nō vnicū. z hec sunt potētie sen-
sitiue apphēsiue. Quedā vero cir-
ca totū ens. vt potētie intellectiue
apphēsiue. Et sic habemus tria ge-
nera potētiaz aie: quaz vegetatiua
est inferior. sensitiua sup̄ior. intelle-
ctiua sup̄rema. Apphēsiua autē vir-
tus alicui⁹ tanq̄ finis vel vtilis in-
diget alijs duabus ad hoc vt possit
vtilē vel suū finē assequi. Primo em̄
idiget aliqua potētia imperāte mo-
tū ad illud. z hec vocatur appetitus
q̄ est motus iperāns. z hec est duplex
vnius sensitiuus. alius intellectiuus

Tractatus Secundus

Secundo indiget potētia executiua et exequēte motū imperatū. et hec vocat motiua. Et his habemus illas potētiās ī gñali vegetatiuas ap p̄hensiuas. siue q̄ntū ad sensus siue quantū ad intellectū. siue appetitiuas s̄l'r quantū ad sensum siue quātū ad intellectū. et mot⁹ executiuas. et sic sunt q̄tuoꝝ genera potētiarū.

¶ Distinctio oīm potentiarū aīe ī spēali. et p̄mo ad vegetatiuā p̄tinentiū **CCXXXIII.**

Quarto ponenda est oīm distinctio potētiarū ī singulāri s̄m hec q̄tuoꝝ gñā: incipiēdo a p̄mis. **Primo** igit̄ dicendū est de vegetatiuis. harū autē est talis distinctio. Quia potētia vegetatiua h̄z p̄ obiecto corpus viuēs sibi vniū. Ad hoc autē corpus triplex aīe vegetatiue opatio est necēaria. Una q̄ dem p̄ quā eē acq̄rat. et ad hoc ordinat̄ potētia gñatiua q̄ etiā p̄ multitudinē et successiōnē indiuiduorū cōseruat spēm ī esse acq̄sīto diuersis īdiuiduis. Alia p̄ quā corpus p̄iunctū acq̄rat determinatā q̄ntitatē. et ad hoc ordinat̄ virt⁹ augmētatiua cuius est gñatiuū ad determinatā quantitātē p̄ducere. Alia est p̄ quā corpus viuēs saluat ī esse et ī q̄ntitate determinata. et ad hoc ordinatur vis motiua: cui⁹ est dep̄ditū re/taurare vt sic res ī eē et q̄ntitate d̄bita p̄seruet. **Est autē alia d̄r̄ia īstas potētiās. q̄ potētia augmētatiua et nutritiua h̄nt effectus suū ī eodē ī q̄ sunt. q̄ ip̄m corpus vniū aīe qd̄ auge: et p̄seruat p̄ potētiās augmētatiuā et nutritiua ī eadem aīa erētes. S̄z vis gñatiua h̄z effectū suū nō ī eodēz corpe sed ī alio q̄ nihil gñat seip̄m sed aliō. et ideo vis gñatiua appropiquat qd̄dammodo ad dignitatē aīe sensitiue: q̄ h̄z opa**

tiōes ī res exteriores nō sibi p̄iunctas: s̄z nobiliori mō. Et ita patz q̄ aīe vegetatiue cuiuslibet et rōnalis īq̄ntū est vegetatiua s̄z tres potētiē. s̄z gñatiua. augmētatiua. nutritiua: q̄ inueniunt̄ ī plātis et ī aīali/bus et ī hoīb⁹. q̄z hec oīa vegetatiuā p̄cipiāt. **He autē tres potētiē sic se h̄nt q̄ gñatiua est alijs nobilior q̄ ei deseruiūt nutritiua et augmētatiua. Augmētatiua est nutritiua nobilior. q̄ nutritiua augmētatiue deseruit. S̄z autē et potētia gñatiua h̄z tres vires seu potētiās s̄m Aūic. vi. de natural. Prima est seminatiua q̄ ī masculis et femis semē generat et ordinat. Secūda est imutatiua q̄ virtutes (q̄ sunt ī semie) p̄mutat et p̄miset et p̄andō s̄m qd̄ p̄uenit cōplexioni cuiuscūq̄ mēbri. Tertia ē formatiua q̄ ex seminib⁹ p̄mixtis mēbra format et figurat. et he sunt tres potētiē ex p̄te generatiue. Quantū autē ad alias duas. s̄z nutritiua et augmētatiua sunt q̄tuoꝝ q̄ naturales a medicis appellānt que illis deseruiūt. s̄z attractiua q̄ attrahit illō vñ debet fieri nutritio. Retentiua q̄ attracta retinet q̄s q̄ digerātur. Digestiua q̄ attractū et retentū digerit. Et expulsiua q̄ sup̄flūū ex alimēto repellit et expellit. Et ī his potētijs consistit oīs potētia p̄tis vegetatiue. et sunt decē ī vniuerso.**

¶ Distinctio potētiarū app̄hensiuarū partis sensitiue exterioris **Cap. CCXXXV**

Secundo dicendū est de app̄hensiuis siue cognitiuis potētijs q̄ tenēt scdm̄ gradū post vegetatiuas. Potētia autē vel ps app̄hensiuā diuidit̄. q̄ qd̄dam est app̄hensiuā p̄tus vniuersaliū directe et nō p̄ticulariū. et tales app̄hensiuē intellectiue dicunt̄. Alia est app̄hensiuā

De secūda specie qualitatis

directe particulariū et nō vniuersalium et tales apprehēsiue sensitiue dicunt et quilibet harū suā habet distinctiōem. **P**rosequēdo autē apphensiua sensitiua illa diuidit in interiorē et sensitiua exteriorē. Exterior autē distinguit in quinque hoc modo. **O**biectū eī exteriū sensibile mouet et immutat potentiā ad sentiendū. **H**ec autē immutatio est duplex. **U**na sū esse spūale vel intentionale. et hoc modo immutat visus q̄ a luce vel colore nō immutat ut sit calidus vel frigidus humidus vel siccus. sed solū intentionaliter. et sic habemus potentiā visiuā. **H**ec autē potentia est ordinata in neruo optico q̄ est eius organū immediatū. oculus autē mediatū. **A**lia immutatio ē sū esse naturale. qd̄ p̄tingit dupl̄. **U**no mō vt sit immutatio sū locū. et sic immutat auditus. et sic habemus potentiā auditiuā. cuius obiectū ē sonus q̄ causatur expulsiōe et p̄motiōe aeris. **H**ec autē potentia sū Auicē. est ordinata in neruo expanso in superficie nerui optici. q̄ p̄tinet in sua p̄cauitate aerē cōnaturale. q̄ mouet a suo exteriori. et sic sonus p̄cipitur. **A**lio mō vt sit immutatio sū alteratōem. et sic immutat olfactus. cuius obiectū est odor. **O**dorabile autē nō spirat odorē nisi calēfactū. cuius signū est. qz̄ p̄gelata odorē nō spirant. et odores boni et fetores sentiunt fortius in estate. et sic habemus potentiā olfactiuā. q̄ est potentia ordinata in anteriori pte cerebri in duobus cauernulis sūlibus capitibus maxillaz. **S**i autē sit immutatio naturalis ex parte organi. sic accipit gustus et tactus. quoz̄ distinctiō p̄t sic sumi. **Q**uia tactus est p̄ totū corpus. sed gustus in sola pte corporis. s. lingua vbi solū tactū p̄comitatur. **U**el aliter qz̄ obiectū tactus immutat potentiā p̄ primas qualitates. s. calidū et frigidū. et sic immutat gustus inquantū

est quidā tactus. sed obiectū gustus immutat p̄ quāsdā determinatas qualitates secundarias. s. dulce et amarū. et ab istis immutat nō inquantū est tactus licet tangēdo immutat s. inquantū ē gustus. **E**t sic gustus p̄t dupl̄ p̄siderari. **U**no mō vt tactus q̄ est prior gustu. et sic qualitate p̄ambula. i. p̄ primis qualitatibus immutat s. calido. frigido. humido. et sicco. **A**lio mō in sua rōne formali vt ē gustus. et sic immutat s. d̄a qualitate s. amaritudine vel dulcedine l̄ alijs p̄ambulibus mediantibus. **P**otentia autē tactiua ē ordinata in neruo cutis totius corporis et eius carnibus. sed potentia sensitiua gustus ē fundata in neruo exp̄anso sup corpus lingue. et sic habemus duas potentias alias. tactiuā que ē dispersa p̄ totū corpus respectu p̄max. q̄tuor qualitatum. et gustatiuā q̄ ē in lingua respectu dulcis et amari. **E**t sic p̄t q̄ s. quinque potentie apprehēsiue de foris. q̄ nobiliores sunt sū qd̄ nobiliori mō et magis specialius immutant. **E**t iō oīm nobilior ē visus. post visum auditus. post quē olfactus. post quē gustus. vltimū et infimū gradū tenet tactus. et iō nō omnia aialia p̄ueniūt cū homine in omnibus alijs. sed tantū in illo. vñ in omni aiali ē sensus tactus.

¶ Quō distinguūtur potentie sensitiue. **C**aplin. **CCCCXXVI**
Apprehensiua autē interior sū multiter diuidit. **A**d qd̄ clarū vidēdū oportet notare. **P**rimo qz̄ natura nō deficit in necessarijs vt d̄. iij. de aia. **E**t ideo oportet esse in aiali tot operatōes et tot potentias q̄ vñ alid sunt nisi p̄xima operationū principia quot s. necessaria ad vitā aialis perfecti. **I**n aiali autē perfecto requirit qz̄ nō solum apprehensio dat rem cum est p̄sens sed etiam cū est absens. quia cum nō habet omnia

Tractatus

Secundus

necessaria sibi diuicta optz q moueat ad disticta. **C**u q̄ aial moueat ad re ipam qua apphedit optz q ad h qd moueat ad rem absente q absente apprehendat. **S**icut igit animal habet virtutes z potentias exteriores per quas res presentes apprehendit. Ita oportet q habeat potetias interiores per quas res absentes apprehendat. z eam species retineat. **A**lteri scdo notandū q si animal mouet solū propter delectabile vel tristabile fm sensum. nō esset necessariū ponere in animi nisi potentiā apprehensiuam formarum per quas percipit sensus z in quibz delectatur vel quas horret. sz nō solum hoc est necessarium animali immo vltra hoc vt querat vel fugiat nō solum que sunt ei cōuenientia ad sensum sed ea que habent rationē vtilis vel nociui. sicut ouis fugit lupum non propter colorem vel figuram. qz si esset pulchrioris coloris puta albi vel pulchrioris figure. adhuc fugeret sed fugit eo q nociuus vel inimicus. **S**i militer auis colligit paleam nō q delectat sensum sed qz est sibi vtilis ad nificandū. **Q**uia ergo necessarium est vite animalis perfecti vt rem absentem sicut z presentem accipiat z eius speciem apprehensam cōseruet. et iterū q nō solū res apprehendat vt delectabiles vel tristabiles fm sensum sed etiā vt nociuas vel vtilis. z ideo necesse ē ponere potetias interiores. ad quas hoc ptineat ad que nō attinēt exteriores. q fm **A**uicem. quinqz sunt. sz fm aliquos nō sunt nisi quatuor. quaz distictō sic pōt accipi. **S**ensu em iterior aut habet esse circa formas z species sensibiles q accipiuntur a rebz. aut circa intentōes earū. sz amicitie vel inimicie vtilis vel nociuē. **S**i circa formas sensibiles. aut apprehendēdo solū. sic ē sensus cōis. q cōis dicitur propter tria eius opera que habet

sz cognoscere obiecta oim sensuū exteriorū. sz colorē sonum z sic de alijs. **S**ecundo inter ea iudicare. sz inter albiū z dulce. q duo nō potest facere alius quis sensus particularis exterior. **E**t tertio cōmunia sensibilia apprehendere. sz illa quinqz q ponit phus sensibilia cōmunia. sz de aia. que sunt motus. quies. numerus. figura z magnitudo. **H**ec em nullū particularis sensus sunt. ppria. sed sunt cōmunia oibz cōmuni. sed quedā horū. **N**am numerus motus z quies sunt cōmunia omnibz sensibus. tactus vero z visus percipiunt omnia quinqz. z hec oia similiter apprehendunt a sensu cōmuni z propter ista dicitur cōmuni. **S**i autē potentia verset circa formas sensibiles nō solū apprehendēdo sed etiam retinēdo. sic ē imaginatiua cuius est formas sensibiles z species apprehensas in absentia sensibilibz pseruare. **E**t iste due potetie habēt esse in anteriori parte capitis circa frontē in qua pre distinguunt due cellule quaz prima ē magis humida sed a aut magis sicca. **M**odo humida bene recipiūt z male retinēt. fm phm in libro de memoria z remiscētia. **S**icca autē e contra. **E**t ideo sensus cōis ad que termini nant neri oim aliaz potetiaz z sunt eaz actus. ponit in pma cellula humida cuius ē bene recipere. imaginatiua autē in scda q est magis sicca cuius est bene pseruare. **S**i at verset sensus circa intentōes vtilis vel nociui amici vel inimici. aut hoc ē apprehendēdo solū z sic ē estimatiua naturalis. aut recipiēdo z pseruādo. z sic ē memoria sensitua. **E**t sic isti duo sensus habēt esse in posteriori parte capitis. in qua distinguuntur due cellule quarum prima ē magis humida z ideo in illa ponitur estimatiua cuius est solum recipiēdo apprehendere. **S**ecunda z v

De secūda specie qualitatis

tima est magis sicca .z sic in illa ponitur memoria sensitua cuius ē z recipere z receptas intēctōnes conseruare sicut in thesauro. Est autē hic intellegendū q̄ cum potentie sensitue sint cōmunes hominī z alijs animalibus perfectis .inter hominē z alia animalia perfecta nō est differentia quo ad illas potentias que sunt apprehensiuē formarum sensibilū vel retentiuē sed quo ad illas que sunt apprehensiuē z retentiuē formarum intellectualium quo ad estimatiuā naturalem .scz z memoriā. Est autē talis differentia q̄ alia animalia quo ad estimatiōnes percipiūt h̄mōi intēctōnes vtilis vel nociui naturali instinctu . homo autē per quandā collationē z deductionē z ideo quod in alijs animalibus dicitur estimatiua naturalis in hoibus vocatur cogitatiua virtus .z q̄ per quandam collationē omne nociuū vel vtile inuenitur . yocaf etiam in hoibz ratio particularis . est em̄ collatiua istarū intēctōnū individualiū sicut rō vniuersaliū. Ex parte autē memoriē sicut ē differentia . nō solū em̄ h̄z homo memoriā taliū que in p̄terita recordatōne p̄sūt s̄ etia remiscētiā . quare remiscētiā p̄sūt in quadam deductionē z inuestigatōne syllogistica ad hoc vt ex aliquibz memoratis veniat in recordatōne aliquoz p̄teritorū quorum non habebat memoriā . z sic memoria est in animalibus z nō remiscētiā . in hominibus vero vtrūq̄. Hoc autē habet estimatiua z memoriua in homine nō p̄ illud quod est propriū parti sensitue sed p̄pter affinitatē z p̄pinq̄ritatē ad rationē vniuersalem z ad intellectū ex cui⁹ redūdātia z efficiētia ē amplioris z efficacioris virtutis. Quintus s̄o sensus interior ab aliquibz ponitur fantasia q̄ est in superiori p̄ media capitis . z hic sensus est medijs inter imagina-

tionē z estimatiōne naturālē siue cogitatiuā. Et huius officii ē p̄ponere inuicē species apprehensas z intentiones z distinctiōnē z p̄iūctiōnē . sicut cū ex forma auri z montis format montē aureū que nunq̄ vidit . z alia figurata vt chymeras z h̄mōi . q̄d attribuit fantasie cui⁹ organū ponit in medio cerebri. Sed q̄ ista operatio in animalibus ab hoie nō apparet . z ad hanc videt̄ sufficere in homine virtus imaginatiua. Ideo alij istam potentiam non ponunt distinctam ab imaginatiōne sed ipi imaginatiōni istam operatiōne attribuit. Et huius sententiē ē expresse Averrois i quodā libro que fecit de sensu z sensibilibus . z sic ipa imaginatio dicitur etiā fantasia. Et dicitur imaginatio in quārtū tales species p̄seruat z est thesaurus z memoria quedā eoz . z ideo dicit imaginatio quasi imaginū cōseruatio . dicitur autē fantasia inquantū facit taliū formarū diuersas cōpositiōnes. Et dicit a phanos q̄d ē apparitio q̄ facit diuersa homi apparere . vñ z tales apparitiōnes fantasie dicitur . z ipse species in ea cōseruate fantasmata appellant . z sic fm̄ hoc nō essent nisi q̄rtuor sensus interiores realiter distincti . scz Sensus cois imaginatō vel fantasia estimatiua siue cogitatiua . z sensitua memoria . z sic habet distinctiōnes potentiaz p̄tis apprehēsiue . quantū ad sensitivas potētias q̄ in vniuerso s̄ nouē . quinq̄ exteriores . z q̄rtuor interiores . si imaginatō z fantasia non distinguunt . q̄d verius reputo.

¶ Quō distinguūtur intellectiue potētie apprehēsiue.

Apphēsiua s̄ intellectiua sic distinguūt . q̄ ea q̄ s̄t in p̄te intellectiua apprehēsiua p̄nt p̄pari ad inuicē p̄mo sic potētia ad potētia . q̄ sicut potētia passiua ad actiua . sic distinguūtur intellect⁹ duplex . scz agens cuius

Tractatus

Secundus

est facere fantasmata que sunt intelligibilia in potentia . esse intelligibilia actu . per suam illustrationē **E**t possibilis cuius est illa apprehendere et intelligere . **N**ec autē duo . scz intellectus agens et possibilis . diuersimode se habet ad apprehensionem . qz intellectus agens pertinet ad potētias apprehēsuas . nō tanq̄s apprehēdens . s; tanq̄s apprehensionem causans vel faciens **S**ed intellectus possibilis tanq̄s apprehēdens . **S**ecōdo possunt comparari sicut habitus ad actum . et sic distinguuntur memoria intellectiuar et intellectus vel intelligentia . qz vna et eadē potentia est intellectus et memoria et idem obiectum habent . sed ab actibus est talis distinctio . quia intellectus possibilis dicitur et vocatur memoria inquantū pseruat habitū et species intellectuales . et idem intellectus possibilis vocatur intellectus et intelligentia prout actu vtitur speciebus et actu considerat per eas . et sic est in actu secōdo per eas . qui est operari **T**ertio modo sicut actus ad actū et sic distinguuntur ratio et intellectus **R**atio enim et intellectus eadē sunt potētia realiter sed differunt in actu . qz intellectus dicitur intellectus quando sine aliq̄ discursu res apprehendit . sed idem intellectus dicitur ratio . quādo circa ea res apprehensas discursit considerando componēdo diuidendo et huiusmodi . **Q**uarto modo possunt comparari sicut habitus ad habitū et sic distinguunt alio modo ratio ab intellectu . qz intellectus dicitur habitus principiorum . ratio vero cōclusionū . **Q**uinto possunt comparari respectu finis . et sic differunt intellectus practicus et speculatiuus . qz speculatiuus dicitur qui quod apprehendit non ordinat ad opus . practicus autem eōuerso ordinat ad opus . et ideo eadem est potentia sed differunt fine . qz practicus ha-

bet pro fine opus . speculatiuus veritatem . vt dicitur tertio de anima . et ibidem dicitur qz intellectus speculatiuus extensione sit practicus qz extensio est ad opus **S**exto possunt distinguuntur comparari sicut ista tria simul . scz in actu . habitū et obiectū . et istis tribus modis eadē potētia intellectiua dicitur ratio inferior et ratio superior **V**ocatur tū sic et sic a diuerso obiecto . qz ratio prout intendit eternis cōspiciendis vel cōsulendis **C**ōspiciendis prout ea speculatur in seipsis **C**ōsulendis autē prout ex eis accipit regulas agendorū . et tū dicitur ratio superior . **P**ro ut vero temporalibus intendit dicitur ratio inferior **I**tem differunt sicut actum qz rationi superiori competit regere inferiori regi **E**t sic loquitur **A**ristoteles . iij . ethicorum . qz ratio semp ad optima deprecatur **I**tem differunt penes habitū . qz ratio superior consulit per habitū sapientie . inferior autē per habitū scientie **S**eptimo possunt considerari et comparari quantū ad gradum . et sic distinguunt intellectus sicut diuersos gradus . et hoc diuersimode sicut diuersos **Q**uidā distinguunt sic intellectus potest considerari tripliter **U**no modo potest esse in potētia et sic dicitur possibilis **A**lio modo prout est in actu primo qui est scientia . et sic dicitur intellectus in habitu **T**ertio prout est in actu secōdo qui est considerare et sic dicitur intellectus adeptus vel intellectus in actu a tali **A**liiter distinguunt alij **A**d quod notādū qz intellectus potest considerari quadrupliter **P**rimo . potest esse sicut tabula rasa anteq̄ sit species intelligibili informatā . et sic est oino in potētia vel simpliter vel respectu illius cuius species nō habet . et a tali gradu vocatur a philosophis intellectus materialis seu potētionalis seu possibilis . et sic agit de eo . iij . de anima vsqz ad partem illam . **C**um autem sit actu singulari **S**ecundo modo potest considerari

De secūda specie qualitatis

put est actu specie informatus s; nō dū negociat circa eā. z sic vocat irellectus dispositus vel spē informatus. et sic determinat de eo ab illa p̄cusa. Cū autē vsq; ad illā. Qm̄ in om̄i Tercio mō p̄r p̄siderari vt actu circa spēm iā adeptā negociat. z sic vocat intellectus in actu. z sic determinat de eo ab illa particula Quoniā. vsq; ad illā. Indivisibilem intelligentia Hūc ar gradū z statū circa optimū intelligibile posuerūt p̄biturū intellectū circa finē vite Nos ar dicimus q; erit in eterna beatitudine. Et his ergo p̄cludam. q; in p̄te in intellectu. i. apprehensiva nō sunt nisi due potētie reali distincte. scz intellectus agens z possibilis. s; intellectus possibilis d; z noiatur diuersis nominibus a suis diuersis p̄ditionibus. Vn̄ eadē potētia exis. d; intellectus vel intellectiva d; memoria. d; ratio. z rō superior d; z rō inferior. d; intellectus speculativus. z intellectus practicus. intellectus possibilis. intellectus dispositus. intellectus in actu. intellectus adeptus. Sicut vn̄ z idē p̄r dicitur doctor in q̄rū docet. cantor in q̄rū cantat. faber in q̄rū cultellum fabricat. z sic de alijs Et q; p̄z vltimū distinctio om̄i potētiarū apprehensuarū. q; in vniuerso sunt vndecim. scz qn̄q; sensitive exteriores. q̄tuor interiores et due intellectiue. intellectus scz agens q; d; apprehensivus. nō qdē q; apprehendat. sed q; apprehensione causalit. et possibilis qui apprehendit.

¶ Distinctio potētiarū appetitiuarū vltimorū. **Ca. XXXVII**

Modo tercio dicendū est de appetitibus Appetitus autē nihil aliud est q̄ inclinatio q; formā p̄sequit. Hec autē forma ē triplex. vna naturalis. sicut forma lapidis. z hanc formā sequitur appetitus q;

d; naturalis inclinatio. vt lapis si motus ueat ad locū p̄p̄riū. s. deorsum. z iste appetitus vocatur naturalis. q; appetitus nō ē aliqua potētia naturalis appetitiua. put hic de appetitu loquitur Sola em̄ forma sufficit ad talē motū z ad talē inclinatioem. q̄uis et in hoīe sit talis appetitus s; m̄ elemētum p̄dominās qdē ē graue. Alia forma ē interioralis z apprehensibilis. z hec ē duplex. qdā sensibilis q; apprehendit sensu. qdā intelligibilis q; apprehendit ab intellectu. Formā ergo apprehensam a sensu sequitur appetitus q; dā d; z vocatur appetitus sensitivus. z appetitus aialis. z sensualitas. Vocatur autē z noiat istis tribus nominibus ratione singulari z diuersa. Vocatur em̄ p̄mo appetitus sensitivus. Tum q; sensitivā apprehensione sequitur. Tuz q; ē in parte sensitiva. Tum q; est sp̄s alicuius rei sensibilis. Vocatur ar scdo appetitus aialis. p̄mo ab aia. q; p̄maz apprehensione aie sequitur q; ē sensitiva. ois em̄ cognitio intellectiva fit ex p̄sententi sensitiva. p̄mo. Posterior. Secundo ab aiali. q; p̄uenit om̄i aiali. z hoī nō in q̄rū ē hō. s; in q̄rū est aial. et iō hoīes s; m̄ illū viuētes dicuntur aialiter z bestialiter z brutaliter viuere. vt p̄z p̄mo ethicorū. Vocatur autē tercio sensualitas. q; sensualitas videtur sumpta a sensibili motu. sicut a visione sumit nomē visus. z ab actu sumit nomē potētie. Horū autē est actus appetitus sensitivi apprehensivus nem p̄sequens. Actus em̄ apprehensivus virtutis nō ita p̄p̄rie d; motus sicut actio appetitus. Nā opatio potētie apprehensivae terminat in hoc z p̄ficat q; res apprehensae sunt in apprehensione. Operatio autē appetitiue i hoc q; appetitus inclinatur in rem appetibilem et iō opatio apprehensivae assimilatur. Operatiue autē cōpatur motui. vñ p̄ sensualē motū intelligitur opatio

Tractatus Secundus

potētie appetitiue. z p sensualitate in
teligibilr ipa potētia appetitiua. q̄ ē
appetitus sensitiu⁹ Formā autē app
hensaz ab intellectu sequit⁹ appetit⁹
q̄ dicit appetit⁹ intellectiu⁹. vel rōnalis
vel volūtas Dicit autē intellectiu⁹ nō
q̄ intelligat. s; q̄ sequit⁹ intellectum
vt illud appetat q̄ dicitur intellect⁹ cogno
scite Nō em diligim⁹ nisi cognita s^m
Augustinū. z q̄ ē in pre intellecta.
Dicit autē rōnal. q̄ iudicium ratiōis
sequit⁹. vt illud q̄ dicitur rō eligēdū
vel recusandū. illud eligat vel recu
set volūtas Dicit autē volūtas p cō
paratiōem ad appetitū sensitiuū Nō
bilioza em entia z si eis pueniāt noia
ignobilū. tñ specialia noia ratiōe sue
nobilitaris sortunt⁹ Et iō q̄uis vo
luntas dicat appetit⁹ z pueniat in h
noie cū appetitū sensitiuo. tñ spēale
nomē sibi retinuit. vt appetitus itel
lectiuus dicat nō solū appetit⁹ s; vo
lūtas Licet autē sensitiu⁹ dicat appe
titus. tñ nō p̄tue volūtas Appetit⁹
autē sensitiu⁹ diuidit in duas potē
tias. quaz vna vocat⁹ cupiscibilis.
alia vocat⁹ irascibil. Quaz distinctō
ab aliq̄b; ponit⁹. q̄ cupiscibil⁹ ordi
nat⁹ ad psequutiōem boni. z p istam
ouis vadit ad pastorē z ad herbā rā
q̄ ad bonū suū estimatū z apprehen
sum. z estimatū estimatiua naturali
et q̄ dā instinctu naturali q̄ est in esti
matiua Irascibil⁹ autē ordinat⁹ ad fu
gam mali. z p istā potētiā ouis na
turalr fugit lupū rāq̄ malū suū app
hensum z estimatū instinctu estima
tiue naturalis S; meli⁹ alr assignā
tur Ad eandē em potētiā p̄tinet z
p̄fēq̄ puenientia s̄m sensum z refu
gere nociua. z hoc p̄tinet ad cupis
cibile. cuius obiectum ē delectabile
s̄m sensum. Ad aial autē nō solū p̄t
inet potētia p quā sequat⁹ pueniētia
et refugiat nociua. s; etiā potētia per
quā resistat ipugnantib; q̄ pueniē

tia in aiali amouēt z nocumēta infes
runt. z hoc facit irascibil⁹. cuius ob
iectū est arduū. q̄ s̄lt⁹ tendit ad hoc
vt superet p̄rariā z nociua Et in h
appetitu sensitiuo in q̄ passiones do
minant⁹ ponunt virtutes morales. q̄
sunt regulatiue z domatiue passionū
rāq̄ in subiecto in hoie. q̄ dā in p̄cu
piscibili. q̄ dā in irascibili. de q̄b; passi
onib; in tertia specie q̄ratis sibiun
get. Et hec de appetitu sensitiuo sus
ficient⁹ Appetit⁹ autē intellectiuus q̄
dicit volūtas non distinguit in plures
potētiās. q̄ q̄d facit virtus inferior
p plura. facit superior p pauciora Ha
bet autē distinctiōis nomē a diuersis
suis actib; sicut intellectus. Volun
tas em q̄ sequit⁹ simplicē apprehēsiō
nē itellec⁹ z mouet motū naturalē
sicut alie potētie. dicit volūtas natura
l Et autē ē libera z seq̄ deliberatiōem
intellect⁹. dicit volūtas deliberatiua. nō
tñ sunt diuersē voluntates distincte
realiter. s; vna a diuersis suis actib;
noiat. Et q̄ p̄z q̄ potētie appetitiue
in hoie sunt tres. Due in pre sensitiua
et vna in parte intellectiua.

De potētia motiua mori
erequutiua. Ca. LXXXVIII

Quarto z vltimo dicendū ē
De potētia motiua. q̄ p̄tue
uit distingui ab aliq̄b; in im
perantē motū z in erequentē. S; im
perans motū nō ē alia potētia nisi ap
petitiua de q̄ dictū ē Et iō motiua po
tētia dicit erequutiua motus iperari
Sed em autē aliq̄s nō ē potētia aie.
s; ē q̄ dā vis interior admixta muscu
lis lacertis z neruis mēbroz Sed
aliq̄s vero ē spēalis potētia. q̄ cū in
oib; aialib; sit sensus z appetitus. nō
tñ motus localis Et iō ad erequen
dū motū p̄tinet potētiā imperantem
motū. op̄tinet ponere efficientē vel ere
quentē motū. z hec ē v̄tē itula ner⁹

De secūda specie qualitatis

nis z musculis p̄trahēs z relaxans
cordas z ligamēta p̄iuncta mēbris. z
h̄ac sic ponit. vi. de naturalibz. Aūc.

¶ Tres cōclusiones ex p̄ce
dentibz. z p̄mo q̄ oēs potentie aīe
sunt. xxvi. Cap. LXXXIX.

Hic igit̄ p̄cludo tria. p̄mū
est. q̄ ex p̄e vegetatiue ha-
temus decē potētias. ex p̄e
app̄ehensiuaz habemus. xi. ex p̄e mo-
tiuaz motū imperantiū habemus
tres. Si ex p̄e exequentiue. q̄ nō
sunt aliq̄e erūt oēs potētie aīe. xxiiij.
Si aut̄ executiuā potētā ponam̄
vnā erūt. xxv. Et si fantasia sit distin-
cta ab imaginaria q̄d nō credo erūt
xxvi. Et in istis p̄sistit z p̄cludit̄ ro-
ta regio z totum regnū potētiaz
anime rātionālis.

**¶ Q̄ tripl̄ differunt poten-
tie intellectiue z sensitiue**

Secūda p̄clusio est q̄ triplex ē
d̄m̄a potētiaz intellectiuaz. s. in-
tellect̄ agētis. z possibil̄ z volūta-
tis ad oēs alias. nā oēs alie s̄t affi-
xe organo corpali. z eo mediant̄e ex-
ercent suā op̄atōem. sicut potētia vis
sua mediant̄e oculo. z sic de alijs. S̄z
potētie intellectiue nō sunt p̄iuncte
alicui organo corpali. s̄z sunt separe
euate z iūte. vt p̄r. iij. de aīa. Et
q̄ vlt̄erius sequit̄ sc̄da d̄m̄a q̄ poten-
tie intellectiue cōparant̄ dupl̄ ad aīz
sc̄z vt ad suā radicē siue p̄ncipiū. sc̄do
ad suū subiectū. Sunt em̄ in eē ip̄i
aīe sicut in subiecto. s̄z oēs alie corp̄i
affixe cōparant̄ ad aīam sicut ad suā
radicē z suū p̄ncipiū. s̄z ad p̄iunctum
sicut ad subiectū. vñ sunt in p̄iuncto
et in cōposito sicut in subiecto. Et q̄
bus seq̄rur t̄cia d̄m̄a. q̄ cū destru-
eto subiecto destruit̄ acc̄s q̄rū ad
se z suā op̄atōem. destruccio cōposi-
to vel p̄iuncto. necesse est destrui po-
tētiā sensitiuā. z affixas organo

subaliter z eaz act̄. S̄z q̄ aīa ma-
net separe. manēt in ea sicut in radice
et in subiecto sicut effect̄ in cā. S̄z
q̄ intellectiue sunt in aīa sicut i sub-
iecto. destruccio p̄iuncto z cōposito
nō destruit̄. s̄z manēt in aīa separe
ta. Et iō in aīa separe nulla potētia
affixa organo siue sensitiua siue alia
manet reāl̄. nec in se nec in sua op̄a-
tione. s̄z solū virtual̄ in radice. poten-
tie aut̄ intellectiue remanēt z subal-
ter in se z reāl̄ in sua op̄atōe

**¶ Quid importetur nomi-
ne sinderisis. noīe conscientie.
et nomine liberi arbitrij. z quid est
vnumquodq̄.**

Quia p̄clusio est. q̄ cū oēs
potētiā aīe sunt enūmerate
q̄cūq̄ alia dicunt̄ de his q̄
p̄tinent ad partē intellectiuā vel non
sunt potētie. vel si ad potētā p̄tinet
ex aliqua p̄dicōe alicubi nominant̄.
nō t̄n̄ p̄ter p̄stas potētias est alias
assignare. Et iō q̄uis ista tria sinderi-
sis. p̄scientia. lib̄z arbitrij ponant̄
in p̄e intellectiua. nō t̄n̄ diuerse po-
tētiā sunt a nominatis. S̄z sinderi-
sis est habit̄ p̄sequētiā intellect̄
p̄actici respectu p̄m̄oz p̄ncipioz
speculabiliū. Eius aut̄ ē instigare ad
bonum z murmurare de malo respe-
ctu op̄abiliū. Cōscientia aut̄ actum
nominat z nō potētā nec habitum.
Et q̄ p̄scientia d̄: q̄si cū alio sc̄ia. iō
illius potētie ē act̄ cuius ē sc̄ia. h̄c
aut̄ ē intellect̄. Lib̄z aut̄ arbitrij
q̄uis sunt diuerse op̄iniones q̄d sit z
nominet. teneo t̄n̄ in cōi doctrina q̄
nominat vel fecit potētiā vel potē-
tiā. Si duas potētias nominat sicut
videt̄ dicere Damasc̄ lib̄z arbitrij
um ē facultas intellect̄ z volūtat̄
Sic lib̄z arbitrij ē intellect̄ z vo-
lūtas. S̄z intellect̄. q̄z ibi libertas
inchoat̄. voluntas aut̄ q̄z ibi terminat̄

De secūda specie qualitatis

na. et p̄pus ē naturalr cadens in n̄ra
p̄sideratōe natura ordinabilis ad be/
aritudinē q̄ p̄sona cū actionibz q̄bz
finē p̄sequit̄ si sunt bone vel ab vltio
fine deuiat si sunt p̄raue. Et iō respe/
ctu antecēdis p̄siderabil̄ ponit̄ volū/
tas antecēdis. et respectu p̄sequēt̄ p̄si/
derabil̄ ponit̄ volūtas p̄sequēs i deo
Si at̄ sc̄do in deo p̄siderem̄ auxilia
q̄bus iuuamur ad consequēdum f̄s/
nem creature intellectualis. sic con/
siderandum est q̄ duplicia s̄nt hu/
iusmodi auxilia. Sunt em̄ quedam
auxilia cōmunia. que dantur omni/
bus vt salui fiant. s̄. liberum arbitriū
p̄cepta. consilia. quibz oēs possunt
dirigi ad salutem. Sunt autem que
dam specialia. vt gratia et virtutes.
perseuerantia in bono et huiusmodi.
que dantur aliquibus specialiter et
singulariter. Quia vero ordine na/
ture commune precedit et antecedit
illud quod est speciale et singulare. et
speciale illud quod est cōmune sequi/
tur. ideo voluntas diuina prout res/
picit cōmunia auxilia post que alia
specialia cōsequuntur dicitur antece/
dens. et isto modo vult omnes ho/
mines saluos fieri voluntate antece/
dente. s̄. quia omnibus diuidit cōmu/
nia auxilia quibus possunt ad beati/
tudinem puenire. sed nō voluntate
consequente. quia non omnibus des/
dit specialia. Tercio ostendo quomō
accipiat̄ in deo voluntas antece/
dens et consequens ex parte volūta/
tis eius respectu rerum volitaz. Vo/
luntas em̄ antecēdens potest dici quā/
do deus vult aliquid non in se et sim/
pliciter sed in suo antecēdente. Sed
voluntas consequens quando vult
aliquid in se et simpliciter. vt p̄bi gra/
tia. Ponamus q̄ rex dat arma mili/
ti ad bellandum pro salute regni con/
tra inimicos. Iste miles tam sic ordi/
natus ad bellū potest dupliciter cō

siderari. Uno modo in quantum est
ordinatus ad bellādum a rege. Alio
modo s̄m actus quos gerit in bello.
Si ergo consideretur s̄m qd ordi/
natur ad bellandum a rege. sic potest
dici q̄ rex vult ei honorem nō abso/
lute sed in suo antecēdente. Si autē
consideretur miles quātum ad acc̄/
quibus gerit se in bello. tunc rex vult
ei quod sibi debetur pensatis suis cō/
ditionibus. Unde si male se habeat
vult ei obprobrium. si strenue vult
ei honorem. Et ideo hoc qd vult ei
pensatis conditionibz omnibus con/
sequentibus. vult ei voluntate con/
sequente. et hoc a rege simpliciter vo/
litum militi. aliud aut̄ s̄m quid. Sic
in deo ad p̄positum pro tanto. quia
deus dedit homini ea quibus ordi/
natur ad beatitudinē. s̄. liberum arbi/
trium respectu cuius dicitur deus
omnem hominē saluum fieri velle in
suo antecēdente. et hinc sumitur vo/
luntas antecēdens. Sed considera/
to quomodo quilibet se habet in vr̄e
do illis. simpliciter vni vult damna/
tionem. alij beatitudinem. et hoc vult
eis voluntate consequente. et hinc su/
mitur in deo voluntas consequens.
Ex his quarto concludo vnam con/
clusionem. q̄ per p̄dicta patent quat/
tuor difficultia que p̄sueuerunt dici de
differētia harum voluntatum. Pri/
mum est q̄ diuersitas voluntatis an/
tecedentis et p̄sequētis nō est in di/
uina voluntate. sic q̄ sint due res dis/
tincte. sicut vnus oculus est distin/
ctus ab alio. S̄ ē distinctio solū rōis
et sumitur ex parte rerum volitarū.
vt patz ex dictis. Sc̄dōm est q̄ deus
vult omnes hoies saluos fieri volun/
tate antecēdente sed nō p̄sequente ni/
si bonos. vt patuit in vtro q̄mō p̄di/
cto. Tercium est q̄ voluntas dei an/
tecedens non semp̄ impletur. nec fit
semp̄ illud qd ip̄e illa voluntate vult

Tractatus Secundus

sed aliquando deficit ut non fiat, quia illa voluntas non est voluntas simpliciter, nec volitum illa voluntate est volitum simpliciter, sed secundum quod. Si voluntas simpliciter quens seipsum et infallibiliter implet quod est voluntas simpliciter, et res volita est volita simpliciter. Quartum est quod voluntas antecedens in deo est voluntas speculativa, et non respicit particulares conditiones et operationes, sed solum naturam in communem. Sed voluntas consequens est practica et respicit particulares conditiones personarum, et supposito quorum sunt actiones, et ideo que vult voluntate speculativa, non vult simpliciter sed secundum quid, quare non semper impletur. Que autem vult voluntate practica, vult simpliciter, quare semper de necessitate impletur.

De voluntate signi et beneplaciti, et primo quomodo de deo dicuntur aliqua proprie aliqua metaphorice. Cap. lxxii.

Modo videndum est de voluntate signi et beneplaciti. Ubi primo videndum est quod aliqua de deo dicuntur dupliciter. Uno modo proprie, et illa vere de deo sunt, sicut sapientia, bonitas, iustitia, substantia, persona, proprie de deo dicuntur, et vere ac realiter in eo sunt. Alio modo dicuntur aliqua de deo metaphorice, et per similitudinem cuiusdam proportionabilitatis in comparatione ad suos effectus quorum est causa. Et hoc modo metaphorice dicitur ignis. Deutero, et ex illa proportionis similitudine, quia sicut ignis se habet ad sui peritiam et consumptionem, ita deus ad consumendam nequitiam. Unde ipse esse ignem est ipsum esse destruentem nequitiam. Et isto modo etiam punitio sua qua peccatores punitur dicitur ira eius, de qua psalmista dicitur fumus in ira eius, et ignis a facie eius exarsit. Et quia effectus est si-

gnum cause, ideo illi effectus sunt quos attenditur similitudo vel ire vel aliam alterius, dicuntur esse signa, unde punitio dicitur signum ire eius, et sic de alijs.

Distinctio voluntatis signi et beneplaciti in deo.

Cap. lxxiii.

Hic supposito potest patere distinctio voluntatis diuine in voluntatem signi et beneplaciti. Quia voluntas beneplaciti dicitur actus eius volendi quo sibi aliquid placet, et ista voluntas proprie de deo dicitur et vere in eo est. Voluntas autem signi dicitur aliquid significum extra deum existens, quod preterit deum velle aliquid vel preterit dicit aliquid in deo secundum quod se habet ad modum volentis, sicut punitio qua deus punit aliquem ostendit ipsum se habere ad modum irari. Sed deus non dicitur ita proprie irasci, sed dicitur velle illa quorum sunt illa signa. Et sic patet quod talis voluntas metaphorice de deo dicitur, et in deo proprie non est, sed est proprie extra, et nihil aliud est quam ista signa quod ostendunt deum se habere ad modum volentis irasci. Signum enim aliquod nominamus sicut rem signatam, ut imaginem herculis vocamus hercule. Quod autem signum nominem, sicut rem signatam contingit dupliciter. Uno modo ratione similitudinis, ut in exemplo posito de imagine herculis. Alio modo ratione proportionis, quasi arguendo, ut sicut signum et signatum se habent in uno, ita etiam se habent et in alio. Et sic est in proposito de quo loquimur. Ex eo enim quod in nobis ex aliquo signo arguitur esse voluntas, proportionabiliter arguitur ex aliquo signo esse in deo voluntatem signi. Et illam vocamus voluntatem signi. In nobis autem quoniam aliquis precipit vel consulit aliquid fieri, ut detur precipiens et consulens illud

De secūda specie qualitatis

ad velle simpliciter fieri. Iterum quādo prohibet videtur illud nolle fieri. Quādo autē aliquid facit. videt illud fieri velle. Qui etiam pmitit aliquid fieri. cum illud possit impedire. videtur illud velle fieri. Quia igitur ita est in nobis. ex hac similitudine fin quādam pportione. sic dici mus esse in deo. et ponimus in eo esse voluntatē signi p̄inentē ad p̄ceptū. et consiliū quantum ad duo p̄ma. phibitionem quantum ad terciū. operatōem quantum ad quartū. permissiōem quantum ad quintū. Et hoc rum quodlibet voluntas signi in deo vocatur. Et est quintuplex

¶ Quot sunt signa. et quot modis d̄r voluntas signi. q̄ q̄n modis. **Cap. CXLIII.**

Quercio ponenda est sufficiētia istoz signoz siue voluntatum signi. Que tripl̄t potest sumi. Primo ex parte volitoruz sic. quia illud signū. aut est respectu boni aut mali. Si respectu mali. aut negatiue. et sic est phibitio. aut affirmatiue. et sic est pmissio. Si respectu boni. aut p̄sentis. et sic est operatio. aut futuri. et sic est p̄ceptum et consiliū. S̄ p̄ceptum respectu boni necessarij ad salutem. Consiliū respectu boni superogationis. qd̄ non facit ad necessitatē. sed ad p̄gruitatem et vilitatē. Secundo sumit ex parte voluntatis. et sic quia est signū d̄ntis voluntatis. aut sc̄at illud qd̄ deo vult facere p̄ seipm. aut per alium. Si per seipm aut directe. tanq̄ ipse agens. et sic est operatio. aut indirecte et interpretatiue. et sic est pmissio. Et d̄r permissio signum voluntatis inquāntū ille qui permittit aliquid fieri cum possit impedire videtur interpretatiue illud velle. Si vero sit signum eius qd̄ vult facere p̄ alium

hoc est vel respectu boni faciend̄. et hoc est vel necessarij ad salutem. et sic est p̄ceptum. vel superogationis. et sic est consiliū. Vel est respectu mali vitandi. et sic est phibitio. Tercio sumitur ex parte diuine voluntatis. et sic vt prius dictum est. duplex est voluntas in deo. antecedens et consequens. Quedā ergo sunt signa voluntatis antecedentis. et quedam consequentis. Signa ergo voluntatis antecedentis. vel sunt respectu boni faciend̄. et hoc est vel respectu boni necessarij ad salutem. et sic est p̄ceptum. vel boni vtilis et superogationis. et sic est consiliū. Vel sunt respectu mali nō faciend̄. et sic est phibitio. Signū autē voluntatis consequens aut ē respectu boni qd̄ sit. et sic ē operatio. Vel respectu mali. et sic ē pmissio.

¶ Differentia inter bonum et malū. q̄ aliquo bonū est qd̄ licite p̄t dimitti vt nō fiat. s̄ nullū malū licite p̄t committi vt fiat.

Cap. CXLIII.

Nunc quarto videndū est. cū ex parte signoz respectu boni ponant̄ duo signa. sc̄z p̄ceptum et consiliū. quare respectu mali similiter nō sunt duo signa. cum nō possint nisi vnum. sc̄z phibitionem. Et dicendū est q̄ hec est causa. quia in bonis est hec differentia. Quia quādam sunt que licite nō possunt dimitti. sicut p̄cepta. que obligant ad suū implerionē. Alia sunt que licite p̄t dimitti. cum non obligent. quia non sunt necessaria. licet sint vtilia adūm. plenni. et talia sunt bona que cadunt solum sub consilio. Et ideo aliter debuerūt hoies iduci ad bona q̄ licite dimitti nō p̄t. q̄ p̄ p̄pulsionē et p̄ceptū. Et alit̄ ad ista bona q̄ p̄t licite dimitti. q̄ p̄ p̄suasione et p̄siliū. Et hec ē cā q̄ rest̄ duo signa ex p̄te boni.

Tractatus Secundus

Nullū autē malū est qđ licite possit fieri. Et ideo omne malū cadit sub p̄hibitōe. licet aliqua mala sint magis p̄hibita q̄ alia z sub maiori pena. Et ideo ex parte mali signum ponit vn̄ cum. scz p̄hibitio. Ex quo p̄r̄ q̄ voluntas b̄n̄placiti in deo est sp̄ vnica z simplex. scz voluntas signi est quinquplex. scz ista q̄ncz signa p̄dicta in hoc versu p̄tinent. Precipit z phibet p̄mittit cōsultat implet. Huius sententia paret ex dictis.

¶ De voluntate tā in deo q̄ in alijs sc̄at aliquā potētā. ali/ quando obiectū. aliquā actum.

¶ Caplm. CXLV

Quāto sciendū q̄ noīe volūtat̄ multiplex v̄rimur tā in diuinis q̄ in humanis. Ali/ quādo enī in diuinis sc̄at ip̄am potētiam volūtūā. qua vult deus quicquid vult. que in deo nō differt realiter ab essentia. z sic accipitur voluntas. cū dicunt doctores. q̄ in deo est voluntas z intentio. z q̄ est agens p̄ intellectum z voluntatē. Aliqñ autē sc̄at actū volūtatis z nō potētiam. z sic accipit in ps̄. In voluntate tua deduxisti me. i. sicut voluisti. Aliquādo sc̄at rē volūtā. z sic accipit in ps̄. In capite libri scriptū ē de me vt facerem voluntatē tuā deus. i. rem a te volūtā. Qđ autē dictū est de voluntate in diuinis. etiā dicendū est in humanis. qz noīe voluntatis aliqñ nominamus potētā. vt cū dicimus q̄ intellectus z voluntas sunt due potentie aīe realiter distince. Aliquādo nominamus actū volūtatis. vt cū dicitur Rex h̄z bonā voluntatē ad regnū id est diligit regnū. diligere autē acc̄ volūtatis ē. Aliqñ etiā noīamus rē volūtā noīe volūtatis. vt cū dicitur Voluntas regis ē vt latro suspēdat. ibi enī nō accipit p̄ potētā volūtatis nec est

p̄ actū volūtatis eius. qz suspēso latronis nō ē potētā volūtatis regis nec acc̄ elicitus a potētā. sed sumit p̄ re volūtā. qz suspēso latronis est res volūtatis a rege. Sic ergo paret q̄ voluntas multipliciter dicitur. tam in diuinis q̄ in humanis. qz aliquādo sumit p̄ potētā. aliquādo p̄ actū. aliquādo p̄ obiecto. In diuinis autē realiter est vna voluntas. sed fm̄ diuersas consideratiōes ex parte obiectorum sumitur ibi diuersas volūtātū. Qđ optime ostendit ps̄. dicens Magna opera domini. exquisita in omnes voluntates eius. Volūtates domini possens oēs diuersas esse respectu operum. In homine autē p̄prie vtendo nomine volūtatis. est etiam vnica. scz intellectus cūa. Aliquādo autē large p̄ extensioem nominis appetitū sensitū vocamus volūtātē. Et fm̄ hoc larga acceptōe in homine esset duplex volūtatis. sicut realiter est duplex appetitū realiter distinctus. scz sensitūus z intellectūus. De istis autē voluntatibus in deo agitur p̄mo sententia. dist. xxxvi. z di. xxxvii.

¶ De noībus rerū p̄tinentiū ad tertiā sp̄z qualitat̄ et p̄mo q̄bus cōuenit et de q̄bus dicitur passio et passibil̄ qualitas.

¶ Caplm. CXLVI

Quāto dicendū est de tertiā specie qualitat̄. Circa quā consideranda sunt duo in genere. Prīmū est de passione z passibilitate fm̄ naturā z generalia vtriusq̄. Secūdū est de passionibus autē me in speciali.

¶ Quid importet noīe naturalis potentie. z quō se h̄nt ad inuicem.

¶ Clantū ad primū videnda s̄z quibus p̄ueniat hec tertiā species qualitat̄. Nominat autē passio z passibil̄

De tertia specie qualitatis

bilis qualitatis. ut patet in libro predicamentorum. **C**onuenit autem hoc nomen tamen illis qualitatibus quae passionem sunt inferrentes. sicut calor et frigus inferunt quandam passionem sensui tactus. et dulcedo et amaritudo sensui gustus. siue sint illare et inare ab aliis quibus alijs. sicut albedo et nigredo. quae inascuntur a propria complexionem et principijs subiecti.

Quod differunt hec duo passio et passibilis qualitas.

Capitulum. CXLVII
Secundo videndum est quod differunt passio et passibilis qualitas. **E**t sciendum quod quoniam huiusmodi accidentia causantur a causa et principio cito transeunt et faciliter mobiliter dicuntur passiones. siue sint a causa intrinseca siue extrinseca. ut iste qui efficitur rubicundus a verecundia vel a calore. et iste qui efficitur pallidus ab aliqua egritudine leui vel a timore. **Q**uando autem causantur a principio permanente et diuturno vel firmato et non facilius mobili dicuntur passibiles qualitates. ut qui factus est pallidus vel rubicundus a principio naturali. sicut a complexionem. vel ab aliqua alia causa extrinseca permanente. ut pallidus factus a longa egritudine. **E**t idem est de passionibus vel qualitatibus anime. **S**i enim aliquis ex causa firma irascatur. sicut si ex propria complexionem hoc habeat. talis ira passibilis qualitas dicitur et vocatur iracundus. **I**dem etiam a causa extrinseca. ut si ex longa infirmitate hoc accidit. **S**i autem ex leui causa irascatur. talis ira dicitur passio. et ipse iratus dicitur et non iracundus.

Quor sunt modi passionum et passibilium qualitatum.

Tercio videndum est quod sunt modi passionum et passibilium qualitatum. **E**t dicendum quod duo. quod quidam sunt passiones et passibiles qualitates corporis et corporales. sicut patet in exemplis po-

sitis ut albedo et huiusmodi. **Q**uedam autem sunt anime non absolute et secundum omnem potentiam. sed solum secundum appetitum sensitivum proprie. ut ira et huiusmodi.

Quot modis dicitur passio et quod sit passio naturalis et animalis. et quoties ynaqueque dicatur.

Capitulum. CXLVIII
Quarto videndum est quot modis dicitur passio vel passio. **U**bi sciendum quod passionum alia naturalis alia animalis. **P**assio autem naturalis seu corporalis dicitur tripliciter. **U**no modo. quocumque alteratio per quam aliquid in subiecto recipit quaecumque sit illud et hec est acceptio valde larga. et sic dicitur luna pati cum recipit a sole lumen. **S**ecundo modo dicitur passio alteratio per quam a subiecto aliquid abijicitur. et aliter quid recipitur quaecumque sit illud. et hec est magis stricta et propria acceptio quam prima. **E**t hoc modo dicitur pati qui sic alteratur quod egritudo abijicitur et sanitas introducit. **T**ercio modo dicitur passio alteratio per quam abijicitur forma conueniens. et introducit forma inconueniens. et hec est propriissima acceptio passionis. **E**t sic non dicitur pati a quo abijicitur egritudo et introducit sanitas. sed solum iste a quo abijicitur sanitas et introducit egritudo. quia sanitas est forma conueniens. et egritudo disconueniens. **A**lia est passio animalis et hec nihil aliud est quam motus anime secundum appetitum conurgens ex apprehensione corporalis et naturalis passionis. **E**t sic dicitur inter passiones corporales et naturales illa alteratio magis proprie dicitur passio secundum quam forma disconueniens introducit. et conueniens abijicitur. **I**ta quod tribus modis possit dici passio ex parte animalis passionis. sicut ex parte naturalis et corporalis. tamen inter passiones anime illa dicitur magis proprie passio que est motus appeti-

R

Tractatus

Secundus

tus sensitui consequens apprehensio
ne naturalis passionis disconuenien
tis. q̄ sequens apprehensione natura
lis passionis conuenientis. Et ideo ma
gis proprie dicitur pati qui tristat vel
doler. q̄ qui delectat vel gaudet. Et
istō modo ponuntur passiones in app
ritu sensitui. Et larga autē acceptio e
passionis. tā passio naturali q̄ ani
mali. s̄m q̄ sola acceptio alicuius dicit
tur passio. translātū est nomen passio
nis ad potentias alias anime appre
hensiuas. unde sic videre quōsdam
pati ē et intelligere et uelle. ut patz. iij.
de anima. Et hoc etiam p̄ceptus ani
me passiones dicuntur. ut patet p̄
mo peribet. q̄ voces sunt signa passio
nū que sunt in anima. Et etiam. p̄pri
etates substantiales p̄p̄e passiones
dicuntur. ut esse risibile est passio ho
minis. Et hec nō proprie pertinet ad
tertiam speciem qualitatatis. Quantū
autē ad passiones seu naturales seu
corporales et animales sciēdū. q̄ pas
sio vno modo dicit effectum illatio
nemq̄ actōnis. et sic est speciale predi
camentū. quod dicitur predicamentū
passionis. Alio modo idem est q̄ que
dam dispositio. Causata ab aliquo acci
dente vel ab aliqua causa facilliter trā
seunte et facilliter mobili. et sic est qua
litas imperfecta et sic p̄inet ad hāc ter
tiā speciem qualitatatis.

**¶ Quomō qualitates elemē
tares sunt diuersimode in di
uersis speciebus qualitatatis**

Capitulum. CCLIX

Quartū autē ad qualitates ele
mētares actiuas et passiuas
quō pertineat ad hāc specie
Sciendum est s̄m cōmuniorem opi
nionem. q̄ iste qualitates possunt p̄si
derari tripliciter. Vno modo s̄m q̄
ordinantur ad actionem vel ad se in
uicem vel ad potentias sensitiuas in

mutandas. et hoc absolute. et sic dicitur
tur esse ab aliquibus in tertia specie q̄li
tatis. Secundo prout ordinatur ad
agendū et pacien dū non absolute. sed
bñ vel male. Et sic sunt in p̄ma specie
Tercio prout causant a p̄ncipijs sub
stantialibus elementorū. Et sic sunt
in scda specie qualitatatis. Hec hoc est
inconueniens vnā et eandem rem dis
uersimode p̄sideratam ad diuersa ge
nera et ad diuersas species eiusdē ge
neris pertinere. sicut subsequēter pas
tebit. Qualitas autē elementares sunt
caliditas. humiditas. siccitas et frī
giditas.

**¶ De passionibus anime et
p̄mo unde sumit distinctō eaz
et quid tale agens facit passio.**

Capitulum. CCL

Quia vero sepius apud
theologos et p̄hos de passio
nibus anime que animales dicunt
et sunt in appetitu sensitui. sermo nō
modicū grauis occurrit. Idcirco hic
numex distinctōne et sufficiētā ipaz
pono. Deinde quedam noia q̄ acci
dentale in eis faciūt differentā secun
do ponēda et inferenda iudicauim. P̄
mo autē oimpono rationem siue fun
damentū unde p̄t eaz sumi distinctō
ubi intelligendū q̄ passiones de q̄
bus hic loq̄mur differēt s̄m ea q̄ sunt
obiecta et causatiua talū passionū ipi
us anime. Horū autē obiectoz q̄ causant
tales passiones. dicitur dupl̄ sumi pōt
Vno mō s̄m naturā et substantiā ipso
rū actiuoz. sicut ignis differt substan
tialit̄ ab aqua. quoz q̄dlibet est actiuū
Alio mō s̄m diuersam p̄tutē actiuā
sicut alia p̄tute agit ignis. alia aqua.
Diuersitas autē actiuū vel motiui q̄tū
ad p̄tutē mouendi accipi pōt in passi
onibus anime s̄m similitudinē actiuū natura
lium. Omne autē agens vel mouēs ali
quōd hōz duoz facit. q̄ trahit quodā

De tertia specie qualitatis

mo ad se passum vel repellit a se. Si trahit ad se facit tria. Nam agens primo dat inclinationem vel aptitudinem passio ut tendat in ipsum sicut corpus leve quod est sursum dat leuitatem alicui corpori generato inferius in quod agit per quam habet inclinationem et aptitudinem ut tendat sursum. Secundo dat ei non solum aptitudinem et inclinationem immo etiam actum. ut si corpus est extra locum inferius. dat ei motum sursum. ut moueat ut sursum vel superius. Tertio dat ei quietem et stare in loco cuius puenit. ex eadem enim causa mouet ad locum aliquid et desinit. hoc moueat propter rem non habitam. Quod autem dictum est de agere naturali dum passum ad se trahit intelligendum est eodem modo per omnia dum passum a se repellit. His suppositis et his patebit distinctio passionum triusque concupiscibilis primo deinde irascibilis secundo. et tertio. dicitur distinctio passionum triusque appetitus enim sensitivus in quibus sunt passionibus de quibus est sermo. distinguitur in concupiscibilem et irascibilem ut prius dictum est. cum potentiarum anime distinctio poneretur. Quarto ostenditur quomodo diuersificatur nomina passionum secundum differentias accidentales. Quinto dicitur in speciali de quatuor nominibus istarum passionum que singularem habent difficultatem. Sexto ponetur triplex conclusio. quarum quilibet utilis est ad hanc materiam in quibus sequitur aliquo modo ad dicta de istis passionibus.

¶ Distinctio passionum que sunt in concupiscibili.

Capitulum. CXLII
Quartum igitur ad passiones concupiscibilis. Sciendum est quod bonum et malum apprehenduntur ab estimatiua naturali. quam apprehensionem sequitur appetitus qui mouet ab eis

apprehensis. Bonum autem apprehensum habet virtutem quasi attractiuam maius autem repulsiuam. Bonum ergo apprehensum mouens concupiscibile. causat in ea quamdam inclinationem et aptitudinem seu generalitatem ad bonum. Et ab ista causatione accipitur una passio appetitus quod est ad concupiscibilem que dicitur amor. cuius contrarium malum apprehensum per repulsionem causat passionem aliam oppositam in eadem concupiscibili. quam dicimus odium. Quod autem bonum apprehensum non semper est presens vel habitum. idcirco si nondum sit habitum sed est absens vel futurum. dat eadem concupiscibili quam mouet non solum aptitudinem sed motum ad assequendum bonum amatum. et ab hoc sumitur in concupiscibili una passio que vocatur desiderium. Et quoque per differentiam beati Augustini. inter amorem et desiderium. quod amor est rei habite. desiderium rei habende. Et opposito autem ex parte mali apprehensi eodem modo sequitur alia passio. que dicitur fuga. Tertio cum ipsum bonum apprehensum per motum fuerit acquisitum dat ipsum bonum ipsi appetitui quietationem quandam in ipso bono adeptum. et ab hoc ipsa passio accipitur in concupiscibili que vocatur gaudium. Cuius ex opposito ex parte mali apprehensi respondet tristitia que opposita gaudium. Et hee passiones sumuntur et inueniuntur in concupiscibili.

¶ Distinctio passionum anime que sunt in irascibili. Capitulum. CXLIII

Quantum ad secundum sciendum quod in passionibus irascibilis presens supponitur quamdam aptitudo vel inclinatio ad assequendum bonum vel fugiendum malum ex concupiscibili. que absolute respicit bonum vel malum. sed irascibilis respicit bonum vel malum arduum et difficile alioquin non pertineret ad irascibilem. Si ergo bonum apprehensum arduum mouet irascibilem que non

Tractatus

Secundus

potest esse nisi nondum adeptum. qz si tale bonū iam esset adeptum. nō haberet arduum ardui & difficultis. & sic nō pertineret ad irascibilem. q̄ optet qz bonū apprehensum mouens irascibilem sit arduum non adeptum. Si ergo bonū tale moueat vt possibile estimant haberi. causat passionē que dicitur spes. Si autē moueat vt impossibile estimat haberi. causat passionem que dicitur desperatio. Et oppositō autē in malo appreheso qd est arduum qm̄ nō imminet de presenti sicut sunt pericula futura grādia. mouetur irascibilis & causatur quedā passio. si non estimat euasibile q̄ dicitur timor. Si autē estimatur superabile seu euasibile causatur passio que dicitur audacia. Respectu autē boni adepti in irascibili nō ē aliqua passio. qz ex quo est adeptum perdit rationem ardui. & sic nō pertinet ad irascibile vt dictum est. Si malū iam actu existēs potest habere rationē ardui ad sustinendū & repellendū. Et ideo causat in irascibili passionem que dicitur ira. Ire autē q̄ est ex malo in actu adiacente nō respōdet aliqua opposita passio ex bono ppter predicta. qz scz bonum apprehensum unminuēs nō habet rationē difficultis qz adeptum. Et ideo solum causat passionē in concupiscibili & nō in irascibili.

¶ Numerus oim passionū aic. & sunt. xi. Caplm. CCLIII
Utercio cōcludo numerū passionū p̄tis sensitivae qz ex predictis p̄tis qz in concupiscibili sunt tres cōiugationes passionū oppositarū respectu boni & mali. scilicet amor & odium. desiderū & fuga. gaudium & tristitia. Et sic sunt sex in concupiscibili. In irascibili autē sunt due cōiugationes. scz spes & desperatio quoz vtrūqz est respectu boni futuri. Timor & audacia quoz vtrūqz respe-

ctu mali futuri est. **¶ Unica autē passio est sine cōiugatione respectu mali p̄sentis. & dicitur ira. Et sic sūt soli quinque in irascibili. Et per cōsequens omnes in vniuerso sunt vndecim. Et sic passionēs & virtutes morales sibi in vndecario numero cōrespōdet. Est autē notandum qz sicut diuisio virtutū superius posita. nō est diuisio in species specialissimas. s; in spēs subalternas. Sic diuisio istarū passionū nō ē in spēs specialissimas. sed in spēs subalternas. cōtinet enim aliquas sub se vt magis infra patebit.**

¶ Quō diuersificatur notia passionū fin dñas accitales ex qbus diuersa notia passionibus zueniūt. Caplm. CCLIII

Quarto dicendū est quō diuersificatur notia passionū diuersificatur per differentias accidentales; et quibus accidentibus diuersa notia eis cōueniūt. Accidentia autē passionū dupliciter p̄nt accipi. **¶ Vel q̄ eis accidūt in se. vt qz sit passio intēsa vel remissa. Vel q̄ eis accidūt ex obiecto. q. s. accidunt bono & malo apparenti. qz obiectū passionū p se est bonū vel malum appares. Si ergo accipiam⁹ dñam accidentale q̄ respicit ipam passionem in se sicut ē esse intēsum. sic accipit diuersitas noim in istis passionibus q̄tū ad passionēs concupiscibiles. q̄a respectu desiderij ponit concupiscētia que nihil aliud est qz desiderū multū intēsum. Respectu autē timoris ponit zelus. q̄ nihil aliud est qz amor adeo intēsus vt nō patiat⁹ fortū in amato. Respectu autē odij ponitur abominatio. q̄ nihil aliud ē qz odiū intēsum. Respectu autē gaudij ponunt tria. qz qm̄ est gaudū adeo intēsum vt in signo exteriori quocūqz generaliter primum pat. dicitur exultatio. quasi extra saltatō. Hilaritas autē dicitur q̄tū ad signa q̄**

De tertia specie qualitatis

ex intencio gaudio apparet in facie. **F**o-
cunditas aut quantu ad signa q ostē-
dunt in alijs membris z alijs actibz. **E**t
hec tria sunt respectu effectus extrin-
seci. Aliud aut pr accipi respectu effe-
ctus intrinseci. q sequit ex intentione
gaudij. z est cordis dilataratio. z respe-
ctu huius effectus ponit nomē leticie.
Un leticia qst leticia dicitur. i. dilataratio.
Respectu aut tristicie q est multu in-
tensa. intantū vt imobiliter ad organ-
dū. z actōem q retardet ponit acci-
dia. **U**n Damas. dicit q accidia est tri-
sticia aggrauans z imobilitas intū
vt voce auferat. qz phibet loquutio-
nem. **R**espectu aut passionis que est
fuga nō sic habemus nomē impositū
qd accidentale dicitur faciat nisi forte
poneremus abominatōem respectu
fuge intense. sicut respectu odij inten-
si. **Q**uantū aut ad passiones irascibi-
lis respectu spei ponit psumptio. q
nihil aliud est qz spes multū intensa.
Audacia aut dicitur intensionē z excessum
pudentie in aggrediendo terribilia.
Furoz aut dicitur intensionē ire. **U**n fu-
roz nihil aliud est qz ira multū inten-
sa. **R**espectu autē timoris z desparatō-
nis nō habemus noia importātia ac-
cidentalē dicitur ex pre intensionis ac-
tū. **R**espectu aut passionis quantū ad
remissionē actus non habemus noia
accidentales differēcias ipoztantia. **S**z
si accipiamus accidentalem dicitur ex p-
te obiecti. cū obiectū sit passionū. vt
dicitur est. bonū z malū apparens. ea q
ista accidentalē respiciūt. faciūt etiaz
accidentalē dicitur in passionibz respe-
ctu obiecti. vt prz manifeste in duabz
scz in tristicia z in timore. **Q**uantuz
ad tristiciā qdē ipa est mala. qz tristi-
malū apparet. **Q**d autē est malū appa-
rens tristi accidit qd dicitur ee alteri ma-
lum vel bonū. **S**i ergo tristicia sit de
malo qd nō solū apparet malū ipi tri-
sti. s; etiā est malū alteri. sicut pauper

tas apparet malū alicui diuiti z ē ma-
lum alteri. s. paupi. **S**ic respectu tris-
ticie talis ponit hoc nomē miseria.
q est circa malū apparens alicui z al-
teri inexistentens. ex quo apprehēdent
apparet esse malū. **S**i aut sit bonū al-
teri. z p hoc apprehēdit vt malū. p
pziū. sic est inuidia. q est tristicia de
pseritate bonoz alterius. vt neme-
sis q est tristicia de pseritate malo-
rum. vt prz. ij. ethicoz. **Q**uantū autē
ad timorem est distinctio. qz de malo
difficili qd supat facultatē timentis
accidit aliqd duplt. **U**no mō ex pre
ipius mali qd timet. **A**lio mō ex pre
ipius timentis malū. **E**x pre aut ipi-
us mali accidit turpitudine. z hoc vel
in se. z sic ponit iracūdia. q est de tur-
pi actu. vel in opinione. z sic est eru-
tescentia. q est timor de puzicio s^m **D**a-
mas. **U**el verecūdia pūnet ad turpi-
tudine culpe. erutescentia aut ad tur-
pitudine pene. **E**x pre aut timet s^m
munt dicitur accidentales timoris h mō
qz terribile excedit facultatē timentis
vel in agēdo vel in agnoscendo. **S**i
in agēdo. sic ē segnicies vel ignauia. q
est timor future opatōnis s^m **D**a-
mas. **U**el in cognoscendo. z hoc ē tris-
pliciter. s. vel ppter cognoscibilis alti-
tudine. z sic est admiratio q ē timor
ex magna imaginatōe. **U**el ppter ei-
incōsuetudine. z sic ē stupor qui ē timor
ex inasuetā imaginatōne. **U**el
ppter incertitudine. z sic ē agonia q ē
timor infortunij. z hoc idē dicitur trepida-
tio z dubitatio. **E**t sic prz dicitur istoz
nominū accidentalē se habētū ad no-
mina passionum.

**De nominibus ipsaz po-
tentiaz.** **Capitulum. CCLV.**

Quantū ad quintū videlicet
de noibz aliquaz istaz passi-
onū. qz talia hnt difficultatē
specialē in suo feato. aut rōne sui. aut

Tractatus Secundus

Ideo de illis breuiter aliqd dicendū est. qz per hoc alique difficultates in alijs facilliter patefiet. Sunt autē q̄tuor. due ex pte ꝑcupiscibilis. scz gaudium z tristitia. Et pre irascibil' alie due. scz timor z ira. Prmo ergo dicendum est de p̄mentibz ad ꝑcupiscibilem. z p̄mo de tristitia. qz vero tristitia ambiguitatē facit. z rōne sui z ratione vicinitatis ad alia. quia tristitia q̄dam dolor esse videt. p̄mo videndum est quid de se importat tristitia. Secūdo quid importat dolor. Tercio quō se habent ad inuicem.

¶ Quid sit tristitia z qd importetur nomine tristicie.

Caplm. CCLVI
Quantū ad p̄mum videlicet quid importat tristitia. Dicendū qz tristitia ꝑprie importat motū appetitus sensitīui causatū ex apprehensione alicuius nociui s̄m sensum. Et qz ea q̄ dicunt de appetitu sensitīuo q̄ntum ad aliqd dicunt z transferuntur ad appetitū intellectīuū. inde est qz etiam aliqñ de actum appetitus intellectīui sequentem apprehensione intellectīuā que ꝑprie d̄r displicentia. Prmo mō est p̄sio. nō autē secundo mō. Et huic tristicie s̄m sensu z opponit gaudiū s̄m sensum. z tristicie s̄m intellectū opponit gaudiū s̄m intellectū.

¶ Quid importetur nomine doloris. qd fecat. q̄bz qualiter cōueniat.

Caplm. CCLVII
Quantū ad secundū de dolore sciendū qz dolor quantus ad sensum ꝑprie importat p̄ceptionem lesionis. que est s̄m sensum tactus. cui opponitur delectatio s̄m eādem sensum. Unde sicut delectatio sensibilis causatur ex diuisione ꝑuenientis s̄m sensum. ita dolor sensibilis ei oppositus causatur ex conjunctione eius quod nō est ꝑueniens

tactus est distinctiuis eoz ex quibz consistit temperamentū corporis. Unde illud quod est ꝑueniens s̄m tactū est cōueniens ipsi temperamento corporis. Et ꝑpter hoc cōplera delectatio est in sola p̄ceptōne tactus. Et s̄m militer illud quod est inconueniens tactui est ꝑtrarium temperamēto corporis. Et ideo d̄r. iij. de anima. qz corruptentia ad alia. quia corruptentia auditiū. nisi simul ꝑtingat ex accidenti z tactum corrumpt. Et ideo in solo tactu ē dolor. z accidit siue causatur ex lesione temperamentū ipsius corporis. Quoniā autē ea q̄ sunt sensus exterioris extendunt z deinde transferunt. vt dicatur de his q̄ p̄inent ad sensus interiores visionē quippe extrēdimus ad actus imaginariū. Et etiam que sunt sensitiue partis extendimus ad partē intellectīuā. Idcirco doloris nomē ad actus appetitū sensitīui transferim. et qd ꝑprie est tristitia dolorē nomis namus. z similt ad actū appetitū intellectīui. Et qd ꝑprie est displicentia dolorē large appellamus. Et qd discretū est de dolore. p̄ oia intelligēdum est de delectatōne sibi opposita. quia in sensu vocat sensibilis delectatio. in appetitu sensitīuo vocat gaudiū. in intellectu appetitu vocat delectatio intellectuā. vel ab aliqbz fructio.

¶ Quō se hnt ad inuicē dolor et tristitia. **Caplm. CCLVIII.**

Tercio vidēdū est. quō differunt realiter. z quō se hnt ad inuicē s̄m ꝑprias acceptōes tristitia z dolor. Ad qd d̄ dicendū qz in dolore z tristitia duo inueniuntur. Primum est ꝑtrarietas ꝑristantē et dolorem inferentis ad ip̄m contristatum z ad ip̄m dolerem. Secūm ē p̄ceptio illius ꝑtrarietatis. Et s̄m rationē vicinitatis ad alia vocabula

De tertia specie qualitatis

runt. **P**rimo quod ad proprietates quod hec in dolore attendit quod ad naturam dolentis que plebsuum corru picur. sed in tristitia attendit quod ad repugnantiam appetitus ad aliquid quod quis odit. **S**ecundo quod ad perceptionem. quia perceptio doloris est secundum sensum tactus. in tristitia autem est perceptio secundum sensum interiorum. **T**ercio quantum ad ordinem. quia dolor incipit a lesione et terminatur ad perceptionem sensus tactus. ibi enim completur ratio doloris. **S**ed in tristitia incipit ab apprehensione estimatiue naturalis. et terminatur in affectione vel appetitu. **E**t quo patet quod proprie loquendo dolor est passio corporalis sed tristitia est passio animalis. **S**ed secundum extensionem nominum tristitia dolor dicitur. et tam tristitia quod dolor que respiciunt sensum extenduntur ad displicentiam que est in appetitu intellectiuo.

Quod se habent ad inuicem delectatio et gaudium. et quod differunt.

Capitulum. CLIX

Que autem dicuntur de dolore et tristitia eodem modo respectu multiplicis acceptationis. per omnia dici possunt de delectatione et gaudio. **U**nde et delectatio respicit proprie sensum tactus. gaudium appetitum. **S**ed delectatio extenditur ad appetitum sensitiuum. et verumque ad appetitum intellectiuum. **E**odem etiam modo quantum ad proprias rationes differunt ab inuicem sicut dolor et tristitia. **D**olor autem opponitur delectationi in illo modo in quo accipitur dolor. et similiter tristitia opponitur gaudio in illo modo in quo accipitur tristitia.

Quot modis dicitur ira. et quibus modis deo et hominibus.

et beatis conueniat.

Capitulum. CLX

Secundo dicendum est de passionibus primariis ad irascibilem. **E**t primo de ira que habet difficultatem respectu multiplicis acceptationis. **D**icitur enim ira tripliciter. **Q**uandoque enim ira ponitur pro habitu vel actu cuiusdam vicii quod opponitur mansuetudini secundum superfluitatem ire. et vocatur irascibilitas. ut dicitur in iij. ethicorum. **E**t sic non est ira in deo nec fuit in christo nec est in sanctis et virtuosis. **S**ecundo modo ira dicitur voluntas vindicandi vel puniendi aliquod male factum. **E**t sic non est passio proprie loquendo nec est in irascibili sed est in voluntate superiorum. et sic ira est in deo et fuit in christo et est in sanctis et iustis. et sic accipitur in philosophis. **I**racundini et nolite peccare. **T**ercio modo dicitur ira passio virtutis irascibilis et contingit ex hoc quod appetitus sensitiuus tendit ad destructionem alicuius quod apprehendit contrarium rei volere et desiderare. **E**t si quidem sic secundum ordinem rationis insurgens vel fit a ratione ordinata. dicitur esse per zelum et talis non est in deo. sed fuit secundum humanitatem in christo. **E**t actus eius legitur Joannis. ij. quando fecit flagellum de funiculis. et eiecit vendentes et ementes de templo. quia de eo scriptum erat. zelus domus tue comedit me. **T**alis etiam ira est in sanctis et fuit in finees quando stetit et quassario cessauit. **D**e quo dicitur quod finees zelando zelum legis accepit testamentum sacerdotum eterni. primi machabeorum. ij. **S**i autem non sit per rationem ordinata. erit ira per viciu. et talis est in malis et non in iustis nec fuit in christo. et est in beatis. sed ibi caret ratione vicii et virtutis. **H**ec duo dolor et tristitia tripliciter differunt.

R. III.

De quarta specie qualitatis

Alie autē due. scz spes z timor q̄ sunt in irascibili dicunt̄ p̄ncipales nō q̄dē q̄si cōp̄lerue in eo dē genere mor̄ ap̄ peritui ad aliqd̄ nā respectu boni incipit motus in amore z p̄cedit in desiderii z terminat̄ in spe. respectu autē mali incipit in odio z p̄cedit ad fugā et terminat̄ in timore. z sic in genere motus appetitus sunt termini aliaz passionū. Solet autē numer̄ q̄rtuor passionū sumi s̄m d̄rām p̄sentis z futuri. **D**otus em̄ respicit futurū. sed q̄es est in aliq̄ p̄senti. De bono ergo p̄senti ē gaudii. de malo autē p̄senti ē tristitia. De bono futuro spes. de malo futuro timor. **O**mnes autē alie passiones q̄ sunt de bono z malo p̄senti vel futuro ad has reducunt̄ cōpletine. vñ z ab aliq̄b̄ p̄ncipales dicunt̄. qz sunt generales. Et p̄pter h̄ Boetius in fini p̄mi libri de solatōne sic eas enumerat. **G**audia pelle. pelle timore. spemq̄ fugato. nec dolor afflit. Quāuis autē generales z p̄ncipales dicta p̄nt. nō tñ cardinales dicunt̄. qz in eis nō inuenit̄ rō cardinis et hostij sicut in virtutib̄ de qb̄ tractat̄. Per illas em̄ virtutes est ingressus z introitus ad alias. q̄re ratione h̄nt cardinis z hostij. vñ z cardinales dicunt̄. **S**z p̄ has passiones nō venit̄ ad alias. imo p̄ alias pugnat̄ ad istas. qz alie ad has terminant̄. z iste ad alias p̄sequunt̄. vr̄ dictū ē. vñ carent rōne cardinis z hostij. z p̄ cōsequens q̄uis generales z p̄ncipales. nō tamen cardinales possunt p̄ p̄tie nuncupari.

¶ De nominib̄ p̄tinentib̄ ad quartā specie qualitatis Et p̄mo qd̄ ip̄oretur noīe forme et figure. **Capitulum. CCLXV.**

Quātū ad quartā sp̄m q̄l̄itatis videnda sunt quattuor. **P̄mo** quō noīatur z qb̄us

cōueniat. **A**d qd̄ dicēdū. q̄ nominat̄ forma vel figura circa hoc aliqd̄ constans. **H**ec autē qualitas s̄m h̄ac speciem nō inuenit̄ nisi in subst̄tia corporea. **U**n̄ s̄m **A**ristotelē hec sp̄s cōsequitur formā subst̄tialē in omni sub̄a corporea. **U**n̄ sicut subst̄tie corporee differunt s̄m diuersas formas subst̄tiales. ita differunt s̄m diuersas formas z figuras accidentales. **U**n̄ quoz ē forma vna subst̄tialis in cōmuni. ē vna forma z figura accidentalis in cōmuni tam in toto q̄ in oibus mēbris. sicut hoīs cuiuslibet ē vna forma subst̄tialis in cōmuni. z similt̄ vna forma z figura accidentalis et mēbr̄oz dispositō in cōmuni. equi et asini similt̄. z sic de alijs. **E**t sic forma z figura nō differūt nisi s̄m terminatōem vel modū terminatōis q̄ritat̄ s̄m lineamēta corporee sube et in hoc p̄ueniūt tā forma q̄ figura.

¶ Quō differūt forma et figura. **Capitulum. CCLXVI.**

Secundo videndū ē quō differūt forma z figura. **E**t dicendū q̄ idē sunt realiter. scz differūt rōne s̄m diuersam p̄siderationē. qz put̄ modū terminatōis lineamentoz in corpore refer̄ ad intra ad formā subst̄tialē. scz q̄ tam in toto q̄ in partib̄ ē cā qualiter totū corpus vel hoc mēbrū vel illud sic vlt̄ sic formā. vocatur z d̄r forma. s̄m q̄ ad ip̄az quātitatē refer̄ extra in q̄ fundat̄ talis modus terminatōis. sic vocatur figura.

¶ Quot modis d̄r tā forma et figura. **Capitulum. CCLXVII.**

Tercio videndum est quō d̄r vnūq̄ d̄r. **E**t p̄mo dicendū q̄ figura d̄r tripl̄. **U**no mō s̄m q̄ est quātitas terminata. z sic p̄tinet ad genus quātitatis p̄tinue. et sic nō accipitur hic. **A**lio mō. put̄ d̄r

Tractatus Secundus

qualitate resultatem ex terminatone
quartraria. et sic est qlitas ad quar-
tam speciem prinens. Tercio modo
put est figura alicuius rei in cui⁹ si-
gnum ponitur. sicut patet de imagi-
nibus et figuris que sunt ad aliquas
res representandas. ideo sic figura ac-
cepta p signo vel imagine representati-
ua alicuius no prinet ad genus qua-
litaris. sed cum dicat respectum ad
genus relationis prinet. Secdo videt^r
dum est de forma. et dicendū q for-
ma vno modo dicitur pars composi-
ti. vt forma substantialis qe act⁹ et dans
esse substantiale et simpliciter et hec
vocatur forma partis. Aliquando cas-
pitur in cōparatōe ad formam tot⁹
eius de qua statim dicitur. et sic dicit^r
dans esse substantiale homini forma
substantialis scz aia et sic de alijs. et ta-
lis forma est in genere substantie sicut
pars. Secdo mō dicitur forma actus non
dans esse subale. s; habens esse suba-
le. nec est cōpositū ex duob; salte p⁹
cipijs substantialib;. Et illo mō dicitur for-
ma p abstractōem a materia. vt ange-
li et deus. et tales forme sunt in gene-
re substantie quantū ad angelos. de
us autē est extra genus. Tercio mo-
do dicitur forma ipa natura rei q⁹ considera-
tur absq; pditionib; materialib; in di-
uiduantib; et generaliter respectu cu-
iustbet rei natura et substantia impo-
rata p definitōem. et hec vocatur for-
ma totius. et hec forma est in genere
illo in quo est illud cuius est forma
sue prinet ad gen⁹ substantie siue cu-
iustcunq; accidentis. et hec forma dicit^r
tur forma totius in cōparatōe ad
formam partis pmo modo dictam.
vnde sicut anima sic pmo modo dicit^r
forma partis. ita natura impo-
rata p definitōem. scz humanitas dicitur
forma totius. Quarto modo dicitur
forma de actu. q⁹ no dat esse simplr s;
fm quid. et hec forma est qdēcūq; ac-

cidens. Est tñ duplex modus acci-
dentū. qz quedam dicunt intentiona-
lia. et de talib; accidentib; dicit etia no-
men forme. Vñ species in medio et
in intellectu et in sensu forme dicitur
s; intentionales. et tales forme perti-
nent quantū credo ad primam spēm
qualitatis. Alius modus accidentū
est. qz sunt realia. et sic omne accidens
forma vocatur. et sic est nomē cōmu-
ne oibus accidentib; S; qdā acci-
dens est. scz quāritas quam psequitur
modus. idam ex sua terminatōe q⁹
subiectum terminat. et talis modus
vocatur forma. et pertinet ad quartā
speciem qualitatis.

¶ Quō forma et figura per-
tinēt ad diuersas species qua-
litaris. **Cap. CCLXVIII.**

Quarto videndū est quō for-
ma et figura prinēt ad diuer-
sas spēs qlitaris. Et dicendū
est q⁹ etiā ipa forma et figura aliq⁹ mō
sunt dispōnes ipius sube. Dispositi-
tio autē ordinē quendā importat. vñ
no dicit aliqd disponi p qlitates nisi in
ordine ad aliud. Et tō dispositiōi sum-
plicitē considerate addat rō huius q⁹
dico bñ vel male qd prinet ad rōem
habitus q⁹ est in pma specie qlitaris.
oportet q⁹ tunc dispositiō qua bene
vel male dicit aliqd disponi. atredatur
fm ordinē ad naturā rei fm scz q⁹ tal-
lis dispositiō ē sibi pueniens. et tūc dicit^r
bñ disponi. vel discōueniens et tūc dicit^r
male disponi. vñ ex hoc ipse figure s;
forme de quarta specie qualitatis. et
passibiles qualitates de tertia. put
considerant vt puenientes vel discōue-
nientes nature rei prinēt ad habi-
tus vel dispositiōnes q⁹ sunt in pma
spē qualitatis. Nā figura et color na-
ture rei puenientes prinēt ad pul-
critudinē qe habitus vel dispositiō
in pma spē qlitaris. Color autē et fris

De predicamento relatiōis

gus fm q̄ pueniē nature rei prinēt
ad sanitatē. z hoc mō caliditas z fri
giditas ponunt a pho in p̄ma sp̄e q̄
litaris. Et hoc expresse ponit doctor
cōmunis p̄ma scēde. q. xlix. arti. ij. in
soluōe p̄mi argumenti. Et hec quā
tum ad gen^o qlitaris dicta sufficiāt.

¶ De relatione z relatiuo.

Capitulum. **CLXXIX**

Modo dicendū est de prinē
tibz ad genus relatiōis. Et
p̄mo dicendū ē de relatiuis.

Secundo de relatione. aliud enim
est relatiuū z aliud relatio. Quantū
ergo ad relatiuum dicenda sunt sex.
Primū est in quo differt relatiuū a
relatiōe. Scdm est qd est relatiū de
finitive. z quō intelligit illa definitio
Aristote. posita in p̄dicamentis. Ter
tio quō relatiuū respectiuū z ad ali
quid dicunt eandem rem z quō diffe
runt ab absoluto. z qualiter se habēt
ad inuicem. Quartū est quō relatiua
distingunt p̄ dici z esse. Quintū est
quō distinguunt p̄ suppositōem. p̄ su
ppositōem z eq̄parantiā. Sextus
quot sunt modi relatiuoz in diuinis

¶ Quō differūt relatiuū et relatio

Capitulum. **CLXXX**

Quantū ad p̄mū quō diffe
runt relatiuū z relatio. Sci
endū q̄ relatiū est p̄cretum.
relatio est abstractū. z habent se ad
inuicē sicut albū z albedo. Et ideo si
cur albū importat rem albam z ip̄
sam albedinem. z albedo ē solā for
mam z solā qualitatē que habetur.
ita relatiuū dicitur illud quod habet
respectum ad aliter. sed relatio dicit
ipse respectus p̄ se formaliter habi
tus ab illo quod est relatiuum.

¶ Quomodo differunt re
latiuū respectiuū z ad aliqd.

Capitulum. **CLXXXI**

Quantum ad scdm sciendū
q̄ relatiuum diuiditur con
tra absolutum. Absolutum
aut dicitur quod ab omni alio est so
lutum. sic tali soluōne q̄ non habet
respectum ad aliud. Et ideo per op
positum illud dicitur relatiuum qd
importat z habet respectus ad aliud
propter quod dicitur relatiuum. Di
citur etiam respectiuum. in quo scz
respectus fit aliqua maior expressio
ip̄s respectus q̄ in nomine relati
ui. Equia respectus importatur p̄
hanc prepositionem ad. z hoc quod
dico aliquid ip̄am terminat. idcirco
relatiua vocantur hoc nomine ad
aliquid. Hoc em̄ quod dico aliquid
dicit z significat essentiā. cum sit neu
tri generis. z importat terminum re
spectus z dependentie. cum sit accus
satiui casus qui est maxime determi
natiuus. Nec etiam preposito ad. im
portat quandam respectum z quan
dam dependentiam. Istam autē dus
plicem naturam habent relatiua. scz
naturam terminantis quantum ad
oppositum relatiuum. z dependens
tis quantum ad seipsum. Et iō ma
gis explicite tangunt natura rela
tiuoz cum respectiua dicitur. q̄ cū
simplici noie relatiua appellant. Sed
cū dicunt ad aliqd tunc expressius z
explicatius exprimunt. Et sic patet q̄
idē sunt z idē importāt relatiū res
pectiuū z ad aliqd. scz respectū explicat
exp̄ssū q̄ relatiū. z ad aliqd exp̄ssū
vtrorū. p̄ter qd Aristote. nō noie
respectiui v̄ relatiui. scz noie ad aliqd
relatiua definit in libro p̄dicamentoz.

¶ Quid sit relatiuū definiti
uū. z quō intelligitur definitio
Aristo. de eo. **Capitulum. CLXXXII**

Quantū ad tertium vidē
dum est quid sit relatiuū fm̄
illā definitōem. Et ddm q̄

Tractatus Genidus

Aristotelis in libro predicamentorum definitur relatiua dicens. q. ad aliquid sunt quicunq. hoc ipsum quod sunt aliorum dicuntur esse. vel quolibet aliter ad aliud. Hec definitio sic declaratur. quia ipsa relatiua vocat ad aliquid ratione immediate per dicta. quasi dicat ad aliquid id est ipsa relatiua sunt talia quae ipsa habent ipsum quod sunt aliorum dicuntur id est ipsa relatiua in quantum relatiua sunt. respectu speciem et habitudine seu dependentiam habent ad alia respectu quarum relatiua sunt. In hoc autem quod aliorum notantur duo. unum est quod relatio oportet quod sit inter duo. et per consequens relatiuum est ad alterum extremum et non ad seipsum. Unde oportet esse duo extrema distincta ipsa relatiua. vel secundum rem. ut in relatione reali. ut patet de patre et filio. Vel secundum rationem. ut patet in relatione rationis quantum ad relationem identitatis in qua idem refertur ad seipsum. In qua non sunt duo extrema secundum rem sed secundum rationem. in quantum intellectus uno termino non videtur ut duobus dicendo. idem eadem idem. Secundo notatur. quod cum hoc quod dico aliorum sit casus genitiui. quod relatiua possunt referri in habitudine genitiui casus. ut dicitur. pater filij pater vel possunt etiam referri in habitudine ablatiui casus. ut dicendo manus minore manus. vel aliorum casuum. Et quantum ad hoc subditur in definitioe vel quolibet aliter ad aliud. id est non solum aliorum dicuntur id est referuntur in habitudine aliorum. id est genitiui casus. sed etiam quolibet aliter quolibet refertur ad aliud. id est indifferenter secundum habitudinem aliorum casuum.

Quo relatiua distinguuntur secundum dici et esse. Ca. CLXXIII

Quantum ad quartum dicendum quod relatiuorum est talis distinctio. quod quaedam sunt relatiua secundum dici. quaedam secundum esse. Relatiua

secundum dici dicuntur secundum accidens. Relatiua secundum esse dicuntur relatiua secundum se. Relatiua ergo secundum esse et per se dicuntur illa quae quantum ad sui essentiam vel quantum ad illud quod primo scatur per nomen. sunt in predicamento relationis. ut duplum. triplum. et huiusmodi. Vel illa quae directe in formaliter scatur important relationes. quod idem est. sicut pater et filius important relationes paternitatis et filiaritatis. Relatiua secundum dici et secundum accidens dicuntur quae quantum ad sui essentiam. et quantum ad id quod primo scatur sunt in genere relationis. sicut pater de scientia quantum ad formale importantum per nomen est in prima specie qualitatis. tamen quia refertur ad seibile tanquam ad correlatiuum est in genere relationis. Hec autem distinctio non debet poni. quia uis eam aliqui posuerunt. in relatione sicut ponitur in relatiuis. Non enim est quedam relatio secundum esse. et quedam secundum dici. sicut est quoddam relatiuum secundum dici. et quoddam secundum esse. Omnis enim relatio secundum esse est relatio rei vel rationis. et nulla secundum dici.

Quo relatiua distinguuntur in relatiua suppositiois et prapositionis et equiparantie.

Capitulum CLXXIII
Quantum ad quintum est sciendum quod relatiuorum est talis distinctio. quia quaedam sunt relatiua suprapositionis. quaedam suppositiois quaedam equiparantie. Relatiua suprapositionis dicuntur quae aliquid maius ex suo nomine important. et sic relatiuum suprapositionis dicitur diminus respectu serui. duplum respectu dimidij. Relatiua autem suppositiois

De predicamento relationis

dicitur q̄ aliquā minoritate z inferioritate importat. vt seruus respectu domini. dimidiū respectu dupli. Relatiua equiparantie dicitur q̄ nullaz superioritatem vel inferioritatem vel minoritatem importat vt in relatiuis similis z equalis. z huiusmodi. qz simile refert ad simile. z equale ad equale quadam equiparatiā vel equi-
potentia.

¶ Quot sūt modi relationis in diuinis Caplm. **CLXXXV**

Quantū ad sextum. **¶** Ultimū quorū sunt modi relatiuozū z nominū relatiue significatiū in diuinis. Dicendū q̄ quattuor. Est enī relatiuū propriissime qd̄ fm̄ suūz nomen ad aliquid refertur. vt pater. Aliud est relatiuum qd̄ consequi vel causat relatiōem. vt generatio z generans. Aliud autē quod implicite claudit in se relatiōem. sicut trinitas que includit in se personas relatiōe distinctas. z hoc nomē persona includit relatiōe distinguente. Aliud autē dicitur relatiuū inquantū p̄ relatiuo ponit vt hoc nomen deus.

¶ De relatione

¶ **Ca. CLXXXVI**

Munc secūdo dicendū de relatione que formaliter importat precise z principaliter ipsum relatiuū. Circa quam videnda sunt. xi. Primo quorū sunt genera relationū formaliter acceptarū. Secūdo quid est relatio realis z rationis. Tertio quomodo distinguuntur relatiōes reales in comparatione ad sua fundamenta. Quarto de his que cōueniūt relationi vt ad diuersa comparatur. Quinto que requirūt ad relatiōem realem. Sexto quid requirūt ad relatiōem realem. ita q̄ sit realis ex parte vtriusqz terminū. Septimo q̄ inter duo extrema relatiua nō est vnica re-

latio sed due. Octauo q̄ relatio pōt esse inter duo extrema realia nō realis. z nō potest esse realis nisi habeat duo extrema realia. Nono quorū modis contingit relatiōem esse realem. Decimo quomodo differat relatio a suo fundamento. Undecimo quorū modis cōtingit esse relatiōe rōnis.

¶ Quā genera relationū formaliter acceptarū sūt duo. s. realis z rōnis.

Quantū ergo ad primum quorū sunt modi relationū siue generā. **¶** Respectu suiipaz formaliter acceptarū. Dicendū q̄ duo in genere. qz relationū alie sunt reales. alie rōnis. Relatiōū autē realium hec est distinctio. qz qdam relatiōes reales habēt correspondētem realem relatiōem in opposito termino sicut relatio patris matris habet relatiōem realem correspondētem in filio. s. filiatiōe. **¶** Vt sicut pater paternitate realiter refert ad filiū. ita filiū filiatiōe ad patrem. **¶** Alie autē sunt relatiōes reales q̄ non habent oppositam relatiōem realem correspondētem in opposito termino. sed solū rōnis. sicut sciētia refertur ad scibile realiter. sed nō respondet sibi relatiō realiter ex parte scibilis. sed solū rōnis. **¶** Unde relatiōe rationis scibile refertur ad scientiam z nō relatiōe reali. **¶** Relatiō autē rōnis similiter distinguitur. qz qdam sunt relatiōes rationis. q̄ habēt relatiōe correspondētem in opposito termino rōnis tantū sicut relatiō q̄ est inter duo entia rōnis. qz sicut vnū ens rōnis refertur relatiōe rōnis ad alter. ita aliqd̄ ad illud. **¶** Alie autē sunt relatiōes rōnis q̄ habent oppositam relatiōem reales in opposito termino sicut dictū est de scibili. q̄ relatiōe rōnis refertur ad sciētiā. sed sciētia realiter refert ad scibile. **¶** Et hoc modo deus refertur ad creaturā relatiōe rōnis. **¶** Sed

¶ **¶**

Tractatus Secundus

creatura relatione reali ad ipm. Et ille modus est conueniens relationi reali rationis. unde est quasi medius quantum ad correspondentiam

Quid sit relatio realis et relatio ratiois. Cap. CCLXXVII

Quantū ad secundū vidēdū ē quid sit relatio realis. et qd relatio rationis. Ad qd dicitur omni relatio realis est qua aliqd habet respectus realem in rerum natura qd aliquid aliud circumscriptum omni actu intellectus et rationis. Unde dicitur qd nō esset aliquis intellectus conferens et comparans patrem ad filiū vel filiū ad patrem. adhuc esset realis respectus in patre ad filiū et e contra. et ideo utraq; est relatio realis. Relatio autē rationis dicitur respectus qui nō est in re extra ad aliud realiter sed tota habitudo illa inter duos est respectus vnius rei ad aliam sicut intellectū solū comparantem et cōferentem sub quadā habitudine vnam rem ad aliam. Et hoc modo est talis respectus in scibili respectu scientie. nisi enim eēt intellectus comparans scibile ad scientiam nullus esset respectus scibilis ad scientiam. Unde dicitur relatio ratiois. quia est a ratione per priuationem vel negationem vterius realitatis. Et hoc siue sit respectu vtriusq; termini quantū ad illas relationes sibi mutuo correspondētes in essentia rei vel rationis. Siue sit ex parte alteri termini solū quantū ad illas que habent correspondētes relationes reales in altero termino alterius modi.

Quot sunt fundamenta in genere relationis realis et quot modi relationum sicut ea

Capitulum. CCLXXVIII
Quantū ad tertium scilicet quot modi sunt relationū in com-

paratione ad fundamentum in quo fundat talis respectus. dicendum quod quinque. quia quedā relationes sunt que fundantur super substantiam. quedam super quantitatem. quedam super qualitatem. quedam super pertinentibus ad actionem et passionem. quedam super rebus mensuratis et rebus mensuratis. Relatio immediate fundatur super substantiam negat ab aliquibus sed credo veritatem opinionem illam quod immediate fundat relatio super substantiam. Unde ita est fortis similis platonis. quantū ad animam rationalem sicut sicut sicut sicut. Et iste est primus modus relationū. Pater autē quod in diuinis relatio immediate fundat super substantiam. cuius sit disputabile de creaturis. In diuinis autē relatio manet sicut propriū genus. et ideo oportet ponere vniū modū relationis que fundatur in substantia. istū autē modum philosophus expresse nō ponit. Secundus modus est relationū que fundant super quantitatem sicut refertur duplicem ad dimidium. et sic de alijs. Tertius modus relationum est que fundat super qualitatem. sicut relatio similitudinis que fundat super vnum in qualitate. sicut relatio equalitatis fundat super vnum in quantitate. ut fortis habens albedinem est similis platonis albo. Quartus modus relationū est que fundant super pertinentibus ad actionem et passionem. et hoc contingit dupliciter. Vel sicut virtutem et potentiam actiuam et passiuam sicut calefactiuū dicitur et refertur ad calefactibile sicut potentiam actiuam et passiuam. Nam calefactiuū est quod potest calefacere. calefactibile quod potest calefieri. Alio modo sicut actionem et passionem in actu sicut calefaciens in actu refertur ad calefactum in actu. Quintus modus est sicut quod fundat in rebus mensuratis et mensuratis. nō quidem iuxta mea

De predicamento relationis

suram quantitatis sed entitatis et virtutis rei. et sic refertur in ratione mensurati scientia ad scibile. et scibile ad scientiam in ratione mensurae. quia veritas et entitas scientie mensuratur ad scibile a quo dependet. Ex quo patet quod hic non accipitur mensura et mensuratum secundum quantitatem quia hoc ad primum modum pertinet. sed accipitur secundum mensurati onem esse virtutis secundum quod ab eo quod res est vel non est oratio dicitur vera vel falsa. Et ideo patet quod differunt illi duo modi. Tres foreles autem non possunt primum modum in vi. metaph. directe secundum alios quos. Vel quia non novit. vel quia non erat sibi necessarium. Tertium etiam modum non explicavit. quia qualitas non ordinatur ad aliud nisi secundum quod qualitas accipitur ratione potentie actiue vel passiue prout est principium actionis et passionis vel ratione quantitatis. vel ratione alicuius ad quantitatem pertinentis sicut dicitur aliquid albius alio. Et sic dicitur simile quod habet unam qualitatem. unde non explicite istum modum sed implicite alios duos ponendo posuit. Explicite autem posuit. ij. iij. z. v. et isti sunt tres modi relationum apud loquentes communiter visitati. et apud philosophum positi. Primus pertinens ad quantitatem. Secundus ad actionem et passionem. Tertius ad mensuram et mensuratum. Quorum modorum ratio sic accipitur. Relatio enim est habitudo unius rei ad alteram. ordinatur autem una res ad aliam. vel secundum esse prout una res quantum ad suum esse dependet ab alia. et sic est modus tertius. Vel secundum virtutem actiuam et passiuam in agendo et patiente secundum quod una res ab alia recipit vel confert aliquid alteri et sic est secundus modus. Vel secundum quod quantitas unius rei mensuratur per aliam. et sic est primus modus. Ad hos autem tres modos philosophi possunt omnes relationes reduci. Et clarius habentur per modum a me pos-

tum. Alia autem genera accidentium potius consequuntur relationem quam possint relationem causare sicut patet. quia quando consistit in aliquali relatione ad tempus. Ubi non in relatione ad locum. Positio autem ordinem partium importat. Habitus autem relationem habetis ad habitum. Idcirco in istis non fundatur directe relatio. nec eam canit sed potius eam consequuntur.

Quia diuersa conueniunt relationi secundum quod comparatur ad suum fundamentum. ad suum genus. ad suum oppositum. et ad suum principium.

Ca. CLXXIX

Quantum ad quartum videlicet vtrum habeat relatio quod dicitur quid vel aliquid et vnde habeat quod sit ad aliquid. et de alijs que sibi conueniunt vel ratione sui oppositi vel ratione cause. Est intelligendum primo quod aliquid vel quid importat absolutam entitatem. sed ad aliquid importat entitatem respectiuam. Quando ergo dicitur a doctoribus quod relatio ab vno habet quod sit quid vel quod sit aliquid. intelligunt de absoluta entitate. sed quando dicunt quod ab aliquo habet quod sit ad aliquid intelligunt de relatiua entitate. Quo viso dicendum est quod relatio potest considerari quadrupliciter. quia vel per comparisonem ad suum fundamentum vel ad suum genus proprium vel ad suum oppositum. vel ad suam causam vel principium. Si consideretur relatio per comparisonem ad suum fundamentum. sic relatio habet entitatem a fundamento. et sic cadit sub diuisione entis in substantiam et accidentem. quorum accidentem concernit substantiam cui inest. Et sic relatio reducitur ad genera suorum fundamentorum. et sic dicitur quid vel aliquid.

Tractatus

Secundus

Si autem comparatur ad suum genus proprium. sic ratio non est aliquid. sed ad aliquid. id est non dicitur entitatem absolute. sed entitatem relativam. Nam illud quod convenit alicui ratione sui generis. convenit omni illius generis sicut sensus convenit alicui ratione generis quod est animal. et ideo omni animalis. sed esse aliquid reale non convenit omni relationi cum sit quedam ratio rationis. ergo non convenit relationi ratione sui generis esse aliquid. sed esse ad aliquid cum hoc conveniat omni relationi. Si autem consideratur ratio in comparatione ad suum oppositum. sic trahit speciem ab illo et ratione. sicut vna duorum cubitorum trahit rationem duplici ab vna cubitali. que est dimidium. nam si vna non esset cubitalis. non esset dupla. Si autem comparet ad suam causam vel principium. sic dicitur duplicem esse causam. scilicet effectivam. et subiectivam. Causam effectivam proprie non habet ratio. cum in ad aliquid non sit proprie motus. quia ratio sit effectus correspondens agenti. Agens enim cui effectus correspondet oportet esse in creaturis aliquid absolutum. Est enim suppositum relativum proprium in divinis. In creaturis autem relationes non constituunt suppositum sed supposita constituunt. propter quod actio ois agentis naturalis terminatur ad aliquid absolutum primo et per se. licet ex consequenti terminet ad relationem consequentem. ut augmentatio terminatur ad quantitatem quam sequitur ratio equalitatis. Alia est causa relationis que dicitur fundamentalis. siue subiectiva. de qua dicitur est in prima comparatione. Et dicitur fundamentum quia eoposito vel substracto incipit vel desinit esse ratio. Sicut forte existere albedo in platone. sicut existere albedo in platone incipit esse in eo vel de

sinere similitudo ad forte. Advertendum tamen est quod hec duo differunt. fundamentum est et subiectum. nam ratio subiectum refert. non autem proximum fundamentum. Fundamentum enim non est proprie quod refertur sed subiectum. Unde albedo que est in forte non refertur ad platonem. sed forte. ratione albedinis que est fundamentum similitudinis in forte.

Quot requiruntur ad relationem realem et que. **Ca. CCLXXX**
Quiruntur ad hoc quod ratio sit realis. Dicendum quod quattuor sunt veriores opinionones. Primum est quod illud quod refertur relatione reali. sit aliquid reale. quod non entis non est ratio realis. Realiter enim referri presupponit tale esse. et ideo chimera non potest referri realiter quod realiter non est ens. Secundum quod requiritur ad hoc ut ratio sit realis est. ut in eo quod refertur sit aliquid positivum per quod refertur. in quo fundetur ratio. Si enim non per illud aliquid positivum quod esset reale in se. sed per positivum realiter existens in alio refertur. non esset realis ratio. sed esset ratio rationis tantum. Et propter hoc scitum non refertur realiter ad scientiam. quod scitum dicitur scitum non per aliquid existens in se. sed per aliquid existens in scientia. et converso. patet realiter refertur quod aliquid est in parte positivum. unde refertur. et non refertur per positum vel existens in altero. Et ista duo sumuntur ex parte subiecti quod refertur. Alia autem duo consequuntur sumuntur ex parte termini et obiecti. Quorum primum est quod terminus ad quem est ratio sit realis. sicut cut enim non entis ad ens non potest esse ratio realis. ita nec entis ad non entis non potest esse ratio realis. Secundum est quod terminus ad quem refertur sit realiter distinctus ab opposito termino ad quem refertur. scilicet distinctum esse habeat in esse relati

De predicamento relationis

nō ab illa relatione q̄ est ad ip̄m. 2. p̄
p̄ter hoc relatio eiusdē ad seip̄m nō
realis. q̄ licet in rei veritate aliqd sit
idē subipsi. tñ termini istius idētra/
tis non sunt distincti realiter. q̄ nihil
habet identitatem ad seip̄m vt ad
rem a se distinctam. Habet ergo esse
relatio realis ex pte vni⁹ termini. q̄n
habet has quattuor p̄dictas p̄ditio/
nes. dato q̄ opposita relatio sibi ex op/
posito termino correspondēs nō sit re/
alis s̄ rationis. Et isto modo relatio
creature ad creatorē est realis. q̄uis
creatoris ad creaturā sit rationis. Et
similiter relatio scientie ad scibile ē re/
alis. licet scibilis ad scientiam sit ra/
tionis.

¶ Quot & que requiruntur vt
relatio sit realis ex pte vtriusq̄
termini

Ca. CCLXXXI

¶ Quantū ad sextū sc̄z quot re/
quirunt ad relationē realem
que sic est realis q̄ etiā in op/
posito termino habet oppositam sibi
relationē correspondētē. 2. sic fm mu/
tuā correspondentiam ex vtroq̄ ter/
mino sunt reales. Dicendū est q̄ p̄s/
dicte quattuor p̄ditōes immediate
posite 2. cū hoc vna alia que est quin/
ta 2. hec respicit vtrāq̄ relationem
et vtrūq̄ terminū. sc̄z q̄ vtrāq̄ rela/
tio sit eiusdem ordinis. Et vocāt do/
ctores hanc conditionē ponentes eē
eiusdem ordinis. q̄ si relatio vnius
extremi sit infinita 2. extra omne ge/
nus. q̄ relatio oppositi extremi silt sit
eiusdē ordinis 2. p̄ditionis q̄ silt sit
infinita 2. illimitata 2. extra omne ge/
nus. Et ista ē in relatiōib; diuinis. Nā
sicut relatio qua pater refert ad filiū ē
extra omne genus ita relatio q̄ refert fi/
lius ad patrē. Cū mutuo sibi corre/
pōdēt in hoc q̄ ē esse extra oē gen⁹ 2.
esse infinitū 2. illimitatū. Vel etiā dis/
tinctē eiusdē ordinis si vna ē finita 2. in

fra genus. q̄ relatio oppositi extremi
silt sit eiusdē p̄ditionis. Et illo modo
sunt eiusdē generis 2. ordinis in hu/
manis relatio patris ad filiū 2. relatio
fili; ad patrē ecōuerso. Et q̄ relatio
dei ad creaturā nō est eiusdē ordinis
cū relatione creature ad deū. Et ideo
nō potest esse realis relatio fm mutu/
am correspondentiam ex parte vtrū/
usq̄ extremi.

¶ Nō ē vna relatio duoz
extremoz imo due s̄t aliq̄n so/
lo numero. aliq̄n sp̄. aliq̄n ḡne
differentes

Ca. CCLXXXII

¶ Quantū ad septimū pōt con/
cludi ex dictis q̄ falsa est ima/
ginatio quorūsdā q̄ imaginā/
tur q̄ inter duo extrema relatiua sit
vnica relatio qua vnū ad aliud refe/
rat. sicut in locali distantia. Est eadem
distantia nero inter duo extrema sic
vn⁹ mot⁹ duoz extremoz. q̄d ē falsū
immo sunt due relatiōes mero diffe/
rētes aliq̄n. aliq̄n sp̄. aliq̄n ḡne. Au/
mero solū. vt cū vnus equale refertur
ad alter. duo em̄ equalia referunt ad
inuicē relatiōib; solo numero differē/
tib; Specie autē v; relatiua suprapo/
sitionis 2. supponis referunt adinuicē
relatiōib; sp̄ differētib;. sicut relatio
dñi differt sp̄ a relatiōe serui. Genere
autē cū relatiua sunt talis p̄ditōis q̄z
vnū refert relatione reali 2. aliud rela/
tione rōnis. tunc em̄ referunt relatio/
nibus genere differentib; vt scientia
et scibile

¶ Relatiō pōt esse inter duo
extrema nō realis.

Ca. CCLXXXIII

¶ Quantū ad octauū pōt p̄cludi
q̄ nō ē necesse q̄ si vna relatiō
vnius extremi ē realis q̄ re/
latio alteri⁹ extremi sit realis. Et iō
nō est idē dicere q̄ relatio sit realis et
q̄ habeat duo extrema realia. q̄ pōt
habere duo extrema realia. 2. tñ esse

Tractatus

Secundus

relatio rationis. nō potest tamen esse ecōtra. s. sine duob; extremis realib; esse relatio realis. Nec etiā ē idem dicere q; relatio sit realis z q; habeat cor respondentē realē relationi in opposito termino. q; potest ēē realis sine h; Unde habere cor respondentē realem relatioes in opposito termino addit s; per hoc qd ē esse relationē realem

¶ Quis relatio realis fundat vel supra substantiā vel quātitatē. vel qualitātē. vel sup; p;ri nētib; ad actionē vel passiōē. vel habitib; rōnē mēsure z mēsurabilis.

¶ Caplin. **CLXXXIII**
Qantum ad nonū scz quot modis cōtingit esse relatioes reale. Dicendū ē q; in genere quattuor modis. qz ois relatio realis est fin q; fundat in substantiā vel quātitate vel qualitāte vel in p;ri nētibus ad actionē z passiōē vel habitib; ratiōē mēsure vel mēsurabilis. Et sic cōtingit esse relationē z hoc quinto p;lici genere sicut p;us expositū est

¶ Quomō differt relatio a suo fundamento. **CLXXXV**

Qantū ad decimū. scz quō differt relatio a fundamento unū solum infero quantū est ad v;ritatē quā credo. scz q; relatio nō differat realē a suo fundamento si cur differūt due res z due nature. qz; vna nō est alia sicut similitudo z albedo sup; quā fundat rō similitudinis non differūt intrinsece. Sed tū pōt dici q; differūt extrinsece. qz ipa relatio importat aliqd qd nō est ipm fundamentum. Illa em res eadem formaliter q; facit fortez albū. scz albedo. facit ipm similit; platonī albo. nec similitudo ali quid intrinsece addit supra albedines existētem in forte quod diuersum sit ab albedine. sed extrinsece similitudo super albedinem addit z importat co

existētiā alicuius existētis in platione cui est similis. z hoc est albedo. Si ergo fundamentum relationis z relatio z albedo z similitudo se videntur habere q; sint idem intrinsece realiter. sed extrinsece ipsa relatio vt s; similitudo addit coexistētiā alicui; alteri; in aliq; respectu cui; p; similitudine est illi conformis. Hoc autē q; realiter nō differant probat ratiōe cōmuni. nam nullo mō videtur intelligibile q; aliqd adueniat alicui rei de nouo differēs. aliter ab eo z ab omni qd in re erat. z sic faciens realem cōpositionē cū eo z illud subiectum in nullo sit mutari cū mutari fin p;im non sit aliud realiter q; re ēē aliter nūc q; p;ri us. Sed relatio potest aduenire alicui cui nulla mutatione facta in eo sed in altero. vt si fortez sit albus et plato de nouo efficiatur albus. forte de nos uo aduenit relatio similitudinis nulla in eo facta mutatione sed in plato; ne. ergo videt q; relatio nullo modo differat a fundamento. vt similitudo ab albedine nec facit cōpositionem cū eo. Et sic intrinsece sunt idē realiter cū sine mutatione subiecti adueniat. vt p;z in exemplo posito. Et idem dicitur. v. methaph. Reliqua de hoc pretermitto

¶ Quot modis cōtingit esse relationē rōnis.

¶ Caplin. **CLXXXVI**

Qantū ad vndecimū. scz de relatione rationis quot modis cōtingat dicendum est. Quid sit relatio rationis dictū est p;us. Quot autē requirantur ad hoc q; sit relatio rationis z quot modis cōtingat simul ostenditur. Nam cū relatio rationis sit in defectu relatiois realit; vbi cūq; deficit aliquid de requisitis ad relationē realem habitudine aliqua existente inter extrema quocū

De predicamento Actionis

quomodo erit relatio rationis. Et hoc patet deducendo per singulos modos prius positos. Si enim contra primam conditionem non ens ponatur aliquam habitudinem habere ad ens. erit relatio rationis tantum. Sicut si ponatur quod mortui fuerunt priores nobis viventibus. hec relatio priorum ad nos posteriores est relatio rationis. Si etiam contra secundam ponatur quod aliud relationi referatur non per illud quod in ipso est. sed per illud quod in alio est positum. erit relatio rationis. et sic referatur intellectum ad intelligentem vel scitum ad scientem et huiusmodi. Si contra tertiam conditionem entis ad non ens sit aliqua habitudo sicut est cum dicimus. et nos sumus priores posterioribus futuris. ibi relatio importata per illam prioritatem est relatio rationis. Si autem contra quartam deficit in illis ubi consideratur aliqua habitudo quod termini relationum oppositi non sunt distincti in esse relationis. sicut contingit in relatione identitatis quando idem refertur ad seipsum. ut dicendo idem eadem idem. Preter hos modos relationis rationis ponitur unus alius. scilicet quando ponitur relatio rationis ipsa enim relatio non refertur mediante alia relatione vel per aliam relationem. Unde in creaturis paternitas non coniungitur subiecto per aliam relationem mediam. Et istos modos inveniunt doctores contra primo sententiarum distinctum. xxvi. articulo primo. Et in de videntur doctores alij sumpsisse per oppositum relationis rationis ad relationem realem illa quatuor que debent requiri ad ipsam de quibus dictum est prius. Sicut nihilominus multi alij modi relationis rationis. Sicut quod duo entia rationis referuntur ad invicem in pluribus modis alijs. qui tamen omnes res duabiles sunt ad istos

De pertinentibus ad predicamentum actionis. **CLXXXVII**

Post predicta dicendum restat de quinto predicamento quod dicitur actio. Circa quod consideranda sunt duo. Primo quid est actio in genere. Secundo quid est actio inanis et transiens et quomodo differunt. Quantum ad primum videnda sunt quinque. Primo quid est actio diffinitive. Secundo quomodo habet ad passionem. Tertio quomodo habet se ad agens et patiens. Quarto quomodo ad formam acquisitam per actionem. Quinto quomodo facit speciale predicamentum a passione.

Quid sit actio secundum sui diffinitionem. Quantum ad primum sciendum quod actio. vi. principiorum diffinitio actio sic. Actio est secundum quam in id quod subicitur agere dicimur. De diffinitione per partes singulas sic declarat. Dicit enim actio et non agere. quod actio est nomen et agere verbum. Et ideo actio cuius sit nomen significat naturam quandam simpliciter per modum per sestantis. Sed agere cum sit verbum significat per modum fluxus. et ideo cum sit magis convenienter rationi predicamenti modus significandi nominis quod verbi dicitur actio et non agere. Dicitur autem secundum quam ubi notandum quod hec prepositio secundum. de habitudine cause ad causatum. Quamvis autem dicat in diversis locutionibus diversarum causarum habitudines. hic tamen dicitur habitudine cause formalis. sicut si dicerem paries est albus secundum albedinem. Dicitur ulterius in id quod subicitur ubi sunt duo. Et ideo est intelligendum quod actio non solum requirit terminum a quo sed etiam terminum ad quem. qui terminus est ipsum passum. Et ideo dicitur in id quod subicitur. quod est ipsum passum. Actio autem non solum stat ad ipsum passum sicut motus localis ad terminum. sed penetrat et

Tractatus

Secundus

transmutat ipm. ideo dicitur in id z nō ad id. Dicitur autē agere dicuntur. z nō dicitur. qz in istis inferioribus nō inuenitur omnis modus actionis nisi in homine solo. hic autē non diffinitur actō vt distinguitur contra passionem sed vt eā cōprehendit. Quomodo autem ad inuicem se habent actō z factio infra dicitur

¶ Quō actio et passio sunt vnus motus realiter.

Caplm. CCLXXXVIIII

Secūdo dicendū est quomō actio se habet ad passionem. Ad qd dicitur ē qz fm psm in principio tertij phicoz. Actio z passio sunt vnus motus realiter. z ideo vnus actus duoz. scz agētis z patiētis. sed dicitur agētis p denominationē vt a qz. z patiētis p realem receptionē vt in qz. Quō autē diuersoz pōt esse vnus actus declaraf sic. Si due essent potentie tm. nunqz ex eis fieret vnū fm eē. nec itez si duo essent in actu simplr. nunqz ex eis fieret vnū fm esse. Sed qn vnū est in potentia. altez in actu sicut pty in materia z forma. tūc fit vnū fm eē. Et hoc est verbi. hī. ij. de aia. qz nō oportet querere quō ex figura cere z cera fiat vnus. eo em ipō qz cera est in potētia ad tāle figurā ex illis duobz fit aliquod vnū. Et quo pty qz nunqz vnū esse est a duobz quoz quodlibet sit in actu. vel quodlibet in potentia. Et p simile i pposito. si essent duo qdlibet in actu vel quodlibet in potentia inquantū hmōi nunqz agerent ad inuicem nec paterent. nec illis duobus possit cōpetere vnus actus. sed si vnū sit in actu altez autē in potētia. qz eadem actio pcedit ab agente z suscipitur in passio. vnus z idē erit actus agētis z patiētis. sed nō eadē rōne. quia agētis in actu vt influit. patiētis autē vt est in potētia z vt recipit actionēz

Secūdo pōt esse vt pty vnus actus. et ita realiter actio z passio vnus motus sunt. sicut eadē via ē ab athenis vsqz ad thebas z ecōtra. z idē spaciū a sursum vsqz deorsum z a deorsum vsqz sursum. Tnus ergo z idem motus dicitur actō z passio. actio vt denotat ipm agens a quo est z in quo nō est. z passio vt denominat passum in quo ē z a quo nō est

¶ Quomō se habent actio et passio ad agens et patiens.

Caplm. CCLXXXVIII

Actio ex istis pty quomodo se habet actio ad agens z patiens. Cū em actio z passio sint vnus motus qz est accidēs in eis. Nullū autē accidēs sit in duobz subiectis. sequitur qz cū passio sit in patiente sicut in subiecto. qz nullo mō sit actio in agente sicut in subiecto. sed solū in patiente. z hoc idem pty. quia cū actio sit quidā motus. si actō esset in agente. sequeretur qz omne agens moueret quod est falsum. Relinquitur ergo qz actio z passio cū sint vnus motus sint in patiente sicut in subiecto z ipm denominatur a passione z non ab actione. sed idem actus non est in agente. sed ab agente z ab eo denominatur inquantū ab eo est. z dicitur actio. Et quo patet qz idem accidēs aliquādo denominat aliquid vt subiectum in quo est. aliquādo vt causam effectiuiam a qua est. Primo modo denominatur passum. Secundo modo agens eodem accidente qui ē vnus actus. scz actio z passio

¶ Qualiter se habent actio z passio ad formā p motū acq̄sita

Caplm. CCLXXXIX

Qualiter autem quarto se habent actio et passio vel motus ad formam p motum acq̄sita

De predicamento Actionis

Sciendū est q̄ quidā dicūt q̄ actio
et passio sint diuersa re ab inuicē. ⁊ a
forma q̄ acquirūt subiecto. **U**n̄ ima/
ginant q̄ p̄ actōnem ⁊ passionē fiat
res. nō sicut p̄ causam agentē vel ma
terialē. sed sicut p̄ quandā viā vsq̄
ad terminū. ita q̄ viā nō est cā agens
s̄ est mediū p̄ qd̄ sit transitus. sic q̄
p̄ actōem intelligat agens attingere
vsq̄ ad formā p̄ ductā actiue. passiuē
vero p̄ passionē passiue. **S**z huic opi
nioni nō assentio. qz videt esse directe
cōtra p̄m. **A**lij dicunt q̄ actio ⁊ pas
sio ab inuicē vel a forma acq̄sita non
differūt realiter. qd̄ sic ostēdit **A**ctio
et passio sunt vnus motus ⁊ sunt in
patientē sicut in subiecto. ergo sunt
quedā res causate in subiecto ab ip̄o
agente. **O**mnis autē res causata ab
ip̄o agente in passio est quedā forma.
Hā forma ⁊ actus subiectū iformās
vident esse idē. **Q**uelibet autē forma
in subiecto fit p̄ aliquā actōnem vel
passionē. **T**unc ergo si p̄ma actio re
cepta in subiecto est forma ⁊ fit alia
actōne. erit p̄cessus in infinitū. si autē
nō fit alia. eadē rōne forma q̄libet po
terit esse actio ⁊ passio. ⁊ itē q̄libet
actō ⁊ passio erit forma recepta i sub
iecto. **E**t ideo ponit hęc opinio q̄ ea
dem res q̄ d̄ forma. d̄ actio ⁊ passio
d̄ motus ⁊ mutatio. **D**icit em̄ for
ma s̄m q̄ dat eē rei in qua est. **D**icit
motus s̄m q̄ ip̄a forma est in fieri ⁊
in fluxu. **D**icit autē mutatio s̄m q̄ p̄
eā subiectū se h̄z aliter nūc q̄ prius.
Dicit autē actio s̄m q̄ denoiat agēs
inquantū agens ip̄a forma facit ali/
qd̄ esse actu. **D**icit autē passio s̄m q̄
aliquōd patientis fit ea actu susceptiue.
Et s̄m istos modos calor receptus
in ligno ab igne calefaciente. d̄ for/
ma acq̄sita. **E**t d̄ calefacere ignis
calefacientis ⁊ calefieri ligni patientis
Et d̄ calefactio pur̄ noie calefactio
nis importat motus vel mutatio. et

hanc opinionē reputo veriorē

Quō actio et passio faci
unt diuersa p̄dicamenta q̄uis
realt̄ sunt idē **Cap. CCXXI**

Quinto videndū ē quō actio
et passio cū sint eadē res. faci
unt vt eē possunt duo diuer/
sa p̄dicamenta. **A**d qd̄ ostendendū
p̄mitto duo. **P**rimo q̄ diuisio entis
in decē p̄dicamenta. vel cuiuslibet ge
neris in suas spēs. nō est diuisio rea
lis q̄uis sit diuisio eoz q̄ sunt realia
Nulla em̄ diuisio ē realis nisi ei⁹ qd̄
fuit ynū numero s̄m rē. **E**ns autē rea
le. ⁊ p̄dicamentoz vel qd̄cunq̄ gen⁹
respectu suaz speciez. nūq̄ fuit vnus
ens reale numero. licz autē diuisio nō
sit realis cū qd̄libet ens diuisum est
ens reale. **E**t iō nō oportet diuisiōē
p̄dicamentoz vel genēz quālibet eē
realē. s̄z h̄i oportet qd̄libet diuisus eē
rē verā. **S**cdo p̄mitto q̄ cū ens diuisi
dat in ens reale ⁊ rōnis q̄ oīa entia
rōis ⁊ entitatē ⁊ d̄rām h̄nt a rōe. **E**t
iō nullū ē in p̄dicamēto vt nūc suppo
no **E**ntia autē realia h̄nt quandā ve
ram entitatē. p̄ter actū rōnis specu
latiue. **S**z aliqui p̄tē re differre ra
tione a seip̄o. vt sortēs sedens a se nō
sedente. ⁊ talia entia nō creata sunt in
aliquo p̄dicamentoz. **Q**uāq̄ autē di
uisio talū p̄tē esse rōnis q̄uis ip̄a st̄
entia realia p̄nt esse in diuersis p̄dica
mentis ex diuersa cōsideratiōe rōnis
sicut sup̄ius expresse patuit in tracta
tu de quarta specie q̄litas **E**t istis
ad p̄positū q̄uis actio ⁊ passio sint
vna ⁊ eadē res ⁊ vnus actus simpl̄r
r̄i ex diuersitate rōnis p̄tē eē q̄ faciāt
duo p̄dicamēta. ⁊ r̄i qd̄libet eoz res
vera est tā actio q̄ passio. **S**z eoz di
uisio ⁊ diuersitas nō est realis. s̄z s̄m
rōnem t̄m. **U**n̄ idē actus differt rōe
vt est ab hoc. ⁊ sic sumit p̄dicamentū
actōnis **E**t vt est in hoc. a quo sumit

Tractatus

Secundus

pdicamentū passionis. Et est sile in exemplo phi. iij. physicoz. qz eadem ē via ab arthenis vsqz ad thebas z ecōuerso. sed nō est idē distare. qz ille qui est thebis distat ab arthenis z non a thebis. ille autē q est arthenis distat a thebis z nō ab arthenis. z similt sicut est eadē via inter athenas z thebas nō autē idē distare. ita sunt eadē res actio z passio. s; nō idē pdicamentū.

Sed hic difficultas insurgit. quia si dñā rōnis faciat diuersa pdicamēta ergo qlibet dñā rōnis faciet diuersa pdicamenta. z sic erunt quasi infinita. Ad hoc dicendū est q nō quelibet dñā rōnis faciet dñā pdicamentoz. s; dñā illaz rationū que nō sunt reducibiles ad vnā rōem vniūcam. Talis autē dñā nō excedit nisi merū decē pdicamentoz. ppter quod nō sunt nisi decē pdicamenta. Hoc autē supponat ad presens aliquo modo. in generali autē pte patere superi vbi est posita predicamentoz distinctio.

¶ De actione immanente et transeunte. Caplm. CCXXII

Secundo dicendū est de distinctione actōnis quam posuit phi. ix. metaph. q scz actio nūm alia est manens alia est transiens. Circa quod faciendū sunt tria. Primum est ostendere quō differunt et quō conueniunt ad inuicem hec tria scz agere. facere z operari. Secundū est qd est actio manens z transiens z in quibus conueniant. Tercium ē quō se habēt ad inuicem. in quo scz conueniūt z differūt actio manēs z transiens.

¶ Quomodo conueniunt z differunt facere. agere z operari. et quibus conueniunt.

¶ Caplm. CCXXIII
Uidendū est ergo pmo quō differunt ista tria. scz opatio actio z factio. Et dicendū ē sicut

cut magis cōmune z minus cōmune z respectu diuersoz obiectoz. qz opatio est cōmune ad actōnem z factiōnem z actio ad factiōnem. omnis em factio actio quedam est z nō ecōuerso. quia non ois actio factio est. omnis autē actio z factio opatio est. sed nō ecōuerso. quia aliqua opatio est q ppria z stricta acceptiōne neqz ē actio neqz factio. Igitur de factiōne loquēdo dico q factio pprie est illa actio cuius pncipiū est ars mechanica q assumit materiā exteriorē nō solum ad vsūm sed etiam ad transmutatiōem in formam. sicut faber assumit ferrū vt trāsmutet in cultellū. z domificator ligna vel lapides vt transmutet ad formam domus. z talis factio est actio z opatio. z in talibz factiōnibz semp ppter operatiōem relinquit aliā quod operatū qd est finis pter opationem. Igitur facere ē agere z operari. z factio est actio z operatio. qz propter nō icōuenienter dicit qz ars sit res et ratio factibiliū. quod est intelligendum de arte mechanica z de ista que assumit materiā ad vsūm et non ad transmutatiōem ad formam. Et ideo artes mechanice factiue dicunt. Actio autē pprie dicitur opatio cuius pncipium est vel potētia naturalis actiua. vel ars q assumit materiā solū ad vsūm. z nō ad trāsmutatiōem ad formam. verbi gratia de vitro qz em ignis habet potētiā naturalez ad calefaciendū lignum dicitur agere et cōburendo silt. z tam calefactio qz cōbustio dicunt actiōes. s; nō pprie factiōnes. qz nec calefacere nec cōburere est pprie facere s; agere. Silt autē qn̄ ars aliqua est actiua z eius actus in exteriorē transit materiā. non tñ assumit materiā ad transmutatiōem sed ad vsūm solum. talis opatio dicitur actio z nō factio. Sicut habens artes

De predicamento Actionis

equestrem assumit equum ad equitandum. et cytharizator cytharam ad cytharizandum. **U**n equatio est actio transiens. et cytharizatio. et quodlibet est operatio et actio. sed non proprie factio. **E**t quodlibet. scilicet equitare et cytharizare est agere et operari. sed non proprie facere. **U**nde per scias factiuas. vi. metaphisice. ponuntur actiue puenienter Operatio autem istis conuenit et ultra **U**bi intelligendum quod forme que sunt actus dupl per aliquam dictionem scari possunt. **U**no modo per modum per se stantis et permanentis. **E**t quia natura nominis est sic scari. ideo forma sic scatur per nomen. ut forma lucis per nomen quod est lux. et forma albedinis per nomen quod est albedo. **A**lio modo eadem forma significatur per modum actus. et cuiusdam motus fluxus et fieri. **E**t quia verba tali modo sunt significatiua. id est forma aliquando significatur per dictionem verbalem et tunc videtur importare quendam fluxum et motum et persequens quendam actum. et sic forma lucis scatur verbaliter per hoc verbum lucere. et forma que est calor per hoc verbum calere et albedo per hoc verbum altere. calor enim et calere idem sunt quantum ad principale significatum. **L**ux etiam et lucere idem sunt. quia verumque importat ipsam formam lucis. sed nomen quod est lux per modum permanentie. lucere autem quod est verbum per modum actus cuiusdam fluxus. et ideo cum lucere sit concretum verbale. significat quidem ipsam formam lucis per modum actus fluentis in subiecto ipso subiectum connotando. **U**nde luce re nihil aliud est quam lucem habere et in actu lucis esse. **O**peratio ergo prout abstrahit ab actione et factione conuenit actui formali qui est lucere. unde lucere potest dici operatio et non actio

vel factio proprie loquendo. quia nihil est facere actiue sed est ipsa forma. **U**nde nomen operationis conuenit isti actui formali. **P**ater ergo que est differentia inter actionem et factorem et operationem. quia factio est proprie artium mechanicarum et artificialium. **A**ctio autem est potentiarum et subiectorum naturalium et artium materiam ad usum solum assumendum. **O**peratio ultra hoc est actuum formalium. quorum proprie non est factio nec actio. aliquando tamen vsus loquentium accipit vnum pro alio. et tunc sumuntur equiuoce. sicut qui diceret quod pictor faceret parietem album. et albedo facit parietem album. quia ibi facere equiuoce sumitur. **S**ic etiam facit parietem album effectus. et hoc est facere proprie. albedo autem facit parietem album formaliter et hoc est facere improprie. quia hoc nihil aliud est quam parietem habere actum albedinis. vel actu habere ipsam albedinem. vel esse in actu albedinis. quod est altere. que omnia idem sunt realiter.

Quid est operatio manens et transiens.

Secundo videndum est quid sit operatio manens et transiens. **A**d quod dicendum quod communis positio est hec quod operatio manens et transiens sic sumuntur. quia operatio manens est que manet in operante. ita quod non transeat in exteriorem materiam. sicut intelligere. vel le lucere. et huiusmodi. **S**ed operatio transiens est illa que ab operante transit in exteriorem materiam in qua suscipiatur. sicut calefacere est transiens quia transit in materiam ligni. et illuminare et domificare. **U**nde breuiter dicitur quod omnis actio que ab agente recipitur in aliqua materia

Tractatus

Secundus

In quantum actio transit dicitur transiens. Quia ergo hec sunt dicta et munia tui ut adhuc fiat amplius manifestum attendendum est aliquid speciale iuxta quod runda doctorum subtilium sententia. **U**bi sciendum est eos quod operatio manens est pura receptio actus in subiecto et non est aliquid agere effectiue. sed est vel recipere purum quantum ad principium materiale. vel quantum ad principium formale est facere formaliter tale quod nihil est aliud quam esse in actu formali ipsius forme. **H**oc autem quod dico quod operatio manens non est aliquid agere effectiue intelligo supposito hoc quod multum videtur rationabile scilicet quod nihil unum et idem sit actiuum et passiuum respectu eiusdem. quod si aliquid per accidens posset esse productiuum alicuius actus et susceptiuum eiusdem secundum idem. tunc operatio illa manens esset aliquid producere effectiue. sicut aliquid ponunt de intellectu et actu suo. **A**d hec ergo ostendenda permittitur quod ois operatio est alicuius. **H**oc autem quod dico alicuius est casualis seu principij. **S**unt autem quatuor cause scilicet efficiens et finalis que sunt extrinsece effectiui. et formalis et materialis que in compositione ex materia et forma intrinsece sunt et de essentia rei non sunt in alijs. **Q**uia igitur oibus talibus attribuitur alia causalitas a causante agentis per se quod est amoris agens agit. et in hoc consistit causalitas eius. **A**tribuitur ergo operatio agenti et forme et materie et operatio cuiuslibet. sed est materie sub habitudine principij materialis. **U**bi operatio est ipsius principij materialis sicut susceptiuum. quod eius est recipere actionem et perfectionem. **E**st autem forme sicut principij quod facit formaliter tale quod nihil est aliud quam dare actum formale formaliter. **P**incipij autem effectiui est ratio eius quod facit tale effectiue. sicut lucere in lumine est operatio effectiue. et sicut cause effi-

cientis ipsius solis que causat lucem in luna. **E**st etiam lucere ipsius lune ratio principij materialis et susceptiuum. quod ipsius lumen suscipit. **E**t est etiam lucere operatio ipsius lucis ratio principij formalis cuius est dare actum formale formaliter. **E**t quibus per se operatio est cuiuslibet principij et materialis et formalis et efficientis sed sub diuersa habitudine. **H**is suppositis videtur mihi saluo sensu iudicio meliori. quod operatio principij effectiui sepe est transiens per se loquendo. quod si accidens possit esse manens. ut si aliquid faceret actum in seipso. ita quod idem secundum idem esset agens et patiens si hoc esset possibile. **Q**uia autem operatio principij passiuum sit manens per se sicut lucere manet in lucere. quod solum passiuum est recipere et non extra emittere in quantum esset illius passiuum. **Q**uia etiam operatio principij formalis sit manens pars. **N**am operatio principij formalis non est aliud quam esse forma que aliquid est tale formaliter nec differt ab ipsa forma nisi in voce secundum re. **I**psa enim forma ut sumit sub habitudine principij formalis facit notaliter. **E**t ut sumit sub habitudine operatio facit per se. et sic formalis operatio forme que est lux est lucere. et albedinis est albere. et caloris calere. **E**t pars que hec oia manet sicut lux in lucente. albedo in albedine. calor in calefere. **E**st tamen sciendum quod aliter est manens operatio principij passiuum. et aliter principij formalis que dupliciter differunt. **P**rimo. quia ipsa operatio principij passiuum que est effectiui non actiue. sed susceptiue est in ipso principio sicut in subiecto. et sicut supra dicta perfectio realiter differens ab eo. sicut lucere solis vel lune differt a sole et luna que sunt susceptiua lucis. **O**peratio vero principij formalis manens que est effectiue reale formaliter non est in ipso principio formali sicut in subiecto. nec est aliquid additum ipsi forme reali ab ea diuersum sed est in

De predicamento actionis

materiali principio sicut in subiecto eo modo quo etiam ipsa forma. **U**n luce re. calere. albere non dicitur a luce calere / re / albedine. nec lucere est in luce sicut in subiecto sed in lucere. et idem est in alijs. **S**ed secundo dicitur quia operatio principij passiuus est recipere actum ab alio sicut a causa efficiente reducere ipsum de potentia ad actum. **O**peratio autem principij formalis absolute accipiendo pro eo quod est esse formaliter. tale non importat esse ab alio sicut a causa efficiente **U**n lucere in luna quibus habeat causam effectiuam scilicet ipsum solem. non potest esse operatio lucis non est a lucere effectiue **Q**uare operatio principij effectiue per se loquendo sit transiens et non manens propter quod illa operatio dicitur transiens et non manens: quod respicit illud a quo est realis operatio ut eius a quo est et non ut eius in se est. **S**ed operatio principij effectiue ut est huiusmodi. quod est eius cuius est ut a quo est. et non est eius ut in se est nisi per accidens: si forte possent currere in idem principium actiuum vel passiuum quod multum reputatur impossibile. **E**t confirmatur hoc quod operatio actiuus principij sicut saltem per se sit transiens. quod quanto metaphisice dicitur potentia actiua est principium transmutandi aliud in quantum aliud. unde talis actio transiens sicut est in alio simpliciter **S**i autem est in eodem hoc erit per aliquam diuisionem passiuus ab actiuo quocumque sit illa. **E**t dicitur concludo quod subtiliter inuenitur propter ex dictis quod operatio respicit principia sua sub diuersa habitudine quod operatio respicit principium passiuum ut in se est. formale ut quod est. efficiens ut a quo est. **S**ecundo concludo quod hec distinctio potest stare cum dictis conibus. quod non videtur bene diuersitate nisi quantum ad principium effectiuum. de quo propter quod si loquimur per se cum non sit idem agens et pars ens sicut operatio erit transiens. et sic intelligere nullo modo est actio realis nisi solum grammaticaliter. sicut luce /

re respectu lucis. sed solum intellectio esset actus intellectus vel intellectio nis receptus intellectu causatur effectiue ab obiecto. et sic esse intelligere actio manens et per modum principij formalis et materialis quod multi ponunt **S**i autem contingat quod per accidens sit aliquid idem agens et partes sicut quidam dicunt quod intellectus est productus sue intellectio nis et receptiuus sicut actio agentis in tali operatione erit manens. quod non transit in alterum subiectum. et erit eius ut a quo et ut in quo. **E**t sic intellectio erit operatio manens tam respectu principij actiuus quam formalis et passiuus. **E**t idem dico de videre et similibus. non tamen determino plus pro nunc an intelligere et videre sint actio solum grammaticaliter: ita quod solum sit actus obiectum et non actiones potentiarum. vel sint etiam potentie actiue et ita sint potentiarum actiones.

In quo ueniunt et in quo differunt operatio manens et transiens **Cap. CCXXIII**

Quarto videndum est concludendo breuiter in quo ueniunt et in quo dicitur operatio manens et transiens. **E**t dicendum quod coniter ponitur quod ueniunt in hoc quod utraque potest dici operatio tam transiens quam manens. quod nomen operationis est utriusque commune. **D**ifferunt autem in tribus. **P**rimo quod si uelimus proprie loqui omnis operatio transiens dicitur operatio: et ultra hoc actio vel factio. **A**ctio quidem respectu agentis cuius actio nis principium est potentia actiua naturalis cuius actus in alio recipitur ab agente. et si non alio ut supposito in alio. tamen ut est subiecto **E**t ite cuius principium est ars vel scia actiua que assumit materiam exteriori in quam transit solum ad usum **F**actio autem respectu agentis artificialis: cuius principium in agendo est ars mechanica. et transit in materiam

D i

Tractatus Secundus

exteriorē artificialiū. **O**patio autē immanēs si pprie loq volum⁹ nō dicitur actio neq; factio: maxime si opatio immanens sit solū illa q̄ est opatio p̄ncipij passiui ⁊ formalis ⁊ nō effectiui. Si autē posset dici opatio manēs aliq̄ modo p̄ncipij actiui: tunc posset dici actio licet nō factio. q̄cqd̄ tñ sit de hoc large loquēdo opatio nē immanentē vsus loquētū vocat actionē. s; hoc est valde larga acceptioe. **S**cdo differūt opatio manēs et trāsiens. qz opatio manēs est p̄fectio opantis. vt lucere est p̄fectio lucētis ⁊ hmōi. sed opatio trāsiens ē p̄fectio operati. sicut edificare est p̄fectio edificij. ⁊ sic de alijs. **H**ec autē differētia si applicet ad predicta p̄t patere. Si em̄ accipiamus opatio nē manentē esse p̄ncipij passiui. quia vis eius opatio q̄ est eius solū vt susceptiui est p̄fectio eius ⁊ nō alteri⁹ susceptiui. cū nullū actūs sit in duobus subiectis vt patz. qz illa opatio q̄ est p̄ncipij passiui est ipsius operātis isto mō ⁊ nullius alteri⁹. Si autē accipiamus opationē p̄ncipij formalis modo p̄us declarato patz qz etiā est eius p̄fectio: non quidē supaddita vt p̄us dictū est. sed eius qd̄ facit tale formalit. Si autē ponam⁹ opationē p̄ncipij efficiētis sp̄ trāsseuntem: sic nō esset p̄fectio opantis aliqua vt in quo. sed vt a q̄. Sed si ponat qz aliqd̄ agēs est p̄ncipiū operātis vt a quo p̄ modū agentis. ⁊ vt in quo p̄ modū suscipiētis sicut sic qz nō trāsseat in aliō subiectū. sic talis opatio erit p̄fectio opantis et vt in quo ē opatio subiectiue ⁊ vt a quo est effectiue. **T**ertio dicit in hoc qz nulla opatio manēs cōstituit aliqd̄ operatū p̄ter opationem. vt videre intelligere lucere ⁊ hmōi. **S**ed opatio in exteriorē materiā trāsiens est duplex. **Q**uādoqz em̄ aliqd̄ exteriō

rem materiā assumit soluz in vsu sicut equū ad equitandū. ⁊ cytharā ad cytharizādū. **Q**uādoqz autē assumit materiā nō solū ad vsu: s; etiam vt immutet ad aliquā formā. sicut cū artifex facit lectū aut domū. igit opatio trāsiens in qua materia solū in vsu assumit: nō habz ex sui natura qz aliqd̄ aliud operatū manēs p̄ se ⁊ directe p̄stituat sicut nec opatio manēs. ⁊ sic in vtracqz operatione tam manēte qz trāsseute: illo mō opationes sūt fines. **S**ed in ista operatione trāsseute in qua assumit materiā vt trāsmutet ad formā p̄ter operationem cōstituit aliqd̄ operatū. ⁊ illud p̄ter opationem est finis sicut domus vel lectus

De p̄dicamento passionis quid est. Cap. CCXCV.

De sexto p̄dicamento quod ē passio nūc agendū est. **U**bi suppositis his q̄ dicta sūt supra in p̄dicamento q̄litaris de passione: vbi actū est de tertia specie q̄litaris. ⁊ itez illis suppositis q̄ dicta sūt in caplo p̄cedētī d̄ p̄dicamento actionis: nō restat dicendū nisi vnū quid sit passio diffinitie. **A**d qd̄ dicendū qz auctor sex p̄ncipiorum diffinit sic passionē. **P**assio est effectus illatio qz actiois. **U**bi cōsiderādū qz sicut patere p̄t ex dictis in p̄dicamento actiois: in passione est duo p̄siderare. **P**rimo scz qz ipsa est forma patiens sibi ab agēte imp̄ssa. ⁊ quātū ad hoc d̄ in diffinitōe. qz passio est effectus actiois. **S**cdo p̄siderat in passione qz ipsa est actus fluens p̄tinue a virtute actiua agētis in ipm. ⁊ quātū ad hoc dicit illatio actionis. **B**ene ergo diffinit passio vt dicat effectus actiois inquātū est quedā forma ab agente trāsflua in passum. ⁊ dicatur etiam esse illatio actionis inquātū

De predicamentis quoniam et ubi

illa forma est in fieri et fluxu. Cetera dicenda circa passionem dicta sunt super perius locis pallegatis. et ideo de passione tantum dictum sufficit.

¶ De predicamento quando: quod sit diffinitive. Cap. CXXCVI.

Quantum ad predicamentum quoniam dicendum est unum tantum. scilicet quid est diffinitive. Ad quod dicitur est. quod auctor sex principiorum diffinitur ipsum sic. Quando est quod derelinquitur ex adiacentia temporis circa rem temporalem. Non intelligendum quod quando hic accipitur non aliter licet indeclinabiliter. et ideo potest predicari de suis speciebus sicut cetera genera. Dicitur autem quod sit illud quod relinquitur ex adiacentia temporis. quod tempus non est quoniam. ut patet in libro sex principiorum. sed est aliquid vere licitum ex mensura applicata quod est tempus ad rem temporalem mensuratum. unde fluere et transire tunc quoniam derelinquitur. Dicitur autem ex adiacentia temporis et non ex inherencia. ad denotandum quod quando est actus ab extrinseco. Dicitur autem circa rem temporalem non sine causa. ubi intelligendum est quod propter mensuram (quod est tempus) sunt alie mensure due scilicet eternitas et eorum. de quibus super habetur est cum ageret de predicamento quoniam eternitatis. Quia ergo eternum quod est deus potest comparari ad suam mensuram que est eternitas. idcirco surgit in intellectu quoddam quoniam: quod potest dici quoniam eternitatis. Idem etiam de comparatione et applicatione cui ad eternum. et ideo si hoc esset triplex quoniam. scilicet quoniam temporis. quoniam eorum. quoniam eternitatis. Non ergo tempus est proprie predicamentum. quia causa tur ex mensura fluere. vel relinquitur ex sui adiacentia ipso fluente. Quia pro eorum et eternitas non sunt mensure fluentes et successive nec fluentium. sed permanentes et permanentium. ideo quibus ibi per nominis extensionem vocatur quoniam. tantum

non proprie est predicamentum. sed large. ideo dicit auctor sex principiorum circa rem temporalem: ad excludendum quando eorum et eternitatis.

¶ De predicamento ubi. Cap. CXXCVII.

Ubi autem est octavum predicamentum. circa quod videnda sunt tria. Primum quod est ubi. secundo in quibus est ubi. tertio quomodo se habet ad locum. Quantum ad primum sciendum quod auctor sex principiorum diffinit sic ubi. Ubi est circumscripcio corporis a loci circumscriptione procedens. Ubi intelligendum secundum Albertum. quod triplex est circumscriptione. Una secundum quam locus circumscribitur locatum. et ista est activa. Alia est corporis presentis. qua scilicet circumscribitur a loco. et ista est passiva. Et tertia que resultat ex utraque. et hec est ubi secundum quod est predicamentum. Et hec est modus essendi ipsius ubi secundum quod accipitur ut speciale predicamentum et distinguitur ab omnibus alijs predicamentis. Licet autem ubi non sit circumscripcio loci activa nec locati passive. tantum radicaliter fundatur in corpore circumscripcio sicut in subiecto. His visis patet quid dicitur in diffinitio. quod ubi est circumscripcio corporis. hoc dicitur quod radicaliter fundatur in corpore circumscripcio sicut in subiecto. Procedens a circumscriptione loci: hoc dicitur quod ubi resultat ex activa et passiva circumscriptione loci et locati. Non enim a loco immediate causatur ubi. sed a loci circumscriptione. A loco enim immediate causatur circumscripcio activa que secundum aliquos est in genere actionis. sed ubi procedit non a loco immediate. sed mediantem loci circumscriptione activa et locati passive.

¶ In quibus est ubi: et quot modis aliquid dicitur esse in loco

Cap. CXXCVIII.

¶ Dicitur

Tractatus Secundus

Secundo videndum est in quibus reperiatur. Et dicendum quod solum vbi inuenitur in corporibus. Ad quod sciendum premitto vnum, quod scilicet aliquid quod est in loco tripliciter. Vno modo circumscriptione, et sic omnia corpora citra vltimam spheram sunt in loco, quia ab aliquo corpore circumscribuntur et cluduntur. Alio modo definitiue, vocatur autem esse definitiue in loco quando sic est in vno determinate, et quod non in alio. Tertio modo sit circumscriptione ibi, et isto modo anima separata et angelus sunt in loco. Tertio aliquid est in loco per exhibitionem sue presentie, et isto modo deus est in loco et non circumscriptione nec definitiue, propter hoc ponitur esse non solum in loco sed vbi cumque, quia cuiuslibet rei presentia est: non circumscriptione vel limitatus vel definitus. Hoc superposito patet quod vbi solum inuenitur in rebus corporalibus, cum enim procedat a loci et locati circumscriptione. Deus autem et angelus et anima non sunt in loco circumscriptione, in vacuo etiam vel vbi nullum corpus est: non possit circumscriptione esse actiue vel passiuue, idcirco sequitur quod quibus aliquid in materialibus loci attributamur (dicimus enim deus esse vbi cumque) licet non definitiue nec circumscriptione et angelum et animam. Et in loco non circumscriptione sed definitiue: quoniam per tale esse in loco eis attribuiamus vbi, non est vbi tale predicamentum: sed est imaginatum vbi. Ex eo enim quod respicimus sic ei apparere esse in loco: imaginamur idem in spiritualibus et ita eis attribuiamus, sed non est vere vbi predicamentum, sed ad illius modum imaginatum. Idem est etiam extra vltimam spheram: cum ibi non sit corpus terminans et contentum nec locus nec locatus, sed solum locus imaginatus, ita etiam quoniam eis attribuiamus vbi, non est ibi vbi reale vel predicamentum sed solum imaginatum. Sicut etiam imaginamur quoniam in tempore imaginatum antequam esset tempus a mundi principio

vel postquam desinet in mundi termino, quia illud quando non est reale sicut nec tempus, sed solum imaginatum sicut et tempus.

Quomodo se habet locus ad vbi, quod sunt diuersa realiter. **Cap. CCXIX.**

Quoniam ad tertium quod vbi se habet ad locum potest patere ex ista dictis, quod realiter differunt. Locus enim videtur esse sicut causa a qua procedit vbi. Cum enim locus sit vltima superficies corporis ambietis, ut dicitur in philosophia, et vbi procedat a circumscriptione loci actiua et locati passiuua: ut dictum est: sequitur quod realiter sunt diuersa. Item scdo quod locus est in corpore terminante sicut in subiecto: cum sit eius vltima superficies, sed vbi est in contento et locato corpore sicut in subiecto, ut patet per auctorem sex principiorum.

De predicamento quod est positio. Cap. CC.

Quoniam predicamentum est positio siue situs, vbi consideranda sunt tria. Primo quod modis dicitur positio. Scdo quod est positio ut est predicamentum. Tertio modo quod dicitur positio predicamentum, et positio accepta in genere quantitatatis.

Quot modis dicitur positio. **Q**uoniam ad primum sciendum quod positio dicitur quatuor modis. Primo enim dicitur positio immediatum principium demonstratiois demonstrans, et sic sumitur a philosopho primo posteriorum, vbi dicitur principium demonstratiois immediatum in positioem et suppositoem. Scdo dicitur potentia extranea vel singulari sententia alicuius famosi in scia, et sic sumitur a philosopho primo topicorum quod positio. Eractiti fuit contradictoria sicut verificari. Tertio idem est quod fundamentum alicuius questionis in solutioem positum, et isto modo dicuntur respondentes facere sua

De predicamēto habitus

positionē. z ad huius similitudinē iuriste articulos positōes dicūt quos debēt pbare dicēdo. ponit scz talis qd pbare intendit. Quarto idē est qd ordinatio partiū in toto. z sic ponit in pdicamētis ca^o de quātitate vbi dicit qd quedā quātitas pstat ex partibus habitibus positionē. Quinto est idē qd ordinatio partiū in loco z sic est speciale predicamentū. z sic hic positionem accipimus.

¶ Quid est positio vt est pdicamentū. **Caplm. CCC.**

¶ Ecūdo videndū qd quid sit positio put est pdicamentū. Ad qd dicēdū qd auctor sex pncipioz diffinit positōem dicens. Positio est quidā partiū situs z generatōis ordinatio. Ad cuius diffinitōis intelligentiā sciendū est qd fm Albertū: situs primo z pncipaliter noiat ordinatōem partiū in loco. secundario aut noiat ordinatōem partiū in toto. z hoc p relatōem ad locū. Ex his autē duobz causat mod^o essendi positōis p qd est pdicamentū. z p qd distinguit ab oībus alijs pdicamentis. scz sit ordo partiū in toto p pparatōem ad locū. Et ppter hoc dicit in dicta diffinitōe qd positio est quidā partiū situs. z quia hoc ē quidam effectus agentis in passum ex hoc em sequitur talis ordo partiū in toto in comparatione ad locū quia agēs hz tale dōminū sup passum. ideo subdit z generatōis ordinatio. id est ordo causatus a gñatiōe. Hic autē generatio large accipitur. z sensus est: a generatione. id est ab agentis actione.

¶ Quō positio pdicamentuz differt a positōe pntente ad genus quātitatis **CCCC**

¶ hoc tertio partz quō differt positio que ē speciale pdi-

camentum. z positio que pntet ad spēalem z determinatā spēm quantitatis. Et qz positio put pntet ad determinatam spēm quātitatis nō dicit nisi ordinatōem partiū in toto. sicut ordinatōem partiū corporis in corpore: Positio autē prout ē speciale pdicamentum dicit z importat ordinatōem partiū in toto. non absolute: sed in comparatione ad locum in quo diuerse pres totius diuersimode situantur zc.

¶ De pdicamēto habitus **Caplm. CCCII.**

¶ Ecimū et vltimū pdicamentū dicitur habitus. Cui^o declaratio z notificatio supponit ea qd dicta sunt supra d^o multiplex acceptiōe nois habitus. z quō est pdicamentū. z quō potest pdicamentū et quō pma spē qualitat^{is}. Istis ergo suppositis oībus que ad naturā habitus pntent in genere que sup dicta sunt cū ageret de pma spē qualitat^{is}: restant duo solū dicēda de habitu vt est pdicamentū. Prīmū est quid est. secundum quozū vel in quibus est. **¶** Quid est habitus prout est pdicamentum

¶ Quantū ad pīmū sciendū qd auctor sex pncipioz diffinit sic habitū put est pdicamentū. Habitus est adiacētia corporū z eoz que circa corpus sunt. Ad cuius diffinitōis intelligentiā sciendū. qd fm Albertū triplex est adiacētia. Una scz corporis qua corpus figurat z terminat ea q sunt circa corpus fm suam pncipiam figuratiōem. z hec adiacētia est actiue a corpe figurante. Alia est adiacētia que est eozū que sunt circa corpus fm q talia figurantur z determinant a corpe. z hec est quedam passio. He autē due adiacētie nō sunt due res distincte rea-

Tractatus Secundus

liter. s; solū dicitur sicut actio et passio
vñ s; vnus actus. sed adiacētia acti
na est a corpe figurante. et eadē passi
ua in corpe figurato. Est autē tertia
adiacētia que causat ex his duabus
scz q; vtrūq; vtriq; adiacet. et hec ad
iacētia est habitus. Et sic p; ps dif
finitōis qua dicitur q; habitus est adiacē
tia. **U**terius autē sciendū est q; ali
ud est inherere et aliud adiacere. q; a
inherētia dicitur proprie modū acciden
tis quantū ad suū esse. **A**ccidētis ei
esse est inesse. et ideo nullo mō potest
p;uenire substātie cōplete. qd em ve
re est nulli accidit. vt dicitur pmo p; hys.
Sed adiacētia. put hic sumit dicit
quandā applicatōem rei p se existen
tis ad aliā rem. et hec puenit substā
tie. sicut vestimentū adiacet corpi.
quoz quodlibet est substātia. **E**rgo
inherētia proprie est solū accidētis. ad
iacētia solū substātie applicabilis
ad aliā substātia quaz quelibet est
p se subsistēs. id albedo inheret pa
rietī sed nō adiacet. vestimentū autē
adiacet s; nō inheret corpi. **E**x quo
p; q; quibus habitus q; est postpōsi
tamentū: et habitus q; est pma spēs
qualitatis sit ipsoz accētium. habi
tus tñ qui est p dīcamētū nullo mō
est accētium sed subie. nō cuiuslibet
nisi quātītatīue et corporalis cui alte
ra aliquo mō est applicabilis. mō q;
in sequenti caplo dicitur. et ideo in
diffinitione dicitur. q; habitus est cor
poris et eoz que circa corpus sūt. **U**
terius autē sciendū est q; in eo qd dicitur
corporū: tangit causa finalis habi
tus. nā oīs habitus est finaliter in
uētus. aut ppter decorē. aut ppter re
gimētū. aut ppter tuitiōē corporis
In eo autē qd dicitur. eoz q; circa corpus
sunt. tangit materia aliqualiter nō
ex qua. quia ista carēt omnia accidē
tia. s; in qua. **E**t ita p; quid est ha
bitus vt est p dīcamentum.

In quibus habitus inuenit et
in quibus non. **Cap. CCCIII.**

Ex dictis p; scdo scz quoz
est habitus et in quibus. **D**i
ctū est em q; nō est accētium
sed substātiar. nec oīm subar. sed
corporar. quaz quō sit dicendū est
Ubi intelligendū q; sicut dicit **C**o
mentator sup. v. metaph. p dīcamē
tum habitus accipit ex adiacētia
p;inētis ad p;entū. nō put p;inens
habet p;entū. sed put p;entū habz
p;inens. **A**rbor corticē. hō vestem
Cōstat autē q; hec habitudo p;entū
ad p;inens nō est s; oēs p;es indī
ferēter corporis p;entū. sed solū s; m ex
teriores. **N**ullus autē habitus est ap
propriatus toti corpi. sed habitus ap
propriatur p;ib; corpi q; hñt denoia
re suū totū. sicut galeatū esse appro
priat sibi caput. et calciatū pedes. et
tñ cū hō est galeatū in capite dicit
simplr galeatus. **E**x q; sequit q; ha
bitus nō debet alicui corpi nisi o;
ganisato vel habēti diuersitatē p;riū
Et hinc est q; inanimatū sicut lapi
des et hmōi nō dīcūtur proprie habere
habitū. **E**t hoc innuit auctor sex p; n
cipiozū qñ dicitur q; dīffinitio ipsius
habitū nō est accipiēda s; m totū cor
pus. sed s; m diuersas p;es. **E**x his
igit breuiter pcludit quoz est et q;
b; puenit habitus put est p dīcamē
tū. q; nō est accētium sed subarum.
nec subar. oīm sed corporaliū. nec cor
poraliū oīm nisi habentū diuersi
tatē p;riū. sicut sūt viuētia. nec s; m
oīm p;es nisi s; m exteriores. **Q**uis
tamē in oībus viuētibus inueniat
vt arbor habet corticē. equus sellam
hō vestē. tamē magis proprie est i vsu
respectu eozum que sūt circa hōiem
Ex dictis p; aliqd circa decē p dī
camēta quantū de modulo ingenij
mei circa ea concipio. et hic explicā

De postpredicamentis.

dum fin intentionē positā iudica-
ualiquas subtilitates et difficul-
tes speciales quas doctores moder-
ni circa ista discutunt. et specialit̄ cir-
ca vltima sex p̄dicamēta: de quibus
p̄transiendo ex certa scientia hic ni-
hil volui p̄tractare.

De his que p̄dicamēta cō-
sequuntur **Capitulum. CCCV.**

Postq̄ dictū est de p̄dicamētib;
ad p̄dicamēta in generali. et
p̄mo de illis que aliquāter cō-
ueniūt et sunt p̄munia su-
bus. secūdo de quolibet p̄dicamen-
to in sp̄ali. **Nūc** tertio videndū
est de quibusdā que p̄sequunt̄ ip̄a p̄di-
camēta: vel oīa vel plura: que ab ali-
quibus p̄ter hoc postp̄dicamēta vo-
cant̄. Et circa ista sic p̄cedendū est
Quia p̄mo dicet̄ de noīe quo ip̄o-
ratur idēitas. **Secūdo** de noīibus quibus
importat̄ aliqua aliteras. **Ter-**
tio de noīibus significatib; sub alijs
habitudinib; et maxime que impo-
tare videntur aliquam habitudinē
alicuius ordinis.

**De hoc noīe idem: quoties dicitur
et quot modis sunt aliq̄ eadem.**

Quantū ad p̄mū occurrit hoc
nōmē idem. de quo videndū ē
quoties dicit̄. **Ad** quod dicendū q̄
cū fin p̄mū q̄nto metaph. vnum in
suba faciat idē. vñū in quātitate fa-
ciat eāle. vñū in q̄litate faciat simile
si vellemus p̄transire nō oī plus di-
cere de eodē nisi qd̄ supra dictū est
de vno: cū de trāscendētib; erat ser-
mo. **Uñ** breuiter quot modis et quibus
dicit̄ vñū et aliqua dicunt̄ vñū: tot
modis dicit̄ idem. et tot modis aliq̄ di-
cunt̄ esse eadē. **Sed** vt fiat explica-
tius manifestū sciendū q̄ fin p̄mū
q̄nto metaph. aliqua dicunt̄ eadez
dupl̄. scz p̄ se et p̄ acc̄ns. **Per** acc̄ns
aut̄ dupl̄. **Uñ** oī mō vt dicat̄ acc̄ns

per se. et subiectū per se. **Alio** modo
vt dicat̄ simul vtrūq̄. **Primo** em̄
mō dicunt̄ aliqua esse eadē p̄ acc̄ns
tripliciter. **Primo** qñ duo accidētia
dicunt̄ de eodē subiecto. vt si dicat̄
albedo et scia de sorte: tunc scia et al-
bedo sunt idē per acc̄ns. **Secūdo** qñ
acc̄ns dicit̄ de subiecto. vt albedo
de sorte. tunc sortes et albedo sūt idē
p̄ acc̄ns. **Tertio** quādo subiectū
dicit̄ de accidēte. vt si diceret̄ albū
et sortes. ibi sortes et albū sunt idēz
p̄ acc̄ns. **Si** aut̄ dicant̄ simul sub-
iectū et accidens hoc fit tripl̄. **Pr-**
mo qñ de subiecto simplici p̄dicat̄
simul subiectū et accidens. vt hic hō
mo est hō albus. **Secūdo** quando de
subiecto et acc̄ns p̄dicat̄ accidens
solū. vt hō albus est alb. **Tertio** qñ
p̄dicat̄ subiectū et accidens ex p̄te p̄
dicat̄ de subiecto et accidēte ex p̄te
subiecti. ita q̄ accipiat̄ totū siml̄ ex
p̄te p̄dicat̄ et subiecti. vt hic hō alb
est homo albus. **Omnib;** em̄ istis
modis ista sunt eadem p̄ acc̄ns.
Per se aut̄ dicitur eadē dupliciter
Aut absolute. aut in respectu ad ali-
ud. **Absolute** dicitur esse eadē que
cūq̄ sunt vñū numero habēt̄ idē
eē naturale. vt sortes sorti. **In** respe-
ctu autem ad aliud sunt aliqua ea-
dez tripliciter p̄ se. **Primo** respectu
speciei. et sic dicitur aliqua esse ea-
dem specie quecūq̄ continētur sub
specie vna. vt petrus et sortes sunt
sub homine. et isto modo sunt etiāz
aliqua vnum proprie et diffinitione
quia quecūq̄ sunt vnius speciei ha-
bent eādē diffinitionem et idem
propriū substantiale. **Alio** modo
respectu generis. et sic dicuntur ea-
dem genere quecūq̄ sub eodem ge-
nere continētur. vt homo et leo sub
animali. **Alio** modo respectu ali-
cuius analogi. et sic substantia et ac-
cidens sunt vnum et idem in ente:

Tractatus Secundus

quod p se dicitur de utroq. **B**reui-
ter aut cōcludo quot modis dicitur
vnū tot mōis dicitur idem. z quot
modis dicunt aliqua esse vnū tot
modis dicuntur esse eadem

De noibus alietatē impo-
tantibus. et sunt quattuor. scz
diuersum. differens. simile. et
oppositio. **Capitulum. CCXVI.**

Secūdo dicendū est de noi-
bus quib; aliqua alietas im-
portat. z sunt quattuor. **Q**u-
tum p̄sens materia exposcit de qui-
bus est dicendū. scz diuersum de quo
primo dicendū est. **D**ifferēs de quo
secūdo. **S**imile de quo tertio. **O**p-
positio de quo quarto

Quotiens dicit diuersum z q̄t
modis aliqua sunt diuersa

Quāntū ad primū sciendū est
q̄ eide opponit diuersum. vñ
sunt passiones entis inguantū ens:
et sufficēter ip̄m diuidētes. **O**mne
em̄ ens est idem alteri aut diuersus
nec ē dare mediū. **Q**uia ergo quot
modis dicit vnū opposito: tot mōis
dicit z reliquū. idcirco quot modis
dicit idem tot modis dicit diuer-
sum. z quot mōis sunt aliqua eadē
tot modis aliqua s̄t diuersa. **D**icitur
em̄ aliqua diuersa p accidens. z
aliqua p se. **U**n̄ p̄s de hoc nō mul-
tū in q̄nto metaph. fuit p̄secut⁹. **D**i-
cunt em̄ aliq̄ diuersa numero: z hec
sunt q̄ differūt fm̄ materiā. vt duo
indiuīdua eiusdē sp̄s. vt sortes z pe-
trus. **A**liqua fm̄ sp̄m. hoc aut̄ p̄tin-
git q̄ntq; modis. vt p̄z q̄nto meta-
ph. **P**rimus mod⁹ est q̄n̄ due sp̄s
eiusdē generis ḡnālissimi. licz nō p̄xi-
mi nec ex opposito diuidunt. vt scia
et albedo. **S**ecūds est q̄n̄ sunt eiusdē
generis z diuidunt p̄tra se inuicem
siue sint p̄traria siue nō. vt bipes et
q̄drupes. **T**ertius q̄n̄ in sua substā

tia h̄nt p̄trarietate. vt pote qz diuisi-
dicitur p̄trarietate. z hoc siue ip̄s
sa sint directe p̄traria: vt albedo et ni-
gredo. siue nō: vt hō z asinus. **Q**uar-
tus mod⁹ est: q̄n̄ simul due sp̄s s̄t
in aliquo genere. vt hō z equus sub
aiāli. **Q**uintus modus est. q̄n̄ aliq̄
accit̄ia in eodē subiecto sunt: z tñ
d̄nt ab inuicē. talia em̄ necesse ē spe-
cie differre. eo q̄ impossibile est plu-
ra accit̄ia vnus sp̄s in eodē subie-
cto esse. **A**liqua p̄o dicunt diuersa
ḡne vel sub diuersis generib;. vt sub-
stātia z caritas. **A**liqua etiā dicitur
diuersa analogo fm̄ q̄ aliq̄ sub
diuersis analogis cōtinentur. z fm̄
q̄d est multiplex analogus infra pa-
tebit cū de analogo aliquid dicit.

Quid est differens: z quot
modis dicit. z quomodo se habz
ad diuersum. **CCXVII.**

Quāntū ad sc̄dm dicendū ē
de hoc noie differēs p̄mo. se-
cūdo de d̄ntis rei z rōnis.
Quāntū ad p̄mū sciendū. q̄ sicut
p̄z ex q̄nto metaph. differēs p̄t su-
mi dupl̄. **U**no mō large. z sic non
est distinctio inter d̄ntis z diuersum
et sic dicunt illa diuersa et d̄ntia q̄
in nullo zueniūt: nec in aliquo mō
d̄nt in seip̄s. **A**lio mō sumit differ-
re. p̄p̄rie. z sic dicunt aliq̄ differre q̄
in aliq̄ vno cōicant: siue illud vnū
sit vnū nūero. vt sortes sedēs differet
a sorte nō sedēte. siue vnū sp̄s: vt sor-
tes z plato d̄nt sub hoie. siue vnūz
ḡne: sicut hō z asinus d̄nt sub aiāli
Et sic accipiendū differēs om̄e dif-
ferēs est diuersum. sed nō omne di-
uersum est differēs. qz differens ad-
dit supra diuersum aliquo mō dif-
ferre. fm̄ aut̄ q̄ docet **A**resto. v. me-
taph. inter oīa illa q̄ sunt d̄ntia illa
dicunt p̄p̄rie differre q̄ sunt eadem
ḡne z diuersa fm̄ sp̄m: q̄n̄ talia cō-

De differētia rei et ratiōis

uentur in vno cōmuni scz in genere et differūt diuersis differētis specifiis et p rarijs. Que em dicit nūero solū dicit differētis accidentalibz. Et ita p r qd est differēs. et quō se hnt ad inuicem differēs et diuersum

De differētia rei et ratiōis. Cap. CCCVIII.

Secūdo videndū est quid ē differre et rōne. **U**bi pmo videndū est quot modis dicitur ratio. **S**ecūdo quō se habeat ratio ad rem. **T**ertio quō dicitur aliqua differre et ratiōe.

Quot modis dicitur ratio.

Quantū ad pmo sciendū q rō dicitur sex modis. **P**rimo rō est idē qd causa. vñ in vsu cōiter loquētiū dicitur. huius rō est. i. huius causa vel reddit rōnem huius. i. causaz dicitur. **S**ecūdo ratio idē est qd aliq bona p batio: siue sit p causam siue p effectū. et sic aliq dicitur probare suā opiniōne multis rōnibus. **E**t sic videtur poni in definitiōe argumēti qñ dicitur: q argumentum est ratio rei dicitur facies fidē. **T**ertio idē est qd definitio. et sic accipit in pncipio p dicatione vbi dicit q equoca dicitur quoz nomē est cōe et fm illud nomē rō substantie est diuersa. rō idē est definitio. **Q**uarto rō est idē qd pceptus intellectus de re quā quis expse vult intelligere: que etiā verbum mentis dicitur. **E**t hoc mō rō rei est eius expsa cōceptio intellectu. **Q**uīto est ratio idē qd illud qd rñdet in re pceptiōi intellectus de se facte. et dicitur ratio illud qd tali pceptiōi rñdet. **H**oc autē est illud qd apphendit in intellectu de significatiōe alicuius nominis. et hoc in habetibz definitiōez est ipa res que p definitiōem impozitat. **E**t hoc mō dicitur pbs in. iij. metaph. q rō quā significat nomen est

ipsa definitio. **S**icut dicimus q rō iusticie est in tenēdo medium eoz q sunt ad alterz. **I**n illis autē que non hnt definitiōem pprie rō talis rei est illud ex q res hz q sit res. sicut rō q litatis est illud ex q qualitas habet q sit qlis. **Q**uia tñ hic vrimur no mine rōnis sciendū. q hoc nomē rō nō significat illud qd sic de re intellectus apprehēdit. sed illud fecit nomen rei: vt nomē lapidis vel quodcūqz aliud. sed hoc nomē rō significat intentionē cū sit nomē sede intētiōis. sicut et definitio et genus et huiusmodi. hec autē intētiō est applicabilis rei pcepte vnde dicitur ratio. **S**exto mō ratio idē est q intellectiva potētia aīe rōnalis. a qua rōne hō rōnalis dicitur. **H**ec autē potētia aliqñ vocatur intellectus. aliqñ rō. aliqñ alijs nomē bā diuersis actibz suis. sic supius dictū fuit cū de potētis aīe ageret.

Quō ratio est in intellectu et quāritate. Cap. CCCIX.

Quantū ad scdm quō aliq ratio ē in re: sciendū q tres vltimi mōi (qbus dicitur ratio) faciunt ad ppositū. et iō alios dimit tendo dicendū est. q accipiēdo rōez rei. p ipsa cōceptiōe intellectus de re formata: ratio nō est in re extra subiectiue. sed est in intellectu formalit et subiectiue. **A**ccipiēdo autē rōnem pro eo qd ex pre rei formalit rñdet tali pceptiōi dicitur rō in re. nō quidē q ipa intētiō (quā significat nomē) sit in re. aut etiā ipsa pceptio cui cōuenit talis pcepta intētiō sit in re extra aīam cū sit in aīa subiectiue. sed dicitur esse in re inquantū in re est aliqd qd correspondet cōceptiōi aīe sicut signatū signo. **I**n sciendū q ipa cōceptio intellectus triplz se hz ad rez q est extra aīam. **A**liqñ em ipsa pceptio intellectus est silitudo rei extra

Tractatus Secundus

animā existētis. sicut hec conceptio quā habz de re significata p hoc nomen hō. z talis pceptio habz fundamentū in re immediate inquantum res ipsa ex sua pformitate ad intellectū facit q intellectus sit verus. z q nō mē significās illū intellectū p pte dicat differre. Aliquū aut ipsa pceptio nō est similitudo rei existētis extra aiām. sed est aliqd quod psequit ex modo intelligēdi rem q est extra animā. z hmoi sunt intētiōnes quas intellectus adinuenit. sicut pceptio de significato huius nois genus. non est similitudo alicuius rei extra aiām existētis. sed ex hoc q intelligit aiāl vt in pluribz spēbus attribuit ei intētiōne generis. Et huius intētiōis licet primū fundamentū nō sit in re sed in intellectu. tñ remotū fundamentū est ipsa. vñ intellectus nō est falsus q has intētiōes adinuenit. Et sile est de oibus alijs noibus q consequuntur ex mō intelligēdi. Aliquādo vero ipsa pceptio de aliq significato p nomē nō habet fundamentum in re: neqz primū: neqz remotū sicut pceptio chymere. qz nec est similitudo rei extra aiām. neqz psequit ex modo intelligēdi rem aliquā vere. et ideo ista pceptio est falsa. Vñ pz scdm sez q ratio dicit in re inquantum significatū nois (cui accidit esse rōnem) est in re. z ptingit pte quādo pceptio intellectus est similitudo rei. Accipiēdo aut rōnem p potētia intellectiua realiter z subiectiue: patz q est in essentia aīe sicut p pū accedens in suo subiecto vt sup dictum est qñ de potētis aīe diceretur

Quō aliqua differūt re vlt ratione. z de pertinētibus ad ista. **Caplm. XXX.**

Quantū ad tertiū. quō scz aliqua differūt re vel rōne dicen

da sunt tria Primū quō oīs diuersitas rei vel rōis sub triplīci modo cōcludit. Scdm: quō aliq dicitur differre re vel realit. Tertiū quō dicitur aliq differre rōe vel fm rōem

Quō oīs diuersitas rei vel rōis sub triplīci modo concluditur

Quantū ad primū pmitto pz ostendo pncipale. Illud qd premittō est q aliqd ē dicere q aliqua duo sint diuersa entia rōnis. aliud q aliqd est qd diuersa fm rōnem. vel diuersa rōe. Quādo em dicitur q aliqua duo sunt diuersa entia rōnis: est sensus q ista duo z eorū diuersitas sunt a rōe ita q tam entitas q diuersitas pntinent ad rōnem z ad esse rōnis. et sic genus z spēs z cetera scde intētiōes sunt diuersa entia rōnis. quia nec entitatē habēt nec diuersitatez nisi a rōne. Quādo aut dicitur q aliqua sunt diuersa rōne vel fm rōem. nō est necē q entitas sit entitas rōnis. sed solū diuersitas vel etiā pluralitas. Et verbi grā homo z aiāl differūt solū rōe. nō tamē ppter hoc esse hoīs vel aiālis est fm rōem. sed solū diuersitas inter hoīem z aiāl est rōnis z a rōne. Et his ptez scdm pncipale. q quedā sunt diuersa quorū vnūquodqz est vera res: z quorū diuersitas est realis sicut substantia et quāritas. lapis z asinus. Quedā sunt quorū nullū est res vera. nec diuersitas ē realis sicut duo entia rōnis. vt genus z spēs. hoz em tā entitas q diuersitas est a rōne. Alie sunt que tenent mediū. q scz sunt sic diuersa quorū vnūquodqz dicit ali quid reale. z est res vera. Sz diuersitas inter illa duo est rōnis z nō realis: vt dicitur est de hoīe z animalī. quia quodlibet est res vera. diuersa autem nō sunt re. sed rōe. Idem est de iusticia z sapiētia in deo. quia z

De differentia rei et rationis

tam iusticia q̄ sapientia in deo res vera est. et tamen nō differūt realiter sed solum ratione.

Quid est differre realiter et aliq̄ differūt realiter aliquo q̄tuoꝝ modoz. **Cap. CCCXI.**

His suppositis videndū est secundū principale: quō dicitur quod aliqua differre re vel realiter. Et dicendū quod re et realiter dicunt differre proprie illa quozū vnū nō est alterū. nec vnus entitas ē alterius entitas. nec diuersas taliū dependet ab actu intellectus. imo circūscripto omni actu intellectus ad huc essent diuersa et vnū nō esset alterū. Et sic aliqua differūt modo qua dupliet. Primo ea que sunt eiusdem speciei sunt diuersa sicut numerū. vt fortes et plati. et duo lapides. Secundo differūt isto modo. ea que sunt diuersa numero et sp̄e: sunt tamen eiusdem generis. et sic differūt realiter hō et asinus et bos: que sunt diuersæ sp̄es animalis. Tertio modo dicitur aliqua differre realiter que nō solū differūt numero et sp̄e. sed differūt genere: quibus contineantur sub vno analogo. et hoc modo differūt substantia et quantitas que continentur sub ente. Quarto modo differūt aliqua realiter. nō solum sicut differentia numeralis speciei et generis. sed plusquam sicut generis. et hoc modo realiter differunt deus et creatura. quia creatura omnis est in genere. Deus autem illimitatus extra omne genus. Sic ergo quatuor modis istis vna res realiter differt ab alia. quibus autem diuisio entis extra animam in decem predicamenta sit diuisio in illa que quilibet est res vera. nō tamen est necesse quod omnia illa que sunt in diuersis predicamentis vel in diuersis speciebus eiusdem generis sint diuersa realiter sicut supra dictum est in quarta specie qualitatibus

et in predicamento actus. sed sufficit quod quilibet diuisum sit ens reale. Unde quod dicitur quod diuisio entis in decem predicamenta est diuisio in decem realia. sic intelligendū est quod sit in decem quozū quilibet est ens reale. non tamen oportet quod omnino illorum diuersitas sit realis. imo vna eadem res numero ad predicamenta diuersa pertinet. vt patet de motu. quia actio et passio sunt vnus motus numero realiter vt supra patuit.

Quō dicuntur aliq̄ differre rationem. **Cap. CCCXII.**

Quāntū ad tertium (quō dicitur quod aliqua differre ratione et esse diuisa vel esse diuersa sicut rationem) dicendū est quod accipiēdo rationem pro precepto intellectus quot sunt tales preceptioes differentie tot habet rationes diuersas res illa cuius sunt preceptioes que sunt extra se. et sunt in intellectu formaliter inherentes ei. Et omnes tales preceptioes quozū quilibet dicitur ratio rei realiter differt vna ab alia. et que sunt sic diuersa ratione sunt diuersa realiter. Unde sic est quod diuisum ratione non dicitur diuisum esse diuersum sicut rationem. imo est idem. Accipiēdo autem rationem pro eo quod in re tali preceptio respōdet: sic eadem res habet multas rationes sicut formaliter inherentes. que rationes diuersæ dicitur ab aliis doctoribus diuersæ abilitates. quia talis res est abilis ex se talibus preceptioibus diuersis veraciter respōdere. sic homo est abilis vt concipiatur esse rationalis. animal et corpus et substantia etc. et sic que sunt diuersæ rationes que dicitur sic ratione nō sunt diuersæ realiter nec sicut rationem. imo sunt idē realiter. sicut hō et animal sunt idē realiter. et sapientia et iusticia in deo. licet differant ratione. et sic de alijs. Inuestigare autem vnde proveniat talis diuersitas rationum sic dicitur sine quantitate ad diuersitatem rationum que sunt preceptioes

Tractatus Secundus

et se tenet ex pre intelligētis siue qn
tū ad diuersitatē rōnum q̄ s̄z abili
tates diuerse rīdentes vt fundamē
tū taliū pceptionū. z sic se tenet ex
pre rei intellectu: altioris inq̄sitiōis
est. z p̄tinet ad sc̄dam distinctōez p̄n
tis Accipiēdo autē rōnem p potētia
intellectiua sicut dicunt aliqua rōe
differre dupl̄r. **U**no. qz q̄dlibet eo
rū est ens rōnis z diuersitas ac d̄n̄
tia est s̄l̄t rōis. ita qz circūscripto oī
actu intellectū nō esset illoz oīmyer
boz entitas: nec eēt illoz d̄n̄tia. Et
sic d̄n̄t rōne oīa entia rōnis: oīa se/
cūde intentōes. **A**liō. d̄r aliq̄d dif/
ferre rōne: nō qz illud sit ens rōnis. s̄
qz ex̄ns ens reale z vnū realit̄ rō ne
gociās circa ipam vnōritē vt duo/
bus. z sic rōne idē differt a seip̄o. cū
intellectū negociādo p̄parat idē ad
seip̄m in relatōe idēnitatis dicendo
idē eidē idē. Et breuiter p̄cludēdo
oīa ista dicunt differre rōe: put d̄n̄
tia rōnis diuisiōē p̄ra d̄n̄am realē
q̄n in illis nulla inuenit̄ distinctio
circūscripto oī actu intellectū. z ip̄e
intellectū in sui opatiōe. p̄ sui p̄side
ratōe illā d̄n̄az causat. z est obiecti
ue īntellcū solū z nō subiectiue in re

**De hoc nota simile: z quot
modis dicit. CCCXIII.**

Quantū ad tertiuū sc̄z de hoc
noīe s̄le sciendū. qz s̄l̄tudo
est d̄n̄tium eadē qualitas.
Quia s̄o q̄litas h̄z q̄tuoꝝ sp̄s: s̄m
illas q̄tuoꝝ attendit̄ s̄l̄tudo. **P**ri/
mo s̄m p̄mam sp̄m q̄ est habitus z
disp̄o. vt duo quoꝝ q̄libet est albu di
cūtur s̄les. **S**ec̄do s̄m sc̄dam sp̄m
vt duo h̄tes potētiā naturalē ad
videndū dicunt̄ s̄les in potētia visi
ua. **T**ertio s̄m tertiam sp̄m sc̄z s̄m
passionē vnā. vt duo ligna s̄z s̄l̄ta q̄
p̄burunt. z nō solū sit vna sp̄s. s̄z eti
am si nō sit eadē passio specie s̄z ḡne

vt illi dicunt̄ s̄les q̄ patiunt̄ q̄s̄
diuersa. z iste q̄ icarcerat. et ille qui
fustigat. **Q**uarto dicunt̄ s̄l̄ta etiaz
aliq̄ s̄m quartā sp̄m q̄litaris. s̄. s̄m
formā z figurā. vt illi dicunt̄ s̄les q̄
h̄nt eandē staturā vel qui h̄nt eandē
figurā in facie z in corpe. **I**llud autē
est magis s̄le alteri qd̄ p̄uenit cū eo
in pluribz q̄litaribz. sicut oleū qd̄ est
calidū z siccū est magis s̄le igni qui
h̄z eadē q̄litaris q̄ zucca z qd̄ ē ca/
lidū z humidū. **Q**uot autē mōs di
cunt̄ aliq̄ s̄l̄ta: tot modis p̄ opposi/
tū dicunt̄ aliqua dissimilia.

**De oppositione tractatus
Capitulum CCCXIII**

Ad dicendū de q̄tuo sc̄z op/
positōe dicendū est p̄mo de
oppōne in ḡn̄ali. sc̄do descen
dendū est ad quālibet sp̄m oppōis
in sp̄ali. **Q**uantū ad p̄mū tria fa
ciēda sunt. **P**rimo videndū est q̄uo
differūt oppositio z oppositū. **S**ecū
do q̄ z quot sunt sp̄s oppōis **T**er
tio quō se habeant ad inuicē z in q̄
est maior vel minor oppositio.

In quo differūt z quomodo op
positum z oppositio.

Quantū ad p̄mū sciendū est qz
Oppositū z oppositio d̄n̄t sicut
cōcretū z abstractū eo mō q̄ supra
de pluribz alijs dicit̄ est. **S**icut em̄
albedo z albu differūt p̄ modū con
creti z abstracti. ita oppositū z oppo
sitio. **A**lbedo em̄ ipam formā p̄cise
signat. sed albu nō p̄cise: imo sub/
iectū p̄notat. qz albu importat rem
habentē albedinē. z ita in p̄posito.
Oppositio em̄ importat formā illō
q̄ aliq̄d alteri opponit̄. sed oppositū
importat rē habentē talē oppōem z in
q̄ est talis oppō. **U**n̄ oppō est illud
in q̄ oppositū opponit̄ alteri oppōsi
to. sed oppositū importat illud qd̄ op
ponit̄. z ita p̄z qd̄ vtrūq̄ significet

De oppositōe in cōmuni.

et quō ad inuicē se habeāt. Et quō dīctū est in genere intelligendū est de alijs spēsbus oppositōis. vt in ptra / rio 2 in ptra rietate 2 hmōi.

Quot sunt spēs oppōnis. et earū sufficiētia. CCCV.

Secūdo dicendū est quot sūt spēs oppōnis. Et dicēdū q̄ q̄ntuoz. vt p3 q̄nto metaph. qz quedā opponūtur dīctōrie. qdā puatiue. qdā dīctōrie. quedā relatiue. Et hāz sufficiētia 2 fecantia ac dīctōria simul habet hoc mō. Quid em̄ ptra ponit vel opponit alteri dupl̄r. Aut rōne depēdentie. qz depēdet ab ipō. 2 talis oppō relatiua dicit. 2 sic opponit pater filio 2 ecōuerso. Aut rōne remotōis. qz vnū remouet al / tez. 2 hoc ptingit tripl̄r. Aut ei to / taliter remouet nihil relinq̄ns. 2 sic est negatio q̄ totū remouet q̄ oppo / nit affirmatiō. 2 sic sumit oppositio dīctōria. 2 sic opponūtur dīctōrie ens 2 nō ens. Aut remouet opposi / tū sed relinq̄t subiectū. 2 sic sumitur oppō puatiua. 2 sic opponit cecitas visui. Aut remouet oppositū s3 relinquit subiectū 2 gen^o. 2 sic est oppositio dīctōrie. qz dīctōria sunt i eodē subiecto 2 eiusdē ḡnis. 2 sic opponit cō / trarie albedo nigredini. qz albedo remouet nigredinē s3 eiusdē ḡnis qz vnū post aliud p̄ esse in manu. 2 sunt eiusdē generis. qz sunt sub co / lore. sicut due spēs sub genere

Quō se h̄nt ad inuicē q̄ntuoz oppōnes: 2 q̄ plus hz de natura oppōnis. Cap. CCCVI.

Quarto videndū est de istis spēsbus quō se habeāt ad in / uicē. Et q̄nis subtilit̄ inuēti possit patere exposita sufficiētia. tñ vt plenius pateat: sciendū qz dīctō est maior 2 prima oppōnum. qz plus hz de oppōne inter duos termi

nos oppositos. Alie autē due grada tīm diminuūt de rōne oppōnis. Vñ fm̄ qd̄ alie plus p̄cipāt de dīctōria oppōne fm̄ hoc h̄nt plus d̄ oppōne. Prīmū em̄ in q̄libet ḡne causa ē oim̄ q̄ sunt post in eodē. vt dī. ij. me / taph. 2 iō post dīctōne plus hz de oppōne puatiua. post hāc oppō dīctō / tatis. vltio relatiua. Et hoc sic ostēdit. qn̄ ponit aliqd̄ mediū int̄ duo distātia: ipm̄ mediū oñdit distātia 2 p̄ueniētia illoz duoz. ipa autē dīctō nullū hz mediū. Vñ in p^o posterioz dī. qz dīctō est oppō cuius fm̄ se nō est mediū. 2 iō int̄ duo extrema dīctōrie oppōnis est maxīma distātia 2 oppō. cū in nullo medio p̄ueniāt. sicut iter ens 2 nō ens. In oibus autē alijs oppōnibus ē aliqd̄ mediū. sed in isto dīctōrie dīctōrie et oppōne. 2 q̄nto magis p̄ueniūt in medio extremo aliaz oppōnum tanto magis deficiūt a dīctōrie 2 oppōne. Cōueniūt autē aliq̄ in medio dupl̄r. Vno mō p̄ueniūt in medio eiusdē ḡnis. sic scz qz vtrūqz extremoz est eiusdē ḡnis cū medio in q̄ p̄ueniunt. 2 isto mō p̄ueniūt albedo 2 nigredo in colore medio: puta rubedīne. Et itez ista p̄ueniunt in medio materie tīm vel subiecti: 2 nō in aliq̄ ḡne medio sicut albū 2 nigrū. s3 nō sūt sed successiue p̄ueniūt eodē sub / iecto susceptiue sicut in manu. Alie qua autē cōueniūt in medio materie tīm 2 subiecti. 2 nō in ḡne medio aliqd̄ qd̄ sit eiusdē ḡnis cū eis. sicut dīctō imediata 2 habit^o et puatio dī. qd̄ libet hz cōe subiectus. s3 nō p̄stituit aliqd̄ tertū. vel in illo nō p̄ueniunt qd̄ sit eiusdē ḡnis cū illis sed in his est dīctō. qz in puatiue oppositis seruaf̄ ordo subiecti. 2 nō fit regressus a puatiōe in habitū. vt a cecitate in visum in oculo. Et sicut ē de q̄busdā dīctōis imediatis. vt de q̄busdā istis

Tractatus Secundus

mitatib; incurabilib;. z in talib; si /
cut in huius immediat; siue puate
oppositis nō remanet aliq; p̄tus in
subiecto ad huius siue ad habitū. vt
aliq; facto ceco nō remanet p̄tus in
eo ad visus. z aliq; exite p̄fecte p̄ysi
co forte nō remanet p̄tus ad sanita
tē. In huius autē mediatis z in q̄bus /
dā immediatis licet q̄dā ordine respi
ciāt suū subiectū. tñ p̄ vnū eoz nō
aufert potētia ad reliquū. vñ manu
exite alba nō aufert qñ possit eē
gra. Albedo autē z nigredo huius me
diata s̄t. z est idē de mediatis sicut
sanitate exite nō tollit potentia ad
egritudinē. z egritudine aliq; exite
nō tollit potētia ad sanitatē. In re
latiuis autē neutro mō inuenit̄ p̄ue
nientia vel q̄ntū ad mediū p̄mū vel
scdm. nō em̄ p̄ueniūt in subiecto me
dio. Idē em̄ nō est p̄r z filius. sed q̄
pat̄ refert ad filiū: iterū nō p̄stituūt
mediū sui ḡnis: cū ex patre z filio v̄l
pat̄nitate z filiatōe nulla media re
latio vel relatiū mediū possit p̄sti
tūi. Et itez in relatiuis nō est maḡ
vel min⁹. h̄nt tñ quendā sp̄cālē mo
dū p̄ueniēdi. qz vnū eoz s̄m id qd̄ ē
depēdet ad altez. Relatiua em̄ mu
tuo se includūt z ponūt z perimūt.
vt p̄tz in p̄dicamētis. In p̄radictio
rijs s̄o nihil hoz inuenit̄. nō em̄ ha
bēt mediū sui ḡnis cum alterū exte
mū sit non ens simplr z extra oē ge
nus. nec s̄l̄r p̄nt in subiecto medio
p̄uenire. cū nō ens subiectū h̄re non
possit. nec nō p̄ueniūt s̄m depēdē /
tiā suozū intellectū sicut relatiua.
Posito em̄ ente nō ponit̄ nō ens. si
cut posito p̄re ponit̄ filius. Et iō p̄z
quō se h̄nt ad inuicē iste q̄tuoꝝ op /
positōes: z in q̄bus ē maior oppō. qz
p̄dictio tenet sup̄mū gradū oppōis
cū simplr z p̄ se nō habeat mediūz
et iō p̄radictoria maxie opponunt̄
et mīme p̄ueniūt. Priuatiue s̄o op

posita tenet scdm locū. cū nō habe
ant mediūz sui ḡnis sicut h̄nt h̄ia
mediata. nec h̄nt depēdētia ad inui
cē sicut relatiua. z in his p̄ueniūt cū
p̄radictorie oppositis. h̄nt tñ subie
ctū cōe: z in hoc deficiūt ab eis. post
p̄uatiue opposita s̄t p̄rarie oppo
sita. z vltimo relatiua. De sin
gulis sp̄ebus oppōnum distinctim
modo d̄m est de singulis sp̄
bus distinctim. z p̄mo de q̄li /
bz in sp̄cālī. sc̄do p̄cludēda est cuius
libz p̄dit̄ in se z ad alias in sp̄cālī
Quantū ad p̄mū p̄mo dicendū est
de p̄radictōe. sc̄do de p̄uatione. ter
tio de p̄rarietate. quarto z vltimo
de relatiua oppositiōe.

Quid est cōtradictio: z q̄t
requirunt̄ ad veram contradi
ctionem. Caplm. CCCXVII

Quantū ad p̄mū sciendū est
qd̄ est p̄radictio. de qua in
p̄te p̄tz ex dictis p̄ diffinitio
nē posita in p̄mo posterioꝝ. s̄. q̄ cō /
tradictio est oppō cui⁹ s̄m se nō est
dare mediū. Ad hoc autē q̄ aliq; op
positio habeat rōnem vere p̄radi
ctionis requirunt̄ quicq; p̄ditōes. que
p̄nt colligi ex p̄mo elenchoꝝ: q̄ tan
gunt̄ in quadā sua diffinitōe q̄ talis
est. Cōtradictio ē vni⁹ z eiusdē s̄m
idē z ad idēz s̄l̄r z in eodē tpe. Qd̄
sic h̄z intelligi. q̄ p̄radictio est vni
us z eiusdē. non solū q̄ accipiat̄ idē
s̄m nomē tñ. vel s̄m rem tñ. s̄ eius
dē s̄m rem z no men. vñ hic est p̄ra
dictio. latrabile currit: latrabile nō
currit. qz ibi ē affirmatio z negatio
eiusdē s̄m rem z nomē. Sed hic nō
est p̄radictio. canis currit canis nō
currit. qz non est eiusdē s̄m rem. q̄
fidus nō currit q̄nis latrabile cur
rat. z hec est p̄ma p̄ditio p̄radictio
nis. Secūda est q̄ sit oppositio vni
us z eiusdē s̄m idem. vñ hic est p̄ra

De oppoe pcraria et priuatiua

dictio. istud est duplū isti fm longi tudine. istud nō est duplū isti fm lō gitudine. **S**3 non h. istud est duplū isti fm longitudine: z nō est duplū fm latitudine. qz hic est affirmatio et negatio vnius z eiusdē. s. dupli. s3 nō fm idē. qz affirmat duplū fm lō gitudines z negat fm latitudinem. **T**ertia pcratio est. qz sit nō solū vni us z eiusdē z fm idē. sed etiā ad idē respectu eiusdē. vñ hic ē pcratio. duo sunt duplū ad vñū: duo nō sunt duplū ad vñū. sed hic nō. duo s3 du plū ad vñū: duo nō sunt duplū ad tria. q̄uis em idē scz duplū affir me tur z neget de vno z eodē scz de du alitate. tñ non respēcū eiusdē sed di uersoz. s. vnitatis z trinitatis. **Q**uar ta pcratio est s3 qz scz affirmet idēz de eodē s3. vñ hic est pcratio. ce lū mouet circulariter z non mouet circulariter. s3 non h. celū mouet cir cularitē z nō mouet deorsum. **Q**ui ta pcratio est. qz sit in eodē tpe. vñ de hic est pcratio. domus est clausa in tertia: dom⁹ non est clausa in ter tia. sed h non. dom⁹ est clausa in ter tia: dom⁹ non est clausa in nona. qz deficit pcratio in eodē tpe. **U**n vbi cumqz ex defectu istaz pcratiōnū cō cluderet aliqua cōditio simpliciter esset falsa. vt patz quatuor vltimis modis fm q̄s attendunt modi fal lacie: que vocat ignorantia elenchī.

De oppositione priuatiua

Cap. CCCXVIII.

Secundo dicendū est de oppo sione priuatiua q̄ tenet scdm lō cū post pcratiōem. Sicut em pcratio h3 alterz terminū op positū pure ens: z alterum pure nō ens (vñ sunt sicut affirmatio z nega tio) ita pcratio z habitus q̄ opponū tur se hñt. nisi qz termin⁹ opposit⁹ habitū (q̄ se h3 p modū affirmatio

nis est termin⁹ p modū negatiōis) nō absolute sint in pcratiōis. s3 est negatio in subiecto z infra genus et iō termin⁹ oppositus (vt cecitas) nō ē absolute nō ens. s3 nō ens i ra li subiecto. **T**ertio p3 qz pcratio ē ne gatio absoluta. pcratio ē negatio de terminate forme in determinato sub iecto. **C**irca igit pcratiōem q̄tuoz st3 faciēda. **P**rimū est oñdere qd est oppo priuatiua diffinitive. **S**ecdo q̄ sunt modi pcratiōnū. **T**ertio quot s3 q̄ ad pcratiōem pprie dicā. **Q**uarto quō ē maior oppositio cō tradictoria q̄ priuatiua.

Quid ē oppositio priuatiua

Cap. CCCXIX.

Quantū ad primū. s. qd est p ratiua oppositio p3 p diffi nitōem priuatiue oppositioz talis est. **P**riuatiue opposita s3 q̄ sunt nata fieri circa idē subiectū or dine irregressib ilī p naturā. sicut vñ sio z cecitas circa oculū. z nō est re gressus p naturā a cecitate ad visio nē. qd ē ad dñam agētis supnatu ralis. **E**t qz p3 qz priuatiua oppositio est oppositio affirmatiōis z negatiō nis eiusdē rei dō ite in eē circa sub iectū determinatū suppositū apponit.

Quot modis dicat priuatiua

Caplm. CCCXX.

Quantū ad scdm spēaliter videndū est q̄t modis ē p ratiua. **E**t dicendū qz tribus vt p3 q̄nto metaph. **A**liqd em ē p ratiua habitu aliq̄ fm qd est ipm na tū hñt fm gen⁹ remotū. z hoc mō ēz planta priuata visu. qz suū genus re motū scz viuū ē natū habere visum. **S**ecdo q̄n priuatiua habitu quē est ap tū natū hñt fm genus primūz. et sic talpa priuatiua visu q̄ est aptus natus inesse aī ali qd est gen⁹ primū talpe. **T**ertia q̄n priuatiua habitu quē natū ē

¶ ij

Tractatus Secundus

habere fm suā spēm. sicut si hō pua
ref manu. z hec est ppria acceptio p
uatis. alie dū sunt valde large zē

¶ Quot requirunt ad puatōez
pprie dictā **Cap. CCCXXI.**

Quantū ad tertiu. scz q̄ req̄
runt ad rōem puatōis pprie
dictā. Et dicendū q̄ quicq̄
Primū est q̄ sit natus h̄ie illud fm
suā spēm. z iō pprie hō nō d̄ puatus
alis. q̄ fm hoc nō p̄petit sibi habere
alas. Secōdo requir̄ determinata cō
cūstātia ep̄is. z iō catulus nō videt
an̄ nonū dic̄ nō d̄ puatus visu pprie
Tertio d̄ esse debita circūstātia lo
ci. vñ cauerne terre nō dicunt puare
luce diei q̄n̄ ibi nō est. Quarto def
minatio p̄tis. vñ hō nō d̄ visu pu
tus vel cecus q̄ nō h̄z oculos in pe
dibz. Quinto debet respect⁹ vel mo
tus. vñ homo nō d̄ puatus cursu si
nō mouet in cursu ita velociter si
cut sagitta vel ventus.

¶ Quo est maior oppō d̄dicto
ria q̄ puatiua **CCCXXII.**

Quantū ad quartū: quō vi
deliez z vñ sit q̄ maior ē op
positio d̄dictoria q̄ oppō p̄
uatiua. hoc em̄ nō videt veruz. Op
positio em̄ nō est nisi elōgatio pote
tie ab actu sicut calor ex̄ns in aq̄ elō
gat z facit distare potētā aque a fri
giditate. sed vt videt q̄ magis elō
gat z facit potētā distare ab actu
puatio q̄ d̄dictio. q̄d patz. q̄ tantū
elōgat potētā ab actu puatio q̄ nō
p̄t esse regressus p̄ naturā. Sed d̄di
ctio nō tollit totalr potētiam. imo
retā naturalr d̄ nō ente facit ens. nō
aut̄ de ceco vidēs. igit̄ maior est op
positio puatiua q̄ d̄dictoria. Dicē
dū est q̄ duplr̄ elōgat aliqd potētā
ab actu. Vno mō ip̄am potētā re
mouēdo ita q̄ n̄ibile eius relinquat
et isto mō elongat potētā ab actu

in oppōe d̄dictoria. q̄ in nō ente sim
plr̄ nihil est de potētā ad esse. Alio
mō ponēdo obstaculū vt nō reduca
tur potētā ad actū. q̄d p̄tingit du
plr̄. Vno° ad tps z mobilr. sicut ca
lor positus facit distare ad tps sub
iectū suū. s. aquā cū est calida a frigi
ditate z mobilr. Alio° p̄petue z im
mobilis. z sic puatio remouet potē
tā sui subiecti ad habitū. nō q̄ potē
tā sua destruat oino. s. q̄ ponit ob
staculū indelibile. Et q̄n̄ d̄ q̄ puā
tio auferat potētā ad actū. z ideo
cū potētā ad subiectū d̄dictio to
talr tollat: maior est oppō d̄dictoria
q̄ puatiua. Vñ eēt mai⁹ miraculū
q̄ridie aīas creare q̄ cecū illuminare
illō tñ min⁹ miramur q̄ frequēti⁹. z
istud q̄ rari⁹ mirabili⁹ reputam⁹

¶ De oppositione contrarieta
tis **Capit. CCCXXIII.**

Anc dicendū est de tertia
spē oppōis. scz de d̄rietate.
vbi d̄nq̄z d̄siderāda s̄t. Pri
mo q̄d est d̄rietetas. Secōdo q̄ req̄
runt ad d̄rietatē verā. Tertio q̄bus
mōis dicant̄ large aliq̄ d̄ria. Quar
to d̄ diuersa d̄ditōe z natura diuer
soz d̄rioz. Quinto quō radix oppō
is in d̄riis est a d̄dictōe z puatiōe.

¶ Quid est contrarietas.
Quantū ad primū dicendū est
q̄d est d̄rietetas. Hoc aut̄ p̄z
p̄ diffinitōem d̄rioz eōem. s. Co
traria s̄t que in eodē ḡne posita s̄t
et maxime a seinuicē distant: z in eo
dē susceptibili vicissim insunt. nisi
alterz eoz insit a natura. Dicū aut̄
in eodē ḡne posita. q̄ vtrūq̄ est vna
spēs alicui⁹ ḡnis in q̄ differit a d̄di
ctōe cuius vnū oppositiuoz est non
ens absolute. z a puatiōe cui⁹ vnūz
oppositiuoz est nō ens in tali subie
cto. Vñ extrema in illis oppōibz
nō sunt eiusdē ḡnis. nec q̄dlibz exte

De oppositiōe contraria

mū est res posita imo nō ens. sed in
 prarijs ē vtrūq; qz ambo extrema
 sunt posita z ābo sunt spēs eiusdem
 gnis: sicut albedo z nigredo sub co
 lore. Dicunt aut maxime a se invicē
 distare. qz in hīs mediat; maxime
 distātia sunt solū hīa. sicut albedo
 et nigredo sunt hīa qz maxime di
 stāt. z nō albedo z rubedo. qz rube
 do est medius color. Et in eodē su
 sceptibili vicissim insunt. hoc est qn
 tū est de natura hīoz sicut albedo
 et nigredo in pariete. nisi alterū eo
 rū insit a natura. sicut cum causat a
 pncipijs nature. vt albedo in cigno
 et nigredo in coruo. Ex quo p̄z qd
 est hīetas. qz oppositiō duoz extre
 moz q̄ sunt maxie distātia sub eo
 de gñe z p̄nt eidē subiecto vicissim
 inesse vbi alterz a natura nō inest

**Quot requirunt ad verā cō/
 trarietate** **Ca. CCCXXIII.**

Quantū ad scdm. scz q̄t req̄
 runt ad verā contrarietate p
 prie dictā. Dicendū q̄ duo.
 scz pueniētia z distātia. Cōuenien
 tia q̄dem quantū ad tria. vt patz. v.
 metaph. **O**portz em̄ q̄ pueniant in
 tribz. s. in eodē subiecto. in eodē gñe
 et in eadē p̄tate. Ea em̄ q̄ plurimuz
 dñt eiusdē gnis sunt. vt albedo z ni
 gredo sub colore. Illa etiā q̄ pluri
 mū differūt i eodē susceptibili sunt
 hīa. vt sanū z egrū in aiāl. Itē que
 plurimū dñt sub eadē p̄tate sunt hī
 a. vt agrū z incōgrū sub grāma
 tica. **D**istātia āt req̄rit̄ int̄ extrema
 oppōnis. qz oppō oīno facit distare.
 nō āt q̄cumq; req̄rit̄ sed maxia. **U**n
 distātia q̄ est inter albedinē z rube
 dinē nō facit p̄rie hīetate. qz nō est
 maxima. **E**st em̄ ista maior q̄ est in
 ter albedinē z nigredinē. z iō illa p
 prie facit hīetate. Cōueniētia ē igi
 tur resp̄cū tertij. s. distātia ē resp̄cū

sui. s. respectu terminozū oppositorū
**Quot mōis dicunt aliq̄ cō
 traria large.** **Cap. CCCXXV**

Quantū ad tertiu. s. quō aliq̄
 possint dici hīa: nō tū p̄rie.
 ponit **A**resto. v. metaph. du
 os modos in gñe. **Q**uoz p̄mus est
 qn̄ aliq̄ sunt diuersi gnis z nō p̄nt ei
 dem inesse. sicut posset large dici q̄
 motus rect⁹ z mot⁹ circularis sunt
 hīa: loq̄ndo de motu circulari na
 turati. **S**ecdo est qn̄ aliq̄ hñt habitū
 inē ad ea q̄ p̄rie z p̄ncipaliter sunt
 hīa. **E**t hoc p̄t fieri multiplicr. **P**ri
 mo em̄ aliq̄ dicitur hīa qz hñt illa
 q̄ sunt hīa. z sic ignis z aq̄ dicitur
 hīa: qz hñt caliditate z frigiditate.
Secdo qz sunt susceptiua hīoz in
 potētia. z sic dicunt contraria sanati
 uū z egoratiuū. **T**ertio qz s̄t in po
 tētia ipsoz hīoz actiua v̄ passiua
 et sic quantū ad potētia actiua ca
 lefactū z frigidū sunt hīa q̄ntū ad
 passiuā calefactibile z infrigidabile s̄t
 hīa. **Q**uarto qz sunt hīoz agētia
 vel patiētia in actu. sicut calefactēs
 et infrigidās q̄ntū ad agētia. calefa
 ctū z infrigidatū q̄ntū ad patiētia.
 vt sup̄. **Q**uinto qz s̄t abiectōs vel
 expulsioēs vel acceptōēs hīoz

**Quot sunt modi hīoz p̄
 prie acceptoz** **CCCXXVI.**

Quantū ad quartū. scz quot
 sunt modi contrarioz p̄rie ac
 ceptoz. **D**icendū est q̄ duo.
Quedā em̄ sunt hīa imediata. z dī
 cunt̄ immediata. qz nō hñt mediu
 sui gnis inter se. **E**t sic sunt hīa fin
 phm in aiāl sanitas z egritudo. licz
 medici mediu ponāt̄ inter hec duo
Alia sunt mediata. q̄ scz hñt mediu
 sui gnis. vt albedo z nigredo viridi
 tate z rubedinē z h̄mōi. **A**lius mo
 dus hīoz est. qz quedā sunt hīa q̄
 rū oppositū nō ē natū eē in subiecto

Tractatus Secundus

sicut nigredo in coruo et albedo in cigno. qz em ista insunt a natura oppositu vo no est natu inesse. Alia at hia sunt q sunt nata inesse successi/ue. z hoc duplr. Vel qz indiffereter ex pte vtriusqz tm. vt albedo z nigredo o pariet. sanitas z egritudo alicui aial. Vel qzuis pnt alteri succedere: no tm postea ecouerso indifferenter. sicut qzuis aial sit susceptiuu sanitatis pmo. z post egritudis scdo. tamē sunt alique egritudines a quibus no est regressus in sanitate. vt a pysi pfecta vel lepra.

¶ Tū sumit radix oppōnis in pparijs Cap. CCCXXVII

Quantū ad qntū. s. vñ hz ra/ dicē oppō pparia. Dicendū est qz a pparia et puatiua oppositōe. Pparia qdē. nā vñ hz oppō est negatio alteri. Vñ albedo negat nigredinez in subiecto. vñ albus no est niger. S3 in hoc est dñ/ rta. qz negatio pparia est extra genus. z iste termin⁹ nihil: nihil dicit sed negatio pparia est infra gen⁹ et ipse termin⁹ dicit aliqd positiuu. Vñ qñ dicit. fortes est albus: dñ qz est no niger. hec autē negatio q puenit ex albedine est aliqd positiuu et ei⁹ qd est infra gen⁹. scz p albedine. vt si dicat. fortes est albus. fortes no est albus. ex eo qz est niger no est pparia absolute. sed est pparia pparia q est pparia. qz hz terminū positiuu eiusdē generis cū opposito quem negat: qz nigredine q negat albedinez. Dicat autē tertio nihilominus pparia puatiua oppositio et pparia. qz em vñ hz sp est nobilius al/ tero: illud qd est nobilius hz rōem habit⁹. z ignobil⁹ hz rōem puatio nis. z isto mō sanitas dñ habitus. z egritudo puatio. z idē est de albedi/ ne z nigredine. Et silt hz veritatem

in oibz hz. maxie tm in illis in qbz no est regressus. sicut in egritudine/ bus no curabilibz. Et hoc hnt rō nē puatiois z habit⁹. s3 qz in aliq dē ficit a vera puatioe. id dñ puatio pparia. Deficit autē in hoc. qz qzuis in puatiua oppōne supponat subie/ ctū. tm no hnt mediū sui gñis puati/ ue opposita: qd tm hnt mediata hia. Scdo qz qzuis vñz extremū sit in genere in oppōne puatiua scz habi/ tus. tm altez extremū scz puatio no est in gñe. cuius tm oppositū est in oibz hz. Tertio qz qzuis vñz ter/ minus pparia oppōnis sit positiu⁹ scz habitus. tm altez extremū nihil ponit. s3 est negatio in subiecto termi/ minato. sed qlibet hz rōz est termi/ nus positiu⁹. z lz sit negatio sui op/ positū. tm sp ponit naturā aliquā in subiecto. Rōne igit puenit dñ dñ pparia. qz puatio z habitus faciūt p/ mā pparietatē. z in li. de sensu dñ qz puatio albedinis est nigredo. Sed qz in illis tribz dñ dñ oppōitio cō/ trarietatis esse puatiua ppariaue sic z pparia. qz aliqd dñ vtraz hz

¶ De oppositōe relatiua qd est. Cap. CCCXXVIII.

Nunc restat dicendū de op/ positōe relatiua qd est. Est autē oppositio relatiua oppō/ duoz relatiuoz. cui⁹ natura tal est qz inter oēs oppōnes minimū hz de oppōne. Hoc autē non puenit sibi p eo qz habeat mediū sui gñis vel sub/ iecti: que in alijs minuit rōem oppō/ nis. sed qz no sp requit extrema rea/ lit diuersa. vt p3 in relatōe rōis ma/ xime idēitatis q dñ. idē eidē idē. in oibus alijs oppōitibz nūqz extrema sunt idē. sicut p3 de pparia. hz rōis et puatiue oppositis. In alijs at re/ latiuis q no hnt idēitatem extremoz sicut p3 cē in relatōe reali est ad huc

De conditōibus oppositionū

min⁹ de oppōe q̄s in aliq̄ aliaz oppō
nū. qz vnū extremū in alijs nūq̄s po
nit aliud. nec includit se in uicē. nec
vnū expellit reliquū. z vno exite im
possibile ē reliquū in eē. Et h̄ p̄z in
illis p̄tissime q̄z extrema ī vno sub
iecto p̄ueniūt. vt in h̄ijs et p̄uatiue
oppositis: in q̄bus vnus ḡnatio est
alteri⁹ corruptio. Sed in oppōe re
latiua vnū extremū reliquū icludit
vn̄ posita se ponūt z p̄mpra se peri
mūt. Quid aut̄ sit oppositio relati
ua potest patere ex diffinitōe relati
uoz superius posita.

Conclusiones ponentes bre
uiter oēs p̄ditiones cuiuslibet
oppositiois **CCCCXIX.**

Modo breuiter p̄cludo p̄di
tiones z p̄prietates cuiuslibet
ipsaz oppōnum in se. z p̄ q̄s
vna ab altera differt vel p̄uenit cu
za. Et p̄mo p̄dictōis que est ma
ior. Secūdo p̄uatiue. Tertio p̄tra
rie. Quarto relatiue.

Conditōes oppōnis p̄dictorie.

Cantū ad p̄mū sciendū est. qz
p̄dictoria oppō h̄z septē p̄ditio
nes sine q̄b̄ nō eēt p̄a p̄dictio. Pri
ma est qz extrema p̄dictōis careant
oī medio: tā medio eiusdē ḡnis q̄s
subiecti susceptiui. sicut p̄z de ente z
de nō ente: esse vel nō eē. Secūda est qz
vtrūq̄ extremoz sit extra gen⁹. sicut
p̄z de ente qd̄ est extra z sup̄ oē gen⁹
q̄ntū ad affirmatōem. z nō ente q̄n
tū ad negatōem. Tertia ē. qz nō p̄t
esse in ḡie. Quarta qz vn⁹ termin⁹
extremoz dicat aliqd̄ positiuū sicut
qz h̄z modū affirmatōis. aliud nihil
dicat positiuū s̄z negatiuū. Quinta
qz illa negatio nō sit alicui⁹ detmi
nate rei vl̄ circa determinatū subie
ctū. s̄z sit absoluta negatio ita qz ter
min⁹ ille absolute sit nō ens. Sexta
est ex istis sequens. qz nūq̄s extrema

p̄t esse idē vel sil. Et q̄bus oīb̄ cō
cludunt ille q̄nq̄s p̄ditōes aū p̄sire
in diffinitōe p̄dictōis. Vn̄ est alia
p̄dictio respectu ipsius affirmatōis
et negatōis. qz sit vnus z eiusdē fm̄
idē respectu eiusdē subiecti z in eo
dē tpe. sicut dictū est p̄us sufficiēter

Conditōes p̄uatiue oppo
sitōis. z quō p̄uenit z differt a
contradictōe. **CCCCXX.**

Oppositio aut̄ p̄uatiua p̄ue
nit cū p̄dictione in tribz p̄di
tōibus. z differt ab eadē in
duabz. z sic h̄z q̄nq̄s p̄ditōes. Pri
ma est. qz caret oī medio sui ḡnis
Secūda ē qz alterz extremoz dicit ali
qd̄ positiuū z alterz nō. Tertia est
qz nunq̄s extrema s̄z idē nec sil. In
his tribz p̄uenit cū p̄dictōe. Quar
ta p̄prietates est qz h̄z mediū subiectū
susceptiuū. vt visus z cōitas oculū
Quinta qz vtrūq̄s extremoz ē in ge
nere. nā habit⁹ est in ḡie directe. p̄t
uatio aut̄ indirecte. z nō dicit nega
tōem absolute. sed negatōem deter
minate forme z in determinato sub
iecto. z in his duabus deficit z dif
fert a contradictōe

Conditōes cōtrarie oppō
nis. z d̄ntia z cōuenientia cū
predictis duabz **CCCCXXI.**

Oppositio aut̄ p̄uatiua aliq̄s
h̄z p̄prietates cū q̄b̄ cōuenit
cū p̄dictōe z p̄uatiua op
positōe. z aliquas in q̄ differt. Pri
ma eius p̄prietates est. qz opposita cō
trarie nūq̄s sunt idē nec sil. z in hoc
p̄uenit cū vtrūq̄s predictaz opposi
tōnū. Secūda est qz h̄z mediū suscep
tiuū vtrūq̄s extremi quātū ad illa
tria quoz nō inest alterū a natura.
Tertia qz vtrūq̄s extremoz ē infra
gen⁹ z infra idē gen⁹. q̄uis vnū ha
beat p̄uatiōis rōnem: z alterz rōem
habitus ad inuicē cōparata. z in

Tractatus Secundus

his duabz uenit cū priuatiua z differt a contradictoria. Quarta q̄ sp̄ vnū d̄noy habeat rōem habitus. s. nobilius. altez p̄uatiōis scz ignobilius. z in hoc uenit p̄rie cū priuatiua. Quinta est. q̄ vtrūq̄ extremorū dicat aliquā naturā positiuā. q̄ uis vnū habeat rōem p̄uatiōis. z altez rōnem habet ad inuicē p̄parata. vt albedo z nigredo. Sexta est q̄ h̄nt mediū eiusdē gn̄is q̄ntū ad contraria mediata. Septia q̄ eidē subiecto vicissim inesse p̄nt q̄ntū ad illa tria in q̄bus non est regressus. vno in alterū. vel q̄bus altez a natura nō uest. Et in his tribz vltimis deficit z differt ab oppōe d̄dictoria et p̄uatiua. Aliq̄ aut̄ istaz p̄rietatū sic ueniūt p̄rarijs q̄ oibus insunt q̄ntuor. p̄ma scz z tertia q̄nta z q̄nta tā mediatis q̄ immediatis ueniūt. et tā illis cōcessiue insunt q̄ illis q̄ successiue inē nō p̄nt. Scda at̄ cōditio simplr loquēdo sexta z septia nō oibus p̄rarijs ueniūt. sed scda uenit illis p̄rarijs q̄z altez nō inest a natura. z nō illis q̄z altez a natura inest. sexta p̄rarijs mediatis z nō immediatis. septima p̄rarijs in q̄bus ab vno ad altez est regressus et nō illis in q̄bus nō est regressus.

Qonditiōes oppositiōis relativiue. z quō conueniūt differt ab alijs. **Cap. CCCXXII.**

Oppositiō aut̄ relatiua hz q̄ntuor d̄ditōes. Prima est q̄ nō hz mediū sui gn̄is. z in h̄ uenit cū contradictoria z p̄uatiua. z cū p̄rarijs immediatis. z differt a p̄rarijs mediatis. Scda est. q̄ non hz mediū subiecti in q̄ p̄rie cōuenit cū d̄dictōe z differt a p̄rijs z p̄uatiue oppositis. Tertia est q̄ in relatione reali extrema nō s̄t idē. z in h̄ cōuenit cū alijs tribz. s. in relatōe rōis

p̄nt eē idē sicut in relatōe idēritatis in q̄ differt ab alijs. Quarta est. q̄ vnū oppositorū ponit reliquū vt destruit. q̄ posita se ponit. z p̄mpra se perimūt. in q̄ differt ab alijs tribz. Hec igit̄ de oppositiōibz dicta sufficiāt. **De d̄ctōibz scantibus vel p̄notantibus habitudinē alicui⁹ ordinis.**

Hec tertio dicendū est de noibz vel d̄ctōibz significantibus vel p̄notantibus habitudinē alicui⁹ ordinis. Circa qd̄ occurrūt hec p̄ ordinē discutiēda. s. de p̄ori z posteriori cū suo opposito qd̄ est siml. de p̄ncipio de caus. de elemēto. de necario. de p̄positōibz de. ex. in. de motu. de toto. de magis z minus. Circa aut̄ p̄us z posteri⁹ vidēda sunt tria. P̄mo q̄t modis d̄z p̄us z posteri⁹ fm̄ dicta p̄bi. Scdo quō d̄z p̄ius z posteri⁹ iuxta assignatōem Augustini. Tertio declaratio cuiusdā dubij

De p̄iori et posteriori.
Cap. CCCXXIII.

Primo igit̄ dicendū est de p̄ori z posteriori. Circa qd̄ sciendū vt p̄z. v. metaph. p̄us z posteri⁹ dicunt̄ resp̄cū alicui⁹ p̄ncipiū. z illud d̄z p̄us qd̄ est illi p̄ncipio p̄p̄inquus. posteri⁹ p̄o qd̄ est ab eo remoti⁹. Hoc aut̄ p̄ncipiū p̄t suū tripl̄. vel in q̄ntitate. vt in q̄ntitōe. vel in eē. Et iō oēs modi fm̄ p̄us z posteri⁹ reducūt ad aliquē istorū triū modorū. q̄ aliqd̄ est p̄us altero fm̄ q̄ntitate vel in cognoscendo vel in eēdo. Et aut̄ sup̄ patuit q̄ntitas est duplex. vna p̄tinua. alia d̄sc̄reta. Scdm̄ quāritatē p̄tinuā d̄icit̄ aliqd̄ p̄us altero tripl̄. Primo fm̄ ordinez in loco. vt si determinet̄ aliqs locus: qd̄ est eē p̄p̄inquus est p̄us fm̄ locū. z qd̄ remotus est posteriori⁹. z hoc mō ignis est p̄us aere resp̄cū celi. z aer q̄ terra. Si at̄ eē

De priori et posteriori.

uerso accipimus principium ad inferiorem
reputa terra. sic e converso aqua est posterior
aere. et aer igne. Secundo modo dicuntur
aliqua priora secundum tempus. et hoc dupliciter. Uno
enim modo dicuntur priora respectu preteriti
quod sunt remota a presenti nunc. Et isto
modo posterior fuit christi natiuitas quam eius pas-
sio. quod eius natiuitas est magis remo-
ta a presenti nunc. Alio modo dicuntur aliqua po-
riora respectu futuri temporis. et sic dicuntur po-
riora quod sunt propinquiora presenti nunc. et sic flo-
ritio arboris est posterior quam fructus futu-
rus et illa floritio. Tertio dicitur
aliqua priora secundum ordinem in modo. et hoc
dupliciter. Uno modo in naturalibus. et sic
illud quod primo moueri est propinquius est
prius. sicut puer est prius viro. prius enim
est puer aliquis quam vir. et in puericia est
propinquior primo generati. Secundo modo
in voluntariis. et hoc modo dicitur po-
riora illi quod sunt in potestatis constituti-
one. Et hoc modo vocatur prioritas dignita-
tis. Et isto modo se habet princeps in ciui-
tate. rex in regno: quorum est imperare et
mouere. subditorum autem et posteriorum
est exequi. Rex igitur in regno vel prin-
ceps in ciuitate sunt primus mouens. et
quato eis aliqua sunt propinquiora tanto
dicuntur priora. Secundum autem quantitate
discretam dicuntur aliqua priora. sicut quod
tuorum sedentes post regem. quod est ei vicini-
oribus prior. et in manu digitis discre-
tis index respectu pollicis est prior
medio. et sic de alijs. Prius autem cog-
nitio esse aliquid altero contingit tri-
plicitate in cognitioe intellectiua quam in
cognitioe sensitiua. sed modo opposito
quod illud quod est prius in cognitioe intel-
lectiua: est posterior in cognitioe sensi-
tiua. Uno igitur modo prius est aliquid al-
tero cognitioe intellectiua. sicut vltima
sunt priora particularibus. sed in sensitiua
est e converso. Cum enim ratio sit vltimum non
cognoscit forte nisi cognoscendo ho-
minem. sed cum sensus sit particularium non
cognoscit hominem nisi cognoscendo so-

rum. Secundo modo est aliquid prius (intelle-
ctiua cognitione: eo modo quod simpliciter
prius cognoscuntur oppositis. sicut prius
cognoscitur albedo et hoc quam homo albus
sed in sensitiua e converso. quod primo con-
posita offerunt sensui quam simpliciter.
Tertio dicuntur aliqua priora cognitioe
intellectiua eo modo quo passiones mi-
nus oppositorum sunt priora. et sic cum re-
ctitudo sit passio lineae. leuitas super-
ficiet. posterior autem sit linea et simplicior
superficie. rectitudo erit posterior cognitio
neque leuitate. in sensu autem est e conuer-
so. passiones enim magis oppositorum po-
riora sunt. Prius autem in essendo dicitur tri-
plicitate. Primo ratione cogitatis. et sic dicitur
priora que presentia esse sine alijs: sed alia
non sine ipsis. et isto modo animal est prius
hominem. Et hoc est prius a quo non conuer-
titur essendi presentia. ut dicitur in predicamen-
tis. non enim sequitur si animal est homo est. sed
homo e converso. si homo est animal est. vnde animal
est prius hominem. Secundo modo est secundum ar-
tributorem et analogiam. Cum enim ens
dicatur de suba et accidente. et prius de
suba: dicitur subam prius accidente.
Tertius modo est secundum diuisionem en-
tis in actum et potentiam. Si enim acci-
piamus secundum potentiam: sic materia est pri-
us forma. et dimidium rei re. et pars to-
to. Sed si accipiamus secundum actum e con-
uerso est. quod forma prius est materia.
et totum dimidio et parte. partes enim non in-
cipiunt esse actu nisi per resolutionem to-
tius. Aristoteles autem in libro predicamentorum
ponit alium modum prioris. ut quod sunt
duo inuertibilia et vnum est causa alteri.
ut sit illud quod est causa alteri est prius
secundum naturam. sicut veritas rei est cau-
sa veritatis orationis. ab eo enim quod
res est vel non est oratio dicitur vera vel fal-
sa. Et tamen iste veritates inuertuntur. scilicet ve-
ritas rei est veritas orationis facte de re. scilicet
veritas rei est posterior secundum naturam veritate
orationis. Et ita patet modus prioris. et per
prius posterioris omnes que ponit philosophus

Tractatus Secundus

li. p. d. cam. etoz. z in. v. metaph.

Assignatio poris z posteri
oris fm Augusti. xij. p. sessionū
cap. l. xvij. **CCCCXXIII**

Secundo sciendū q. btūs Au
gustinus. xij. p. sessionū. c. xvij.
videt aliter modos assigna
re poris dices. q. p. us d. aliqd. alte
ro q. tuoz. mōis. **P**rimo eternitate.
z sic deus est por. oi. creatura **S**ecūdo
tpe. z sic flos por. est fructus. **T**ertio
electioe. z sic fructus est prior. floze.
Quarto origine. z sic ē. p. ior. **M**us
cantu. z materia p. ma. rebz. ex mate
ria z forma p. positis. **Q**ui mōi. q.
uis p. mus z tertio. videant. differre
ab oi. mō. posito ab **A**resto. tñ. nō. est
ita. qz. ad. aliqū. istoz. reducibiles
sunt. de. q. multū. curandū. nō. est.

Quō. v. l. a. sunt. p. ora. cog
nōe. p. icularibz. **CCCCXXV.**

Tertio. hic. notādū. est. q. pos
set. videri. male. dictū. qd. di
ctū. est. de. p. ioritate. in. p. gnī
tōe. scz. q. in. sensitiua. cognitōe. est. p.
oz. cognitio. p. iculariū. q. v. l. um. hu
ius. tñ. oppositū. videt. dici. p. p. hys.
in. p. ior. q. tā. intellectiua. q. sensi
tiua. cognitōe. p. ior. ē. cognitio. v. l. iuz.
cognitōe. singulariū. igit. male. **R**ū
dendū. est. q. **A**resto. de. hac. p. ioritate.
facit. intentōem. in. tribz. locis. quito
metaph. vbi. ponit. qd. dictū. ē. q. vni
uersalia. sunt. p. ora. cognitōe. q. nū. ad
intellectū. posteriora. p. o. in. sensu. **I**tē
in. p. mo. posterior. vbi. dicit. q. p. gnī
tio. singulariū. p. cedit. cognitōem. v. l.
um. sicut. sensitiua. p. gnītio. p. cedit. in
tellectiua. **I**tē. in. p. ior. p. mi. p. hys.
sicoz. vbi. ponit. q. cognitio. v. l. um. ē.
p. oz. cognitōe. p. iculariū. nō. solū. fm
intellectū. sed. etiā. in. sensu. sicut. co
gnitio. p. fusa. ē. p. ior. determinata. **E**t
ponit. exēplū. q. a. remotis. p. us. p. gnō
cū. res. v. l. a. esse. ens. postea. dep. hen

dit. p. p. ioritate. ē. esse. a. i. a. l. postea.
hō. postea. z. v. l. ior. fortis. **E**t. p. uerū.
a. p. ior. oēs. viros. vocāt. patres. s. z.
finaliter. solū. patrē. suū. **A**d. hōz. q.
soluōne. intelligendū. est. q. qñ. loq.
mur. de. cognitōe. taliū. v. l. um. z. sin
gulariū. fm. sensitiua. et. intellectiua.
p. gnītio. p. ssum. loq. tripl. **U**no
mō. p. p. arado. cognitōem. sensitiua.
ad. intellectiua. z. sic. sensitiua. cog
nitio. p. cedit. p. cognitōne. intellecti
uā. z. cū. sensus. nō. sit. d. i. recte. apphē
siuus. nisi. singulariū. qz. nō. p. gnō. scit
nisi. hō. **S**ūc. **I**ntellect. aut. ecōtra.
et. d. i. recte. ē. p. gnō. scitū. v. l. um. vt. p. z.
tū. de. a. i. a. **S**equitur. ex. h. q. cū. cog
nitio. sensitiua. sit. p. oz. intellectiua. q. co
gnitio. p. iculariū. sit. p. oz. cognitōne.
v. l. um. put. he. due. cognitōes. ad. in
uicē. p. p. arāt. z. sic. accipit. p. h. p. o.
sterioz. **U**n. z. ibidē. dicit. p. h. q. de
ficiēte. sensu. necē. est. deficere. sciam.
q. est. fm. illū. sensus. z. iō. etiā. in. sensu.
illo. intelligit. dictū. ibidē. q. v. l. a. s. t.
magis. nota. simplr. et. singularia. q.
ad. nos. **S**ecūdo. mō. p. t. fieri. p. p. aratio.
istaz. p. gnītio. nū. nō. quidē. sensitiue.
ad. intellectiua. s. z. vni. intellectiue.
ad. aliā. intellectiua. fm. q. in. eadē. po
tentia. est. p. ccessus. de. imp. fecta. p. gnī
tōe. ad. p. fectā. **E**t. sic. cū. vbi. q. in. co
gnitōe. sit. p. ccessus. de. imp. fecto. ad. p.
fectū. cognitio. aut. in. v. l. i. z. in. cōi. sit.
imp. fecta. in. p. iculari. aut. et. si. distin
cta. cognitio. sit. p. fecta. z. determina
ta. tā. in. sensitiua. q. in. intellectiua. co
gnitōe. magis. v. l. e. est. p. ius. p. gnītio.
Et. hoc. p. z. in. sensu. z. fm. locū. z. fm.
t. p. s. **S**ecūdo. locū. qz. p. ius. apphē. dē.
m. aliquā. rē. a. remotis. esse. cor. pus.
q. a. i. a. l. z. a. i. a. l. q. hōiem. z. hōiem. q.
s. z. fortē. **I**dē. est. fm. t. p. s. qz. p. uer. a. p. ior.
p. ior. p. ior. distinguit. hōiem. a. nō. hōie.
q. hūc. hōiem. ab. hoc. hōie. vñ. p. uerū.
a. p. ior. vocāt. oēs. viros. patres.
postremo. at. se. determināt. ad. v. nū.

De simul et principio.

q̄d̄q̄. Et eodē mō magis cōe p̄us ē
cognitōe in intellectu sicut in sensu
Et sic loq̄tur **A**resto. p̄o phisic. Et
isto mō dicit̄ ibidē. q̄ magis p̄fusa
magis v̄lia sunt notiora nobis. sed
q̄ ad naturā distincta s̄t̄ notiora. qz
illa q̄ plus h̄nt de entitate plus h̄nt
de p̄gnoscibilitate. talia aut̄ s̄t̄ ma
gis determinata. Cū aut̄ dico q̄ sen
sitiva cognitōe apphendūtur prius
v̄lia q̄ p̄ricularia: sane intelligendū
est q̄ ibi v̄le nō accipit̄ p̄ abstractio
nē. sed ibi sumit̄ p̄ magis cōi. et pro
magis p̄fuso. p̄ticulare aut̄ p̄ magis
determinato. Tercio mō p̄ fieri cō
paratio istaz cognitōnū in eadem
potētia: non s̄m rationem perfecti
et imperfecti. sed s̄m ratōem obiecti
directi et indirecti. Et sic sensus p̄ se et
directe h̄z p̄ obiecto singulare et p̄ti
culare. indirecte aut̄ et multū p̄ accēs
apphēdit̄ v̄le. Inq̄ntū em̄ p̄gnoscit̄
hūc hoīez p̄fēt̄ hoīez q̄ de h̄ hoīe
puta de forte p̄dicat̄. Intellectus aut̄
h̄z p̄ obiecto v̄le p̄ abstractōez direc
te et p̄ se. Indirecte aut̄ et p̄ lineā refle
xā cognoscit̄ p̄ticulare. vt̄ pt̄z. iij. de
aīa. Cū igit̄ q̄libet potentia p̄us fe
rat̄ naturaliter in id q̄d̄ est suū obie
ctū directe. posterius aut̄ in obiectū
indirectū. obiectū aut̄ sensus sit̄ p̄ti
culare directe. indirecte aut̄ v̄le. sed
tur q̄ prius realiter cognoscit̄ a sen
su p̄ticulare: posterius v̄le. In intel
lectu aut̄ eōuerso: p̄us est notū v̄le
q̄ p̄ticulare. Et isto mō dicit̄ est su
pra de p̄ortate p̄gnitōis diuersa in
intellectu et in sensu respectu v̄lis et
p̄ricular. et sic naturaliter q̄ ad nos
et in sensu p̄ora sunt cognitōe singu
laria. v̄lia aut̄ posteriora. In intelle
ctu aut̄ eōuerso. et isto mō loquitur
p̄b̄s. v. metaph. Ex p̄dictis q̄ p̄r pa
tere q̄liter sunt v̄lia p̄ora vel poste
riora cognitōe p̄ricularibz. et p̄ticu
laria vniuersalibus rā in cognitōe

sensitua q̄ intellectuā.

Quot modis dicit̄ simul.

Cap. CCCXXXVI.

Simul aut̄ d̄z p̄ oppositū ad p̄
us et posterius. et iō nō oīz ali
q̄s modos simultatis assig
nare: nisi q̄ q̄t modis dicunt̄ aliq̄ p̄
us et posterius: tot modis p̄ oppositū
aliq̄ dicunt̄ s̄l̄. Ponam̄ t̄n tres mo
dos q̄s ponit̄ **A**restz. in p̄ncis. Quo
rū p̄mus est. q̄ illa dicit̄ esse s̄l̄ q̄rū
ḡntio et p̄seruatio ē in eodē et in eq̄
li tpe. et h̄ mō subiectū et p̄pria passio
s̄t̄ s̄l̄. Secōs mod⁹ est. q̄ illa dicunt̄
ē s̄l̄ quecūq̄ p̄uertūtur s̄m essendē
p̄nam. ita t̄n q̄ vni nō est cā alteri⁹
vt̄ sit. et h̄ mō relatiua s̄t̄ s̄l̄ natura
qz naturali intelligētia intelligūt̄ et
p̄uertūt̄ ad inuicē. et neut⁹ est cā al
teri⁹ vt̄ sit inq̄ntū relatiū. s̄m illd̄
in q̄ fundat̄ respect⁹ vniū possit̄ ēē cā
alteri⁹. vt̄ p̄z de p̄ic q̄ est cā filij. Ter
tio dicit̄ ēē s̄l̄ quecūq̄ sp̄s ex op
posito dicunt̄ sub eodē ḡne: vel etiā
diuidūt̄ aliq̄d gen⁹. et sic due opposi
te d̄nt̄e diuisiue vnius ḡnis et due
sp̄s p̄stitute p̄ eas dicit̄ur s̄l̄ esse.

**De p̄ortatibz habitudinōz
dis v̄l cālitat̄. CCCXXXVII.**

Dicendū nūc restat de noībz
q̄bus importat̄ ordo vel ha
bitudo causalitat̄ que sunt
trīa. scz p̄ncipiū quo importat̄ ordo.
causa. et elemētum q̄bus importat̄
habitudo causalitat̄. Et de istis v̄
dendū est quō se h̄nt ad inuicē. Ad
q̄d̄ dicendū q̄ illa sic differūt. qz oē
elemētū est cā et p̄ncipiū. et oīs cau
sa est p̄ncipiū: sed nō eōuerso. qz nō
oē p̄ncipiū est causa vel elemētū
nec oīs causa est elemētū. Et q̄ p̄z
q̄ p̄ncipiū ē magis cōe q̄ cā. et cā q̄
elemētū. P̄ncipiū igit̄ importat̄
ordinē quēdā. s̄z v̄ltra hoc cā impor
tat̄ influxū ad esse causati q̄d̄ nō est

Tractatus Secundus

de rōne pncipiū. z iō pꝛz qꝫ cōius est nomē pncipiū qꝫ causē. **U**n in diu/nis est pncipiū respēū diuinay pfo/ nꝫ. vt pat est pncipiū filij. z pꝛ z fi/ lius sꝫ pncipiū spūscī. **N**ō aut acci/ pit hīc nomē causē vl' effectꝫ. vñ pat nō est cā filij. nec pat z filius sꝫ cau/ sa spūscī. **U**n pꝫ qꝫ pncipiū est cōi/ us qꝫ causā. z qꝫ cōiora cognitōe pre/ cedūt: pmo de pncipio. scdo de cau/ sa. tertio de elemēto dicendū est.

Quot modis dicit pncipi/ um. z in qbus inuenitur ratio pncipiū **Ca. CCCCXXXVIII**

Quāntū igit ad nomē pnci/ piū (qꝫ impoꝛtat ordinē) scie/ dū qꝫ ordo est nobis mani/ festior in motu locali vbi est pꝛus et/ posterius z fm locū z fm tps magꝫ qꝫ in qꝫ. **A**lia re. eo qꝫ morꝫ iste ē manifestior sensui. fm at qꝫ res sunt nobis magis note fm hoc a nob no/ minant. **E**t iō qꝫ hoc nomē pncipiū ordinē quēdā ipoꝛtat. ordo aut est nob notior in his qꝫ circa motū loca/ lē sunt. z iō hoc nomen pncipiū fm sui rōem positū est ad illud qꝫ est p/ mū in his qꝫ recipiūt motū localem.

Circa aut motū localem occurrūt tria. s. magnitudo sup quā tñsit mo/ tus. scdo ipe morꝫ. tertio tps mēsu/ rans motū. **H**ec aut tria hñt se per ordinē. vt pꝛz. iij. physicoꝫ. **N**ā fm ordinē pꝛis z posterioꝫ in magni/ tudine accipit pꝛus z posterioꝫ in mo/ tu. z fm pꝛus z posterioꝫ in motu est pꝛus z posterioꝫ in tpe. **I**stis supposi/ tis pꝛ patere facit qꝫ modis dꝫ pnci/ piū. qꝫ rō pncipiū pmo z fm pꝛiaz significatōem inuenit in his qꝫ respi/ ciunt motū localem. **S**cdo in alijs ex ordine ibi pꝫsiderato **Q**uāntū ad p/ mū inuenit rō pncipiū triplꝫ. **P**ri/ mo em dꝫ pncipiū de pncipio alicu/ tus magnitudis a qꝫ incipit motus

sic si naura moueat in mari a pro/ ra in puppim: erit pꝫ pncipiū z pup/ pis terminꝫ. **E**t qꝫ ad pꝛus z posteri/ us in magnitudine seqꝫur pꝫitas z posterioꝫitas motus. iō etiā inueni/ tur pncipiū in motu z in tpe. vñ po/ nimus pncipiū magnitudinis vt in/ nauī. z pncipiū morꝫ. sicut si aliqꝫ incipiat currere. z pncipiū tꝫis. s. qꝫ pmo cursus incipit eē. **A**liqꝫ aut est pncipiū morꝫ a pncipio magnitudi/ nis. aliqꝫ non. sed a magis oportu/ no. vt pꝫ. v. metaph. in exēplo posi/ to in d. **D**isciplinis. **N**ō em incipit ali/ qꝫ aliqꝫ addiscere ab eo qꝫ est pnci/ piū simplꝫ z fm naturā. s. ab eo qꝫ est magis oportunū z magis facile ad discendū. vñ etiā in motibꝫ hūa/ nis nō incipit spꝫ motus in pncipio vie. sed aliqꝫ a medio. **E**t eodē eti/ am est qꝫ in illis motibꝫ qꝫ sꝫ supra/ circulares magnitudines nō hñtes pncipiū accipit aliqꝫ pncipiū a qꝫ oportune mouet mobile fm suā na/ turā sicut i motu corpꝫ celestiu pnci/ piū morꝫ ponimꝫ in orbiē. **E**t qꝫ pꝛz quō inuenit pncipiū z rō pnci/ piū dicit z in magnitudine z in motu et in tpe. **E**t ordine aut pꝫsiderato in motu locali inuenit etiā pncipiū no/ mē dictū in fieri z in generatōe rez/ et hoc duplꝫ. **U**no vt dicit pnci/ piū aliqꝫ inexistentis z intrinsecum. **A**lio nō inexistentis z extrinsecū. **P**ri/ mo mō dꝫ pncipiū rei ps illa qꝫ gene/ rat qꝫtū ad naturalia. vel qꝫ pmo fit qꝫtū ad artificialia. z sic in natura/ libꝫ in aialibꝫ pncipiū est cor: qꝫ pꝫ/ mo generat. in artificialibꝫ sicut in nauī carina. in dōmo fundamentꝫ et sic de alijs. z in oibus istis illud pncipiū est inexistens. **A**lio in natura/ libꝫ dꝫ pncipiū rei vñ incipit rei gñā/ tio qꝫtū ad naturalia. vel factio qꝫ/ tū ad artificialia. vel actio qꝫtū ad mobilia. **E**t hoc pꝫ qꝫ in naturalibꝫ

De Causis

quidē respectu generatōis substantia
rū pater z mater dicuntur pncipiū pue/
ri. Et illud vñ incipit alteratio dī pñ
cipiū alterationis. z cōiūctiū p̄mouēs
animos dī pncipiū belli. In moralib/
bus etiā illud dicitur pncipiū ex cuius
voluntate cetera mouent. Et inde di
cti sunt pncipatus in ciuitatib/ vel
in ciuilib/. In artificialib/ etiā illud di
citur pncipiū quod ē pncipiū arti
ficiorū. hoc autē est ars mechanica.
Inter quas etiā q̄dā dicuntur archite/
ctonica. pncipales. z sunt he q̄ has
tēt alijs impare sicut nauis. Cuius li/
gnorū vel dolariū. Alterius autē qz
ad similitudinē ordinis q̄ in motib/
exteriorib/ apparet considerat quidā
ordo in cognitiōe rez. z p̄cipue fm
q̄ intellectus noster fm quandā simi
litudinē motus hz discurrere de p̄m
cipijs ad conclusiones. Ideo alio mō
dicat pncipiū vñ res p̄mo innotescit.
Et sic vñ notē pncipiū p̄hs in libro
posteriorū p̄nēs aliqua pncipia des/
monstrationū. Et qz oīs causa ē p̄nci
piū licz nō eonuertit. vt p̄ius dictū ē
tot modis dī pncipiū quot modis
dī causa de qua immediate sequit. In
uestigandū autē ea q̄ de causa dicēda
sūt quattuor. p̄currūt p̄siderāda. P̄m
mo q̄ sunt genera causarū. Secdo quō
se habēt ad effectū. Tertio quō se ha
bēt ad inuicem. Quarto quot modis
variant ipa causarū genera.

Quot sunt genera causarū

Capitulum CCXXXIX
Quantū ad primū sciēdū qz
quattuor sunt ḡna causarū. s.
Efficiens vt in naturalib/ pas/
ter ē causa filij. z in artificialib/ salter
est causa cultelli. In ciuilib/ p̄siliator
p̄cis. Et itē causa materialis. vt ele/
menta sunt materia mixtorū. z lapi/
des materia domus. Itē causa forma
lis. vt aīa rationalis ē forma corporis

et talis cōpositiō vel figura domus
est forma eius. Et finalis vt lucrū est
finis mercatoriōis. z teatitudo hoīs. z
inhabitatio ē cā finalis ipius domus.
Quantū autē ad q̄dlibet genus causa
rū aliqd notādū est. Et primo de cā
efficiente. Secdo de cā materiali. Ter
tio de causa formali. Quarto de cau
sa finali.

De causa efficiente

Capitulum CCXL
Quantū ad genus cause effici
entis. Sciēdū ē qz quīs oīs
cā efficiēs sit agens naturale
vel a p̄posito. tñ. Auicē. ponit circa
hec q̄tuor modos cause efficiētis. Est
em cā efficiēs. p̄ficiēs. disponēs. cō/
adiuās. z p̄silians. Causa autē effici
ens p̄ficiēs. dī que vltimā rei p̄fectio
nē causat. sicut illa q̄ inducūt formam
materialē reb/ materialib/. vel artifi/
cialē in artificialib/ vt edificator. do/
mus dū illā p̄ficiūt. Disponens autē dī
q̄ nō inducit vltimā formā sed aprāt
materiā tñ ad formā. sicut in artifi/
cialib/ ille q̄ dolat ligna z lapides dī cā
efficiēs domus disponēs tñ qz nō p̄
prie dī cā efficiēs. qz illud qd ip̄ fa
cit nō ē domus nisi in potētia. appo/
pinguabit autē tāto amplius ad rōnē
cause efficiētis. quāto faciet dispositi
ōnē magis necessariā ad formā. Et itē
illud qd vltimā dispositiōnē necessa/
riā causat quīs formā nō inducit. sic
hō generās respectu forme intellecti
q̄ ē ab extrinseco. magis appropin
q̄ inter oēs causas disponēs ad rōnē
cause efficiētis. Adiuās ar dī iquā
rū coopat ad p̄ncipalē effectū. Sz in
hoc differt a p̄ncipali agēte. qz agens
p̄ncipale agit ad finē p̄riū. adiuās
autē ad finē alienū. sic adiuās regē in
bello operat nō ad finē p̄riū s; regis.
Et hec ē p̄ditō oīs cause scōarie ad
p̄mā. nā cā scōaria p̄r finē p̄mē ope/
D i

Tractatus

Secundus

ratur in oibz agentibz ordinarijs. sicut militaris ppter finē rei civilis. **C**ōsilians autē dicitur ab agente principali inquantū agēs dat ei finē z formā agentis. z hec est p dicitio primi agentis per intellectū qd est deus ad aliud agēs secundariū siue sit agēs naturale siue p intellectū. **N**ā primū agens intellectuale in omnibz dat finē z formā agentis scđo agentis cuiuscūqz. sicut nauifactor: doloatorū lignoz z gubernator factorū nauis. z primus intellectus totius nature. **P**ropter qd dicuntur dicitur qd opus nature ē opus itelligētie. **A**d hoc autē genus cause reducitur omne agēs qd facit eē aliquid quocūqz mō nō solū sū esse substantiale. s; etiā sū esse accidentale.

De causa materiali

Capitulum. **CCXXLI**
Quāntū autē ad genus cause materialis sciendū. q; siue accipiatur materia in rebz naturalibz siue artificialibz. siue alijs qbuscūqz respectu totius dicitur materia duplex. **U**na que dicitur ppingua. alia remota. **V**erbi grā. materia ppingua syllogismi sunt ppositiōnes. sed remota sunt termini vel dicitur. **O**nes remotiores s; syllabe. remotissime s; littere. **E**t sicut hic. ita z in naturalibz. vt materia ppingua in hoie s; carnes z ossa. remota ipa elementa. remotiores materia pma. z ita etiā in artificialibz.

De causa formali

Capitulum. **CCXXLII**
Quāntū ad genus cause formalis sciendū. q; duplex ē forma rei. **Q**uedā extrinseca. z hec vocatur forma exemplaris sicut liber exemplaris a quo scribitur dicitur forma exemplaris scripture ad quam inspiciedo scriptor operatur. **E**t isto mō p moduz forme exemplaris deus dicitur forma omnium. **Y**n cantam? **E**ffectiua vt forma

lis cā deus z finalis. sed nunq; materialis. **A**lia forma ē intrinseca inherēs. z hoc dupl. q; vel substantialis. vt aia rationalis in hoie. vel accidentalis vt albedo. **C**irca qd sciendū est q; qū vna res simplr in actu est materia alicuius sicut argentū pphyale. z tūc forma corz respōdet tali materie a pbo vacatur qūq; spēs. vt patz. v. metaph. **Q**ūq; autē plures res simplr adinuicē adunare sunt materie alicui rei. **Q**d qdē contingit tripl. qūq; em diuerse res pungunt z adunant sū ordinē tū si cut hōs in exercitu. vel dom? in ciuitate. z sic p forma respōdet totum qd designat noie exercitus vel ciuitatis. **Q**ūq; autē nō solū adunant ordie sed cōtractu vt colligatiōe sicut apparatus in parietibz dom?. z sic respōdet p forma ipa cōpositio. **Q**ūq; autē sup addit ipa cōpositio alterationē cōpōnentū qd ptingit in mixtione z tunc forma ē ipa mixtio quedā q; tū nō est species ppositiōis. **E**t q; a forma res hz esse z quid dicitur z totalitate quid dicitur itez qd dicitur importatur p diffinitionē. **I**ō qd qd causareē vocatur forma a pbo. z vltimus etiā ipa diffinitio dicitur forma. nō obstante q; in rebz ppositis ex materia z forma diffinitio vtrūq; p tinear. **R**eliqua de materia z forma dicta sunt sup vbi agit de p tineribz ad p dicitur substantie.

De causa finali

Capitulum. **CCXXLIII**
Quāntū autē ad genus cause finalis sciendū. q; nihil p hūc plures fines esse intētos. licet nō eodē mō ab aliq; agente. vt medicus intēdit sanitatē tanq; finē principale z attenuationez corz pīs tanq; a ppinguissimā sanitati. z purgationē p quā acquirit attenuationē. **E**t sicut ē in istis. ita z in alijs. **I**stī autē fines sunt subordinati z dicuntur fines sub fine sicut

De Causis

tue attenuatio ē sub sanitate. et purgatio sub attenuatio[n]e et sanitate. talis enim attenuatio interdi[ct]ū q[ui]s p[ro]gruit sanitati. et talis purgatio q[ui]s p[ro]gruit attenuatio[n]i et sanitati. **Finis** autē sp[irit]us h[ab]et rationē boni vel simpl[iter] vel saltem apparens boni. **U**n[de] nullus ad malum inspicies operat[ur] ut dicitur Dionisi[us]. **U**terius autē sciendū ē q[uo]d quib[us] finis sit in quib[us]dā vltimus in e[ss]e. n[on] sp[irit]us ē prior interiorē et causalitate. n[on] dicitur cā causa n[on] ē em[an]at[ur] cā causalitatis in om[n]ib[us] alijs. **E**st em[an]at[ur] cā causalitatis efficiētis. efficiens autē materie et forme. **Q**uantū facit mater[ia] erit ē susceptiua forme. v[el] formā inesse materie. et p[er]sequens est cā causalitatis vniu[er]s[al]is. **E**t de hac causalitate statim magis dicitur in tertio capitulo

Quō se h[ab]ent iste. iij. cause ad suū effectū. **Ca. CXXIII**

Quantū ad scōm quō se h[ab]ent he quattuor cause ad effectū. **D**icēdū ē. q[uo]d duo sunt extrinseca essentia rei. et id extrinsece dicunt[ur] cā efficiētis et finalis. **N**on em[an]at[ur] sunt essentiales rei. sic domesticator et inhabitator nō sunt de substantia domus. **Q**uod pars q[ui] nō existere vtroq[ue] p[ar]te domus remanere. **A**lic autē due. scilicet materialis et formalis nō accipiēdo formalē extra re[m] sed existentē. sunt de substantia rei et existentē vel intrinsece dicunt[ur]. ut aia et corp[us] s[ecundu]m s[ub]stantia ho[m]inis et eius essentia

Quō se h[ab]et iste quattuor cause in ratione causalitatis ad inuicem. **Ca. CXXV**

Quantū ad tertiu[m] quō se h[ab]ent iste quattuor cause ad inuicem. **S**ciēdū q[uo]d duez due sibi mutuo correspondēt. **N**ā effectus et finis sibi inuicē correspondēt. quia effectus ē p[ri]mus motus. et finis ē termin[us]. **E**t sicut forma et materia. nam forma dat

esse materie et materia ip[s]am e[ss]e recipit. **E**st igitur efficiens cā finis. et finis causa efficiētis. **E**fficiēs autē est cā q[ui]ntum ad esse in quib[us]dā. q[uo]d mouendo efficiens p[ro]ducit ad hoc q[uo]d sit finis. **Finis** autē est causa. nō q[ui]ntum ad esse. s[ed] quātū ad rationem causalitatis. **N**ā efficiens est cā inquantū agit. nō autē agit nisi cā finis. n[on] ex fine h[ab]et suā causalitatem efficiens. **F**orma autē et materia sibi mutuo sunt cause quātū ad esse. **F**orma quidē materie inquantū dat ei esse. **M**ateria s[ecundu]m forme inquantū sustentat ipsam. **D**ico autē vtriusq[ue] harū sibi e[ss]e causas essendi vel simpl[iter] vel s[ecundu]m q[uo]d. q[uo]d dico p[ro]pter formam substantiale q[ui] dat esse simpl[iter]. et forma accidentalem q[ui] dat esse s[ecundu]m q[uo]d. prout forma ē **M**ateria etiā quicq[ue] nō sustentat formā s[ecundu]m esse simpl[iter]. sed s[ecundu]m q[uo]d ē forma huius h[ab]et esse in h[ab]et. et hoc solū est in humano corpore q[uo]d isto mōdo se h[ab]et ad aiam rōnalem. **I**nter has autē finis est causa causarum ut prius dictum est

Quot s[un]t modi causarum infra illa quattuor genera

Capitulum. CXXVI

Quantū ad quartū videndū est q[uo]d sunt modi causarum. **N**ō solū em[an]at[ur] sunt causarum diuerse spes q[ui] dicte sunt. imo etiā istarū specie[rum] diuersi sunt modi. **S**ūt autē in genere causarum istarū quattuor modi. **P**ri[us] mus est q[uo]d quedā cause sunt priores quedam posteriores. **P**riores dicuntur primarie vel vniu[er]s[al]es. **P**osteriores dicuntur secundarie et partiales. **E**t hic prioritas potest attrēdi s[ecundu]m rem. et s[ecundu]m rationem. verbi gratia. primo in causis efficiētibus vbi est prioritas realis. homo generat hominem et sol. sed sol ut causa prior et primaria et vniu[er]s[al]is licet res mota. homo ut causa posterior et s[ecundu]m

Tractatus

Secundus

causaria z peculiaris. sed p̄p̄nqua In
causis efficiētibus aut differentibus solū
ratio ē etiā prioritas s̄m rōnē z pos-
terioritas. vt medicus causat sanita-
tē sicut cā posterior z p̄ma. s̄z arti-
fex cū sit vniuersalius sicut p̄ma z res
mota. Et q̄d dicitū ē de prioritate et
posterioritate in genere cause efficien-
tis. intelligēdū etiā ē in gn̄e cause fis-
nalis. formalis z materialis. **S**ecū-
dus modus causaz ē q̄ q̄dā sunt cause p̄
se q̄dā p̄ accidēs. Per se vt hō est cā
agens p̄ se hōis generati. Per accidēs
vt albū est cā p̄ accēs hōis generati.
in quātū albedo accidit generati. Est
aut̄ sciendū quantū ad causam p̄ acci-
dens q̄ aliqd̄ p̄t dici cā alterius per
accēs dupl̄. **U**no mō ex parte cause
q̄ sc̄z illud q̄d accidit cause d̄z esse cā
vt si dicere q̄ albū est cā dom̄. q̄z al-
bedo accidit domificatori. **A**lio mō
ex parte effectus. vt si dicat cā per ac-
cidēs alicuius q̄d accidit ei q̄d ē effe-
ctus p̄ se. **Q**uidem p̄t esse tripl̄
vno mō q̄z hater ordinē necessarium
ad effectū p̄ se sicut remotio impedi-
mētū h̄z ordinē necessariū ad effectū.
Unde remotio phibēs d̄z causa p̄ ac-
cidēs siue illud phibēs sit p̄trariū si-
cut colera phibet frigiditātē. **U**nde
aliquid d̄z infrigidare p̄ accēs non q̄z
causat frigiditātē. sed quia tollit im-
pedimentū frigiditatis q̄d ē ei p̄trari-
um. s̄z colera siue etiā non sit p̄trari-
um. sicut colūna impedit motū lap̄-
dis. vñ mouens colūnam dicitur mo-
uere lapidē suppositū p̄ accidens. si-
cut remouēs p̄hibēs. **S**ecūdo mō ha-
ter aliquid ad effectū ordinē p̄ accēs
nō necessariū. neq̄ vt in plurib̄. s̄z vt
in pauciorib̄. sicut inuētō thesauri ad
fossionē in terra. z hoc mō fortuna z
casus de quib̄ p̄hs determinat in. ij.
physicor̄. dicunt cause p̄ accēs. **T**ertio
p̄d̄. q̄z nullum ordinē hater nisi forte
s̄m estimatiōne sicut. si aliquis dicat

se esse causam terremot̄. q̄z eo intrā-
te domū accidit terremotus. **T**ertio
modus causaz est. q̄ q̄dā sunt cause
in actu. q̄dā in potentia. vt edificatio-
nis causa in actu est edificans in actu.
In potentia aut̄ edificator actu non
operans. z idē ē de effectū. q̄z quidā
est effectus in potentia. quidā in actu.
Quartus modus causaz est q̄z que-
dam sunt simplices sicut quando vni-
ca causa agens cōcurrit ad vñ effe-
ctū. vt vñ trahēs nauē ad tractū na-
uis. **Q**uedā sunt p̄positē. vt quando
s̄z plur̄ trahētes ad tractū nauis.

**¶ De elemento quid ē z cui
conuenit elementum**

¶ Caplin. CXXLVII
Elementū aut̄ causalitātē im-
portat. z h̄z quattuor p̄ditio-
nes q̄ collegi possunt ex diffi-
nitōe data p̄ p̄hm. v. metaph. **P**rima
p̄ditio ē vt sit causa ex qua fiet aliqd̄
et p̄ hoc p̄tinet ad genus cause mate-
rialis. **E**t ideo forma alicuius nō p̄t
dici elementū. **S**ecūda est q̄ sit primūz
in illo genere. z ideo farina nō p̄t dici
elementū panis q̄z h̄z aliā materiā in
se. s̄z granū. **T**ertia est q̄ ista materia
sit inexistens z intrinseca. p̄ q̄d differt
elementū ab omni eo ex quo fit aliqd̄
sicut ex materia transeūte. siue sit p̄-
uatio. siue p̄trariū. siue materia priua-
tioni z p̄trariati subiecta. q̄ est ma-
teria transiens. vt cū dicimus q̄ hō
mo musicus sit ex homine nō musico
et musicum ex nō musico. **E**lementa
em̄ oportet manere in h̄is quoz sunt
elementa. **Q**uarta est q̄ habeant aliq̄
quā specię q̄ nō diuidat in alias duas
diuersas. p̄ quod elementum differt
a materia prima que nullā specię ha-
bet. z ab omnibus materijs alijs que
in diuersas species resolui possunt. si-
cut corpus humanum in carnes. ossa
humores z h̄mōi. **I**uxta h̄c q̄t̄m̄oz

De necessario et contingēti

definit p̄ h̄. v. metaph. elementū dī/ cens Elementū ē ex q̄ aliqd cōponit̄ q̄tū ad p̄mū. Pr̄mo. quātū ad sc̄dm In existente. quātū ad terciū. Indivī sibile specie ad aliā sp̄m. quantū ad quartū. Et he q̄tuor p̄ditōes p̄cur runt in lris respectu dictionū z in q̄t/ tuor corpib; simplicib; respectu cor/ porū mixtorū. Ideo dicim̄ lras esse elementa vocū. z q̄tuor corpa simpli cia. scz aquā. ignē. aerē z terrā. eē ele/ mēta mixtorū z cōpositorū. ex his

Quot modis dīz necessariūz vel necessitas. **CCXLVIII.**

Quoniam autē necessariū v̄l ne/ cessitas fecit aliqd p̄tēns ad ratōem cause. Est em̄ cā ad quā de necessitate sequit̄ aliqd. Pr̄mo de necessario z de necessitate h̄ aliqd dicendū ē. Causaz at̄ vt dicū est alie sunt intrinsece. vt forma z mate/ ria. z ab istis sumit̄ q̄dā necessitas q̄ dīz imutabilitas. Alie sunt extrinsece vt agēs z finis. ab agēte sumit̄ nēitas coactionis vel violētīe. Et a fine sus/ mit̄ necessitas q̄ dīz ex sup̄pōe finis et expedientie. Et s̄m hoc p̄z q̄ triplex ē necessitas. scz coactōis z violētīe q̄d p̄tinet ad cām efficientē. vt cū las/ pis p̄icit̄ sursum. mouet̄ sursum ne/ cessitate coactōis z violētīe. Et hec necessitas nullo mō p̄t ee in deo. qz a nullo p̄t cogi vel violētari. p̄t tñ ee in reb; alijs creatis. vt in demonib; in hoib;. i lapidib;. S; differēt. qz in cognitōe h̄ntib; talis necessitas vio/ lentie z coactōis ē cū displicētia. et tō ibi vocat̄ magis coactio S; in cas/ rentib; cognitōe ē s̄l̄t̄ displicētia. sed ibi mag; p̄prie violētia q̄s coactio vo/ cat̄. Alia ē necessitas q̄ sumit̄ ex fine et hoc duplt̄. Est em̄ q̄dā necessitas ex sup̄pōe finis. sine q̄ fine sup̄posito nō p̄t res subsistere. vt aial nō p̄t vi/ uere sine cibo. Est alia necessitas ex

p̄te finis q̄ dīz expedientie. sicut sup̄po/ sito isto fine q̄ volo trāsire ad roda/ num. expedientē ē trāsire nauigādo q̄ vadēdo. z iō necessitate expedien/ tie ē nauis necessaria. Et hec necessi/ tas ex fine nō ē in deo quātū ad act̄ intrinsecos nec q̄tū ad act̄ trāsēntes qz nō ordinant̄ ad aliū finē q̄ nō sit ip/ se. s; hec necessitas bñ repit̄ in creatu/ ris. Tercia necessitas ē imutabilita/ tis. q̄ sumit̄ ex causis intrinsecis siue ex forma z materia. z sic hō ex parte forme ē necessario rōnalis. ex p̄tēma/ terie necessario ē mortalis. z hec ne/ cessitas ē imutabilitatis z est in deo q̄tū ad act̄ intrinsecos z imanētes vt pater generat filiiū. z pater z filiū spirāt sp̄m sanctū. Quantū at̄ ad act̄ trāsēntes in exteriorē materiā. non ē in deo talis necessitas. Vñ non de necessitate deus mundū creauit aut gubernat. s; mera volūtate z libertate. Et sic p̄z q̄ necessariū z necessitas dī/ cunt̄ q̄d duplt̄. z quō reperunt̄ i deo et creaturis z quō nō. Et hec distin/ ctio p̄t sumi ex. v. metaphisice

De cōtingēti q̄d ē et q̄t mo/ dis dīz. **Capitū. CCXLIX.**

Et qz p̄tingēs opponit̄ ne/ cessario de p̄tingēti dīdm est q̄d vocam̄ p̄tingēs z futūz p̄tingēs. z quot sunt modi futuri cō/ tingētis. Circa q̄d sciendū ē. q̄ anq̄ res sit in actu s̄m ee siue essentie z ex/ istentie. solū h; ee in causis suis z dīz futura Causaz at̄ inuenit̄ triplex gra/ dus. q̄dā em̄ sunt necessarie in se z in ordine ad effectū. sicut ē mot̄ celi in cōpātōe ad eclip̄ses z alios effect̄ q̄ ex motu orbū necessario eueniūt. z effect̄ p̄existentes in causis sunt q̄d dā futūz s; nō p̄tingens. imo futuri necessary Alie sunt cause q̄ non sunt necessarie saltē p̄ cōpātōem ad effe/ ctus vt eos necessario p̄ducāt. imo

Tractatus Secundus

pñe nō pducere eos. et effectus peristētes in talibus causis sunt quodam futuri et contingentes. Et horum est triplex ratio. quia quodam causa contingentes determinate sunt ad producendum suos effectus. ut frequenter nec deficiunt nisi raro. ut quia homo generat filium cum quibusdam digitis solui. hoc enim evenit ut in pluribus raro autem evenit ut generet cum pluribus vel paucioribus quam quibusdam. Effectus ergo talium causarum dum peristunt in causis suis sunt futuri et contingentes. Sed quodam eorum sunt contingentes frequenter. quodam pro raro. Alii pro sui causa quod de se nulla habent determinatio ad hunc effectum producendum. sed pro rationem se habent ad virtutem. sicut est liberum arbitrium. ut fortes possunt currere vel non currere.

Et effectus peristētes in talibus causis sunt futuri contingentes ad virtutem. Sunt ergo in universo futura contingentes. quodam frequenter. quodam raro. quodam ad virtutem. Patet ergo etiam quod contingentes ad virtutem nunquam sunt per comparationem ad causam contingentes ex necessitate nature. Ita enim sunt determinata ad unum nisi impediat quod sit ut raro. Sed sunt per comparationem ad causam agentem libere quod possunt agere vel non agere quod ut sic nunquam aliquid. Quia necessario cum sit aliquid indifferens ad posita. propter quod rationem unum produceret et alterum.

¶ De prepositioibus. Ex. De. et In. Cap. lvi. CCL.

Iter prepositiones autem sunt aliquid habitudine cause iporum presertim septem veniunt in occursum et sunt tres de quibus ratione sue specialiter diffinitur aliquid dicitur in se. scilicet de. in. Primo de. Secundo de. Tercio de in. Quantū ad hanc prepositionem ex tria videnda sunt. Primo enim in quodam veniunt et in quodam de. Secundo quodam et quodam modis dicitur esse aliquid ex alio affirmatiue et positivē. Tercio quodam dicitur aliquid esse ex nihilo et non positivē.

¶ In quodam veniunt et dicitur. Ex. et De. Quantū ad primum quod se habent ad invicem he due prepositiones ex et de. Dicendum quod si vramur eis proprie ex et de dicitur sicut magis cōe et minus cōe quicquid enim est de aliquid est ex illo. sed non e converso. potest enim aliquid esse ex aliquid alio et non erit de illo. In hec prepositio de designat habitudinem principii substantialis ut materialis principii. vel effectivi substantialis. ut panis est de farina. et cultellus est de ferro. Quodam ad principium substantialis materiale. et filius generatur de patre sicut de principio coactionis generatur. Quodam ad principium materialis. et de patre generatur sicut de principio effectio substantialis. Sed ex quibusdam nec principium substantialis nec absolute principium. sed solum ordinem ut patet in statim. Et idem in propria acceptio est stricta et missilibet unum se habet in plus ex. et aliquid in minus. scilicet de. et aliquid larga expressione uno pro altero loquentes vrantur.

¶ Quodam et quodam modis dicitur aliquid esse ex alio affirmatiue et positivē. CCL.

Secundo videndum est quodam modis dicitur aliquid ex aliquid vel esse vel fieri. et dicendum quod sex modis. Aliquod enim ex aliquid dicitur esse aliquid sicut ex materia. et tunc denotat habitudinem cause materialis. ut cultellus est ex ferro. Aliquod sicut ex forma. et tunc dicitur denotare habitudinem cause formalis. et sic dicitur mus quod homo est ex corpore et anima. scilicet ex corpore tanquam materia. anima tanquam forma. Aliquod dicitur aliquid esse ex alio sicut ex causa movente vel effectiva. et tunc denotat habitudinem cause efficiens. ut bellum est ex punitio. et artificata scilicet ex artifice. Aliquod autem aliquid est ex alio sicut simplex ex composito. presertim ex toto. et tunc ex denotat habitudinem totius ad partes. et hoc modo corpus et anima sunt ex homine cum movetur.

De prepositione ex

et syllabe ex dictōibz. z sic ex syllabis
en resolunt. **D**ifferēt ar iste mod^o a
tribz p̄mis. qz in illis tribz ē aliqd ex
alio in via cōpōnis vel p̄ductōis. In
illo aut aliqd ex alio p̄ via resolūtiōis.
sicut totū in p̄tes resoluit. **Q**uin
to mō aliqd d̄r ēē ex alio sicut ex fine.
Et tūc ex designat habitudinē cause
finalis. sicut hō ex hoc comedit vt vi
uat. vita em̄ finis ē comestōnis. **H**ic
en̄ mod^o nō ē adeo vt aliq̄ vsit^o nec
p̄p̄. **S**exto d̄r aliqd ēē ex alio nō de
norando aliquā habitudinē causali
tatis. s; solū habitudinē ord̄inis. hoc
ar̄ p̄r ēē duplt̄. **A**liq̄ em̄ ip̄ortat ord̄
do vel fm̄ t̄ps vel fm̄ motū. z h̄ du
pliciter. qz vel sunt duo extrema mo
tus. **E**t sic dicim^o qz albi fit ex nigro
vel p̄sequunt aliq̄ extrema motus. z
sic dicim^o qz nox fit ex die. z nox z di
es p̄sequunt diuersum motū solis.
Aliq̄ aut at̄d̄ic̄ ord̄o fm̄ t̄ps solū.
et sic dicimus augmētatōem fieri ex
eq̄noctio. i. post eq̄noctiū. **E**t sic p̄z qz
sex modis in generali aliqd d̄r ex ali
q̄ ēē affirmatiue z positiue. **A**d q̄s si
aliq̄ modi inueniant nō sic expressi re
ducibiles sunt ad istos z h̄mōi. **V**el
eoz pl̄es h̄ateri p̄nt ex. v. metaphi.

Quō d̄r aliqd ēē ex nihilo
vbi nō videt ex ip̄ortare aliquā
habitudinē positiue. **COLII**

Tercio videndū ē quō aliqd
d̄r esse ex nihilo vbi nō videt
ex ip̄ortare aliquā habitudi
nem positiue. **E**t ad h̄ d̄m̄ ē qz dif
fert dicere aliqd nō esse ex aliq̄. z ali
qd ēē ex nihilo. **N**ā cū d̄r aliqd nō ēē
ex aliq̄. put ex ip̄ortat habitudinē
cause materialis. ord̄o oīno negat. et
sic nihil p̄dicat. z hoc mō fil^o dei i di
uinis d̄r nō ēē ex aliq̄. put ex ip̄ortat
habitudinē cause materialis. nō em̄
ēē ex aliq̄ materia. **H**oc etiā p̄r d̄r de
angelis q̄ nō sunt ex aliq̄. s; nō p̄r d̄r

ci de aliq̄ q̄ h̄z materiā p̄tē sui ex q̄ fit
ar. **C**ū ar̄ d̄r aliqd ēē ex nihilo reman
et ord̄o affirmatiue ad nihilū. **H**ab
et ar̄ aliq̄ ordinē ad nihilū duplt̄.
scz ordinē t̄ps z nature. **O**rdinem
t̄ps q̄dem. qz pus duratōne fuit nō
ens postea ens. z h̄ oī rei r̄pali p̄ue
nit. nō ar̄ alicui eterno. z sic si āgeli cel
lum z cetera creature fuissent ab eter
no. nō potuissent dici qz fuissent ex ni
hilo. put ex diceret ordinē t̄ps. s; qz
fides ponit ea nō ēē ab eterno. sed ex
t̄ps. hoc mō oīa creata p̄nt dici ex ni
hilo. **O**rdinē ar̄ nature p̄r aliqd h̄z
ad nihilū p̄ t̄ro. qz totū suum esse z
quicqd ē ab alio dependēs ē sibi des
relictū ēē nō ens z p̄teret in nihil. ita
qz ex p̄tē sui nō h̄z nisi nō ēē. **E**t qz q̄d
inest alicui ex se ip̄o naturalr̄ p̄cedit
q̄d inest ei ab altero. **I**deo posito qz
angeli celū z cetera creature ēēnt ab
eterno. fuisset verū dicere qz erant ex
nihilo. qz ex. ibi denotaret ordinē na
ture ad nihilū. **H**oc ar̄ ver^o ē z fuisset
qz oīs creatura ex se nō h̄z nisi nō ēē
et sibi derelictū. suū ēē ēē nihil. **C**uz
igit̄ creature oēs non sunt ab eterno
vt fides ponit. h̄nt in̄itū q̄tuz ad id
qz sunt ab alio. s; adeo dependēt. oēs
creature vtroqz mō sunt ex nihilo. **F**i
lius ar̄ in diuinis z sp̄ūsanct^o cū sint
ab eterno z coeterni. nec h̄atēat ord̄i
nem nature ad nihilum. nullo modo
possent dici ēē ex nihilo. licet possent
dici nō ēē ex aliquo. vt ex denotat ha
bitudinē cause materialis

Que hac p̄pōne de. q̄t modis
d̄r aliqd fieri de aliq̄. **COLIII**
Secundo dicendum de hac
p̄pōitōne de. sciendū qz ea
vbi possumus duplt̄. **U**no
modo p̄p̄rie stricte. **A**lio mō large
Si stricte sic semper denotat habitu
dinem p̄ncipij consubstantialis vel
effecti sui vel materialis. vt culrellus

est de ferro quatuor ad principium sub-
stantiale materiale. vel filii de patre
spiritu ad subale principium effectum. Et
quibus etiam hec sunt verba doctoris scilicet
propter iniaz. di. v. in pre sume dicitur quod
de quibus denotat principium formale in
his dicitur quod forme subsistentes. et
sic dicitur quod angelus de natura intel-
lectuali. Si autem videtur large hac pro-
posito de. sic aliqui videntur pure origi-
nari. et designat habitudinem originis
ut habet radius de sole. Aliqui videntur
pure ordinabiliter. et tunc denotat habi-
tudinem ordinis. ut habet de mane et me-
ridies. de diuitie fit pauper. Aliqui mis-
centur in portione habitudinem cause ma-
terialis et effectiue siue originaliter. et tunc
sumunt materialiter et originaliter. ut hic in
humanis. filii de suba patris. Ali-
qui subaltere et ordinabiliter. ut habet de pa-
ne fit corpus christi. Ibi enim est ordo. quia
suba panis precedit et non manet. sed vlti-
mum suba panis non annihilatur quod
est in corpore christi. et ideo subaltere. Aliqui
etiam accipiunt substantialiter et originaliter. ut
in diuinis. filii de suba patris. ratione
ablatum enim tenet substantialiter. ratione ge-
neris originaliter.

De hac proponitur in. et quod sunt
modi essendi in. **COLLIII**

Ratio videndum de hac pro-
posito in. Et sciendum quod sunt
octo modi essendi in. Pri-
mus modus essendi in. est sicut pars in-
tegralis in suo toto. ut digitus in manu
partes in domo. Secundus modus essen-
di in. est sicut totum integrale in suis partibus.
ut domus in pariete tecto et fundamen-
to. Tertius modus essendi in. est sic spes
in genere. et sicut vnum quodque in suo
superiori. Quartus modus essendi in. est
sicut genus in sua specie. ut anima in homine. et
quodlibet definitum in suo definito. Quin-
tus modus essendi in. est sicut forma in
materia. Et iste quatuor subdiuiditur.

quod quod est forma subalis. ut anima est forma
in subalis hominis. Alia est forma acci-
dentalis. ut albedo hominis. Et prima
habetur dicitur proprie in. sicut forma in mate-
ria vel anima in corpore. Alia autem dicitur esse sicut
accidens in subiecto. ut albedo in pariete
et color in corpore. Sextus modus essen-
di in. est sicut aliquid in suo efficiente. ut
regnum in regente. Septimus modus essen-
di in. est sicut aliquid in suo fine. ut fructus
in britudine. Octauus modus essendi
in. est sicut aliquid in suo vase. ut vinum in la-
gena. et vltimus sicut locatum in loco. Nos
autem octo modos essendi in distinguunt
Aristoteles in. iii. phisico. Boetius autem assi-
gnat nouem. quod sub diuidit quatuor in duos
ut dicitur est. vnum plus. In sunt pars totum.
generi species color ignis. Rex in regno
res in fine. locoque locatum. Plures alij
modi eundem in. inueniunt sicut in diui-
nis vna persona est in alia. tunc omnes aliquo
modo reducibiles sunt ad istos

De motu et mutationibus et spe-
ciebus earum quod se habent ad inuicem

Capitulum. **COLV**

Quonia autem cause naturales
per mutationem et motum suos
effecere producant. ideo de motu
et mutatione hic aliquid dandum est. Secundum
philosophum in post predicamentis morus sex sunt
species. scilicet generatio et corruptio. que proprie res
periunt in suba. Augmentum et dimi-
nutionum. que reperiuntur in genere generatis. Al-
teratio que reperiuntur in qualitate. Secundum locum
mutatio que reperiuntur in genere vbi. Ponitur autem
conter istarum mutationum diuisio. quod gene-
ratio est via a non esse in esse. Corruptio
e contrario est via ab esse ad non esse. Augmen-
tum est persistere generati ad incrementum
vnum est via ab imperfecta generitate ad perfec-
tam. Diminutio pro e contrario est via a
perfecta quantitate ad imperfectam. Alteratio
pro mutatio ab vna qualitate in aliam. Secundum
locum mutatio est mutatio ab vno loco in alium
est autem intelligendum quod plus ibi large acci-

De motu et mutatione

pit motū. scz p mutatoē. qz generatō
tio pprie nō ē mot⁹. s; mutatoē. Et iō
si fm pprietate vocabuloz debeat da
ri hec diuisio dz sumi vt ponit in pnc
cipio. v. phicoz. vbi mutatio q ē ge
nus ad oēs istas trāsmutatioēs sic di
uidit. qz ome q mutat. vel mutatur
de nō subiecto in subiectū. z illa mut
ratio ē generatio q pprie ē subarum
Vel de subiecto in nō subiectū. z ra
lis mutatio dz corruptō. q silt pprie ē
subaz. Quid aut ipozet istis noib;
et qbz pprie pueniāt dictū ē supra cū
de pductōib; pinentib; ● genus
sube agere. Vel mutatoē de subiecto
in subiectū. z sic ē mot⁹. z ita motus
ē spēs huius gnūs qd ē mutatio z di
uisa ptra generatōem z corruptōem
Nulla aut mutatio ē de nō subiecto
in nō subiectū. vt ibidē p; Hec autē
spēs mutatois. s; mot⁹ diuidit i tres
qz ē mot⁹ in gne q̄ritatis. z ille dz au
gmentū vel diminiutū. Et ē mot⁹ in
gne q̄litaris. z dz alteratio. Et in vbi
et dz fm locū mutatio. Quilibet autē
motus est in eodem genere cum suo
termino. Unde motus ad q̄ritatē ē
in gne q̄ritatis. z sic de alijs. nō tñ
q sit spēs q̄ritatis s; p reductōem
Quatr at se habeat mot⁹ ad formā
et ad actōem z ad passiōē dictū ē su
perius cū de actōne z passiōe fuerit
sermo. Ponit aut esse qnq; de ratōne
mot⁹ in pncipio. v. phicoz. q requirun
tur ad motū. Primo requir̄t mouens
a q ē pncipiū motus. Secdo requiritur
mobile qd mouet. Tercio tps in q ē
motus. Quarto termin⁹ a q incipit
motus. Quinto termin⁹ ad quē ter
minat mot⁹. ● Ome em q mouet ab
aliquo mouet q̄ritū ad p̄mā p̄ditōem
et ipm ē qd mouet q̄ritū ad sc̄dam. et
in aliq tpe q̄ritū ad terciā. z a qdā in
qdā mouet. q̄ritū ad quartā z quin
tam. Et his ergo parz hoz p̄ma ac
cipio z distinctio

De toto z parte

Capitulum. CCLVI

Modo dicēdū ē de his noib;
totū z ps. Et p̄mo q̄t sunt
modi totū z totalitatis. Sec
cūdo quo se hñt ad inuicē in pueniē
tia z dñia. Tercio in qbz inuenit. q̄t
bet illaz totalitātū z in quo nō

Quor s; modi totū z totalitatis
Vancū ad p̄mū dicēdū ē q ē
sextuplex totalitas fm q ē totū
in triplici dñia. Est em qdā totū
essentiale. qdā totū integrale. qdā
totū p̄fectionale. vt ita lo q̄ liceat. qd
dā totū potestatiū siue potētionale
qdā totū vlc. z qdā totū nūerale.
Totū essentialē ē qd p̄tinet plura re
aliter p̄stituentia vnā centiā p modū
actus sicut est cōpositū ex materia z
forma. vt hō. Totū p̄o integrale est
qd p̄tinet plā p̄stituentia ipm realk
nō p modū act⁹ z potētie. s; p modū
p̄tinarōis. vt in toto p̄tinuo. vt in
ligno vel p modū p̄tinarōis vlcōl
ligatōnis. vt in domo arca vel lecto.
Totū aut p̄fectionale siue totalitas
p̄fectōis artēdit fm cōplementū p̄fe
ctionis sube idiuidualis. nō em hz
pres realk diuersas substantiales. z
sic dicimus. tot⁹ deus. totus angel⁹
tot⁹ punct⁹. Totū ar potētionale si
ue potestatiū ē illud qd hz diuersas
potētiās realk diuersas a sua suba q
sunt pncipia opatōis. sicut aia hz di
uersas potētiās vt vsinā audituā z c
Totū aut vlc ē qd p̄tinet ples pres
subiectiuas sub se actu vel ap̄titudine
de qbz p̄dicat. z ista nō p̄stituent illud
totū sicut vnū fm rē. s; solū fm rōez
et sic totū vlc ē gen⁹. vt aial. vel spēs
vt hō z hmōi. Totū p̄o nūerale nō
ē aliud q̄ numer⁹ cōphendēs plura
licatē aliq; nūeratoz. sicut duodes
nari⁹ dz numer⁹. xij. aploz. Hoc autē
totū nō ita pprie hz rōem totius. vt

Tractatus Secundus

alia cuius rō ē. qz totū pphēdit plu
ra vt aliq̄ mō sunt vnicūm vel vnica.
numer⁹ at̄ de plura nō vt vnū. z itē
numer⁹ verificat̄ de illis q̄ nō vident̄
habere aliquā vnitatē. Sic ḡ parz qz
sex sunt modi totalitat̄. qz p̄o om̄e
totū ē ex p̄tibz vel rei vel rōnis. quot
modis d̄: totū tot modis dicuntur
pres illi toti correspondētes. Toti em̄
essentialem respōdent pres essentielles.
vt forma z materia. Toti integrali
pres q̄ritatiue. Toti p̄fectionali p̄
tes rōnis. Toti potēcionalali pres ar
tuales. q̄ sunt ip̄e potēcie. Toti vlt̄ p̄
tes subiectiue. Toti numerali pres
numeri cōprehēdentes pres nume
ratos totius discreti

¶ Quō dicte totalitates se hñt
ad inuicē. Caplm. CCLVII

Secundo videndū ē quō he
totalitates se hñt ad inuicē. z
ddm qz oīa tota pueniunt in
noīe z rōe totius. quā ponit p̄hs. v.
metaph. dicēs qz totū ē cui nulla par
tū suaz deest. z p̄tinet oēs. Diffe
runt at̄. qz totalitas p̄fectōis differt
ab oībz alijs in hoc qz q̄libet totum
h̄z p̄tes reall̄ differētes. Totū at̄ p̄fe
ctionale h̄z p̄tes sc̄a rōne differētes.
Aliq̄n at̄ reall̄ vt in toto integrali. z
iō hoc videt̄ eē cōe ad oīa tota. vnde
q̄libet totū in sua natura ē totū p̄fe
ctionale qd̄ nō ē aliquod illoz q̄nqz.

Ista aut̄ q̄nqz d̄nt. qz totū vlt̄ ē de
essentia cuiuslibet p̄tis z p̄dicat̄ de q̄
libet p̄te sua subiectiua. vt aīal de hoīe
et alijs sp̄ebz z in diuīdis sub eo cōs
tētis. s̄ nullū illoz totoz ē de essen
tia cuiuslibet p̄tis. nec p̄dicat̄ de aliq̄
p̄tū suaz. vt p̄z discurredo p̄ singula.
Quantū ad totū integrale male dice
ret. paries ē dom⁹. z ita in alijs. Tos
tum p̄o eēntiale z nūerale d̄nt a ro
to integrali z potēstatio. qz q̄libet p̄s
toti eēntialis z nūeral̄ ē de essentia
ill⁹ totius. s̄ nō q̄libet p̄s tot⁹ inte

gralis vel potēstatiū. Nō em̄ potēst
tia visua ē de eēntia aīe. vel lapis de
essentia dom⁹. Totū at̄ essentialē dif
fert a toto nūerali. qz in toto essentia
li accipit̄ aliq̄ p̄s vt acrus alteri⁹. sc̄z
forma z aliq̄ vt potētia. s. materia. s̄
in toto numerali vna p̄s non ē forma
alterius q̄ sit ei⁹ potētia. Totū at̄ in
tegrale differt a toto potēstatiū. qz
totū integrale d̄: s̄m q̄ritatē molis
et materie. totum at̄ potēstatiū s̄m
q̄ritatem p̄tuns z efficacie. Et ita
p̄z d̄nta istoz totalitatū z pueniētia

¶ In quibus p̄dicte totalita
tes inueniantur z in quibus non

Caplm. CCLVIII

Tercio videndū ē in q̄ iuent̄
ant̄ h̄mōi totalitates z i q̄ nō
Et d̄m qz totū eēntiale. iuent̄ in oī
ente in q̄ ē cōpositio forme z materie
vt in oībz cōpozibz z nō in aliq̄ ente
simplici. z iō nō ē in deo nec in ange
lo nec in aīali rōnali. nec i formis sim
plicibz q̄buscūqz. vt in accidentibus.
Totū at̄ p̄fectionale ē in deo. ange
lis z q̄buscūqz h̄ntibz p̄fectōem s̄m
naturā sibi determinatā. Et iō puen
it deo z creature sube z accēti. Tos
tum at̄ integrale nō ē in deo vel in an
gelis vel formis simplicibz. s̄ ē in ha
tētibz q̄ritatē molis solū. Totū autē
vlt̄ nō ē p̄rie in deo. licz ibi sit cōe et
sp̄eale. s̄ eē totū vlt̄ puenit sube z ac
cidenti nō s̄m eē reale qd̄ h̄z in re ex
tra. s̄ s̄m eē qd̄ h̄z in aīa. Totū at̄ po
tēstatiū p̄rie puenit solū h̄nti diuer
sas potēcias distinctas z diuersas s̄m
rē. Et iō deo nō puenit p̄rie s̄ ange
lis z hoībz. z generalit̄ oībz viuētibz z
cūcūqz h̄nti diuersitatē potēstatiū.
Totū at̄ nūerale accipiēdo numerū
p̄ numero siue multitudīne. q̄ oppo
nit̄ vni de transcendentibz. ē in oībz
entibz distinctis. z iō talis totalitas
p̄t cōperere diuīnis p̄sonis angel. sub

De magis et minus

stāijs oibz generalr z accidētibz. Ac
cipiendū ar numerz p multitudine q̄
opponit vni qd̄ ē pncipiū numeri. sic
tale totum numerale nō cōpetit non
hūitibz q̄ritatē. Est ar inter doctozes
questio satis difficil quōd totū differt
a partibus. de qua nihil ad p̄sens de
termino. cum sit extra p̄positū in
centum. sed hec de toto z partibus
dicta sufficiant.

**De susceptōe magis z mi
nus.** Caplm. **COLIX**

Quantū autē ad magis z mi
nus videnda sunt quattuor.
Lū em̄ forme q̄ magis z mi
nus suscipiūt augeri dicant. Primo
videndū ē q̄bus formis z q̄liter au
gmentū puenit. Secūdo p̄ hoc ostēdit
dīna inter magis z min⁹ z inter intē
sum z remissus ex vna p̄te. z extēsum
et nō extēsum ex altera. Tercio ostēde
tur q̄bus formis magis z min⁹ intēdi
et remitti pueniat. Quarto ostēdet
fm̄ qd̄ pueniat intēdi z remitti illis
q̄bus puenit. Quinto remouebuntur
duo dubia circa p̄dicta.

Quid sit augeri z q̄bus pueniat
Quantū ad p̄mū sciendū q̄ for
me q̄ magis z min⁹ suscipiunt
augeri dicunt. iō videndū ē quōd au
gmentū varie diuersis pueniat. Sci
endū ar q̄ augeri nihil aliud ē q̄ su
mere maiorē q̄ritatē. vñ fm̄ qd̄ ali
qd̄ se hz ad quāritatē. ita se hz ad au
gmentū. vñ dicitū ē supra q̄ augmen
tum est p̄existēti quāritati ad ditamē
tum. Est ar duplex quantitas. vna
dimēsiua q̄ ē q̄ritas molis z corpā
lis. Alia p̄tuis seu p̄tuis. z hec q̄ri
tas ex suo ḡnē nō ē q̄ritas nec diuidi
tur diuisione sue eētīe sicut q̄ritas
dimēsiua. s̄z magnitudo eius atēdit
fm̄ aliqd̄ extra diuisibile vel multi
plicabile qd̄ ē obiectū actus p̄tuis.
et ex ḡnē suo ē forma accētalis in ge

nerē q̄ritatis vel forma subalis. **S**us
gmētū igit̄ respicit quāritatē dimēsi
uam z quāritatē p̄tuis. **E**s augmē
tum quāritatis p̄tuis nec respicit
nec p̄tinet ad sp̄m̄ mor⁹ q̄ augmētū
d̄. s̄z magis ad sp̄m̄ q̄ d̄z alteratio. z
hoc mō auget albedo z alie q̄ritates.
Quāritas ar molis z dimēsiua ē q̄
rundā p̄ accētis z q̄rundā p̄ se. **P**er ac
cidens qd̄ ē sicut albedinis q̄ fundat
in q̄ritate. qz in p̄dicamētis d̄. q̄tra
fuerit sup̄ficies tantā albedinē eē d̄
es. z iō etiā istis augmētū pur ē spe
cies mor⁹ diuisa p̄tra alteratiōem nō
puenit nisi p̄ accētis. q̄ritas ar dimēsi
ua z molis p̄ se iuenit in oibz corpibz
q̄ p̄ se auget. **P**er se ar auget aliqd̄
duplr. aliqd̄ em̄ illud qd̄ assumit ma
iorē q̄ritatē mouet de quāritate mi
norē in maiorē. Aliqd̄ autē hoc est sine
motu illius qd̄ augeri d̄. vñ q̄lit
ter ps eius auget sicut q̄liter ps mo
bilis p̄ se mouet. hoc autē p̄tingit q̄
efficit maior quāritas p̄ additiōem
alterius extranee quāritatis. sicut q̄
addit lignū ligno. lapides aceruo et
h̄mōi. **E**t hoc qd̄ ē augmentū ē in tal
libz. sed nō motus augmenti. **Q**uan
do autē aliqd̄ mouet de minorē quāritate
ad maiorē p̄ duplr p̄tingere. **U**el
ita q̄ quantitas sit terminus motus
Uel ita q̄ sequat terminum motus
Quando igitur quāritas p̄ se est ter
minus motus. oportet q̄ ibi sit additio
quāritatis ad totum z ad quamlibet
partem. vt totum augeatur z quelibet
pars totius sicut fit in animalibz
et in plantis. z in talibus proprie est
motus augmenti. **U**nde motus non
est nisi in habentibus potētiam intel
lectiuam. que sunt viuētia. **C**onfes
quitur autem quantitas terminum
motus quando motus est ad aliqd̄
quam formam quam determinata q̄
ritas consequitur. cuiuslibet autem form
me debet q̄ritas determinata. **E**t q̄a

Tractatus

Secundus

mor⁹ nō specificat nisi ab illo qd p se ē termin⁹ mor⁹. iō talis mor⁹ nō dī p se mor⁹ augmēti. sed vel generatio si sit forma subalis. sicut qn ex aere generat⁹ ignis. vel alteratio qn ē forma accēntalis. sicut pz in rarefactōe aeris. Sic ḡ pz aliqūter quō z qūter diuersa diuersimode augeri dicunt

¶ **Triplex dīa inter magis et min⁹ z mai⁹ z min⁹.** **COLLX**

Ehis pz scdm q ē dīa iter magis z min⁹. z mai⁹ z min⁹. q ē triplex. Prīma ē. qz pprie loquēdo maius z min⁹ puenit p se qntitati dimēsiue. nō āt qntitati p̄uali vel alicui qntitati nisi p accēns. Magis autē z minus nō puenit nisi qntitati p̄uali z qntitati. Un̄ dicit⁹ minus lapidē maiore vel minore q hz plus vel minus de quātitate molis et nō ex hoc dicit⁹ magis vel min⁹ lapis. Scō differunt. qz habere se nūc alt⁹ qz p̄us fm magis vel minus vocat⁹ alteratō. s; habere se alt⁹ fm maius vocat⁹ augmentū. fm min⁹ āt vocat⁹ decrementū vel dīminutio. Un̄ qn r̄ dicit⁹ augeri fm qntitate z augeri fm qntitate. vel ip̄am. qntitate autē qntitate augeri. equoce augmētū sumit⁹ sicut z qntitas. Tercio dīa. qz se alt⁹ h̄ze in plus fm qntitate vl qntitate molis ē ip̄am qntitate vl qntitate esse plus extēsam. z in minus est esse minus extēsam. Habere autē se alter fm qntitate z qntitate p̄utis vel ip̄am etiā qntitate ē ē intensam. in min⁹ autē ē remissam. Ex ḡ breuiter pz qz plus z min⁹ p se qntitatem molis. magis āt z min⁹ quātitate p̄utis siue qntitates respiciūt. Itē variatio fm qntitates z qntitates p̄utis fm magis et min⁹ vocat⁹ alteratio. z ad illā speciem p̄nter talis mor⁹. variatio autē fm qntitate molis vocat⁹ augmentū vel decrementū. Itē qz extēsum esse

plus vel min⁹ ad qntitatem molis p̄nter. ē intensum vel remissum ad qntitatem vel qntitatem virtutis.

¶ **Quibus formis pueniat suscipere magis z min⁹.** **COLLXI**

Quēto vidēdū ē qbus formis pueniat susceptio magis et min⁹. Et dōm q nō oib⁹. qz nō subalib⁹. s; accidentālib⁹. nec oib⁹ accidentālib⁹. qz nō qntitati molis. vt pz ex dicit⁹. qz illis nō cōpetit magis z min⁹. s; mai⁹ z min⁹. nec alijs oib⁹. s; sepālib⁹ a suis subiectis z q cōcernit subiecta diuersay. speciem p qd excludunt forme subales z proprie passiones. Et hoc pprie videtur illis qntitatib⁹ puenire q h̄nt istas cōditōes. s; q sunt sepābiles z diuersay. speciez subiecta p̄cernit. Potest āt hoc tali rōe p̄uaderi. qz nulla forma p̄t rep̄ri diuersis gradib⁹ nisi agēs eā pducēs vel subiectū eā recipiens possit diuersimode se h̄ze. Agēs em̄ vniformit se habere in se z ad passūz et passū sūt vniformit se h̄nt in se et ad agēs. necesse ē actōez ē vniformit et terminū actōis. Idem em̄ manēs idē respectu eiusdē sp̄i natum ē facere idē. s; respectu formay subalū z accidentāliū que inseparābil⁹ pueniūt vn̄ sp̄i em̄. vt sunt pprie passiones. z subiectū z agēs recipiens sp̄i vniformit se h̄nt. respectu autē aliaz formay accidentāliū q sunt sepābiles z p̄cernit subiecta diuersay. speciez p̄nt se h̄ze diuersimode. ḡ zc. Possēt ḡ hec rō p singula declarari. s; supponat ista. qz hec declarari habent p̄mo sententiarum. distinc. xvij.

¶ **Scdm qd cōueniat suscipere magis z minus formis suscipientibus.** **Capit. COLLXII**

Quarto vidēdū ē fm qd talibus formis suscipere magis z minus pueniat. Ad h̄ dōm.

De magis et minus

q̄ rō quare forma accidētalis suscipit magis et minus ē indeterminatō for-
me specificē sua essentia vt meliores
doctores tenēt **Hec** autē indifferētia
vel indeterminatio tripl̄ p̄t sumi
Uno mō vt forma accidētalis dicat
indifferēs. q̄ p̄t esse in diuersis sub-
iectis differentib; sp̄e vt albedo in ni-
ue et lapide. et talis indifferētia vel in-
determinatio nō facit q̄ forma susci-
piat magis et minus p̄ se. **Secō** p̄t
sumi talis indifferētia q̄ aliqua for-
ma p̄t inesse subiecto et nō inesse. vt al-
bedo parietī. et talis indifferētia v̄l in-
determinatio. inest oī accidētī sepabi-
lī. et nec ista p̄cise facit q̄ forma magis
et minus suscipiat **Tertia** indifferen-
tia est fm̄ q̄ eadē forma ē indifferens
vt plus vel minus inest subiecto. vt
albedo solī. **Quāuis** autē due prime
indifferētie sunt coadiuuantes vt salte
simul sint cū forma suscipiēt magis et
minus **Indifferētia** autē q̄libet istaz triū
respicit ip̄am formā. nō solū fm̄ cē for-
me sed fm̄ esse materie. et iō forma ac-
cidētalis nō solū fm̄ grad⁹ inest. sed
fm̄ grad⁹ in essentia dī suscipit magis
et minus q̄uis q̄dā doctores opposi-
tū fuerint opinati. **Hoc** autē sic p̄bat
sicut se h̄z maius et minus extensiuē
ad quātitatē. ita magis et min⁹ intēsi-
ue ad qualitātē. s̄z magis et minus ex-
tensiuē attendit fm̄ essentia quātitatis
q̄ quo ad hoc h̄z gradus et latitudinē
in essentia **Secō** sic. sicut diuisibilis
forme ē rō nō suscipiēdi magis et mi-
nus. ita diuisibilis forme fm̄ gradus
est rō suscipiēdi magis et minus. s̄z in
diuersitas forme atredēt fm̄ essentia
igit̄ et diuisibilitas forme fm̄ gradus
forme **Tertio** q̄ oīs alteratō termi-
nat ad formā q̄ est in tertia sp̄e q̄lita-
tis. vt p̄z ex. vii. philī. s̄z vera alteratō

ē inter magis et minus in eadē sp̄e. vt
p̄z ex. v. eiusdē. ergo alteratio q̄ ē sub-
iectū magis et minus terminat ad ve-
rā formā q̄ ē de tertia sp̄e q̄litas **Sz**
hoc nō p̄t esse nisi gradus intētionis
et remissiois atredēt fm̄ ip̄am essen-
tiā qualitatis. q̄ in eis est talis latitu-
do et varietas graduū fm̄ essentia for-
me **Et** sic p̄z fm̄ q̄d p̄uenit formis su-
scipere magis et minus. q̄ rōne idiffe-
rentie et indeterminatōis et latitudis
q̄ nō solū atredēt fm̄ esse forme sed
et fm̄ essentiam

**Quare dicimus maior et
minor albedo. et non magis et
minus albedo. Cap. CCXXIII**

Quinto remouēdū est q̄d daz
dubii **Dicitū** ē em̄ q̄ magis
et minus respiciūt qualitates
maius et minus p̄tinet ad quātitatē
et hoc nō videt. q̄z sicut bñ dī maior
et minor lapis. ita maior et minor al-
bedo et maior et minor frutus **Ite** dicitū
est q̄ q̄litas suscipit magis et min⁹ in
essentia. hoc nō videt. magis em̄ p̄cis
se attribuit essentie forme in abstra-
cto. esse autē in concreto. vt cū dicēdo al-
bedo q̄z cū dicēdo albū. s̄z non possit
minus dicere magis et minus albedo. et
dicim⁹ magis et minus albū **Ad** ista
dicēdū q̄ sicut ē duplex quātitas. scilz
molis et frutis. ita duplex ē magnitu-
do. scilz molis et p̄fectōis siue virtutis.
Loquēdo ḡ de magnitudine p̄fectō-
nis fm̄ quā idē est cē mai⁹ q̄d meli⁹
talis magnitudo p̄uenit formis susci-
piētib; magis et minus. et fm̄ talem
maioritatē p̄uenit eadē albedini q̄ sit
maior p̄fectōne cū est intēsa q̄z cū ē re-
missa. s̄z nō ita sit p̄suctū vti vocabulū
lo maioritatis in magnitudine p̄fecti-
onis sicut in magnitudine molis **Uñ**
albedo intēsa maior ē seip̄a remissa. et
ecōuerso remissa minor ē seip̄a intēsa
Sz hic maioritas v̄l minoritas atredēt

Tractatus Secundus

dit fm magnitudinē pfectōis. vñ qñ
dicimus maius z min⁹ pñet ad qñ
ticitatē molis **M**agis autēz z minus
dicimus de magnitudinē pfectōis
interdū ecōuerlo ē. vñ etiā maius z
minus fm magnitudinē pfectōis cō
uenit aliqñ in qñ illud maius z mi⁹
nus ē idē qd magis z minus **S**; tūc
remanet scdm dubiū. quare nō dī fm
h magis z min⁹ albedo. cū dicat ma
ior z minor albedo. z qñ dicimus ma
gis z minus albu. z nō maius z mi
nus albu **A**rteddo ad solā magi
tē albedinis. dicēdū est q hoc ē ppter
modū scandi generalē. cū em aduer
biū sit adiectiū pbi. determinat ipm
pbiū z pñet ipm z pñcipiū silt cū ali
qualiter ad pbiū appropinquat. z etiā
aliq noia q scant p modū inherētie
Forme aut in pcreto signate scant p
modū inherētie vt albu **I**n abstra
cto aut p modū substantie z p se scāz
vt albedo. z talia in abstracto sumūt
substantiue **S**ubstantiū aut determin
nat p adiectiū. z q magis z min⁹ sūt
aduerbia. determināt aliq pbiū z
pñcipiū. z nomē scans p modū inhe
rētie. qñ sint talia adiectiua. ideo cōi
ter dī sortes magis vel min⁹. melius
vel pei⁹ currit. vel magis vel min⁹ vt
meli⁹ vel pei⁹ currit. z for. ē magis vel
minus albu. z istud ē magis uel min⁹
albu. nō aut sortes ē magis vel min⁹
currit. z magis vel minus albedo. q
scant p modū substantie z substantie
Adiectiū aut determinat substanti
uū. z ideo bñ dī melior currit sortes
z nō melius. z nec magis currit sor
tes. z maior vel minor albedo. z non
magis vel minus albedo. hoc aut ē ex
modo scandi grāmatali q impedit
z facit vt sic vel sic aliter vel aliter fm
modū scandi diuersum dictionū loq
cōgrue valeamus.

¶ De noibus secūdarū intēti

tionū. z pmo de qbusdā cōditio
onibz ipsaz. **CC. CCCLXIII**
Postq̄ expediti sumus de no
minibz pme intētionis. accēsi
dedū est ad declarationē no
minū siue vocabulorū scde intētionis
Circa qd tria pmitto. **P**rimū est q si
cut scda intētio fundatur in pma. ita
vna scda intētio fundat sup aliā scdm
dā. sicut hoc qd dico spēs. qd est scda
intētio fundat in hoc qd dico hō qd
est pma intētio. ita sup hoc qd est cē
pñdicabile de multis. qd est scda intē
tio. fundat. **H**ec scda intētio. scz spēs
z sup specie fundat spēs subalterna z
sic de alijs q scde intētionē sunt **S**e
cū dū qd pmitto ē q tam in noibz pri
me intētionis qñ in oibz scde intētiois
quedam dicunt sine pplexione. vt hō
vel cū dico spēs. **Q**uedā cū pplexio
ne. vt hō currit. vel homo est spēs. vt
spēs ē scda intētio. z ita in alijs **T**er
tiū qd pmitto est. q sicut inter noia
primarū intētionū sunt quedā vt p
us paruit q trāscēdūt z circūeunt oē
genus **E**t qdā q equaliter inueniunt
in genere substantie z accidētis **E**t qd
da q solū cōueniūt vni generi **I**ta z in
scdis intētionibz quedā sunt cōmū
nes oibz trāscēdētibz z omnibz decē
rez generibz. sicut hoc qd dico pñdica
bile z multa alia **Q**uedā sunt solum
cōes decē generibz rez. sic hoc qd dī
co genus z spēs z multa alia **Q**uedā
sunt specialit pñentes ad vnicū ge
nus. vt hō qd dico suppositū. qd in gñe
substantie solū inuenit

¶ Ordo dicendorum

Capitulum CCCLXV
His suppositis ordine debito
a prioribz z cōmuniōibz in
choādo **P**rimo dicet de no
ibus scdarū intētionū q pueniūt in cō
plexis **S**ecdo de noibz scdarū intētio
nū q pueniūt cōplexis sicut ē oratio

De Noibus secundarum intentionum

positio etc. Quantum autem ad incompleta. Primo videndum est de nominibus secundarum intentionum que circueunt transcendencia. vt decem genera. et sunt omnibus communia. Secundo dicendum est de illis nominibus secundarum intentionum que sunt communes decem rebus generibus et non. vi. transcendebus. Tertio de illis que conueniunt singularibus generibus. ita que vni generi solu. Dicendo autem de nominibus secundarum intentionum eorum que sunt communes transcendebus. x. generibus occurrit talia ad primum esse. xiiij. et sunt hec. Intentio. transcendens vniuersale. abstractu. per se. predicabile. predicatu. subiectu. subiectibile. vniuersu. equiuocu. analogu. denominatiu. Incipiendo ergo ab omnium istorum primo. scilicet ab intentione dicenda sunt quatuor. Primo quid importat hoc nomen intentio. Secundo quid sit prima et secunda intentio. Tertio quomodo se habeat ad iuncta. Quarto quid est intentionale.

Quid est intentio. et quomodo se habeat ad intellectum et voluntatem. et vnde dicitur intentio.

Capitulum. CCLXVI
Quantum ad primum quid est intentio et quibus conueniat. Sciendum est quod intentio importat tendentiam in alterum. vnde intentio dicitur quasi in alterum intentio. Et quod tam intellectus quam voluntas tendit in alterum. scilicet in suum obiectum. ideo intentio pertinet ad intellectum et voluntatem. Nec obstat si dicatur quod sicut intentio dicitur in alterum tendentia vel in alterum intentio. ita intentio dicitur in eis intentio. et ideo sicut a tendentia in alterum intentio conuenit intellectui et voluntati. ita debet pertinere ab ista conditione qua dicitur intus intentio. hec enim duo simul stant apud intellectum et voluntatem in intentione. et in altero. vt enim dicitur in superius. intelligere et velle

sunt actiones immanentes et non transcendentes in exteriorem materiam. Ita ergo intus immanencia operationum potest conuenire nomine intentionis intellectui et voluntati. scilicet quod intentio dicitur intus intentio. Sed quia semper actus intellectus et voluntatis terminatur ad suum obiectum quod est presens ipsi essentie anime vel potentie. non quidem secundum realem presentiam sed secundum obiectalem. qualiter dicit philosophus. iij. de anima. quod lapis non est in anima sed species lapidis. Idcirco quia per actus terminatum per obiectum potentia tendit in ipsum. sicut nomen intentionis conuenit intellectui et voluntati ab eo quod intentio est. quia respicit immanentiam operationis infra potentiam. ita conuenit eidem pro eo quod intentio est in alterum intentio. quia respicit obiectum presens potentie obiectiue. Et ita patet quod nomen intentionis ex parte duplici. quia et ex parte operationis et ex parte obiecti conuenit tam intellectui quam voluntati. Qua propter de vtroque procedendo primo dicendum est quomodo conueniat intentio voluntati. Secundo quomodo conueniat intellectui.

Quomodo intentio conueniat voluntati et respectu voluntatis et respectu rei volite. CCLXVII

Ancipiendo ergo intentionem prout se tenet ex parte voluntatis. sic sciendum est quod intentio accipitur dupliciter. Vno modo ipse actus voluntatis dicitur intentio. sicut si aliquis velit ire ad ecclesiam ad videndum corpus christi. diceret talis voluntas intentio sua. et tali voluntate intendit aliquis videre corpus christi. Alio modo dicitur intentio res intenta. sicut si aliquis diceret. intentio mea est scribere. ibi res diceret intentio. si ipsa scriptura. Et merito intentio vt se tenet ex parte voluntatis dicitur quandoque actus eius quo intendit.

Tractatus

Secundus

quibus obiectum eius quod intendit per actum. Nam ipsa voluntas quibus sumit per suo actu. cum dico. bona voluntate habeo ad re. Quibus per obiecto et re voluta. ut cum dicitur. bitere est voluntas sitientis. hoc latius dicitur est superius. Et huiusmodi locutionis de intentione sepius in scripturis reperiat. tamen sic non intendimus loqui de intentione. quoniam dicimus aliqua noia esse prime vel sede intentionis.

Quomodo accipit intentio ut respicit pertinencia ad intellectum

¶ Sicut accipiat intentio ex parte intellectus. sic etiam accipit dupliciter. Uno enim modo accipit ex parte intelligentis. et de hoc primo dicendum est. Alio modo ex parte rei intellecte. et de hoc secundo dicendum est.

Quomodo ex parte intelligentis esse representativum dicitur intentio

¶ Capitulum. CCLXXVIII
Quantum ad primum. si intentio accipiat ex parte intelligentis. sic dicitur intentio omne illud quod per modum representantis ducit intellectum in cognitionem cuiuscumque rei. Et quod species intellectus et actus intelligendi conceptus formatus quoniam nos philosophi metaphysice dicimus representativum ducit in cognitionem rerum. ideo quodlibet eorum huiusmodi intentio vocatur. Et ex hoc etiam nomen intentionis semper versus loquentium trahitur et extenditur ut dicatur intentio quicquid sit illud. do siue quodcumque exemplar realiter representando ducens in cognitionem rerum. Et hoc modo species rei visibilis in medio et in speculo vel in oculo in fantasia vel species in memoria sensitiva vel etiam imago herculis. intentio dicitur potest. quod ex sui natura ad alterum ipsum cognoscere per modum cuiuscumque tendentie deducit. Et quoniam hoc modo sepe doctores veritatur ipsa intentione et appropinquaret plus ad nostrum propositum. tamen nec sic intendimus de intentione quoniam dicimus aliqua noia esse

prime vel sede intentionis

Quomodo accipit intentio ex parte rei intellecte

¶ Capitulum. CCLXXIX
Secundo accipit intentio apud intellectum ex parte rei intellecte. et hoc modo dicitur intentio ipsa res quam intendit in quantum intellectus tendit in ipsam sicut in quodam cognitum per actus intelligendi. et sic loquimur hic de intentione in proposito. Hec autem intentio dupliciter accipit et invenit. Uno modo formaliter. et tunc significat in abstracto. ut hoc nomen intentionalitas. et tunc intentio dicitur terminum ipsius tendentie. siue illud quod resultat ex tali tendentia intellectus per suum actum in rem ipsam. Et hec habitudo in abstracto potest fieri purum ens rationis. Alio modo accipitur materialiter. et tunc fit in concreto. et tunc fit et dicitur illud quod intelligit quicquid sit illud. et enim intentio per se. huiusmodi intentionalitas abstractum. Et quoniam in concreto res intellecta materialiter dicatur intentio quod aliqui est ens reale. tamen illud quod importat nomine intentionis formaliter in concreto est species ens rationis. Ipsa ergo res intellecta materialiter in concreto dicitur intentio siue res intellecta siue ens reale. ut homo lapis et huiusmodi. Sicut autem per talem intentionem in concreto fit care materialiter. quod fit illud quod intelligit in abstracto aut ipsam habitudine formaliter quam res intellecta persequitur seque noie intentionalitatis. quod noie intentionis in concreto ipsum subiectum habitu dicitur non est principale factum sed magis ipsa habitudo. Sed quod per se in accidentibus formaliter et principaliter fit actus et forma. materialiter autem subiectum accidentis fit et sedario in quod subiectum est forma accidentalis. sicut huiusmodi per se albi fit forma formaliter albedine. quod albi sola qualitate fit. ut dicitur in predicamentis. sedario autem et materialiter dat intelligere ipsam rem in qua est albedo. quod albi dicitur res alba ita

De noibus secundarum intentionum

etiam cum intentione sit preteritum. materialiter
fecit ipas re intellecta in qua fundat habi-
tudo ipam sequens in qua est intel-
lecta. sed formaliter fecit ipas habitudine
quod est ad modum forme. Et sicut albedo
fecit formaliter ipam formam in abstracto
pense et nihil aliud materialiter. ita inten-
tionalitas fecit formam solum et ipam ha-
bitudine et nihil materialiter. Noie igitur
intentionis formaliter et quantum ad formale
fecit importat habitudo rei intellecte
ad actum intelligendi. Et materialiter
et quantum ad materiale fecit intentionem res
intellecta. dicitur quecumque sit siue ens rea-
le siue ens rationis.

**Quo et quando conuenit rei in
intellecte ut dicatur intentio vel no**

Capitulum. CCLXXII

Nec autem res intellecta quam est ve-
rum ens reale circumscribitur omni
actu intellectus dupliciter considera-
ri potest. Uno modo absolute ut est res pense
non habedo respectu ad intellectum. et sic
nulla res dicitur intentio. ut homo in rez
natura pense consideratus vel lapis. ali-
as oporteret quod esse intentionem esset de
ratione rationali quod est falsum. Alio modo potest
considerari cum habitudine ad actum intelli-
gendi. in quantum est intellecta. et sic quodam
habitu ipam sequitur quod formaliter in-
tentionem dicitur. et ideo super rem absolute ad-
dit rei habitudine ad actum intelligen-
di. Sic igitur res intellecta intentionem dicitur
materialiter absolute autem recepta non dicitur
intentionem sed res. ipsa autem habitudo for-
maliter dicitur intentionem. quia cum pensione nois in-
tentionalis. aut sine precisione nois
intentionis quod res ipsa dicitur intentionem materi-
aliter et quod res est intellecta quocumque sit siue
sit ens reale. ut homo sine ratione ut spes. et
sic accipitur hic intentionem cum loquimur de in-
tentione quantum ad noia prime intentionis et se-
cunde intentionis. Ita patet quod modis dicitur in-
tentionem quam aliqui sumunt ex parte voluntatis
tatis et quantum ad actum et quantum ad obiectum

et sic non loquimur hic de intentione. Aliquam
ex parte intellectus. et sic quocumque ex parte in-
telligentis et non sic hic intentionem. Alii
quoniam ex parte rei intellecte et sic de intentione
est pensum propositum.

**Quid est prima intentio et
secunda. et que sunt noia prime im-
positionis et intentionis et que secunde**

Capitulum. CCLXXIII

Secundo videndum est. quod et vnde di-
catur prima intentio vel secunda. In
hoc enim quod dico prima vel secunda
intentionem. importat et ipsa intentionem et inten-
tionem ordo. quod ergo dicitur de intentione
ne. dicitur de intentionem ordo dicitur quod im-
portat in hoc quod dico prima et secunda inten-
tio. Noia enim quodam dicitur prime im-
positionis sunt grammaticum. et prime intentionis
sunt logicum. et quodam etiam dicitur eodem
modo secunde impositionis. et secunde intentionis.
Sciendum est igitur. quod ordo iste vnde aliqua di-
cuntur prime intentionis et aliquid secunde inten-
tionis non potest sumi ex parte intelligentis. quia
sic spes intelligibilis quod est primum represen-
tatiuum intelligendi esset prima inten-
tio. et actus intelligendi quod est secundum esse
secunda intentionem. et ipsum mentale esset ter-
tia. quod sunt falsa. Nec potest sumi ex parte
actus intelligendi. quia si sic. fortis esset
primum intellectus. et plato secundus. for-
tis esset prima intentionem. et plato secunda. et sic po-
testa procedendo. si tertius tertia. si quar-
tus quarta quod est falsum. Et ideo oportet quod
iste ordo accipiat ex parte rei intellecte
in quantum est intellecta. sunt quod est duplex
genus intelligibilium ad quorum quod dicitur
terminat actus intelligendi. Nam quodam
sunt intelligibilia quod sunt vera entia re-
alia quod pueniunt rebus non ex opere in intel-
lectus speculatiui. puta. si hinc esse intel-
lectus speculatiui obiectiue. imo circumscribitur
omni tali esse obiectiui. res
vere et pueniunt rebus aliqui affirmatiue
ut homo et bos et filia in genere substantie.
albedo scientia in genere quantitatatis. et

Tractatus Secundus

silla in genere accidētū Aliquando
priuatiue. vt surdū cecū. q̄ rli nō s̄
res vere. tñ realiter ⁊ veraciter rebus
pueniūt. vt priuationes sicut cecū et
similia Et hec omnia q̄ sic rebus pueni
unt dicuntur primē intentōnes. ⁊ nō
min⁹ ⁊ aliū dicuntur etiā nōia primē
impositiōnis s̄m grāmaticos. ⁊ nōia
p̄me intētiōnis s̄m logicos. **Quia** sunt
que pueniunt rebus s̄m q̄ sunt obie
ctiue in intellectu ⁊ nō aliter. sicut est
esse abstractū. esse vniuersale. genus
species ⁊ similia. ⁊ ista dicuntur secūde
intētiōnes. ⁊ nōia raliū significātia
grammaticē dicuntur nōia secunde im
positiōis. ⁊ s̄m logicos secūde intēti
ōnis. ⁊ sic sūt duo modi essendi gene
rales. scz s̄d̄m rem. ⁊ iste est primus
• **Secundum** ratiōem. ⁊ iste est sc̄dus
ita est ab istis duob⁹ generibus intel
ligibilibus que habēt in duplici modo
esse. sumitur diuisiō intentōnum pri
marum ⁊ secūdarum. scz primarum a
primō modo ⁊ secūdarum a secundo
modo **Causa** autē est. quia prima diui
sio essendi est in esse rei ⁊ in esse rōnis
vt patet. y. metaph. ⁊ ita etiā p̄ma
diuisiō nominū est. quia quedā sunt
nomina primē intētiōnis quātum ad
illa que habēt esse in re. quedam secū
de. quātum ad illa que habēt esse i ra
tione. Et ita patet vnde ⁊ quid dicat
prima intentio ⁊ secūda. intētiō. ⁊ no
men p̄me intētiōnis ⁊ secunde logicē
⁊ similiter primē impositiōis ⁊ secūde
grammaticē

Qualiter se habēt ad inui
cem prima ⁊ secūda intentio.

Capitulum CCLXXII

Quē tertio dicēdū ē qualiter
se h̄nt ad inuicē Et dicēdū q̄
in duob⁹ pueniūt ⁊ in duob⁹
differūt **Cōueniūt** q̄dē in duob⁹. Pri
mo in hoc q̄d s̄. l. in hoc q̄d ē intē
tiōne. intētiō em̄ ē quod d̄ cōe ad pri

mā ⁊ secūda intētiōes sicut aīal ad bo
uē ⁊ hōiem Et iste differūt q̄ p̄ma a
p̄mo genere intelligibilū. ⁊ sc̄da dicitur
secūda a secūdo genere intelligibilū.
vt dicūt est **Cōueniūt** etiā sc̄do
quātū ad hoc de q̄ sunt. q̄ tam sc̄da
intētiō q̄ p̄ma quātū ad illud q̄d
importat formaliter in p̄terito noie in
tētiōis est ens ratiōis **Quod** sic vide
tur. nā quāuis intētiō se tenet ex par
te intelligentis nō distinguit p̄tra cē
reale. immo om̄is talis intētiō sit res
vera ⁊ nō ens rōnis. vt species intel
ligibilis **Thōmō**. vt dicūt est **Intētiō**
em̄ vt se tenet ex parte rei intellectu
q̄stū ad illud q̄d p̄teritiue materialiter
dicat nō distinguit contra ens reale. q̄
salte q̄n res vera est extra animā vt
hō albedo ⁊ c̄tū intētiō p̄ma q̄stūm
ad illd q̄d importat formaliter ē ens
rōnis. q̄ vt dicūt ē p̄teritiue formaliter
sc̄at intētiō ip̄am habitudinē rei. que
p̄sequit vt intellecta est q̄ ē ens rōnis
Sc̄da autē intētiō de entib⁹ rōnis ē. ⁊
ita vtriq̄ puenit. q̄ vtraq̄ est ens rō
nis q̄stū ad formale sc̄atū **Differunt**
autē in duob⁹ hec nōia. p̄ma intētiō ⁊
secūda. **Primo** quantum ad illud
quod significant. quia p̄ma intētiō
cōcretiue significat materialiter ens
reale sicut hōmo. ⁊ sc̄da intētiō nul
lo mō sc̄at nisi ens rōnis **Sc̄do** diffe
rūt q̄stū ad illud in q̄ sunt **Ubi** sciens
dū q̄ aliqd d̄ esse in intellectu tripl̄
Uno mō subiectiue. ⁊ hoc mō intel
lectus includit act⁹ intelligēdi. ⁊ h̄s
bitus intellectuales. ⁊ sic sciētia ē in in
tellectu. sicut in subiecto **Alio** mō ob
iectiue ⁊ hoc dupl̄. vno mō sicut illd
q̄d est obiectū directe cognitū ab intel
lectu. ⁊ hoc mō res q̄ est extra subiec
tū ē in intellectu obiectiue. vt hōmo
bos. ⁊ q̄dāq̄ aliqd q̄d intelligit. Et d̄
obiectiue esse in intellectu. q̄ ē in pipe
ctu sue cognitōis. **Cōtingit** autē ali
q̄ q̄ aliqua res sumi ⁊ semel ē in intel

De noibus secundarum intentionum

lectu subiective et obiective. ut cum ali-
quod intelligit se intelligere et cum ali-
quod intelligit et cogitat de scientia in se acci-
dentaliter existente. Aliquod autem est solum
in anima obiective et subiective in re ex-
tra. ut cum intelligit albedinem vel lapi-
dem. Alio modo dicitur aliquid esse obiective in
intellectu. quod sequitur rem. prout est ob-
iective in intellectu. Esse enim abstra-
ctum a forte et platone non provenit homi-
ni prout est extra in se subiective. sed solum
prout est in intellectu obiective. quod sic
homo est in prospectu intellectus. sicut ob-
iectum cognitum non cognito forte vel pla-
tone. sicut etiam in visu est color et albe-
do lactis obiective sine dulcedine. sed
non est in re sine dulcedine obiective. In
hoc ergo differt prima intentio a secunda quod
secunda intentio illud habet quod nunquam est in
intellectu nec in re extra subiective. sed
solum in intellectu habet esse obiective
tanquam sequens rem veram prout est
obiectiva in intellectu ut genus speci-
es. etc. Sed illud quod importatur no-
mine prime intentionis preteritive et ma-
terialiter est obiective in intellectu. et
subiective in re extra. ut homo lapis
lignum. et huiusmodi. Quandoque autem
obiectiva simul et subiective in intel-
lectu. ut scientia et huiusmodi. Et ita
hec provenientiarum differentia est in duobus
prime intentionis et secunde

**¶ Quid sit intentionale et a
quo veniat**

Capitulum CCCLXXIII

Nunc quarto dicendum est de
noie intentionale quod descendit
de hac noie intentione. Ubi intel-
ligendum quod intentionale potest accipi dupliciter. scilicet
essentialiter et denotative sicut aliquid
potest esse quale essentialiter ut albedo. et de-
notative. ut lignum album. quod est quale de-
notative. Ita etiam esse intentionale per
essentiam alicui provenit. sicut ei quod est in-

terio. ipsa enim intentio est intentionale per
essentiam. Aliquod etiam alicui provenit et in-
tentionale per participationem et denotative
ut de illo cuius est intentio. et sic accipie-
do intentionale per essentiam. est illud quod est
intentio. et denotative dicitur intentionale il-
lud cuius est intentio. Et sic accipien-
do intentiones que sunt ex parte intelli-
gentis. sunt species intelligibiles actus in-
telligendi preceptus formatus vel dis-
cunt intentionalia vel intentionata essen-
tialiter. quod sunt intentiones ree. Illa autem que
sunt intentiones et quorum sunt repre-
sentativa dicuntur esse intentionalia de-
notative. Sed hic notandum quod dicimus
quorum sunt. quod ista potest esse alicuius du-
pliciter. Uno modo subiecti in quo sunt. et sic
subiectum non provenit denotare intentione
nata a talibus intentionibus. ut intellectus
non dicitur intentionalis ab intentione que est spes
et similia que sunt in intellectu sicut in sub-
iecto. Alio modo dicuntur iste intentiones
esse alicuius ut obiecti representati ad
quod sunt et talia denotant intentionalia
esse a talibus intentionibus. ut dicimus quod
lapis bos albedo. etc. dicuntur esse intentio-
nalia in intellectu. et habent esse intentio-
nalia in intellectu. quod sequitur suam essentiam
vel suam representationem quod est eorum intentio
Et hoc dicitur. quod talia in quantum sunt inten-
tiones magis importat habitudinem
ad obiectum quod representant. quam ad sub-
iectum quod informant. Et idem iudicium de
intentionibus et illis quorum intentiones sunt
sunt quod nomine intentionis extendit ad quod est
quod representationem alterius siue sit exemplar pro-
ducens in alterius cognitionem. sicut
est de specie visibili. et in medio et
in organo vel in speculo. vel fanta-
siam. vel in fantasia. vel specie sensibi-
bili in sensitiva memoria. etc. Acci-
piendo autem intentionem in intelle-
ctu ex parte rei intellecte. ipsa habi-
tudo rei intellecte ad actum intelli-
gentis dicitur intentionale per essentiam
vel essentialiter. eo modo que talibus entibus

Tractatus

Secundus

rationis conuenit habere essentiam q̄ non dicunt formaliter rem aliquam. sicut in priuationibz dicimus q̄ cecitas ē priuatio essentiali. sed ocul⁹ h̄z esse priuatiū denotatiue. Et sic intētiōnale denotatiue p̄t dici respectu sede intētiōis p̄ma intētiō supra quā sc̄da fundat q̄ ad illud q̄d materiali ipoztat noie p̄me intētiōis q̄d est res intellecta. Et ip̄a res intellecta q̄ d̄z intētiō materialit. p̄t dici z noiari ab h̄z noie p̄me intētiōis ipoztat formalit z sic p̄ma intētiō ut est fundamētū se eūde. sicut h̄o respectu speciei p̄t dici denotatiue intētiōnale. z ip̄a res intellecta p̄t dici intētiōnalis ab habitu/ dine q̄ formalit p̄ma intētiō d̄z. sed isti modī denotatiōis nō s̄z multū yficiari

De hoc nomine trascēdēs
Capit. **CCCLXXXIII**
De hoc autē noie trascēdēs sciendū q̄ trascēdēs d̄z quasi trans oīe ens. vel q̄si trascēs oīe ens. Hoc autē p̄tingit tripl̄. Primo entitate. z hoc mō deus d̄z trascēdens. q̄ nobilitate actualitatis trascēdit oīe ens. z sic nō ē cois vsus vocabuli. Alio mō accipit trascēdens nō ab ētatis nobilitate s̄z a p̄dicatiōnis cōitate. z sic illud q̄d p̄t p̄dicari de oīe ente d̄z trascēdēs. S̄z ē duplex p̄dicatiō. vna formalis. vt h̄o est aīa. Alia denotatiua. vt h̄o ē alb. h̄o ē species. Illud q̄d p̄dicatiōe formali p̄dicat de oīe ente. eo mō q̄ cuiuslibet entī puenit. p̄terea formalitas d̄z trascēdēs. quali trās oīe ens. vt trascēs oīe ens cōitate. s̄z formalis p̄dicatiōis z sic trascēdēs d̄z p̄prie de ill⁹ ser. s̄n te vno. s̄o bono. re. aliq̄. Et h̄ est cōis vsus vocabuli. Illud autē q̄d p̄dicatiōne denotatiue p̄dicat de oībz sc̄dis intētiōibz. z de p̄mis trascēdētibz. p̄t etiā dici trascēdēs. q̄ h̄ q̄d dico ens est vniuersale. h̄ q̄d dico genus ē vni

uersale z sic de alijs. Et nec iste modus trascēdētis ē ita cois z p̄prie sicut sc̄dis

De hoc noie Vniuersale.
Capit. **CCCLXXXV.**

Quia vniuersale tria vidēda sunt. Primo q̄t modis d̄z z accipit vniuersale. Sc̄do quō vlt p̄ abstractionem z p̄dicatiōne se h̄z ad sua inferiora s̄m rōne prioris z posterioris. Tertio quō se h̄z ad ea in rōne tot⁹ z partis.

Quia vniuersale sumit tripl̄. Vntū ad primū sciendū q̄ vlt sumit tripl̄. Est em̄ q̄d d̄z vlt causalitate. z isto modo sol d̄z cā vniuersalis respectu generabilium deus aut vlt cā ē respectu omnium z sic nō ē cois vsus loquēdi apud loq̄yos de vniuersali. Alio mō d̄z vlt abstractione. Abstractio autē ē duplex omis em̄ abstractio d̄z respectu materie. Quedā ergo sunt abstracta a materia s̄m esse. z q̄uis hec sunt quedā p̄cularia z quedā singularia. n̄s h̄lominus p̄ abstractionē a materia vltā dicunt. Alio modo est aliqd vniuersale p̄ abstractionē nō s̄m esse sed s̄m intellect⁹. p̄sideratiōne inquantū talia p̄siderāb ab s̄z materia. Hoc aut p̄t fieri tripl̄. vno modo vt p̄sideretur ad intelligibile absq̄ hac materia sensibili sicut hominē. nō p̄siderādo h̄ic for. q̄uis talia intelligat cū materia sensibili in p̄mū. Et talis abstractio vocat p̄fica. id est naturalis. vnde scientia naturalis est de sic abstractis. nō tamen excludit materiam sensibilem communē. quia intelligit hominem cum ossibus et carnibus in cōmuni non tamen considerat cum istis carnibus z ossibus in particulari. Alio mō p̄t fieri hec abstractio vt intellect⁹ p̄sideret nō solū sine hac materia sensibili. s̄z etiā sine p̄sideratiōe

De nominibus secundarum intentionum

sensibilis materie. Et consideret eam cum materia intelligibili. ut per considerari circulus sine ere-ferro vel ligno. et huiusmodi. Et quod circulus oportet quod sit in aliqua materia non intelligitur sine materia intelligibili. et talis abstractio vocatur mathematica. quod de talibus abstractis scilicet scie mathematice. Tercio modo per aliquid considerare rem aliquam et sine hac materia sensibili in communi. licet cum intelligibili. licet sine materia sensibili et intelligibili. Hec autem abstractio non est realis separatio sicut cultellus separat carnes ab ossibus. sed vni consideratio sine altero. sicut visus videt colore in pomo nihil considerando de sapore. Et quod ut sic talia considerant abstracta operit eis ut dicatur de multis. sicut sunt in multis. id est est alia abstractio quam ipsam consideratur. que per predicatorem. et sic huiusmodi est abstractio communitate predicatois. quod predicat de sorte et platone. Vnde quod secundum logicos dicitur quodlibet predicorum modorum. sed per vltimo modo. Et sic vnde symprum dicitur quod est apertum naturam de pluribus predicari. Vbi intelligendum quod tale vnde est multiplex. Est enim quoddam vnde quod huiusmodi actu et similes plura supposita. sicut huiusmodi sorte et platone et sic de alijs. Aliud est vnde quod similes actu non huiusmodi plura supposita sed successiue sicut tenet. Aliud est quod non huiusmodi plura supposita nec actu similes nec successiue. ut sol et luna. quibus tamen non habeat nisi vni cum suppositum. quod tamen sol per considerari sine additionibus indiuiduantibus. sed sine huiusmodi et nunc per dicit vnde. Et quibus in alijs duobus modis dicatur vnde est quod est apertum naturam predicari de pluribus vel similes quod ad primum. vel successiue quod ad secundum. et in tertio non possit nihilominus dicitur apertum naturam predicari de pluribus. quod in quibus vnde est hoc ei vni. licet hoc sibi non vniatur in determinata materia. Quocirca autem modo sumatur vnde quod est vel sumitur per aptitudinem quadam ad particulare. Et ideo culteret modo vniatur respō

der alijs modus particularis sicut primum. quod enim sol huiusmodi virtute respectu cuiuslibet generabilis dicitur cum vniatur omnium generabilium. Et quod sortes non huiusmodi virtute nisi respectu platonis. dicitur cum particularis. et sic postea singulis modis vniatur res spondet modus particularium.

¶ Quod vnde est prius et posterius suis inferioribus. **CCCLXXVI**
Quantum ad secundum dicitur quod vnde dupliciter potest considerari. Vno modo quod natura vniatur considerat sicut cum intentione vniatur. ut scilicet vniatur et idem habeat habitu dicitur ad multa et vniatur ex abstractioe intellectus et sic oportet quod secundum huiusmodi modum vnde sit posterius. Vniatur in primo de anima dicitur quod anima vnde autem nihil est aut posterius est. sed secundum platonicos quod ponitur vniatur subsistentia secundum hanc consideratorem vniatur. sed prius quod particularia. Vniatur secundum eos particularia non sunt nisi per participatorem vniatur subsistentia quod dicuntur idee. Alio modo per vnde considerari quod ad ipsam naturam vniatur vel humanitatis put inuenitur in particularibus. et sic dicitur quod duplex est ordo nature. Vnus secundum viam generationis et episcopus. secundum quam viam ea que sunt imperfecta et in potentia sunt forma. et huiusmodi modo magis coe est prius secundum naturam quod apparet manifeste in generatione animalis et hominis. nam prius generatur animal quam homo. ut dicitur in libro de generatione animalium. Alius ordo perfectiois siue intentionis nature. et sic actus est prior simpliciter quam potentia. et perfectus quam imperfectus. Et per hunc modum minus coe est prius secundum naturam. quam magis coe. ut homo quam animal. Nature enim intentio non sinit in generatione animalis. sed intendit generare hominem.

¶ Quod vniatur respectu inferiorum se habent aliquam in ratione totum aliquam in ratione partium. **CCCLXXVII**
Quantum ad tertium dicitur quod vnde magis coe comparatur ad

Tractatus Secundus

minus cōe. vt totū z vt ps **U**t totū qdē fm q in magis vlt nō solū prinetur in potētia minus vlt sed etiā alia vt sub aīali nō solū hō p rinet. s; etiā z equus. **U**t ps qdem fm q minus cōe p rinet in sua rōne nō solū magis cōmune sed etiā alia. vt homo non solum animal sed etiam rationale **S**i cur etiam animal in se consideratum prius est in nostra cognitione q̄ hō mo. sed homo prius est in nostra cognitione q̄ q animal sit pars rationis eius.

¶ De hoc noie abstractū vñ et quot modis dī. z q̄s ē modus scandi **Ca. COLXXXVIII**

De hoc autē noie abstractū pz eius acceptio fm inchoare pmissa i dēfinitōe de abstractione in pñ capitulo de vlt. quia omnib; istis modis de q̄bus dī fieri talis abstractio. illa res abstracta in quolibet mō illoz abstractuz dī. z eis oppositū p r dīa p r etum **P**reter hos modos dī abstractū p r mū ad cōcretū fm modū scandi. vt abstractum dicat illud qd sciat formā absolute. **C**ōcretū vero qd est ad aliqd p r etū. **E**t isto mō respectu oīm dīctionū inuenit abstractū z cōcretum vt hoc qd dico ens z entitas. **H**oc em qd dico ens est p r etū. z dī illud qd hz entitatē. **S**z hoc qd dico entitas dī illud qd hz formā. vel dī illud quo ens est ens. scz ipam formā. **I**dē pz in hoc qd dico vlt quantū ad secundas intentōes. qd vlt est p r etū. et sciat illud qd hz naturam vlt ratis. **U**niversalitas autē ipam naturā vel formā qua vlt est vlt. **I**dē dico in substantia. hō est p r etuz z sciat qd hz naturā humanā. s; humanitas ē abstractū z sciat illud q̄ hō ē hō. **E**t dī de albo z albedine in accidentib;. qz albū sciat illud qd hz albedine. sed

albedo sciat ipam naturam siue ipam formā. **U**n generalit̄ pcludo q̄ p r etum dī illud qd sciat hātens naturā. et abstractū qd sciat ipam naturā. et iō absolutū hz modum scandi quo est. **E**t qz modus scandi dato q̄ eadē res scatur. impedit modū p dī scandi. **I**nde est q̄ dato z posito. si tū ita est q̄ quantū ad formale scatum idem importet noie abstracti z p r etū sicut hoc noie hōis z humanitatis noie albi z albedinis zc. **T**amē quia modus scandi est diuersus in diuersis. qz p r etū sciat p modum qd est. et p modum hātentis z p modū totius. **A**bstractū autē sciat p modum quo est. z p modum habitū. z p modum partis. **I**deo in nulla re in qua differunt qd est z quo est. hātens et habitū. pars z totū. possunt de se inuicem p dīcari. vt hec est falsa. homo est humanitas. albū est albedo. **S**ed tur ergo q̄ p r etū z abstractum non possunt de se inuicē p dīcari. **I**n diuinitis autē vbi idē est habitus z hātens quod est z quo est. pars z totum. eo mō quo est in talibus totum z pars possunt de se inuicem p dīcari. **I**deo hec est vera. deus est sua deitas. deitas est deus **U**t cōmuniter autem z maxime in genere substantie nomine p r etū suppositum importatur z nomine abstracti natura.

¶ Quid importat noie cōcreti. et q̄ triplex est modū cōcretorū **Capitū. COLXXXIX.**

De cōcreto autē q̄uis aliqd pz ex pcedenti capitulo. tū ad maiore euidentiā **S**ciendum est. q̄ triplex est cōcretum quoddam accidentale vt albū. qd dā sub stantiale sed nō denominatiū. vt hō et aīal. qd dā substantiale denotatū vt aīatum z hōmō. **O**mniū autē cōcretis cōmune est vt dent intelligere

Tractatus

Secundus

Alto mō dicitur aliquid de alio et in eo sic
cut forma accidentalis in sua materia
et hoc mō suppositū dicitur subiectū oim
accidentū. Alio mō dicitur aliquid de aliquid
vr sua proprietate. et hoc mō aia ē subie
ctū suarū proprietatū. sicut angelus et deus.
Alio mō dicitur aliquid dici de alio tanquā
illud quod ē declaratiū sue quidditatis et
quiritatis. et isto mō passiones dicuntur
de aliquid in scia cuius cognitio querit
et illud subiectū scie vocat. et sic deus
ē subiectū sciētie theologie. Alio mō
dicitur aliquid dici de alio sicut superioris de
suo inferiori. et sic fortes subijciuntur hoī
er hoī aīali. et sic de alijs. Sicut autē
p̄dicatū dicitur ab actu p̄dicandi. et p̄di
cabile a potētia et a pritudine p̄dican
di. ita subiectū dicitur ab actu. subijcibile
autē ab a pritudine. Et hoc dicitur subie
cto et subijcibili dicitur sufficitur

¶ Quid est vniuocum.

Capitulum CCLXXXI
Ad quia subiectū et p̄dicatū
sequuntur quiddam accidentia que
importantur noīb; scēde intērio
nis. vr vniuocū analogū et hīc mō. tō
subiectis subinfero p̄mo de hoc quod est
vniuocū. Vniuocū autē definiunt in
p̄ncipio p̄dicamētō. quod vniuoca dis
cunt illa quod nōmē ē cōe et s̄m illud
nomē rō substantie ē eadē. Et s̄m hoc
vniuocū fecit illud nomen quod p̄t dici
de plurib; s̄m eandē rōem substantia
lem. sicut hō dicitur de forte et platone. et
aīal de hoīe et leone. Et inde ē quod omne
genus de suis speciebus. et oīs spēs de
suis indiuiduis vniuoce p̄dicantur vr
porphyrus dicit.

¶ Quid est equiuocum

Equiuocū autē dicitur quod si que vocas
sua fecata s̄m Albertū. Et ideo
equiuocū dicitur illud nomen quod ē cōe mul
tis. et s̄m illud nomen illoꝝ fecatoꝝ rō
seu subiecta ē diuersa. sicut p̄ de hoc no
mine canis. quia dicitur de latrabili

et celesti sidere. et de pisce marino.

¶ Quid est analogū

Analogū autē idē ē quod p̄portionalis
bile. sicut et analogia idē ē quod p̄
portio. Et analogū dicitur illud nomen
quod ē cōe multis. s̄ p̄ p̄us dicitur de vno
et p̄ posterius s̄m quandā p̄portioem
de alio vel de alijs. sicut ens per p̄us
dicitur de subiecta quod de accidente. Hec autē
p̄portio duplex est in nominibus. vno
mō. quod multa h̄nt p̄portioem ad vnu
et sic sanitas in aīali est analogū ad sa
nitate in medicina vr ad cām. et ad sa
nitate in vīna vr ad signū. Alio mō
quod vnu h̄nt p̄portioem ad alterū. sicut sa
nitas in medicina ad sanitate vīne. Et
iste modus cōitatis ē medius inter
p̄mā equuocōem et simplicē vniuocōem
carōem. In his em̄ analogice dicitur
tur nō ē totaliter vna rō sicut in vni
uocis. nec totaliter diuersa sicut in equi
uocis. S̄ nomen quod sic multipliciter dicitur
fecat diuersa s̄m p̄portioem. Est autē
dīna inter hec tria. quod si nomen cōe vel
īp̄a cōitatis dicitur diuidi. Vniuocū
diuidit p̄ suas p̄rias dīas. sicut ge
nus diuidit suis differētijs. Equuocū
autē diuidit s̄m diuersas res fecatas s̄
cur canis. Analogū autē s̄m diuersos
modos p̄portionales. sicut ens dicitur
dicit in decē p̄dicamēta. vr p̄us dicitur
ē s̄m diuersos modos essendi. Ulter
ius autē dōm ē quod idē nomen p̄t ēē equi
uocū. vniuocū et analogū respectu di
uersoꝝ et nō respectu eiusdē. vr h̄ nos
men canis ē equuocū respectu latrabili
lis et sideris et p̄cis. Est autē vniuocū
cū respectu oīs canis latrabilis. Est
autē analogū respectu oīs canis larra
bilis veri et respectu canis latrabilis
picti. quod p̄us de vero cane dicitur et per
posterius et p̄portionaliter de picto.

¶ Quid est denominatiuum

Denominatiuum autē dicitur quod quod so
lo casu. i. sola cadētia vel inclina
tione ad subiectū ab alijs h̄nt appella

De noibus secundarum intentionum

tionē. vt a grammatice grammaticus. Abstractū em̄ z concretū lz differant q̄stum ad materiale significatū. nō tñ q̄stū ad formale. Et iō norandū est q̄ ad hoc q̄ aliqua sint pprie denomi- natiua quattuor requirunt. Primo q̄ cōueniāt in p̄ncipio vocis z differāt in fine. Secōdo q̄ vnū significet p̄ modū abstractū z aliud p̄ modū concreti. Tertio q̄ pueniāt in significato for- mali. Quarto q̄ denominans differeat essentialiter a denominato. Et hec quattuor patēt i hoc qd̄ dico albedo z albu. Et nota q̄stū ad quōrā p̄ditionem q̄ lz q̄ veritate generalit̄ z in omnibz p̄cretz accidētaliū. In p̄cretz tñ substantie nō sic claz est. qz vtrū hō z humanitas differant realit̄. questio dubia ē. Quinta autē p̄ditio p̄t addi q̄ oportz qd̄ vtrūqz sit nomē impossi- bilē. vt pz in p̄dicamētis. De eo autē qd̄ est incōplexū z de eius opposito. scilz cōplexū. dictū ē in p̄ncipio in primo p̄ambulo vt esset ordo clarior dis- cendorum.

De noibz secundarum intentionū cōueniētibz incōplexis q̄ sunt cōes oibz p̄dicamētis. Et p̄mo quō talium ē triplex gradus.

Capitulum. CCLXXXIII

¶ Que dicēdū restat de noibz scēde intētōis q̄ pueniūt incō- plexis z dicant de incōplexis sunt tñ cōes oibz p̄dicamētis tā sub- stantie qz accidētū. Vbi norādum q̄ istoz noim̄ ē triplex differētia cū res in p̄dicamēto existēs possit sumi z in vniuersali qd̄ ē respectu p̄ticularis. z in p̄ticulari qd̄ ē respectu vniuersal̄. Itē quedā p̄nt puenire rei. put sic vlt̄ sic p̄siderat. idcirco qd̄a sunt nomia scēde intētōis q̄ rebz pueniūt vt p̄si- derant in vniuersali respectu p̄ticulari- tis. z de istis primo dicēdū ē. sicut ge-

nus spēs z h̄mōi. Alia sunt noia q̄ cō- ueniūt rebz. vt p̄siderant in p̄ticulari respectu vniuersalis. sicut indiuiduū z h̄mōi. z de istis scēdo dicitur. Quedā sunt q̄ pueniūt rebz siue sic siue sic p̄si- derant. sicut habere ppriū. z sic accēs cōuenit rei z in vniuersali z in p̄ticulari. sicut aialis est ppriū sentire. z for- tis bñ cātare. z accidit homini r̄sibis le. z forri accidit albedo. z de istis ter- tio dicitur.

¶ Quid importetur noie ge- neris et noie generis genera- lissimi et noie gn̄is subalterni.

Capitulum. CCLXXXIII

¶ Scēdū est q̄ de noibz scēde in- tētōis q̄ rebz pueniunt. vt cōsiderant in vniuersali respec- tu p̄ticularis. Hec autē sunt tria q̄stū ad plens p̄tinet. scz nomē generis spe- cie vel differētie. Ista em̄ tria distins- guunt. put importat or dīne p̄dicabi- lū q̄stū ad ea q̄ sunt vniuersalia. sicut pz in arboze porphyriana q̄ in libro suo describit. Genus autē diffinitur a porphyrio sic. Genus ē qd̄ p̄dicat de pluribz differētibz spē in eo qd̄ qd̄ ē. i. essentialit̄. Hec autē diffinitō magis ē rei subiecte ipi nō qz ipius intētōis z nois. Nō em̄ ipm̄ nomē vel ipa intē- tio p̄dicat de spē. male em̄ diceret. hō est genus. lz ipa res bene p̄dicat de spē. vnde tene ēz homo ē aial. nihilominus expositiue hec diffinitō ē qd̄ est hoc nomen genus. qz hoc qd̄ dico genus. est quoddā nomē significans intētōne q̄ intētio z qd̄ nomē puenit illi rei q̄ p̄dicat de pluribz spēbz essen- tialiter. vt q̄ aial p̄dicet de hoie z de boue q̄ differit spē. puenit sibi q̄ dicat genus. Ex hoc pz q̄ diuersimo de accipit genus a grammatice q̄ dicit q̄ genus ē exploratio sexus. z a logy- colq̄ ē q̄ gen⁹ ē quoddā p̄dicabile. Itē etiā nō accipimus hic gen⁹. put

Tractatus Secundus

Et aliquorū genealogia sanguinitatis vel purē multorū collectio. sed lo-
lū dicitur genus talis intentio quae puenit rei
put et plures species supponunt. ut aia
li bos hō et asinus. **Gen^o** autē sic sum-
ptū diuidit in generalissimū et subal-
ternū. **Generalissimū** dicitur genus quod dicitur
de illo quod non habet aliquod genus supra se
et isto modo quod substantia in genere non ha-
bet supra se genus aliud. dicitur genus ge-
neralissimū. **Sed** quod corpus et corpus aiatū
habet supra se substantia dicuntur genera
subalterna.

**¶ Quid sit species et quot
modis dicat. et quod species sub
alterna et specialissima.**

Capitulum. CCCLXXXIII

Species autē multis modis
dicat. quod uno modo idē est quod
membroꝝ dispositio pulera vel
feda. sicut dicimus spes pami digna
est imperio. et sic non loquimur hic. **Alio**
modo dicat spes similitudo rei. et hō modo
spes res representates dicuntur eē in sen-
su vel intellectu. et nec sic intendimus
hic. **Alio modo** diffinit spes a porphy-
rio sic quod spes est quod predicat de plu-
ribus differentibus numero in eo quod quod
essentialiter. **Et** sicut dictū ē de gene-
re. ita hec diffinitio magis ppetit rei
subiecte intentioni quā noi. **Unde** potest ex
hoc dici quod spes est quoddam nomen se-
cūde intentionis. quod intentio vel quod no-
men intentionis puenit rei quod predicat de
pluribus differentibus numero ad differē-
tiam generis essentialiter. et sic de spe-
cie intendimus hic. **Est** autē duplex spe-
cies. scilicet specialissima que non habet ali-
am sub se sicut homo bos et huiusmo-
di. **Et** subalterna quae habet aliam sub se
sicut corpus animatū habet aial. aial
autē habet hominem. **Et** ita idē potest esse
et est genus subalternū et spes subal-
terna respectu diuersorū. sicut aial est
genus subalternū. quod est sub altero pos-

situm. scilicet sub genere substantiae et alioꝝ.
Et est species subalterna. quia est ali-
qua sub ea posita. scilicet homo. **Et** quo-
patet diuersa acceptio speciei a gram-
matico qui vult aliqua esse speciei p-
mitiue vel deriuatiue. **Et** a logico re-
spectu cuius species est secūda inten-
tio applicata et psequens rem prout
intelligitur. vel prout est obiectiue in
intellectu videlicet quod est predicabilis de plu-
ribus differentibus numero.

**¶ Quot modis accipitur dif-
ferentia et quid sit.**

Capitulum. CCCLXXXV

Differentia autē est triplex. scilicet
communis propria et magis propria.
Comunis dicitur quia aliquid diffi-
fert ab aliquo rebus cōtib. ut sortes al-
bus differt a platone non albo. et sic non
loquimur hic de differentia. **Alia** est pro-
pria. scilicet que facit distare accidente in-
separabili siue cause a principio intrin-
seco ut sanitas siue extrinseco ut cica-
trix. et nec sic accipimur hic. **Alia** diffe-
rentia est magis propria quae facit altere ab alte-
ro differre specificē. ut rationale respec-
tu hoīs. **Et** sic differentia est quod predicat
de pluribus differentibus specie in eo quod
quale. id est differentia est nomen cuiusdam
intentionis que intentioni conuenit illi rei
quae intellectus considerat predicabile
de specie in quale. **Differentia** enim licet
sine rem dicat quid et substantia. tamē
quodrum ad modū dicitur quale. **Et** hec
est differentia quae diuisiua generis et cō-
stitutiuua speciei et cōpletiuua diffinitio-
nis. et sic de differentia loquimur hic.
Et sic patet de noīb istis quae sunt genus
spes et differentia quodrum ad suā significā-
tiā et pueniētiā et differentiam.

**¶ De noīb oībū predicamen-
tis conuenientibus ut consideratur i
particulari. Cap. CCCLXXXVI**

Anc dicitur restat de noīb
secūde intentionis que pueniūt

De Noibus secundarum intentionum

rebus omnium generum siue substantie siue accidentium ut considerantur in particulari. **U**bi intelligendum quod sicut in uiuersali dicitur respectu inferioris particularis. ita particulari dicitur respectu superioris uiuersalis. **H**abet autem particulare aliquam respectum ad naturam communem ut sortes respectu hominis. et hec albedo respectu albedinis in communi. **A**liquam autem habet respectum ad naturam communem et ad proprietates. **S**i considerantur res in particulari prout habet respectum ad naturam communem. sic unum potest nomen secundae intentionis et vocat particulare in quantum a natura communi excedit. quia natura communis in multis inuenitur. hoc autem particulare in uno solo. **S**i autem considerantur res in particulari per respectum ad naturam communem et ad accidentia vel proprietates sic dicitur singulare et indiuiduum. sed indiuiduum in quantum est in se indiuisum. singulare autem in quantum est diuisum ab alijs. **E**t sic ista tria differunt. quia una et eadem res dicitur particularis in quantum excedit a natura communi. sed indiuiduum in quantum est in se indiuisum. singulare uero in quantum est ab alijs diuisum. **I**ta autem tria nomina dicuntur tam de substantia quam de accidentibus. ut sortes et hec albedo et quodlibet est particulare indiuiduum et singulare. **I**tem quodlibet istorum dicitur de toto et de parte. quia sortes et pars sortis. quodlibet est indiuiduum singulare et particulare.

De nomine proprii et accidentis que conueniunt omni predicamentorum tam in uiuersali quam in particulari considerantur

Capitulum CCXXXVII

Modo dicendum est de nominibus secundae intentionis que conueniunt rebus vel consequuntur res ut considerantur vel in uiuersali vel in particulari in omni genere. **H**ec autem sunt duo. scilicet nomen accidentis et nomen proprii. **U**bi in

telligendum quod rei in omni genere considerantur in uiuersali vel particulari potest euenire aliquid quod non est de eius essentia vel substantia. et hoc dupliciter. **U**no modo sic quod non solum illi rei sed pluribus alijs sicut albedo sortis et platonis. et sic tale eueniens dicitur accidens. **E**t tunc intelligendum quod accidens uno modo dicitur illud quod non est de substantia rei et est in re sicut in subiecto nec per se existens vel subsistens. nec dicitur esse rei nisi secundum quod. et sic albedo est accidens. et ita dicitur accidens de nominibus generibus solum. **A**lio modo dicitur accidens illud quod non est de substantia et in intellectu rei. et tunc non est de ratione sua quod sit in eo sicut accidens in subiecto habet per tale ter se habere. **E**t isto modo inuenitur ratio accidentis in genere subiecti et sumitur per extraneam naturam rei. et sic videtur accipere accidens. **B**reuo. in libro predicamentorum. capitulo de relatione quam dicitur quod habet accidit seruo. **U**bi etiam sic videtur summum accidit sortis et quantitas. et differetia generis. et sic est nomen secundae intentionis. **E**t diffinita Porphyrio accidentis est quod adest vel abest propter subiecti corruptionem. **I**n qua larga acceptioe nomine subiecti vocatur illud cui tale quod dicitur accidere. et sic ponitur inter quinque predicabilia. **E**t si obiiciatur quod non videtur quod unum nomen sit prime vel secundae intentionis. **D**icendum quod imo. **S**icut enim idem nomen potest esse equocum uniuocum et analogum respectu diuersorum ut prius paruit. **I**ta idem nomen est prime intentionis et secundae. ut per se in hoc nomine spes. putatur enim hoc nomen spes dicitur rei similitudine sicut species in speculo vel in oculo. est nomen prime intentionis. sed prout nomine speciei importatur habitudo illa que rei conuenit. intelligitur prout predicabilis est de pluribus differentibus numero. est nomen secundae intentionis. **S**i autem ulterius obiiciatur secundum philosophum in primo philosophorum. quod vere est nulli accidit. exponendum est de primo modo. quia sicut

Tractatus

Secundus

nulla substantia accidit alicui. sed q̄
tū ad scdm modū qd̄ vere ē alicui ac/
cidit. Alio mō pōt aliqd̄ alicui rei ac/
cidere p̄siderate in vniuersali vel pri/
culari qd̄ nō est de eius substantia vel
essentia. tū sic sibi accidit q̄ vel nulli
alij vel nō oib; alijs ab eo. vel saltem
omib; eiusdē nature. et hoc d̄ p̄rium
vr sumitas sortis vel risibile hoi. Dicat̄
aut̄ p̄riū quadruplt̄. vno mō qd̄ in
est soli z nō omī vr eē medicū hoi. Se/
cūdo qd̄ inest omī z nō soli. vr eē bipē
dē. Tertio qd̄ inest omī z soli sed nō
sp. vr canescere hoi. Quarto qd̄ inest
soli speciei z omni cōtento sub spē. vr
risibile hoi. et hoc d̄ p̄rie p̄riū. Si/
cut aut̄ est p̄rietas speciei ita z indi/
uidui. z istis p̄rietatib; d̄z indiuidua
ri. z p̄tinent his p̄sib; . Forma figura
locus stirps. nomē patria tps. Hec se/
p̄tē p̄ria p̄tinet omis hō. Quamuis
etiā alicue istaz p̄rietatū p̄nt eē cō/
munes diuersis indiuiduis diuisim
accepte. tū nō oēs simul. Et ita patet
differētia accētis z p̄riū. nā oē p̄riū
est accētis. sed nō eōuerso. Verū est tū
q̄ alicue substantie h̄nt modū accidē/
tis sic differētie substantiales q̄uis
sint substantia vl̄ de substantia rei. tū qz
h̄nt modū p̄riū p̄rie accepti. idcirco
differētie substantiales p̄rietates sub/
stantiales dicunt̄. qz etiā aliquod pro/
p̄riū orit̄ aliquando ex principijs sub/
stantialib; siue speciei siue indiuidui
ideo etiāz tales p̄rietates q̄uis sint
accidētia. quia oriunt̄ a principijs sub/
stantialibus dicunt̄ur proprietates sub/
stantiales percomparationez ad illas
qz sic nō oriunt̄ que dicunt̄ur accidētales.
Et hoc de proprio z accidente dictū
sufficiat.

**De nominib; secundaz in/
tentionū cōueniētibus generi
substantie solū. Et primo qd̄ si/
gnificent. quō se b̄nt ad inuicē**

hec duo. s. suppositū z hoc ali/
qd̄. **Capitulum CCLXXXVIII**

Modo restat dicēdū de noib;
scdē intētionis. q̄ solū p̄ueni/
unt his q̄ sunt de p̄dicamēto
substantie. z sic de alijs. Noia aut̄ scdē
intētionis respectu rez in vniuersali
cōsiderataz. nō variant̄ q̄tū ad gen⁹
substantie z accidētis. qz eodē mō diuit̄
dit̄ gen⁹ z spēs z h̄mōi de substantia
z accidētib;. Sed respectu rez p̄side/
rataz in particulari noia scdē intētio/
nis variant̄. Nā aliqua noia scdē intē/
tionis p̄ueniunt̄ particularib; substan/
tie qd̄ nullo mō particularib; acciden/
tū. sicut hoc qd̄ dico suppositū. Hui⁹
aut̄ causa ē duplex. Una quidē qz se/
cūde substantie q̄ sunt res p̄siderate
in vniuersali. magis vident̄ significa/
re quale qd̄ q̄ hoc aliqd̄. vr dicat̄ in p̄/
dicamētis. Et qz accidētale qd̄. i. qua/
le magis q̄ hoc aliqd̄ significat̄. iō
eadē noia p̄ueniunt̄ vniuersalibus sub/
stantie z accidētū. Sed particularia
substantie fecant hoc aliqd̄ q̄ sunt p̄me
substantie vr dicit̄ ibidē. P̄hus. nō āt̄
particularia accidētū. Ideo specializ
bus noib; scdē intētionis p̄ticularia
subnominant̄. Itē sunt nobilitiora ensi/
tia z habēt nobilitiorē modū essendi z
singularē. z iō singularia noia eis con/
ueniunt̄ q̄ eoz singularitatē in entita/
te z nobilitate z mō essendi possint ex/
primere. Hec aut̄ sunt duo. scz nomē
suppositi. z hoc nomē hoc aliqd̄. que
dicunt̄ sic de particularib; substantie
z nullo mō de indiuiduis accidētūz.
Horū aut̄ noim natura sic videri p̄t
qz particulare substantie hz duplicem
sui p̄siderationē. Unā p̄ respectū ad
naturā p̄mune cui subijcit̄. q̄ natura p̄
particulare subsistit z ab hac p̄ditioē
imponit̄ sibi nomē vr suppositū dicat̄
quasi sub alio positū. vr fortes possēt
dici suppositū respectu nature huma

De nominibus secundarum intentionum

ne quiposita in eodem et vlt hoc nomine habet nihilominus particulare substantie aliquid considerandum respectu sui in quantum non habet respectum ad naturam eodem consideratam per se subsistere. in quo differt ab accidente. et est quiddam ens completum per se habens esse completum. in quo differt a parte vlt huiusmodi totius. Et ab illis duabus conditionibus que non sunt in indiuiduis accidentibus. particulare vel indiuiduum substantie dicitur. et vocatur hoc nomine habet aliquid. quasi per se ens. vt quasi per se aliquid existens completum. Et ita pars habet centum. in quo puenit. et in quo differt. hec duo sunt suppositum et hoc aliquid.

Quid importetur nomine suppositi. et quot modis dicitur.

Cap. **CCCLXXXIX**

A pleniore horum noticia sciendum primo de supposito. quod suppositum dicitur quasi sub alio positum. quod scilicet nature communi supponitur. Suppositum enim dicitur respectu nature communis cui subicitur. potest autem aliquid poni sub alio in genere sube dupliciter. Vno modo sicut inferi particulare supponitur superiori vlt in quo pertinet natura communis. vt fortes hominum. ita tamen quod inferius sit per se subsistens. superius autem subsistat solum per inferi. Et sic est propria loquutio de supposito. et sic nomen suppositi puenit solum particularibus suppositis de genere substantie. et sic loquimur hic de supposito. Alio modo supponitur aliquid alteri vt creatum abstracto. et sic supponitur homo humanitati. et tunc hoc dicitur suppositum. humanitas autem dicitur natura. Et quod tamen in genere substantie quasi in generibus accidentium inuenitur creatum et abstractum in vlt in particulari. idcirco suppositum et nomen suppositi sic accipiuntur per creatum. et natura accepta per abstracto. conuenit particularibus generibus substantie. Vnde dicimus quod fortes est suppositum. quod accipitur in creatum. fortes

tas est natura. quod accipitur in abstracto. Conuenit etiam vltibus. vnde sicut homo est suppositum. quod accipitur in creatum. humanitas autem natura. quod accipitur in abstracto. Idem est in generibus accidentium. Vnde accipiendo suppositum per creatum. albidum erit suppositum. albedo autem quod est abstractum erit natura. Hec autem supposita cum nihil sint nisi concreta sunt in triplici dicitur. sicut superius dictum est in capitulo de concreto.

Quid importetur nomine habet aliquid et quibus conueniat.

Capitulum. **CCCLXXX**

Quantum autem scilicet ad rationem et modum huiusmodi nominis hoc aliquid. Sciendum quod aliquid inuentus est factiuum essentie. quod quidem essentia virtute huiusmodi nominis demonstratiu hoc facti vt signata indiuiduum. Significare enim hoc aliquid nihil aliud est quam facti subam signata et indiuiduata. De cuius ratione sunt duo. Primum est quod possit per se subsistere et existere. et ideo ab eua ratione excluduntur accidentia que non possunt per se subsistere et existere sed in alio. et ideo non possunt dici hoc aliquid. Secundum quod habeat esse completum per modum totius in aliquo genere vel aliquo specie sube. Et ideo pres quantitate. vt pes vel manus in homine. vlt pres formales. vt anima et corpus excluduntur a ratione formali huiusmodi quod est hoc aliquid. quod non habent esse per se completum. sed in toto. quod tamen intelligendum est quod diu pres sunt in toto et coniuncte toti vel toto. quod de diuisis a toto vel separatis ab inuicem secus est. vt dicitur Philosophus in predicamentis. pes manus et homini magis nominantur pres substantiarum quam subas primas vel secundas. quia non precipiant naturam complere alicuius specie. Et ideo nota quod aliquid dicitur habet aliquid quod a duplici proprietate. scilicet quod possit per se subsistere et habent esse completum in aliqua specie substantie sicut indiuiduum. et sic fortes

Tractatus Secundus

res dicitur hoc aliquid. et hec est propria accessio priorum quod dico hoc aliquid. **A**lia dicuntur hoc aliquid ab unitate proprietate. scilicet ab ista que habere esse per se subsistens. licet non habeat esse completum in aliquo specie substantie. **E**t hoc modo anima que non est species sed pars speciei. scilicet humane. que non habet esse completum in specie determinata. quod tamen a corpore separata potest per se subsistere potest dici et dicitur hoc aliquid. **E**t idem potest dici de partibus quantitatibus separatis a toto. quod tunc habet rationem totius et per se existens. ut de pedibus ut manu pedis. **E**t quod in utrisque partibus deficit una ratio huius quod dico hoc aliquid. idcirco non ita proprie dicitur hoc aliquid de anima vel de partibus quantitatibus actu a toto separatis. sicut de individuis substantie habentibus esse completum in aliquo specie substantie et potentibus per se subsistere. **E**t licet partem in quo differunt ista duo nomina suppositum et hoc aliquid. et in quo conveniunt. **C**onveniunt quidem in hoc quod utrumque tam suppositum quam hoc aliquid dicitur individuum in genere substantie sed suppositum dicitur individuum subsistens habens esse completum in genere substantie per respectum ad naturam communem que in eo et in multis alijs reperitur. **S**ed hoc aliquid proprie quantum ad duas conditiones dicitur individuum generis substantie per se subsistens habens esse completum in specie substantie. ut fortis. **S**ecundum unam conditionem vero et non ita proprie dicitur solum illud quod in genere substantie potest per se subsistere que non habeat in aliquo specie esse completum. sicut anima rationale. in nullo autem istorum hoc aliquid dicitur per respectum ad naturam communem. **E**t hoc apparet quod quevis anima separata potest esse hoc aliquid. tamen non potest esse suppositum aliquo modo. sed et completum in composito ut sit illud quo suppositum subsistit tanquam forma partis scilicet corporis. **E**x quo etiam patet quod suppositum et hoc aliquid non dicuntur de aliquo indivi-

duo accidentium. nec de parte aliqua in dividua alicuius totum in genere substantie quod diu est coniuncta toti

Brevis recollectio omnium nominum pertinentium ad individua omnium generum quod importet. unum sumunt. et quod differunt. **E**t sunt ista particularia. idividuum. singulare. res nature. suppositum. hoc aliquid. hypostasis.

Capitulum XXXIII
Et hoc et ex precedentibus patet breviter colligi potest conveniunt in omni nomine substantium individuum tam in genere substantie quam in generibus accidentium. siue sint nomina proprie intentionis siue scilicet. quorum convenientia et differentia dubitatio ut communis in usu conveniunt esse potest. **E**t sunt ista. particularia. individuum singulare. res nature. suppositum. hypostasis. persona. hoc aliquid. quia aliquid istorum communia sunt generibus substantie et accidentium. sicut ista. particularia. individuum. singulare. tamen differunt ratione diversa. **N**am licet esse particularia dicantur per respectum ad naturam communem. aliquid tamen dicitur per respectum ad naturam communem sine respectu ad proprietates et ad accidentia. **E**t quod sic particularia accidentium sumptum est hoc nomen particularia. **A**liquod autem particularia respectu ad naturam communem et ad accidentia et ad proprietates simul. et penes istum respectum sumunt ista duo nomina. scilicet individuum et singulare. sed differunt ratione. quod individuum dicitur in quantum est in se indivisum. sed singulare in quantum est ab alijs divisum. et hoc divisus conformatio vel vita ab alijs singularis dicitur. **S**icut autem hec dicuntur de substantia et accidentibus. ita de toto et de partibus. **A**lia autem dicuntur solum de individuis generis substantie et de toto et non

De Noibus secundarum intentionum

de rebus proprie. nec aliquo modo de accidentibus. sed differenter sic dicunt. quia prout priculare substantie non habet respectum ad naturam communem preceseno- minatur nomine prime intentionis hoc scilicet nomine res nature. Nomine vero secunde intentionis hoc nomine suppositum in quantum superius subsistit in eo. sed in quantum consistit et habet esse completum. nominatur hoc nomine hoc aliquid proprie. licet aliter large dicatur de rebus separatis. Ut autem priculare generis substantie respectu non solum ad naturam communem. sed etiam ad accidentia et proprietates. sic tale priculare nominatur nomine prime intentionis in omnibus substantiis hypostasis. sed in substantiis nature intellectualis propter dignitatem et nobilitatem habent specialem nomine et dicuntur persona

De nominibus secundarum intentionum pertinentium ad genus qualitanis. et specialiter de attributo.

Capitulum. CCXXIII

Nunc dicendum est de nominibus secunde intentionis que pertinent rebus de genere qualitanis. Et quia unum est specialiter ignotum et difficilius quod dicitur attributum quod singulariter dicitur de individuis. ideo de illo solo hodie determino. cuius usus est apud theologos. sicut quod dicunt in deo esse multa attributa. sicut iusticiam sapientiam et huiusmodi. Est ergo intelligentium quod nomen attributi sumptum est a tribuendo. non absolute sed a tribuendo ab alio. Unde attributum dicitur quasi ab alio tributum. ut cum aliquis illud quod videt in aliquo attribuit alteri. propter hoc quod ex illa re visa et cognita cognoscitur aliquid esse tale in illo cui illud attribuit. sicut si cognoscerem leonem fortem esse quia habet magna et grossa brachia. et cognoscerem fortem habere proportionalem ma-

gna brachia. cognosceres in forte esse fortitudinem et sibi illam attribueres. et sic fortitudo attributa forti posset dici attributum. Et his autem que in creaturis cognoscimus aliqua talia esse in deo. ideo ea que ex creaturis deo attribuimus. attributa dei dicuntur. Sciendum est tamen quod aliqua in deo esse cognoscimus per creaturas. aliqua vero a creaturis. Per creaturas cognoscimus in deo esse simplicitatem et immutabilitatem et huiusmodi. que nullo modo sunt in creaturis. sed per creaturas ea esse in deo cognoscimus. Creatura autem cognoscimus aliquid esse in deo dupliciter. Uno modo ab eis que sunt de essentia creature. et sic cognoscimus in deo esse substantiam et huiusmodi. Alio modo ab eis que non sunt de essentia creature. sed sunt quedam accidentales perfectiores superaddite essentie. sicut iusticia iusticia et huiusmodi. et hoc modo cognoscimus in deo a creaturis esse sapientiam bonitatem et iusticiam et huiusmodi. Prima que attribuitur deo per creaturas et in creaturis non sunt. non dicuntur attributa proprie. sed solum larga nomine extensione. quia non sunt ab alio. sed solum per aliud attributa. Similiter secunda attributa quevis ab alio tribuantur. quia tamen dicuntur non ab alio. cum non tribuantur quasi aliquid superadditum. proprie attributa non sunt. Tercia autem attributa solum proprie attributa sunt. Et que patet quod tria dicuntur esse de ratione attributi proprie dicti. Primo quod ipsum quod dicitur attributum habeat sub se aliquid cui ut subiecto fiat attributio. sicut iusticia attribuitur homini. Secundo quod sit quod nobile et ad nobilitatem pertinens. sicut quod melius vel nobiliter sit habens non habente. Tercio quod aliquo modo inveniat in creaturis. Prima conditio deficit in essentialibus et in privatis ut dicitur. Secunda in his que dicuntur imperfectam. Tercia in illis que non reperiuntur esse in creaturis. sicut eret-

Tractatus

Secundus

nitas. id relinquit q̄ attributū dicat
so. ū de nobilitate q̄litaribz. vt sunt sa
pientia iusticia z h̄mōi. Et hoc de q̄
litaribz z de noibz sc̄de int̄ctōis q̄lita
tem impozitū dicitū sufficiat. z de
attributis sic acceptis agitur in pri
mo sententiarū. distinc. ij.

**¶ De nominibz secundaz int̄
tionū q̄ cōueniūt generi relatō
nis.** **Capitulum. CCCXXIII**

Modo restat videndū de no
minibz sc̄de int̄ctōis q̄ p̄
niunt relatōibz z his q̄ sunt
de genere relatōis. Et qz vnū tale
nomē hz vltim cōem z specialē diffi
cultatē ap̄d theologos z ponit z d̄
in diuinis sc̄z hoc nomē notio a quo
hoc nomē notionale descendit. Soluz
de his duobz dicendū ē. Et p̄mo de
notione. sc̄do de notionali. Circa pri
mum dicēda sunt q̄tuor. Primo di
cendū est qd sit notio. vñ d̄ z quō se
hz ad relatōem z p̄rietatē. Sc̄do q̄
notōes p̄sonales vel p̄sone z q̄ sint z
q̄ nō. Tercio q̄ sunt p̄ditōes req̄sire
ad hoc q̄ aliqd sit p̄rie notio in diui
nis. Quarto quot sunt notōes z eos
rum sufficientia.

**¶ Quid ē notio vñ d̄ z quō se
habet ad relatōem z p̄rietatem et
quō p̄ueniunt z quō differunt.**

Quantū ad p̄mū sciendū q̄ hoc
nomē notio a noscēdo dicitū est.
non qz noscat. s̄z qz noscēdi z cogno
scēdi p̄ncipiū est vt aliqd p̄ aliqd co
gnoscat. Et qz qdā relatōnes sunt in
diuinis q̄ sunt p̄ncipiū cognoscēdi di
uersas p̄sonas. idcirco rōnes dicunt.
de q̄b̄ vna cū q̄busdā alijs vt habeat
noticia plenior. Sciendū q̄ notio. p̄
p̄rietas. relatō eidē rei p̄uentit. z idē
aliq̄liter sunt reatr. vt paternitas est
notio p̄rietas z relatō patris. Sed
q̄rū ad aliq̄ d̄nt. z hoc tripl̄. Primo
q̄rū ad rōem f̄catōis. qd sic videri

p̄r. quāuis em̄ paternitas in patre
cadē reatr existēs sit notio. p̄rietas
relatō t̄m rōne diuersa. qz notio d̄ in
q̄rū ē p̄ncipiū formale innotescēdi
patre. Dicit̄ autē p̄rietas in q̄rū soli
cōuenit patri. Dicit̄ at relatō f̄m q̄
pater refert ad filiū. Et ita q̄uis sine
idē reatr t̄m differit illo mō q̄euz ad
rōem f̄catōis. Sc̄do differit q̄rū
ad ordinē intelligēdi. qz cum nihil
possit eē p̄ncipiū innotescēdi aliquid
nisi sit sibi p̄riū. ideo intellectus p̄rie
tatis est hoc intellectu notionis. vñ
p̄mo itē. qz vt p̄rietas q̄ vt notio
Et qz nihil ē p̄riū alicui rei nisi sit
distincū ab alijs. z in diuinis non sit
distincio nisi p̄ oppositōem relatōis
intellectū p̄rietatis op̄ret q̄ p̄cedat
intellectū relatōis. z sic q̄uis pater
nitas sit notio p̄rietas z relatō. t̄m
intellectū relatōis p̄cedit intellectuz
p̄rietatis. z intellectū rātionis z p̄
p̄rietatis intellectū notionis in eodē
reatr. Tercio autē differit q̄rū ad nu
mez. qz notōes sunt q̄nqz. sc̄z pater
nitas. filiatio. p̄cessio. innascibilitas.
et cōis spiratio. H̄az autē q̄nqz not
tionū q̄tuor sunt t̄m p̄rietates. q̄
illa sunt solū t̄m p̄rietates q̄ vni p̄s
one p̄ se t̄m p̄ueniūt. vt paternitas. in
nascibilitas p̄ueniunt soli patri. filia
tio autē soli filio. z p̄cessio soli spiritui
sancto. Cōmūnis autē spiratio nō p̄
dici p̄rietas nisi f̄m qd cū sit duoz.
sc̄z patris z filij. H̄az autē q̄nqz not
tionū q̄tuor sunt t̄m relatōes. sc̄z pa
ternitas. filiatio. p̄cessio. cōis spiratō
Innascibilitas nō nō ē p̄rie relatō.
nisi p̄ reductōem f̄m q̄ negatio redu
citur ad genus affirmatōis. vt nō
homo ad genus hominis.

**¶ Que z quot predictaz p̄
p̄rietatum sunt personales. et
que et quot sunt persone.**

Capitulum. CCCXXIII.

De noibus secundarum intentionum

Secundo sciendum est ulterius quod hanc quatuor proprietatum aliquid sunt personales scilicet personae. Alique non sunt personales sed solus personae. Personae et personales sunt ille qui in persona solus personae conveniunt. et ad modum divinitatis substantialis personam illam constituit et iste sunt tres termini. scilicet paternitas. filiationis et processio. Paternitas enim soli patri convenit et patri constituit. Eodem modo se habet filiationis ad filium et processio ad spiritum sanctum. In masculinitas enim soli patri convenit. scilicet personam patris non constituit. Unde quibus sit proprietates personae non est personae. Proprietates autem personae divinitatis quatuor. scilicet masculinitas. paternitas. filiationis et processio. Communis autem spiratio non est proprietates. et per consequens non est proprietates personae vel personae. quod est unius sed duorum scilicet patris et filii.

Tria requiruntur ad hoc quod aliquid sit notio et quae sunt ista tria

Capitulum. CCCXXV

His per facilius patere tercia dicitur. et ratio istarum notionum generalis est. Ad hoc enim quod in divinis aliquid possit dici notio tria requiruntur. Primum est quod pertineat ad originem. quod personae solus rationibus originis distinguunt. Secundum est quod pertineat ad dignitatem. quod personae est suppositum distinctionum proprietate ad dignitatem pertinentem. Tercium quod dicat aliquid speciale. quod esse non potest esse principium sufficiens innotescendi alicui singulari et speciali. Et haec sunt tres dictiones de ratione notionis

Sufficiencia et numerus quibus notionum. et quod non possunt esse plures vel pauciores. **Capitulum. CCCXXVI**

Redictis omnibus suppositis facilius patet istarum notionum numerus et sufficiencia quae sic suscipitur. Hoc quod dicitur quod in divinis ad originem pertinet potest fieri vel affirmativum vel negativum. Si affirmativum. vel dis-

citur secundum rationem principii vel a quo alius. vel secundum rationem eius quod est a principio vel a quo ab alio. Tercium autem istorum dicitur originem in communi. unde neutrum potest esse notio. Oportet ergo quod determinet quod ad specialem modum originis. quod non potest esse nisi duplex. vel probat primo sententiarum. scilicet per modum nature et per modum amoris. et secundum utrumque habemus duas relationes. Una quae designat rationem principii. et alia quae designat rationem eius quod est a principio. et sic sunt quatuor notiones. Due quod sunt ad modum originis. scilicet paternitas quae designat rationem principii et eius a quo alius. et in solo patre. Et filiationis quae designat rationem eius quod est a principio et quod ab alio per modum nature. et in solo filio. Aliae due sunt quod sunt ad originem per modum amoris. scilicet coispiratio quae designat rationem principii et a quo vel a quo alius. Et sic est in patre et filio. processio quae designat rationem eius quod est ab alio vel ab alijs. scilicet in per modum amoris. et sic est solus in spiritu sancto. Si autem primus ad originem habet negativum. tunc vel negat rationem principii. vel rationem eius quod est a principio. Si negat rationem principii. non est ad dignitatem pertinet. et ideo non potest esse notio. sed non est principium. cuius personae divinitatis. Si negat rationem eius quod est a principio. vel in speciali vel in generali. Si in speciali non potest esse notio. quod quanto affirmatio est magis specialis ratio negatio opposita habet magis de entitate et magis est ens. vel sibi gratia. sicut haec affirmatio est habet rationem specialis. et hoc est aial ratio generalis. magis habet de entitate non habet quod non aial. quod plura destruit ad non aial quod ad non hominem. Unde non aial destruit hominem sed non habet non destruit aial unde haec est vera quod specialior negatio plus habet de entitate quam generalior. et quanto affirmatio est specialior. ratio negatio ei opposita habet plus de entitate. Si autem negat rationem eius quod est a principio in generali. sic erit nega-

Tractatus Secundus

rio specialis et ad dignitatem pertinens
faciens notionem patris. et erit innas-
cibilis per primarorem natiuitatis. quia
importatur non esse ab alio.

¶ Quid importat hoc nomen
notionale et quibus conueniat

Capitulum CCCXCVI
Quanti ad hoc nomen notio-
nale sciendum quod sicut se habet
innotionale ad innotionem.
ita se habet notionale ad notionem. Et ideo
satis potest haberi expositio vocabuli
si ex dictis in capitulo de innotionali
sed ut fiat amplius manifestum. Sci-
endum est quod notionale est denominatiuum.
Denominat autem tria. Primo ipsas
notiones de quibus primo dictum est.
et hec denominatio est denominatio
essentialis. et sic paternitas filiarum
dicuntur aliquid notionale. Secundo dicitur
actus notionales. illi qui egrediuntur
a persona habente notionem. vel ter-
minantur ad personam habentem notio-
nem. prout respicitur notionem. et sic res-
pectu patris generare est actus notio-
nalis. respectu filii generari. respectu
spiritus sancti spirare et sic de alijs. Ter-
tio dicuntur nomina et verba notionalia.
Nomina quidem que sciuntur per dictas
quingentas notiones. et sic paternitas est
nomen notionale et sic de alijs. Ver-
ba notionalia que sciuntur actus per dictos.
et sic generare et spirare sunt verba no-
tionalia. et sic de alijs. Non occurrit
mihi aliquid nomen alicuius scilicet interio-
nis ad alia genera pertinens de quo finem
intentionem propositam aliquid sic dicitur
et ideo finem dicitur de talibus scilicet
intentionibus ponitur et dicitur. Nec
aliquem moueat quod hec nomina at-
tributum. notio. notionale inter secun-
das intentiones posuit. quia quibus sic
disputabile verum ad primas vel secundas
intentiones pertineant. non est magna
vis faciendi. in hoc tamen maiorum et

plurimum sententiam sum sequutus.

¶ De nominibus secundarum inten-
tionum que complexis conueniunt.

Capitulum CCCXCVII
Restat dicendum de nominibus
secundarum intentionum que com-
plexis conueniunt. Circa quod
dicendum est primo de nominibus secun-
darum intentionum que conueniunt ipsis
complexis. Secundo dicendum est de eis que
conueniunt quibusdam conditionibus ipso-
rum complexorum. Quantum ad primum
occurrit ista yndecim. scilicet oratio.
enunciatio. definitio. questio. propositio.
promissio. conclusio. argumentum. syllo-
gismus. inductio. enthymema. de quibus
per ordinem dicendum est.

¶ Quid est oratio et que sunt species eius?

Oratio est vox significatiua ad
placitum cuius partes sepe alij
quid sciunt. ut hic patet. homo currit.
Ista autem orationum. alia est perfecta alia
imperfecta. Et est illa perfecta que profer-
tur cum sensum generat in animo audien-
toris. cuius partes ipsam componentes
sunt nomen et verbum. ut homo currit
vel homo est asinus. Alia est imperfecta
que imperfectum sensum generat in
animo auditoris. ut homo. asinus. Et
hec non est proprie oratio. Oratio autem est
genus respectu omnium complexorum.
Unde orationum. alia enunciatio. alia
questio. alia propositio etc.

¶ Quid est enunciatio. questio.
propositio. promissa. conclusio

Enunciatio autem questio. propositio
et conclusio idem sunt realiter. pro-
missio. scilicet differt ratione. Dicitur enim enuncia-
tio cum absolute sumitur et pronuntiat. ut
homo est albus. Questio quoniam per mo-
dum interrogationis ab opponente pro-
ponitur. ut si homo est albus. Dicitur
autem propositio ut sumitur ad aliquid con-
cludendum. ut sic. omnis homo est albus
et fortis est homo. igitur fortis est albus

De nominibus secundarum intentionum

Et ipsa propositio inquantum assumitur ad inferendum conclusionem dicitur premissa esse inquantum in ordine syllogistico precedit conclusionem. Dicitur autem conclusio inquantum syllogistice concluditur ex premissis. sicut habens colorem disgregariu visus est albus. hoc est huiusmodi. igitur hoc est albus. Et ista sunt eadem re-enunciatio. questio. et propositio. premissa. conclusio. respectu quoque oratio est genus. tamen hec nomina eadem nomenclaturam diuersis respectibus

¶ Quid est definitio et descriptio
Capitulum CCXXVIII

Definitio autem est oratio quod est esse scians. id est indicans et dicens naturam rei. Hoc autem potest fieri dupliciter. uno modo per essentialia rei. et sic datur per genus et differentias proximatas. et tunc habet proprie rationem definitionis. Et sic sola species definitur. Alio modo datur per proprie tates accidentales. quia enim multa non habent differentias essentialis sicut ens. In habentibus autem non sunt nobis note. ideo circulo quinimur eas. et per proprietates accidentales declaramus rei naturam. Et tunc non habet rationem definitionis proprie. sed vocatur descriptio. Et sic potest competere omni rei de qua potest haberi aliqua cognitio. Quamuis autem secundum philosophum definitio vocet terminum. et aliquo modo debeat dari sine copula. ut per 3. ij. posteriorum. nihilominus. quia datur ex genere et differentia quantum ad definitionem proprie dicitur. vel ex aliquibus loco generis et differentie quantum ad descriptionem. et cum sit etiam aequaliter terminans ad genus orationis. ideo circulo inter complexa virtutes posuit. Et ita per omnem predictorum scientiam et differentiam. scilicet orationis que genus est ad certam et omnium suarum specierum scilicet enunciacionis. questionis. propositio-

premissa et conclusionis.

¶ Quid est argumentum. quod modis dicitur. et que sunt species eius.

Capitulum CCXXIX

Argumentum autem dicitur ratio rei dubie faciens fidem secundum Boetium in thopicis. Potest autem clarus definiti. quia argumentum est oratio probara alicuius dubietatis. Est autem argumentum species orationis et generis respectu syllogismi entymematis inductionis et exempli. Omnibus autem istis modis potest aliquis argumentari ad propositum. Sic autem videndum est quociens dicitur argumentum. Et dicitur esse quod tribus modis. Uno enim modo dicitur processus rationis a notis ad ignota. Et sic accipitur in dicta definitione. et quia totus processus syllogisticus habet virtutem ex modo in quo continetur virtualiter ipsa tota conclusio breuiter et succincte. in de tractu est nomen argumenti ad hoc ut quedam breuis prelibatio future narrationis virtute eam continens. et succincte argumentum dicatur. Et sic in biblia sepe accipitur argumentum. maxime in epistolis Pauli. ubi ante epistolam post premissum ponitur prelibatio breuis que dicitur argumentum. et quia per processum rationis virtute medijs et virtute luminis naturalis fit manifestatio rei. Ideo pretractum est nomen argumenti ad lumen manifestans. sicut de apostolus Eph. v. quia omnia que arguuntur a lumine manifestantur. Et ad istam manifestacionem maxime reprehensiuam viciozum. et sic dicitur ad Thym. iij. Argue obsecra increpa et c.

¶ Quid est syllogismus. et quot sunt species eius

Syllogismus est oratio in qua quibusdam positis et concessis. scilicet duabus premissis. necesse est aliud enuncire scilicet conclusionem per ea que posita sunt et concessa. Quamuis autem in syllogismo

Tractatus

Secundus

sunt tres orōnes. tñ dñ vna oratio nō
vnitate indiuisibilitatis sicut pñc?
s; vnitate pfectōis z ordinis sicut et
mundus. Syllogismo z autē tria s; s;
genera. q; aliud ē demōstratiū? sicut
ille qui procedit ex veris z necessarijs
causis pclusionis. vt hic. omne aial ra
tionale est risibile. oīs hō est aial rō/
nale. igit oīs hō est risibilis. z de isto
determinat in libro posteriorū. Aliū
est dyalecticus vel thopicus siue pba
bilis. vt hic. Comprus ē adulter. pe
trus est comprus. g est adulter. Et
de hoc agit in libro thopicorū. Alius
sophisticus siue elenchus. z iste pce
dit ex apparentib; tñ sine existentia.
vt oīs canis est latrabilis. celeste sy/
dus ē canis. igit celeste sidus est latra
bile. z de hoc agit in libro elenchorū.

• **¶** Quid ē enthymema
Enthymema ē syllogism' trun
catus in q̄ inferit festinata cōclu
sio. Et dñ ab en qd est in z thymos
qd ē mens. q; opponēs in mēte reti/
net alterā pmissā. vt hic. fortes est
hō. g ē aial. Hic em in mente retinet
maior ppositio hec s; oīs hō ē aial.
qua posita esset pfectus syllogismus
sic. Omis hō ē aial. fortes ē hō. igit
fortes est animal.

¶ Quid est inductio.
Inductio est pgressus ab om/
nibus partib; siml' sumptis si/
ue a singularib; sufficienter enumera
tis ad vñ. vt hic fortes currit. plaro
currit. z sic de alijs. igit oīs hō currit.

¶ Quid est exemplum.
Exemplū est ab vno sili ad aliū
simile pgressio. vt hic. in nauē
regenda nō forte s; arte rectoz eligen
dus ē. ergo z in scholis regendis

¶ De nominibus secundarū
intentionū conuenientib; con
ditionibus complexorum.

Capitū. CCC.

¶ Secundo dicendū est de nos
minib; secundarū intentionū
q̄ pueniunt q̄busdā p̄ditio/
nib; complexorū q̄ sunt quatuor q̄ntū pri
ner ad presens. scz dici per se. dici de
omni. dici de nullo. z reduplicatio.

¶ Quō p̄t habitudinē cause et
cui? z q̄ s; q̄tuor modi dicēdi p se

¶ Circa p̄mū sciendū q̄ hec p̄po
sitiō per habitudinē cause desig
gnat z interdū etiā sitū. sicut existēs
solitarius dñ ē per se. Cause autē ha
bitudinē designat. Quōq; qdē forma
lis. vt cū dicim' q̄ corp' viuūt p ani
mam. Quōq; autē materialis. vt cū di
cimus q̄ homo est corruptibilis per
corpus. Quandoq; autem feat ha/
bitudinē cause extrinsecē z p̄ cause effi
cientis. vt cū dicimus aqua calefcie
p ignē. Sicut autē ppositio p. deno
minat habitudinē cause qñ aliqd est
cā eius. qd ē extrinsecus z attribuit
subiecto. ita q̄ qñ subiectū vel aliqd
eius est cā qd attribuit subiecto. ita
qñ q̄ subiectū eius est causa qd attri
buitur ei. z hoc feat hoc qd dico ali/
qd est cā p se. His suppositis patet
quō accipiunt quatuor modi dicen
di p se. quos p̄bus primo posteriorū
assignat. Primus est qñ illud qd ar
tribuit alteri est cā eius formalis. z h
mō definitio z pres definitiōis essen
tialis dicuntur essentialr de definitio
p̄mo mō dicēdi p se. vt aial z rōna/
le de hoie. Scdus modus est q̄ hec
ppositio p denorat habitudinē cause
materialis. pur sez illud cui aliqd ar
tribuitur est p̄riū subiectū ip̄ius. et
sp̄aliter accipiēdo materiā in qua
sez. Et qz subiectū ponit in definitōe
accidentis aliqñ in abstracto. vt simi
tas est nasi curuitas. Aliqñ in p̄ces
to. vt simus est nasus curuus. Idē
circo generaliter scdus modus dicen
di p se est qñ subiectū ponit in defini

Tractatus

Tertius

sunt em voces signa eaz q̄ sunt in aia
passionū. vt dicitur primo per hermeneutariū
Idcirco primo videndū est quō in dei
cognitionē plurgimus. Secūdo qd̄ de
deo in via cognoscimus Tertio an no
minibz p̄p̄ijs vel methaphoricis talia
cognita exprimam⁹. ⁊ generalit̄ q̄
bus noibz talia debite explicamus.
Quarto quor sunt modi noim quibz
vtimur in diuinis. Quinto quis est
modus debitus vtēdi talibz noibus
fm veritate fidei xp̄iane •

¶ Quō deū cognoscimus.

Capitulum II

Quantū ad primū quomodo
deū cognoscimus Sciendū
q̄ omnis nostra cognitō ortū
habet a sensu. cū igitur deus nō cadit
sub sensu s̄z solū creature. deus in sta-
tu vie cursū nature a nobis cognosci
nō pōt nisi p̄ creaturas eo mō quo eā
cognoscit p̄ effectū Et hanc viā posu-
it Ap̄t̄us roma. i. Inuisibilia dei p̄ ea
q̄ facta sunt intellecta cōspiciunt sensu
piterna quoqz eius virtus ⁊ diuini-
tas Sed in aut̄ dionysii. vii. ca. de di-
uinis noibz. tribz modis per creatu-
ras Animus in dei cognitionē. s. via
causalitatis. eminetie. ⁊ remotōis Et
huius rō sumul cū sufficiētia sic sumit
Quia esse creature ē ab altero. vñ fm
hoc ducimur in causam a qua ē. hoc
aut̄ pōt esse dupl̄r Aut quantū ad il-
lud quod receptus est. ⁊ sic ducimur
per modū causalitatis Aut quantus
ad modū recipiendi. ⁊ hoc dupliciter
Quia vel amouem⁹ a deo quicqd̄
imperfctionis ē in creatura. ⁊ sic ē via
remotionis Et fm q̄ illud qd̄ est re-
ceptū in creatura p̄fectius ⁊ nobilit⁹
est in deo. ⁊ sic ē via tertia. s. eminetie.
Per viā ergo causalitatis deū cogno-
scimus. sic arguēdo Omne qd̄ hz esse
ex nihilo opoztz q̄ sit ab alio aliquo a
quo suū esse fluxat. sed omnes creature

habet esse ex nihilo qd̄ patz ex earum
imperfctōe ⁊ possibilitate. ergo opoztz
tet q̄ sint ab aliquo vno primo nō cre-
ato. ⁊ hoc deum dicimus Et de hoc
dicat glo. Ambrosij sup̄ epistolam ad
roma. ca. primo Ut deus qui natura
inuisibilis est. etiā a visibilibz possit
sciri. opus fecit quod opificem sui vis-
sibilitate manifestauit. vt per certuz
incertum possit sciri. ⁊ ille crederet de
us oim qui hoc fecit qd̄ ab hoie im-
possibile est fieri Per viam aut̄ remo-
tionis procedimus sic. qv̄ltra omne
imperfctō opoztz esse aliquid p̄fectuz
cui nulla imperfctio admisceatur. sed
omne corpus est quid̄ imperfectum.
quia est terminatū ⁊ finitum suis dis-
mensionibus. ergo vltra omne corpus
opoztz ponere aliquid quod nō sit cor-
pus. quod spiritū dicimus incorpore
um Omne aut̄ corporeū est mutabilis
le ⁊ de sui natura ē imperfctū. ⁊ vltra
omnes spūs mutabiles. s. aie ⁊ angeli.
opoztz esse aliqd̄ ens incorporeū imu-
tabile ⁊ omniū p̄fectū qd̄ deū dicim⁹
Et de hoc dicit Aug⁹. viij. de ciuitate
dei. ca. viij. Viderūt summi phi nul-
lū corp⁹ eē deū. ⁊ iō cūcta corpa tran-
scēderūt querētes deum. viderūt em̄
qd̄qd̄ mutabile ē nō eē summū deum
oimqz p̄ncipiū. ⁊ iō oēm aiam muta-
bilem spēs transcendēūt. Deinde vi-
derūt oimē qd̄ mutabile ē nō posse eē
nisi ab illo q̄ in eo mutabiliter ⁊ simpl̄r
ē Intellexerūt q̄ cū oia ista fecisse ⁊ a
nullo alio fieri potuisse ¶ Per viā at̄
eminetie in essendo sic p̄cedim⁹. bos-
nū ⁊ melius dicim⁹ in p̄paratione ad
optimū. sed in creaturis ⁊ subst̄ctijs
corpus inuenit bonū. spūs melius. in
quibz tñ non est bonitas a semetipsis
igit̄ opoztz dare aliqd̄ optimū a q̄ sit
bonitas in vtroqz. hoc ē deus Et de
hoc dicit Aug⁹. li. vi. de ciuitate dei. ⁊ est
in glo. roma. i. Considerauerūt phi
qd̄qd̄ ē in subst̄ctijs vel corpus eē vel

De Cognitione dei

sp̄m̄. meliusq; sp̄ritū esse q̄ corp̄. sed
lōge meliore q̄ fecit sp̄ritū z corp̄.
z hūc deū dicimus Sic ergo ip̄s quō
in diuinoꝝ cognitionē deuenim⁹. qz
p̄ creaturas. z p̄ eas tripl̄. qz via cau-
salitatis. via remotōis. z via emine-
tie. Et hec tria sumūf̄ fin tria in cre-
aturis repta. nā ois creatura est ens
p̄ductū de nihilo ab alio Inquātum
āc̄ ē ens aliqua p̄fectione imporat. qz
p̄ductū ab alio causam efficientē hz
quia vero de nihilo vertibile est in
nihilo subtracta influētia conservāris.
Via ergo eminecie inuesti. Adī deuz
sumit a pzima p̄ditōe. via causalitatis
sumit a sc̄da. via remotōis sumitur a
tertia Qd̄ aut̄ d̄r de cognitione diuī-
noꝝ. intelligendū ē de cognitōe natu-
rali z p̄ via naturalis inuestigatiōis
Per fidē aut̄ z lumē fidei aliter in co-
gnitionē diuinoꝝ venim⁹. qz p̄ dicta
sacre scripture credim⁹ ex auctorita-
te dicentis q̄ est deus. z sic ipsum cre-
dimus trinū in p̄sonis vnū in essentia
qd̄ nullo mō possum⁹ cognoscere ra-
tione naturali. z ita patet quomodo
deū cognoscimus in ratōne naturali
et per fidem

Quid de deo cognoscim⁹

in via

Caplm. III

Sc̄cūdo dicendū ē. qd̄ de deo
cognoscim⁹ in via Et qz cois
distinctō ē qz de re aliq̄ duplex p̄t̄ ha-
teri p̄gnitō. s. q̄tū ad qd̄ nois z q̄tū
ad qd̄ rei. idcirco p̄mo dicet̄ quo mō
intelligit̄ illa distinctio de qd̄ nois et
qd̄ rei Sc̄do d̄r quo mō de deo habe-
mus vtrāq; cognitionē.

Quō d̄r accipi cognitō quid rei z
qd̄ nois z hōꝝ distinctio

Quātū ad p̄mū sciendū qz cois
distinctio ē qz de re aliq̄ p̄t̄ habe-
ri duplex cognitio. s. qd̄ rei z qd̄ nois
Et p̄t̄ patet hec distinctio. notādū ē

qz hec distinctio p̄t̄ capi vel ex p̄te rei
vel ex parte nostri Sic ex parte rei h̄
pōt̄ esse tripl̄. vno mō cōparando
entia realia ad illa que nō habēt entis
tatē reales. vt lapidē ad chymeras. z
sic habētia entitatē realem. vt celū ter-
ra z h̄mōi dicūtur non solum habere
qd̄ nois sed etiā quid rei Nō habētia
aut̄ realem entitatē. vt figmēra. p̄-
uationes. z h̄mōi dicunt̄ habere solū
quid nois Et talū fit noticia tantū
ad quid nois. i. quid est illud qd̄ fecit
nomen Sc̄cūdo mō pōt̄ distingui
quid rei p̄tra quid nois accipiēdo in
eadē re vt dicat̄ quid rei illud qd̄ p̄t̄-
net ad essentialia. quid aut̄ nois illud
qd̄ p̄t̄net ad accidentalia ita qz vtrūq;
qz taz qd̄ rei qz nois accipiat realiter.
tū vnū in essentialibz. aliud in accidē-
talibz Et sic res d̄r cognosci quātū ad
qd̄ rei. qm̄ cognoscit̄ distinctō et̄ essen-
tialis. q̄tū ad quid nois qm̄ cognosci-
tur aliqua eius discretio solū accidē-
talis. Tertio pōt̄ intelligi vt dicat̄ res
cognosci q̄tū ad qd̄ rei. cognitōe spe-
ciali distincta z p̄fecta. quantū autē
ad quid nois qm̄ cognoscit̄ cognitōe
p̄fusa generali z ip̄fecta Et p̄t̄ autē
nostri pōt̄ intelligi etiā respectu illoꝝ
que verā entitatē h̄nt̄ triplicē. vno
modo vt dicatur fieri de aliqua re ex
parte nostri quid nominis quando
solum scitur quid significatur per no-
men Quid aut̄ rei quando scitur sua
quid ditas seu natura perfecte. Sed
pōt̄ intelligi hec distinctio vt dica-
tur sciri de re quid nominis. quando
solum scitur quid imporatatur per no-
men. ignoratur tamen an talis res p̄
nomen significata sit in rerum natu-
ra vel non. Quid autem rei quando
scitur non solum quid imporatatur.
p̄ nomen. sed etiā qz talis res per
nomen significata est in rerum natu-
ra. Tertio pōt̄ intelligi quid no-
minis contra quid rei vt diceretur

R ij

Tractatus

Tertius

scire quid nois. qñ scitur de re solum q est in rerū natura, nescit tñ quid ē talis res. Et sic solū res scit q est res aut dicere scire quid rei qñ sciret nō solū quia est, sed etiā quid realiter et quid essentialiter res ē. vt si nō solum sciret q homo est, sed quid ē hō. quia aīal rōnale Sic ergo pz, q pōt intelli gī distinctio de cognitione rei qñtū ad qd rei z nois. z tā ex pte nostri q ex parte rei.

¶ Quid cognoscimus de deo quantum ad quid nominis vel quid rei quia est

Capitulum . III

Secūdo istis suppositis dīcedū ē qd de deo cognoscere possumus. Ad qd dīcedū. q accipiēdo qd nois p eo qd est scire qd p nomē importat vel pro cognitione cōfusa. vel p cognitione quorūdā q p modū ppteratiū accidentalium deo in sunt. vel p cognitione actualis existētie. statim pz q de deo cognoscimus qd nois. nā de deo cognoscimus qd importatur p hoc nomē deus. qz fm Anselmū. illud quo magis cogitari nō pōt Cognoscimus etiā p hūc qd ē qz substantia spūalis omni impfecti one carens Cognoscim⁹ etiā qz bon⁹ iust⁹ z misericors Cognoscimus etiā qz est in rez natura actu existens nec solū fide immo naturali rāōne. z sic pz q de deo cognoscimus qd est qñtū ad quid nois. Accipiēdo autē qd rei p vera entitate. z talis entitas est in rez natura vl p quidditate z natura rei in generali. sic de deo scimus qd ē. Sed accipiēdo qd rei p distincta z pfecta cognitōe rei. sic de deo nescim⁹ qd rei. vñ cū veniā ad pfectā cognitōne dei z distinctā. magis scim⁹ quid nō est qz quid est. ppter qd dicit Dionysius. ij. ca. celestis hierarchie. q negatōes de deo sunt vere. affirmati

ones āt incompacte **S**agis tñ ventimus ad pfectā cognitōne qd deus ē p fidē qz p rōne. nam p fidē cognoscimus deū trīnū z vñ ad qd nullo mō ptingit rō naturalis. Sic ergo patet quomō de deo cognoscimus qd nois vel qd rei **C**ausa autē quare in special li nō possumus cognoscere qd rei des terminate de deo ē. qz nullus effect⁹ in determinatā z pfectā cognitōez cause ducere pōt nisi totā virtutē cā coequet. **D**eus autē nō cognoscit nisi sicut cā p effectū. qz nullo mō possunt virtutē cā se adequare. immo distāt in infinitū **E**t q sequit q de deo qd ē pfecta z distincta cognitōe scire nō possumus

¶ De nominibus pertinentibus ad diuina

Capitulum . V

Quantū ad tertū an deuz cognitū noibz ppteris vel methaphoricis nominemur. videntur sunt quinqz **P**rimū est q deum ex creaturis cognitū multiplē possum⁹ noiare fm q dicitur deo aliqua nomina conuenire ppter. aliqua methaphorice **S**ecūdo quid ē methaphorice vel ppter nomē de aliquo dici vel aliquid scire **T**ertū q noia ppter vel methaphorice deo pueniūt **Q**uartū vtrū talia de deo z creaturis dicātur vniuoce vel analogice. **Q**uintū vtrū per prius pueniāt deo vel creaturis.

¶ Deus pōt pluribz nominibus nominari

Quantū ad primum **S**ciēdū q vnaqueqz res sicut cognoscit ita nominatur. **D**eus autē vt prius patuit per creaturas cognoscitur multis modis. scilz. via causalitatis emientie z remotiois. sequitur q omnibus modis istis in generali z pluribus sub istis in speciali deus a nobis sit noiabilis **N**oiā q noibz ad cau

De nominibus diuinis

salitatem pertinentibus sicut sunt multi actus eius et effectus. vnde quod creat dicitur creator: quod saluat dicitur saluator. et sic de alijs. **N**ominamur etiam eum nominibus remouentibus imperfectionem quam respiciunt viam remotiōis. et dicitur mus quod est increatus. immensus. infinitus. incommutabilis. et ut communiter talia nomina sunt negativa. **N**ominamus etiam eum nominibus respicientibus viam eminentie. et dicitur esse intelligentem. volentem. sapientem. et omnipotentem. **E**t quolibet modo istorum nominum in exprimendo pertinent ad dictam maiestatem vsus est Innocentius. iij. extra de sum. tri. et fide catho. in capitulo firmiter credimus. vt patet intuitu. **P**atet ergo quod deus ex creaturis potest multipliciter nominari

Qualiter aliquod nomen conuenit alicui proprie vel metaphorice. **C**apitulum. vi.

Secundo videndum est quando et quomodo aliquod nomen aliquam rem proprie vel metaphorice significat. et quomodo et qualiter rei significate conuenit proprie vel metaphorice. **A**d hoc dicendum est quod nomen dicitur proprie conuenire quomodo in re illa est illud realiter ad quod significandum nomen est primo et directe impositum. sicut ridere primo et directe est impositum ad significandum determinatum actum qui in solo homine inuenitur. **N**omen autem dicitur metaphorice transumptiue vel similitudinarie conuenire alicui quomodo res ad quam significanda nomen est primo et directe impositum: non est in alio. sed est solum in illo quedam similitudo vel proportio. sicut in prato non est ille actus ad quem significandum ridere directe et primo est impositum. sed in eo est quedam similitudo vel proportio. quia floritio prati prehendit quandam locutionem: sicut risus signum est locutionis in ho-

mine. **E**x hoc igitur patet quomodo aliquod nomen conuenit alteri rei proprie vel metaphorice quod erat secundum.

Que nomina deo conueniant proprie vel metaphorice. **C**apitulum. vii.

Tertio videndum est que nomina et vtrum aliquod deo proprie vel metaphorice conueniant. **A**d quod dicendum est quod hoc dico proprium potest sumi dupliciter. **U**no modo potest diuidi contra commune. et sic hominis est proprium ridere. sentire autem non. sed est commune homini et alijs animalibus. **A**lio modo potest accipi proprium potest ut diuidi contra metaphorice. et sic ridere proprie inest homini. metaphorice autem conuenit prout. **Q**uando igitur queritur vtrum aliquod nomen deo proprie conueniat aut loquimur primo modo accipiendo proprium potest diuidi contra commune. et sic accipiendo proprium potest diffinitio potest dicitur proprie et quasi diffinitio. ita quod significet diuinam essentiam et sicut propriam et perfectam eius naturam. sic aial rationale est proprium homini: sic dicendum est quod non. **C**uius est ratio quod deum nominamus sicut ipsum cognoscimus et intelligimus. sed deum non cognoscimus et intelligimus in speciali et proprie quantum ad determinatam et distinctam cognitionem: quod diffinitio vt prius patuit. igitur etc. **N**on ergo proprium potest diuidi contra commune conuenit deo absolute loquendo. nec deo aliquod nomen proprie conuenit: accipiendo proprium potest diuidi contra commune. et sub isto sensu loquitur Dionysius primo capitulo de diuinis nominibus. dicens. **N**ibus autem incomprehensibilis est et neque sensus eius est. neque fantasia. neque opinio. neque nomen. neque sermo. neque tactus. neque scientia. **E**t eodem modo loquitur auctor libri de causis propositio quarta dicens. **C**ausa prima superior est narratione: et descriptio lingue a narratione eius. **S**i autem accipitur proprium potest diuidi contra metaphorice: sic dicendum est quod quedam proprie

Tractatus Tertius

quedā metaphorice deo pueniunt. vbi opus est duplici distinctōe. Prima est. q. noia possunt considerari dupliciter. v. quantū ad rem significatā. vel quantum ad modū significandi. Secūda est q. noia sunt in quadruplici differētia. q. quedā important imperfectiōne in suo formali significato. sicut esse creatū. esse mortale. eē cor / ruptibile z hmoi. Alia sunt q. important exclusionē imperfectiōis creatur / raruz. sicut infinitas excludit finitātionē potētie mutabilis depēdētia nature. Vel important pfectionē in tali gradu qui nullo mō puenit creature. sicut oipotens. eternus z huiusmodi. Alia sunt q. important pfectionē absolute. non fm aliquē modū determinatū deo vel creaturis sicut esse. cognoscere. z hmoi. Alia sunt q. important pfectionē. sed cū de terminato mō. qui modus solū ppetit creaturis. vt sentire. eē agnū. leonē. z huiusmodi. His suppositis si q. ratur an aliqua noia deo pueniant p. p. z que. Dicendū est iuxta p. mā distinctiōem. q. vel loqmur quantum ad modū scandi. z sic nullū nom. conuenit deo p. p. q. omne nom. quantum ad modū significandi sequitur modū essendi reatum in creaturis. z q. dam pueniūt creaturis q. nullo modo pueniūt deo. Si autē loqmur quantum ad significatū: sic respondendū est iuxta distinctiōem scdam. q. vt loqmur de noibus importantibus in formali significato imperfectiōem. et talia nō p. nec metaphorice cōueniūt deo p. esse. vt esse mortale. corruptibile. z hmoi. vt de se patz. Dico autē precise. ppter assumptā humanitatem in filio: rōe cuius pueniebat sibi esse mortale. Si autē loquamur de secūdo g. nominū q. scz important determinatā pfectionem modo determinato pueniēt deo solū: vel

important exclusionē omnis pfectionis creature. vt eternus. oipotens z huiusmodi quantum ad p. m. infinitus. immutabilis quantum ad scdm. sic dicēdū est q. hec deo p. z nō metaphorice z soli pueniunt. Et huius rōe est q. illa deo p. z soli pueniunt que sunt imposita ad scanduz directe z p. mo illud qd in deo solo est. z talia sunt hmoi. igit. z c. p. z discurredo p. singula. Si autē loqmur de noibus importantibus pfectionē absolute: q. sunt noia tertij generis. vt intelligere z hmoi. Sic dicendū est q. cū res significata p. talia nomia directe z realiter sit in deo q. z talia p. de deo dicuntur. z posset formari rōe eodem modo q. p. amota dicitōe exclusiua solū. Si vero loqmur de quarto genere noim. q. scz important determinatā pfectionē solis creaturis puenientē. vt est sentire. esse agnuz. esse leonē. z hmoi. Et sic dicēdū est q. talia deo non pueniunt p. sed trāsumptiue. q. res p. talia noia si significata nō est in deo. sed aliq. eius similitudo. vnde dicitur deus similitudinarie sentire. q. cognoscit singularia. dicitur esse leo q. est fortis. agnuz q. mansuetus. ignis q. vindicando iniq. tatem cōsumit. z sic de alijs. Ex his igit. patet in qdam g. ali que z quō noia deo z diuinis p. vel metaphorice pueniant. Et qd dicitur est de noibus intelligo dicendū de p. cipijs. verbis. z alijs dictiōibus quantum ad dicta z quantum ad dicēda.

¶ **Q** nomina deo et creaturis conuenientia analogice de eis dicitur **Cap. VIII.**

¶ **Q**uarto videndū est vtz nomia deo z creaturis pueniētia dicant vniuoce de deo z creaturis. Ad qd dicendū est q. nomina deo z creaturis pueniētia nō

De nominibus diuinis

dicitur predicari vniuocē. nec pure
predicari equoocē de deo z creaturis.
sed q̄si medio mō. sed analogice z p
portionaliter. Quid autē sit equoocū
vniuocū. z analogū dictū est p̄us. p
batur ergo p̄positū tali rōne. Plus
distat deus z creatura in entitate. in
nobilitate. z p̄fectōe q̄s suba z acc̄is
sed rōne distat̄ie in entitate. in nobi
litate p̄fectōe nihil cōmune sube
et accidēt̄i d̄r vniuocē de eis p̄dica
ri. sed solū analogice. vt p̄z. iij. me
taph. p̄pter quod ens cōmune vtriq̄
analogice d̄r. ergo multo fort̄i no
mina que deo z ueniūt z creaturis:
nō vniuocē sed analogice de vtroq̄
dicunt̄. Et ita docet doctor cōmu
nis in plurib; locis. z specialiter in
p̄ma p̄te. q. iij. articulo nono.

Que noia deo et creaturis
cōuenientia dicuntur de deo
vel creatura **Cap. IX.**

Quinto videndū est (cū ana
logū per p̄ius dicat̄ de vno
q̄s de alio) de q̄ per p̄us dicā
tur talia: de deo vel creatura. Ad h̄
dicendū q̄ o3 p̄mittere duplicē di
stinctionē. Prima est. q̄ sicut p̄ius
patuit: noia quedā p̄p̄ie quedā me
taphorice deo z ueniūt. Secda. q̄ in
noibus attendūt̄ duo. s. significa
tū z modus significādī. Quo viso
dicendū q̄ om̄ia noia que solū me
taphorice deo z ueniunt dicūt̄ de
creaturis p̄ prius: z q̄ntū ad signifi
catū: z quātū ad modos sc̄andi. qz
noia talia dicta de deo nihil aliud
significāt nisi similitudinē ad tales
creaturas. Sicut em̄ ridere dictuz
ē de prato: nihil aliud fecit q̄ q̄ pra
tū sibi se habeat in decoze cuz floret
sicut hō cum ridet s̄m similitudinē
cuiusdā p̄ortionis. Sicut nomen
leonis dictū de deo nihil aliud sig
nificat q̄ q̄ deus sibi se habeat vt for

titer operet̄ in suis op̄ibus sicut leo
in suis op̄ibus: p̄ prius autē z uenit
nomē rei q̄ q̄ fecit aliquā rei similit̄
rudinē. z iō talia p̄ p̄us z ueniūt cre
aturis q̄s deo. Noia autē que nō me
taphorice sed p̄p̄ie deo z ueniunt: di
cunt̄ q̄dē p̄ prius d̄ deo q̄ntū ad rez
sc̄atam. z p̄ posteri⁹ de creatura. sed
q̄ntū ad modū sc̄andi p̄ prius z ue
niunt vt d̄r creatura. et p̄ posteri⁹
de deo. vt bonitas vita s̄rus z hmōi.
Et rō huius est. qz hmōi p̄fectiōes
in creaturis nō sunt nisi inquantū a
deo emanāt. Vñ quantū ad modū
significādī p̄z q̄ p̄ p̄us talia impo
nunt a nob; creaturis q̄s p̄mo p̄gno
scimus. vñ modū significādī h̄z qui
p̄petit creaturis. Patet̄ hec p̄ docto
rer. cōem p̄ma p̄te. q. xij. articulo. vi.

Quot sunt modi in genere
noim diuinorū **Cap. X.**

Quarto videndū est q̄t sunt
modi noim q̄bus vrimur in
diuinis. Ad q̄d dicendū est
q̄ noia q̄bus vrimur i diuinis. q̄dā
sunt vel cōueniūt deo p̄cise. vel deo
in supposito filij in assumpra huma
nitate. Et ita s̄t̄ duo modi in ḡie
noim q̄bus vrimur in diuinis. vtrū
qz aut̄ gen⁹ horū noim subdividit̄.
qz in talib; q̄dam noia dicunt̄ p̄p̄ie
q̄dā metaphorice. Quantū autē ad
ista q̄ dō p̄cise sine hūanitate assum
pra z ueniūt z p̄p̄ie est trimēbris d̄
stinctio s̄m q̄ tria s̄t̄ in diuinis de q̄
bus talia noia p̄dicant̄. Scdm̄ autē
doctrinā Boetij z br̄i Aug⁹. p̄ de
tri. Quicqd̄ est in diuinis: vel ē cōn
tia: vl̄ notio. vel p̄sona. Quid̄ s̄t̄ im
portet̄ p̄ q̄dlibet istoz noim sup̄ de
q̄libet dictū ē loc⁹ suis. Essentia s̄t̄
vna est. p̄sone tres. notioēs quinqz.
Noia ergo q̄ diuinā essentia fecit
vel aliqd̄ ad essentia p̄tines dicunt̄
cōntalia. vt suba. bonitas. z hmōi.

Tractatus Tertius

Que ad psonas vel ad psonā pri-
ment dicitur psonalia. vt pater fili-
us z hmōi. que vero ad notiones no-
tionalia. vt paternitas filiatio zc.
Noia ergo eēntialia p̄dicant z so-
nant in qd. vt qd est suba. qd est na-
tura zc. Noia psonalia p̄dicantur et
sonāt in q̄s. vt quis est pater. q̄s fili-
us. q̄s sp̄s sanctus. Noia notiona-
lia sonāt z p̄dicant in q̄. vt q̄ est pa-
ternitas q̄ filiatio z hmōi. De istis
ergo p ordine est dicendū. p̄mo d̄
noibus deo z uenientib; sine huma-
nitate assumpta. sc̄do de uenientib;
cū humanitate assumpta. Adhuc in
istis p̄mo dicendū est de noibus p
prijs. sc̄do de metaphoricis. Circa
ppia p̄mo dicendū est de eēntialib;
sc̄do de notionalib;. tertio de p̄sona-
lib;. Quantū ad eēntialia. quedā
sunt substātia. q̄dā adiectiua. Di-
cendū est ergo p̄mo de substātijs
sc̄do de adiectiuis. Quantū ad noia
substātiua q̄dam s̄t abstracta. z de
istis p̄mo est dicendū. Et quedā cō-
creta. z de istis sc̄do. Quedā media
et de istis tertio dicendū est.

Quo nomina eēntialia sub-
stantiua in abstracto p̄dicantur
in diuinis. **Capl̄m. XI.**

Ibitur q̄ntum ad p̄mū: quō
substātiua noia eēntialia q̄
sunt abstracta. et hec s̄t illa
q̄ abstracte diuinā essentia fecant. vt
essentia. bonitas. diuinitas z hmōi
dicantur in diuinis. Dicendū q̄ talia
iūtra cū noibus. p̄bis. p̄cipijs. p̄so-
nalib; vel notionalib; reddūt locū
falsas. vñ hec est falsa. essentia
est generata vel ḡnat vel generatur.
essentia est de eēntia. vel essentia est
apud essentia. De istis aut noibus
que pure s̄t eēntialia est tenendū
generaliter q̄ oē nomē eēntiale p̄-
dicat de q̄libet p̄sona p se z de oib;

in sil singularit̄ z nō pluralit̄. vt p̄bi
gr̄a. pater est diuinitas. filius ē diu-
nitas. sp̄s sanctus est diuinitas. z fil-
sunt vna deitas z vna diuinitas. z nō
deitates vel diuinitates.

Quo noia eēntialia sub-
stantiua in cōcreto p̄dicantur
in diuinis. **Capl̄m. XII.**

Mina aut eēntialia cre-
ta sunt q̄ ad modū cretoz
formas in supposito signifi-
cant q̄i formā in subiecto. vt deus
creatoz z similia. Hec aut generalit̄
ter signifi- z diuinā eēntiam. s̄z q̄i
q̄ supponūt p̄ essentia. q̄i q̄ p̄ so-
na. Et de his generalit̄ est tenendū
q̄ de qualibet p̄sona singularit̄
et nō in plurali. vt pater est deus. fi-
lius est deus. sp̄s sanctus est deus. z tres
perone sunt vnus deus: et nō tres
vel plures d̄i.

Quo noia eēntialia substā-
tiua media it̄ abstracta z cō-
creta p̄dicantur in diuinis. **XIII.**

Mina vero eēntialia sub-
stantiua media inter abstra-
cta et creta dicuntur illa que
h̄nt modū formā z significatōez ab-
tractoz. sed vsūm z officii creto-
rū. vt bonitas. sapiētia. z hmōi. Et
licet ista sint abstracta: supponūt t̄n
aliquando p̄ p̄sona vel p̄sonis. vt si-
cut cū dicimus. lumē de lumine. p̄n-
cipiū de p̄ncipio. h̄ic supponūt p̄ p̄-
sonis. ita cū dicimus sapiētia de sa-
piētia z hmōi similia. Et hec noia
sicut abstracta p̄dicantur de q̄libet
p̄sona z de oibus simul. nō pluralit̄
ter sed singularit̄ter. Vñ uenientit̄
dicit. pater est sapiētia. filius est sa-
piētia. sp̄s sanctus est sapiētia. z om-
nes tres vna sapiētia. nō t̄n plures
sapiētie. Et ita p̄z quō debemus
vri substātiuis noibus in diuinis. s̄t

De noibus diuinis

ue sint abstracta siue cōcreta siue me-
dia q̄ essentialia dicuntur.

¶ De nominibus adiecti-
uis essentialibus.

Capitulum XIII

Secundo dicendū est de no-
minibus adiectiuis. Et q̄ q̄
dam sunt partitiua. quedā
numeralia. ⁊ quedā nec partitiua
nec numeralia. Primo dicendū ē de
partitiuis. Sc̄do de numeralib. Ter-
cio de illis que non sunt partitiua nec
numeralia.

¶ Quō nomina essentialia parti-
tiua predicantur in diuinis.

Nomina partitiua dicunt que
aliquā distincōem important
vr aliud ⁊ huiusmodi. ⁊ de talib. tenē-
dum est q̄ in neutro genere de nulla
personaz dicūt cōparando vnam
ad aliam. vr nō bene diceretur pater ē
aliud a filio. q̄nīa denominaretur di-
uersitas in essentia. cōparando t̄n p-
sonas vel qualibet vel omnes simul
vel etiā ipam essentia ad creaturas.
potest p̄dicari partitiuū adiectiuum
de eis neutraliter. vr bene dicitur. pa-
ter ⁊ filius ⁊ sp̄s sanctus ⁊ eoz. qui-
libet ⁊ diuina essentia sunt aliud vel ē
aliud a qualibet creatura. In mascu-
lino autē p̄dicantur de qualibet perso-
na respectu alterius. sed non respectu
essentie. quia essentia non distinguit
a p̄sona. vnde bene dicitur. pater est
alius a filio. ⁊ nominatur distincō
p̄sonalis. sed non bene dicitur. pater ē
aliud vel alius ab essentia

¶ Quō nomina adiectiua
numeralia p̄dicantur i diuinis.

Capitulum XV

Nomina at adiectiua nume-
ralia sunt. vn̄. duo. tres ⁊c.
Istoz autē est duplex regula
generalis. Prima est q̄ in neutro ge-
nere fiant diuinā essentia. ⁊ p̄dicant

de omnibus simul singulariter ⁊ nō
pluraliter. vr pater ⁊ filius ⁊ sp̄s san-
ctus sunt vnum vel vna essentia. in
feminino vel in neutro. In masculi-
nis autē sunt p̄sonalia. ⁊ p̄dicantur de
vno in singulari. ⁊ de plurib. in plu-
rali. vr pater est vnus. ⁊ pater ⁊ fili-
us sunt duo. ita t̄n q̄ ly duo neutraliter
teneat. q̄ aliter esset falsa. Sc̄da regu-
la est. q̄ talia adiectiua adiectiue res-
renta sequunt naturā suoz. substanti-
uoz. vnde si substantiua sunt essen-
tialia. ⁊ ipsa adiectiua similiter. et si
sunt personalia. ⁊ adiectiua similiter
vnde hec est falsa. pater ⁊ filius sunt
vnus. s̄ hec est vera. sunt vn̄ deus

¶ Quō nomina adiectiua que
nō sunt partitiua nec numera-
lia predicantur in diuinis.

Capitulum XVI

Nominū adiectiuoz essentia
aliū q̄ nō sunt partitiua vr nume-
ralia. quedā fiant dis-
tinctam essentia nihil aliud cōnotādo
vr ens bonū ⁊ h̄mōi. talia p̄dicantur
masculine ⁊ neutraliter de p̄sona q̄ll-
bet singularim singulariter ⁊ nō plu-
raliter. vr pater est ens. ⁊ bonus ⁊ nō
boni. De plurib. autē p̄sonis possit
p̄dicari pluraliter masculine. ⁊ nullo
modo neutraliter. Et sic possum⁹ di-
cere q̄ pater ⁊ filius sunt duo entes.
vel duo boni masculine. s̄ neutrali-
ter nō possum⁹ dicere q̄ sint duo bo-
na vel duo entia. q̄ essentie distincō
nominaret. Alia autē noia important
essentia aliqd cōnotando. ⁊ qdam q̄
dem positue. ⁊ quedā p̄uatiue. Po-
sitiue qdam dico. q̄ quedam conno-
tant effectū in creatura. quedā q̄des
in habitu. ⁊ talia dicuntur de deo ab
eterno. ⁊ sic deus d̄ ab eterno iust⁹
et misericors. ⁊ huiusmodi. Quedā
cōnotant effectum in actu. vr iustifi-
cans. miserans ⁊ h̄mōi. ⁊ talia deo cō-

Tractatus Tertius

ueniunt et de deo dicuntur soli ex tpe. Connotantur autem respectu quodammodo tant respectu persone ad personam. ut si nullus equalis et talia personis ab etero no ueniunt et predicantur de qualiter persona singulariter singulariter et non pluraliter. ut pater est similis filio et non filies. De pluribus autem predicantur pluraliter. ut bene dicitur. pater et filii sunt filii. Quedam autem importat respectu ad creaturam et notat ut refugium. et hoc etiam connotando effectum in creatura. et de istis satis dictum est. Quedam autem sunt nomina que aliquid connotant per se. ut eternus. quod nihil aliud est quam ens carens fine et principio. Immensus quod denotat abnegationem mensure. et huiusmodi. et nihilominus predicantur diuina sententia. Et talia nomina dicuntur de deo ab eterno. et ueniunt essentie et personae. et predicantur de omnibus simul et diuisim acceptis singulariter et non pluraliter. ut pater est eternus. filius est eternus. sanctus est eternus. Unde secundum Athanasium. non tres eterni sed unus eternus. Pater ergo quod utriusque debemus nominibus essentialibus in diuinis. tam substantiuis quam adiectiuis. Et quod dicta sunt pro maiori parte aliter possunt per doctorem communem prima parte. q. xxx. in diuersis articulis

¶ Quot sunt modi nominum personalium. et quomodo predicantur in diuinis

Capitulum. xvii

¶ Hinc dicendum est de nominibus personalibus quorum est quadruplex diuersitas. Quedam enim dicuntur de una persona solum et singulariter. ut pater respectu patris. filii respectu filii. spiritus sanctus respectu spiritus sancti. Accipiendo spiritum sanctum proprio et determinato nomine persone et sic in diuinis. procedetis a duobus. Quedam est etiam nomen in diuinis quod predicatur de duabus personis solis

diuisim et diuinitatem tamen singulariter et non pluraliter. ut hoc nomen personarum spiritus sancti. ueniunt patri et filio. ut bene dicitur. pater est principium spiritus sancti. et pater et filii sunt principium et non duo principia spiritus sancti. Et etiam nomen in diuinis. quod dicitur de tribus personis simul et non de una vel duabus solum. et dicitur singulariter et non pluraliter. ut hoc nomen trinitatis quod de nulla persona singulariter dici potest. sed de omnibus simul quod est ideo. quod importat essentialiter unitatem. et trium personarum pluralitatem. Unde secundum Iudoeum trinitas dicitur trium unitas. Alia nomina sunt que predicantur de singulis personis singulariter solis. et de pluribus pluraliter solis. ut persona. suppositum et hypostasis. et homo. Unum bene dicitur. pater est suppositum. persona vel hypostasis. non autem pater est persona. Item bene dicitur. pater et filius sunt due persone. non una persona. et sic de alijs

¶ Quot sunt modi notionalium et quomodo predicantur in diuinis

Capitulum. xviii

¶ Quidam autem ad nomina notionalia triplex est diuersitas. quod quidam sunt abstracta. ut paternitas. filiatio. spirabilitas. et homo. Et omnia talia predicantur de diuina essentia. ut diuina essentia est paternitas. et sic de alijs. Alia sunt concreta. concreta autem nunquam predicantur de essentia sed solum de persona. ut hec est falsa. essentia est generans vel generat vel est generata. sed pater est generans. filius est generatus. et sic de alijs. Item nomina notionalia. quod predicantur de una persona. ut generans de patre. nascens de filio. spirans de spiritu sancto. Quedam de duabus. ut spirans de patre et filio. quod spirans spiritus sancti. Quedam de omnibus predicantur et distinctim. nam quilibet persona distincta ab alia distincta est

De nominibus diuinis

Ex dictis patet aliquis doctrina quod accipi et dici et predicari debeant nomina propria deo pertinentia in diuinis. siue sint essentialia. siue notionalia. siue personalia.

¶ Quare ratione et qualiter et que nomina transsumptiue de deo dicuntur.

Capitulum XIX

Momina autem quibus utimur in diuinis que sunt transsumptiue et metaphorice dicta in scripturis quasi infinita sunt. et de omnibus singularim non est multum utile reddere rationem. Ut tamen de plurimibus et alijs pluribus deur docummentum aliquod generale accipiemus in hominibus illa que de deo metaphorice propter similitudinem alicuius predictio nis vel proprietatis dicuntur. Igitur sicut in Damasceno. Quis deus sit infigurabilis et simplicissima natura. nihilominus in scripturis dicitur habere oculos. visum et palpebras. quia sua virtute consideratiuam et cognitiuam nihil euadit. Ausus et auditum. quia verum propter supplicatio nibus clamorum hunc imploramus. Os et labia et fauces. quia ille nobis reuelat quod homines per hominum organa exprimit et ostendunt. Sicut et gustum. quia in nostre iusticie operibus delectatur tanquam in gustu. Nares et olfactum. quia tanquam odor suauissimus ei placet quicquid sibi exhibet nostre deuotionis affectus. Faciem. quia per eius presentiam et virtutes diuinis sermo nobis insinuat. nam persona in facie declarat. Manu et brachia representant eius sublimitatem et insuperabilem operantem. nam et nos hominum organa talia operamur. Dextera certiora et digniora dei insinuat. vnde et dextera iurare dicitur quoniam eius imutabile consilium denotatur. Frequenter pauperibus subuenit et indigentibus auxiliatur. et ideo pedes habere dicitur. ostendit enim tale effectum quem solent homines

operari pedibus vel incessu. Pectus et cor habere dicitur propter cognitorem et secretorum iugem recordationem. Ventres et viscera. propter illam quam operatur in vobis misericordiam et compassionem. Frasci dicitur et fremere propter odium malicie. et iustam quam inferre peccantibus ultionem. Dormire dicitur et obliuisci. propter inuersionem et pene dissimulationem et remissionem. Quia quod tot modis per sua beneficia nostra suppletur indigentia. more humano membra diuersa in scripturis sacris sibi attribuntur. Ultra alia sunt que deo metaphorice conueniunt. quorum noticia per simile potest ex dictis haberi. Unde de nominibus metaphorice dicta sufficiant.

¶ De nominibus deo conuenientibus in assumpta humanitate.

Capitulum XX

De nominibus autem filio conuenientibus in humanitate assumpta. docet sic Fidorus in libro etymologiarum. vii. capitulo. quod Christus in scripturis multis modis vocari consuevit. Dicitur enim Christus quasi christus. eo quod presertim cunctis sortibus omnium gratiarum victus est plenitudine. Dicitur etiam Iesus hebraice. soter grece. saluator latine. eo quod cunctis generibus missus est in salutem. Messias autem dicitur eo quod omnis prophetalis sacerdotalis et regalis dignitatis privilegio sit diuinitus insignitus. nam messias victus dicitur. Dicitur etiam emanuel. id est. nobiscum deus. eo quod deus per virginem natus in carne appareret nobis se pariter. Dicitur etiam Iesus in greco. quia Iesus in greco a patre nascitur in eternitate. Sed caro in greco a matre nascitur in rebus mutabilitate. Sicut dicitur vniuersus et primogenitus. quia patris et matris fuit vnus ante quem nullus. post quem nullus alius. Dicitur etiam principium. quia per ipsum pater omnia fecit. Finis. quia in ipso. et per ipsum omnia sunt et fiunt.

Tractatus

Tertius

Dos dei. quia per ipsum deus mundus loquitur. **D**anus quia per ipsum rerum vniuersitas continetur. **V**ia. quia per ipsum ad beatitudinem peruenitur. **V**ita quia in ipso uiuitur. **V**eritas. quia nec fallit nec fallitur. **F**ons. quia omnis boni origo indeficiens. omnes reficiens sitientes. **S**upra alia nomina dicitur de christo que ibidem explicat **I**ssidorus. in quibus et in istis quedam christo proprie quedam metaphorice perueniunt. de quo sine ulteriori perscrutatione in ipso qui est finis omnium. finem et terminum loquendi imponam. **N**am per omnium diuinorum nominum aliqua generalis explicatio supra posita et quantum ad nomina propria et quantum ad metaphorica et quantum ad illa que sunt christo conuenientia. in quibus quo ad illa que sunt insufficienter dicitur indulgeat scriptori

Et si que bona sunt reddant gratiarum actiones creatori. **D**e hoc dicit **B**ernardus. quod est immutabilis ratio creans mentem ad se participandum. uiuificans ad sentiendum. efficiens ad appetendum. dilans ad capiendum. iustificans ad promerendum. accendens ad zelum. fecundans ad fructum. promouens ad bonitatem. dirigens ad equitatem. roborans ad virtutem. formans ad beniuolentiam. modificans ad scientiam. moderans ad sapientiam. uisitans ad consolacionem. illuminans ad cognitionem. perseverans ad immortalitatem. implens ad felicitatem. circumdans ad securitatem. **Q**ui amat ut charitas. nouit ut ueritas. sedet ut equitas. dominatur ut maiestas. regnat ut princeps. meretur ut salus. reuelat ut lux. **C**ui honor et gloria in secula seculorum.

Armandi de Bellovisii diuini ordinis predicatoꝝ fratris theozophie professoris eximij. necno sacri palatii apostolici magistri benemeriti. compendium difficultu terminoꝝ theologie. philosophie. atq; logice declaratiuum. longis lucubracionibus in floridissimo agrippinensi studio denuo reuisum elamatq; Opera atq; impensis puidi uiri **H**enrici Quentell cuius Coloniensi accuratissime exaratu felici membra quieuit. in nobilis euangeliferi **B**artholomei profesto Anno proximo ante inbilen centesimu. qui est. 1199.

Tituli capitulorum

Incipit tabula

titulorum seu rubricarum omnium capitulorum et conclusionum in tribus tractatibus huius compendii prelatorum. Et primo tractatus primi qui est de preambulis: qui continet sex capitula

Capitulum primum. Quid sit complexum et incomplectum. et quomodo se habeat ad operationem intellectus

Capitulum secundum. Quomodo omnes perceptiones reducuntur et resoluntur in perceptionem entis quod est primum intelligibile.

Capitulum tertium. Quomodo dividitur ens in ens reale et ens rationis. in substantiam et accidentia. in ens simpliciter. in ens simpliciter accidentis. et quid sit unumquodque istorum

Capitulum quartum. Quomodo omnes perceptiones omnium entium que resoluntur in perceptionem entis addunt aliquid supra ens. non tamen ab ente diversum. sed solum specialem modum essendi

Capitulum quintum. Quomodo nomina tam proprie impositiois quam secunde aliquamveniunt pluribus generibus entium. aliquamveniunt solum aliqua uni speciei unius generis solum.

Capitulum sextum. Quomodo omne nomen simpliciter gratum impositiois vel secunde. simpliciter logicum est proprie impositiois vel secunde.

Incipiunt tituli seu rubricae tractatus secundum. De declaratione difficultatum dictorum in logica philosophia. et theologia. Et continet. cccij. capitula.

Capitulum primum. Sufficiens sex transcendendum: numerus et distinctio. et quomodo se habeat ad invicem. quod est ens. res unum. aliquid. verum. et bonum.

Capitulum secundum. De primo transcendente

quod est ens. et specialiter quomodo dicitur distinctum in actum et potentiam.

Capitulum tertium. Quomodo divisio entis in actum et potentiam intelligatur tripliciter. et quomodo convenit enti.

Capitulum quartum. Quomodo divisio entis in actum et potentiam est divisio realis. et quomodo rationis. et quomodo in diversas res. et quomodo non. et quomodo dicitur possibile tripliciter.

Quomodo possibile dicitur simpliciter potentiam activam et passivam et non repugnantiam terminorum.

Capitulum quintum. Quomodo divisio entis in actum et potentiam est realis in res diversas.

Capitulum sextum. De multiplici acceptioe horum nominum actus et potentia et eorum significatione

Ubi habuit originem hoc nomen actus ad quem est secundario extensum.

Capitulum septimum. Quomodo habet intelligi illa compositio divisio qua dicitur est quidam actus primus. quidam secundus

Capitulum octavum. De hoc nomine potentia ubi traxit originem. et ad quem secundario est extensa. et quomodo est triplex potentia.

Capitulum nonum. Declaratio eorum que tangunt activam potentiam vel passivam.

Quomodo intelligi debet quod in deo est duplex potentia ordinata et absoluta et que sit istarum quolibet.

Capitulum decimum. Quomodo intelligitur quod alie sunt potentie naturales. alie rationales. et harum alie rationales per essentiam. alie per participationem.

Capitulum undecimum. Quomodo intelligitur quod potentie naturales sunt determinate ad unum. et potentie rationales valent ad opposita.

Capitulum duodecimum. Quomodo modis dicitur potentia passiva. et quod est potentia naturalis et obedientialis.

Capitulum tredecimum. Quid est educi vel induci respectu potentie passive. et quomodo forme educantur de potentia naturali. et quomodo potentia de obedientiali. et quomodo convenit induci vel educi.

Capitulum quatuordecimum. De secundo transcendente quod est

res: quibus et quomodo conuenit diuersis

Ca. xv. De vno quod est principium numeri: quomodo cum ente conuertitur et quomodo differt.

Ca. xvi. Quare indiuisio in genere quantitatis facit speciale vnum et cuius notie specialis et non in alijs generibus

Ca. xvij. Quomodo in omni ente contingit esse vnum quod est principium numeri et quomodo non.

Ca. xviii. Quid addit vnum (quod est principium numeri) super primum in quo fundatur. et quod vnum quod cum ente conuertitur et quod primum super illud vnum. et quid vnum quod cum ente conuertitur super ens

Ca. xix. Quot modis dicuntur aliquid esse vnum. et quot modis dicitur vnum

Ca. xx. Quibus gradatim conuenit maxime esse vnum. et inter omnia entia deus est maxime vnus.

Ca. xxi. Quomodo conuenit alicui rei esse vnum et multa.

Ca. xxii. Quomodo ens diuiditur per vnum et multa.

Ca. xxiii. De quarto transcendente quod est aliquid. quomodo est transcendens et non aliquid. et quomodo differunt.

Ca. xxiiii. De quinto transcendente quod est verum. et primo quod est quadruplex veritas qua aliquid dicitur vera. scilicet veritas que est deus. veritas rerum naturalium. veritas intellectus. veritas propositionis.

Ca. xxv. Quomodo se habent predicte quatuor veritates ad inuicem.

Ca. xxvi. Quomodo se habent veritas vel verum transcendens ad quatuor predicte

Ca. xxvii. De sexto transcendente quod est bonum. et primo quod est quadruplex bonitas

Ca. xxviii. Quomodo bonum transcendens se habet ad quodlibet particulare bonum

Ca. xxix. De nouo decem predicamentorum et eorum que pertinent ad ipsa.

Ca. xxx. Numerus et distinctio ac noticia predicamentorum

Ca. xxxi. Differentia inter sex transcen-

dentia et decem predicamenta. et binembris reductio eorum

Ca. xxxii. De significatioe et differentia istorum nominum quatuor. subiecta. natura. essentia. quidditas.

Ca. xxxiii. Quot modis dicitur hoc nomen substantia.

Ca. xxxiiii. Quot modis dicitur hoc nomen natura.

Ca. xxxv. Quot modis dicitur hoc nomen essentia. et quid significat. et quomodo comparatur ad alia

Cap. xxxvi. Quot modis dicitur et quod significat hoc nomen quidditas.

Ca. xxxvii. Quomodo sunt idem realiter et differunt ratione. substantia. natura. essentia. quidditas.

Cap. xxxviii. De nouo principibus ad genus substantie. et quod substantia dicitur de materia. forma. et toto proposito

Ca. xxxix. Quot modis dicitur materia

Ca. xl. Quot modis dicitur forma.

Ca. xli. Quomodo propositum diuiditur in substantiam primam et secundam. et quod est prima. et quid secunda.

Ca. xlii. De quatuor latinis nominibus. scilicet essentia. substantia. subsistentia. res nature: et grecis correspondentibus. scilicet vsya. vsyosis. ypostasis. physis. vnum imponunt. quomodo distinguuntur. quid significant. quomodo se habent ad inuicem

Vnum imponat et vnum distinguat essentia. substantia. subsistentia. res nature

Ca. xliii. De essentia et de vsya

Cap. xliii. De subsistentia et vsyosis

Ca. xlii. De substantia et ypostasi

Ca. xlii. De hoc nomine res nature

Ca. xlii. In quo conueniunt et in quo differunt quatuor predicte noie.

Quid significet quibus conueniunt proprie vel similitudinarie. quomodo dicitur ab inuicem hec nomina creatio. generatio. gigni concipi. nasci. natiuitas in vtero. ex

Ca. xlii. De tribus gradibus entium. et quid sit creatio

Tituli capitulorum

Ca. xlii. Quid sit generatio et corruptio et quibus conueniant.

Ca. l. Quid est generatio et que procedunt ad eam et quod deo et creaturis conuenit sed diuersimode et quod in diuinis sola processio filij dicitur generatio

De nobis priuatiuim ad vitam et viuere
Cap. li. Vnde habuit originem (ita nomen vite quibus conueniat etc.)

Ca. lii. Quo vita diuiditur in vegetatiuam sensitiuam motiuam secundum locum et intellectiuam.

Ca. liii. Quo vita diuiditur in actiuam et contemplatiuam et quomodo vtriusque conuenit vite.

Ca. liiii. Quo differt vita ceteram / platiuam theologorum et philosophorum.

Quid est generatio nasci oriri et quibus conueniat

Ca. lvi. Triplex proprietates (ueniunt viuentium respectu sue productionis

Quid sit generatio nasci oriri quomodo differunt et quibus proprietate conueniunt

Quibus predicta conueniant simul / ordinarie.

Quid est conceptio natiuitas in vitro et quibus conueniant proprietate.

Quomodo generatis ex putrefactione conueniant generatio nasci oriri.

Quid importat nomine paternitatis et filiationis et quibus conueniant

Quomodo aliter fieri conuenit forme nature patri et accenti et per primum generari generatio nasci accipi oriri et aliter supposito haberi formam materiam presens et accenti

Quomodo aliter conuenit concipi generatio nasci oriri verbo diuino et humano.

Cap. lvi. De pertinentibus ad tertium gradum entium quomodo debet denotari per ductio angelum et anime rationalis et eorum que anime infunduntur a deo.

Ca. lvii. De hoc nomine persona quod significet et unde habuerit originem et quibus conueniat.

Ca. lviii. De nobis que conueniunt rebus de genere quantitatatis.

Sufficiencia significatio et differe-

rentia specierum quantitatatis.

Quot modis dicitur corpus

Quot modis dicitur numerus

De unitate numeri

De discretione De numero

Quot modis dicitur oratio

Ca. lix. De nominibus conuenientibus mensuris.

Ca. lx. Quid est tempus continuu et nunc temporis continuu

Ca. lxi. Quid est tempus discretu et nunc temporis discretu.

Ca. lxii. Quid est euum et nunc eui.

Ca. lxiii. Quid est eternitas et nunc eternitatis.

Ca. lxiiii. De infinito quod potest dici quinque modis.

Ca. lxv. Quomodo aliquid est infinitu pua tuiue aliquid negatiue et diuina ipsorum.

Ca. lxvi. De nobis pertinentibus ad res de genere qualitatatis et primo quod importet nomine qualitatatis

Ca. lxvii. Sufficiencia et differencia et significancia quattuor specierum qualitatatis.

Ca. lxviii. De prima specie qualitatatis et quomodo se habet ad inuicem habitus dispositio que ponunt in ea.

De habitu et dispositione

Que sunt differencie essentielles habitus et dispositionis ut sunt diuerse species qualitatatis.

Ca. lxix. De hoc nomine habitus et quomodo modis dicitur quomodo est predicamentu quomodo postpredicamentu et quomodo spes qualitatatis

Ca. lxx. Qualiter habitus sint in corpe et anime et ad quid.

Ca. lxxi. Quot modis dicitur dispositio.

Ca. lxxii. De nobis pertinentibus ad virtutes et vicia et ea tangentibus

Quid significet hoc nomen virtus et unde sumptum est.

Ca. lxxiii. Duplex distinctio virtutum primo in acquisitas et infusas secundo in theologicas et intellectuales et morales

Ca. lxxiiij. De singulis virtutibus in speciali. et primo de theologicis in genere. et quae sunt. et eorum sufficientia.

Ca. lxxv. De singulis virtutibus theologicis. et primo de fide quot modis dicitur fides.

De pertinentibus ad fidem.

Ca. lxxvi. Quid est symbolum. et vnde dicitur quot sunt symbola

Ca. lxxvij. Quid est articulus fidei De distinctione articuloz quo ab iniuice distinguuntur.

Ca. lxxviii. Quo distinguuntur articuli fidei ex parte credibilitatis.

Ca. lxxix. Distinctio articuloz fidei secundum numerum apuloz eos ordinatum

Ca. lxxx. De spe quid est et quot modis dicitur.

Cap. lxxxi. De charitate et habitu charitatis.

Quot modis dicitur charitas.

Ca. lxxxij. Quae sunt quae sunt notia pertinentia ad prem sensitivam inferiori experientia dunt se ad prem intellectivam superiori et non e converso.

Ca. lxxxij. Quo se habet charitas ad amorem et dilectionem etc. et omnia ad inuicem.

Ca. lxxxiiij. Quae est triplex amor. scilicet cupiditatis et benivolentiae et complacentiae. et quae eorum pertinent ad charitatem.

Ca. lxxxv. Quot sunt virtutes. et quae intellectuales.

Ca. lxxxvi. Quo prudentia adiunguntur aliae tres virtutes

Ca. lxxxvij. Quo ars et prudentia sunt virtutes intellectuales et morales

Ca. lxxxviii. Quo virtutibus intellectualibus convenit nomen virtutis.

Ca. lxxxix. De virtutibus moralibus quo a more morales dicuntur. et quot modis dicitur mos

Ca. xc. De virtutibus moralibus Quo passiones et operationes dupliciter parantur ad virtutes sicut materia vel obiectum. et sicut effectus ad causas

Cap. xci. Distinctio et sufficientia virtutum et viciozum.

Ca. xcij. Sex conclusiones ex primis. et primo quot sunt et quae virtutes morales appellantur.

Ca. xciiij. Quare prudentia non putatur inter virtutes morales cum sit cardinalis.

Ca. xciiij. In quibus virtutibus vel potentibus anime sunt virtutes morales sicut in subiecto.

Cap. xcvi. Quae iusticia que est circa operationes differt ab omnibus aliis quae sunt circa passiones.

Ca. xcvi. Quae haec distinctio virtutum non est in individuas species. sed est divisio in genera.

Ca. xcviij. Quo se habet ad rationem virtutis verecundia. nemesis. epykeia. heroyca. continentia et amicitia. et quo non me virtutis veniunt eis large et stricte

Ca. xcviij. Quae verecundia est de numero laudabilium. non tamen est virtus sed passio.

Ca. xcix. Quae nemesis est de numero laudabilium. et est passio et non virtus

Ca. c. Quae epykeia sit virtus iusticia respiciens. quae est iusticia legalis directiva ad intentionem legislatoris respiciens non ad verba in casu quae legislator providere non potuit.

Ca. ci. Quid est virtus heroyca et quo veniunt homini et cui opponitur.

Ca. cij. De continentia quot modis dicitur et quo est virtus et quo non.

Ca. cij. Quo differunt temperantia et continentia.

Ca. ciij. Quae est materia vel obiectum continentiae.

Ca. cv. Quid est incontinentia et incontinens. et quo se habet ad temperantiam.

Ca. cvi. Quomodo amicitia est virtus et quomodo non.

Ca. cvij. In virtutes cardinales sint morales vel intellectuales

Tituli capitulorum

Ca. cvij. Quot sunt virtutes cardinales

Ca. cx. Unde et quare dicuntur cardinales.

Ca. cx. Ratio ex qua ille quatuor virtutes. scilicet iusticia, prudentia, fortitudo et temperantia dicuntur cardinales

Ca. cxj. De circumstantiis actu humanorum.

Quid importet nomine circumstantie
Ca. cxij. Quot sunt circumstantie et quod actu humanorum. et quantum ad circumstantias particulares.

Ca. cxij. Ad quot genera omnes circumstantie reducuntur.

Ca. cxij. Quo se habent circumstantie ad rationem actus et in eo ponantur rationem vicij vel virtutis.

Ca. cxv. Que predictarum circumstantie sint confitende.

Ca. cxvi. Quo virtutes omnes tam intellectuales quam morales consistunt in medio et quomodo non.

De septem donis spiritus sancti.

Ca. cxvij. Quomodo differunt dona et virtutes

Ca. cxvij. Sufficiencia et distinctio septem donorum spiritus sancti.

Quo sibi mutuo correspondet petitiones, dona, beatitudines et fructus.

Ca. cxix. Que dicuntur petitiones et quot sunt.

Ca. cx. Quid importetur nomine doni et quot sunt dona.

Ca. cxxi. Quid importetur nomine beatitudinum et quot sunt.

Cap. cxxij. Quid importatur nomine fructus.

Ca. cxxij. Quo mutuo sibi correspondent petitiones, dona, beatitudines, et fructus.

Ca. cxxij. De dono timoris

Quo dividitur timor in castum seu filiale, iniale, humanum seu mundanum, et servilem, et quid importet nomine uniuscuiusque.

Ca. cxv. Quis dicitur timoratum est bonus et quis malus.

Ca. cxvi. Quis dicitur timoratum est a spiritu sancto et qualiter.

Ca. cxvij. De preceptis.

Quo distinguuntur precepta per moralia, ceremonialia, iudicialia, et prima, prima illa, quod est quodlibet illorum.

Quo decime sunt de iure divino et quomodo non.

Ca. cxvij. Numerus et sufficiencia ac distinctio decem preceptorum decalogi

Ca. cxix. Que sunt precepta prime tabule, et que secunde tabule.

Differencia inter precepta affirmativa et negativa

Differentia preceptorum veteris et nove legis.

Ca. cxix. De pertinentibus ad secundam speciem qualitatatis.

Ca. cxxi. De potentia anime, et quomodo oportet ponere plures potentias anime in homine.

Ca. cxxi. Quo et qualiter omnes potentie anime pertinent ad animam vegetativam, sensitivam, et intellectivam

Ca. cxxiij. Quo omnes potentie reducuntur ad quatuor genera potentiarum, quia vel sunt vegetative vel apprehensive vel motive vel motus executive.

Ca. cxxiij. Distinctio omnium potentiarum anime in speciali, et primo ad vegetativam pertinentium

Ca. cxxv. Distinctio potentiarum apprehensivarum partis sensitive et tertioris.

Ca. cxxvi. Quo distinguuntur potentie sensitive.

Quo distinguuntur intellective potentie apprehensive.

Ca. cxxvij. De distinctio potentiarum appetitivarum vel motivarum.

Quo tripliciter differunt potentie intellective et sensitive.

Ca. cxxvij. De potentia motiva et motus executive.

Ca. cxxix. Habz tres conclusiones ex precedentibus. 7 primo q omnes potētie anime sunt vigintifex

Quid est in deo voluntas antee dens 7 consequens.

Ca. cxi. De volūtate quō varie in diuinitis 7 humanis frequēter accipit

Ca. cxli. De volūtate signi 7 bene placiti. 7 pmo quō de eo dicunt ali qua p̄rie aliqua metaphorice.

Ca. cxlii. De distinctōe volūtatis signi 7 bñplaciti in deo.

Ca. cxliii. Quot sunt signa 7 quot modis dicitur voluntas signi quā quinque modis

Ca. cxliii. De dñctia inter bonū 7 malū. quia aliqd bonū est quod licite p̄rimiti vt nō fiat. sed nullum malum potest cōmitti vt fiat.

Ca. cxlv. Q̄ volūtās tā in deo q̄ in alijs signīficat aliqñ potentiā. ali quādo obiectū. aliquādo actum

Ca. cxlvi. De noibus rez p̄tinenti um ad terciā spēm qualitatia. 7 p̄t mo q̄bus couenit. 7 de q̄bus dicitur passio 7 passibilis qualitas

Ca. cxlvii. Quō differunt hec duo passio 7 passibilis qualitas.

Ca. cxlviii. Quot mōis d̄r passio. et quid sit passio naturalis 7 aialis et quoties vnaqueqz dicatur

Ca. cxlix. Quō qualitates elemētares sint diuersimode in diuersis speciebus qualitatia

Ca. cl. De passionibus aīe. 7 pmo vnde sumitur distinctio earuz 7 qd tale agens facit passio.

Ca. cli. De distinctione passionuz que sunt in concupiscibili.

Ca. clii. De distinctōe passionum aīe que sunt in irascibili.

Ca. cliii. De numero omniū passi onū anime. 7 sunt vñdecim

Ca. cliii. Quō diuersificantur no mina passionum fm differēcias ac cidentales ex quibus diuersa noia

passionibus contentunt.

Ca. clv. De nominibus ipsaz po tentiarum.

Ca. clvi. Quid sit tristitia. 7 quid importetur noīe tristicie.

Ca. clvij. Quid importet noīe do loris. quid significat. quibus 7 qua liter conueniat.

Ca. clviij. Quō se habent ad inuicem doloꝝ 7 tristicia.

Ca. clx. Quō se hñt ad inuicē delectatio 7 gaudiū. 7 quō differunt

Ca. clxi. Quot modis dicitur ira 7 quibus modis deo 7 hominibus 7 beatis conueniat.

Ca. clxii. Quid sit timor. 7 q̄t modis dicat. 7 quibus conueniat

Ca. clxiii. Quot sunt noīa passio nū que sunt in appetitu sensitiuo.

Ca. clxiv. Quō in passionibus est vel nō est bonitas vel malicia

Ca. clxv. Quot sunt passioēs p̄ncipales. 7 q̄. 7 q̄ nō dicuntur cardinales quis dicuntur principales.

Ca. clxvi. De noibus p̄ncipibz ad quartā spēm q̄tatis. et pmo quid importet nomine forme 7 figure

Ca. clxvii. Quomodo differūt forma 7 figura.

Ca. clxviii. Quot mōis dicitur tam forma q̄ figura.

Ca. clxix. Quō forma 7 figura p̄tinent ad diuersas spēs qualitatia.

Ca. clxx. De relatione 7 relatiuo

Ca. clxxi. Quomodo differūt relatiuum 7 relatio.

Ca. clxxii. Quō differūt relatiuum respectiuum. 7 ad aliquid.

Ca. clxxiii. Quid sit relatiuum diffinitiuum. 7 quō intelligitur diffinitio

Aresto. de eis.

Ca. clxxiiii. Quō relatiua distingunt fm dici 7 esse.

Ca. clxxv. Quō relatiua distingunt in relatiua suppositiois. suppositionis. 7 equiparatie.

Tituli capitulorum

Cap. clxxv. Quot sunt modi relationis in diuinis.

Ca. clxxvi. De relatione.

Cap. clxxvii. Quid sit relatio realis et relatio rationis.

Cap. clxxviii. Quot sunt fundamenta in genere relationis realis. et quot modi relationum secundum ea.

Cap. clxxix. Quot diuersa ueniunt relationi secundum quod comparatur ad suum fundamentum. ad suum genus. ad suum oppositum. et ad suum principium.

Ca. clxxx. Quot requiruntur ad relationem realem. et que

Ca. clxxxi. Quot et que requiruntur ut relatio sit realis ex parte utriusque termini.

Cap. clxxxii. Quot non est una relatio due extremorum. imo sunt due aliquando solo numero. aliquando specie. aliquando genere differetes

Ca. clxxxiii. Quot relatio potest esse iter duo extrema non realis.

Ca. clxxxiiii. Quot omnis relatio realis fundatur vel supra substantiam vel quantita-tem vel qualitate. vel super pertinentibus ad actionem vel passionem. vel habentibus rationem mensuram et mensurabilis

Ca. clxxxv. Quot differunt relatio a suo fundamento.

Cap. clxxxvi. Quot modis continetur esse relationem rationis.

Ca. clxxxvii. De pertinentibus ad predicamentum actionis.

Ca. clxxxviii. Quomodo actio et passio sunt unus motus realiter

Ca. clxxxix. Quomodo se habent actio et passio ad agens et patiens

Cap. c. Qualiter se habet actio et passio ad formam per motum acquisitam.

Ca. cxi. Quot actio et passio faciunt diuersa predicamenta. quibus realiter sint idem.

Cap. cxii. De actione inmanente et transeunte.

Ca. cxiii. Quomodo ueniunt et differunt facere. agere. et operari. et quibus conueniunt.

Quid est operatio manens et transiens

Cap. cxiiii. In quibus ueniunt et in quibus differunt operatio manens et transiens

Ca. cxv. De predicamento passionis quid est.

Ca. cxvi. De predicamento quantum quid sit diffinitive.

Ca. cxvii. De predicamento ubi.

Ca. cxviii. In quibus est ubi et quot modis dicitur aliquid esse in loco.

Ca. cxix. Quot se habet locus ad ubi quod sunt diuersa realiter.

Ca. cc. De predicamento quod est positio

Cap. cci. Quid est positio ut est predicamentum

Cap. ccii. Quot positio predicamentum differat a positioe pertinente ad genus quantitatis.

Cap. cciii. De predicamento habitus.

Ca. cciiii. In quibus habitus inuenitur et in quibus non.

Ca. ccv. De his que predicamenta consequuntur.

De hoc nomine idem quot modis dicitur.

Ca. ccvi. De nominibus alietate importantibus. et sunt quattuor. scilicet diuersum. differens. simile. et oppositio.

Ca. ccvii. Quid est differens. et quot modis dicitur. et quomodo se habet ad diuersum.

Ca. ccviii. De distantia rei et rationis

Ca. ccix. Quot ratio est in intellectu et quantitate.

Ca. cc. Quot aliqua differunt re vel ratione. et de pertinentibus ad ista

Ca. cxi. Quid est differre realiter. et quod aliqua differunt realiter aliquo quattuor modorum

Ca. cxii. Quot dicitur aliqua differre secundum rationem.

Ca. cxiii. De hoc nomine simile. et quot modis dicitur.

Ca. cccxiiij. De oppositione.
Ca. cccxv. Quot sunt species oppo-
sitionis: z earum sufficientia.
Ca. cccxvi. Quo se habet ad inuicem
quattuor opposites, et que plus ha-
bet de natura oppositiois.
Ca. cccxvii. Quid est contradictio, et
quod requirunt ad veram contradictioem.
Ca. cccxviii. De oppone priuatiua.
Ca. cccxix. Quid est oppo priuatiua.
Ca. cccxx. Quot modis dicitur pri-
uatio.
Ca. cccxxi. Quot requirunt ad pri-
uationem proprie dictam.
Ca. cccxxii. Quo est maior opposi-
tio contradictoria quam priuatiua.
Ca. cccxxiii. De oppositioe proprietatis.
Ca. cccxxiiii. Quot requiruntur ad
veram contrarietatem.
Ca. cccxxv. Quot modis dicuntur
aliqua contraria large.
Ca. cccxxvi. Quot sunt modi contra-
riorum proprie acceptorum.
Ca. cccxxvii. Unde limitatur radix
oppositiois in contrariis.
Ca. cccxxviii. De oppositione rela-
tiva quid est.
Ca. cccxxix. Conclusiones posses
breviter omnes conditiones cuius
libet oppositiois.
Ca. cccxxx. De conditionibus priuati-
ue oppositiois, z quo veniunt z dif-
ferunt a contradictione.
Ca. cccxxxi. De conditionibus contrarie
oppositiois, z differentia z convenientia
cum predictis duabus.
Ca. cccxxxii. De conditionibus oppositis
relatiue, z quomodo conueniunt z dif-
ferunt ab alijs.
De dictionibus significantibus ha-
bitudinem alicuius ordinis.
Ca. cccxxxiii. De prioribus z posterioribus.
Ca. cccxxxiiii. De assignatione prio-
ris z posterioris secundum Augustinum. xij.
questionum. ca. xxviiij.
Ca. cccxxxv. Quo vltima sunt priora

cognitioe particularibus.
Cap. cccxxxvi. Quot modis dicitur
simul.
Ca. cccxxxvii. De importantibus ha-
bitudine ordinis vltimae causalitatis.
Ca. cccxxxviii. Quot modis dicitur
principium, z in quibus inuenitur ra-
tio principij.
Ca. cccxxxix. Quot sunt genera cau-
sarum.
Ca. cccxl. De causa efficiente.
Ca. cccxli. De causa materiali.
Ca. cccxlii. De causa formali.
Ca. cccxliii. Quo se habet iste quatuor
causae ad suum effectum.
Ca. cccxliv. Quo se habet iste quatuor
causae in ratione causalitatis ad
inueniendam.
Ca. cccxlv. Quot sunt modi cau-
sarum infra illa quattuor genera.
Ca. cccxlvi. De elemento quid est
et cui conuenit elementum.
Ca. cccxlvii. Quot modis dicitur
necessarium vel necessitas.
Ca. cccxlviii. De contingenti quid est z
quot modis dicitur.
Cap. ccl. De prepositionibus ex,
de, z in.
Ca. ccli. Quo z quot modis dicitur aliquid
quod ex alio affirmatiue z positiue.
Ca. cclii. Quo dicitur aliquid esse ex
nihililo ubi non videtur ex importare ali-
quam habitudinem positiue.
Ca. ccliii. De hac prepositione de:
quot modis dicitur aliquid fieri de
aliquo.
Ca. ccliiii. De hac prepositione in, et
quot sunt modi essendi in.
Ca. cclv. De motu z mutationibus
et speciebus earum, et quomodo se
habent ad inueniendam.
Ca. cclvi. De toto z parte.
Ca. cclvii. Quo dicitur totalitates
se habent ad inueniendam.
Ca. cclviii. In quibus predictae tota

Tituli capitulorum

litas inueniantur et in quibus non

Ca. cclix. De susceptione magis et minus.

Quid sit augeri et quibus ueniat.

Cap. cclx. Quod triplex est differentia inter magis et minus: et maius et minus.

Ca. cclxi. Quibus formis conueniat suscipere magis et minus.

Cap. cclxii. Secundum quid conueniat suscipere magis et minus formis suscipientibus.

Cap. cclxiii. Quare dicimus maius et minus albedo. et non magis et minus albedo.

Cap. cclxiv. De nominibus secundarum intentionum. et primo de quibusdam conditionibus ipsarum.

Ca. cclxv. De ordine dicendorum.

Ca. cclxvi. Quid sit intentio et quomodo se habet ad intellectum et uoluntatem. et unde dicitur intentio.

Ca. cclxvii. Quomodo intentio ueniat uoluntati: et respectu uoluntatis et respectu rei uolite.

Ca. cclxviii. Quomodo ex parte intelligens esse representatiuum dicitur intentio.

Ca. cclxix. Quomodo accipitur intentio ex parte rei intellecte.

Ca. cclxx. Quomodo et quomodo conuenit rei intellecte ut dicatur intentio uel non.

Ca. cclxxi. Quid sit prima intentio et secunda. et que sunt nomina prime impositionis et intentionis. et que secunde.

Ca. cclxxii. Qualiter se habent ad inuicem prima et secunda intentio.

Ca. cclxxiii. Quid sit intentionale et a quo ueniat.

Ca. cclxxiiii. De hoc nomine transcendens.

Ca. cclxxv. De hoc nomine uel

quod uniuersale sumitur tripliciter

Cap. cclxxvi. Quomodo uel est prius et posterius suis inferioribus.

Ca. cclxxvii. Quod uel respectu inferiorum se habet aliquando in ratione totius

aliquando in ratione partis

Ca. cclxxviii. De hoc nomine abstracti. unde et quot modis dicitur. et quod est modus significandi.

Ca. cclxxix. Quid importatur nomine concreti. et quod triplex est modus concretorum.

Ca. cclxxx. Quid sit predicatum.

Quid est predicabile et predicatum. subiectibile et subiectum.

Ca. cclxxxi. Quid est uniuersum. eque uocum. analogum. et denominatiuum.

Ca. cclxxxii. De nominibus secundarum intentionum ueniens in complexis que sunt communes omnibus predicamentis. et primo quomodo talium est triplex gradus

Ca. cclxxxiii. Quid importet nomine generis. et nomine generis generalissimi. et nomine generis subalterni.

Ca. cclxxxiiii. Quid sit species et quot modis dicitur. et quid species subalternata et specialissima.

Ca. cclxxxv. Quot modis accipitur differentia et quid sit

Ca. cclxxxvi. De nominibus conuenientibus omnibus predicamentis ut consideratur in particulari

Ca. cclxxxvii. De nomine proprii et accidentis que conueniunt nominibus omnium predicamentorum. et in uniuersali quomodo in particulari consideratis

Ca. cclxxxviii. De nominibus secundarum intentionum conuenientibus generi substatie soli. et primo quod significet quomodo se habet ad inuicem hec duo. scilicet superpositum et natura.

Ca. cclxxxix. Quid importet nomine suppositi. et quot modis dicitur.

Cap. cccc. Quid importetur nomine hoc aliquid. et quibus conueniat

Ca. cccci. Breuis recollectio omnium nominum pertinentium ad individua omnium generum. quid importetur. unde sumuntur et quomodo differunt. et sunt ista. particulare. individuum. singulare. res nature. suppositum. hoc aliquid

T i

quid ypostasis.

Cap. cccxij. De nominibus secundam intentionem pertinentium ad genus qualitatis. et specialiter de attributo.

Cap. cccxiii. De nominibus secundam intentionem que conueniunt generali relationis.

Quid est notio. unde dicitur. et quomodo se habet ad relationem et proprietatem. et quomodo ueniunt. et quomodo differunt.

Cap. cccxiv. Que et quot predictarum proprietatum sunt personales. et que et quot sunt persone.

Cap. cccv. Continet primo quod requiritur ad hoc quod aliquid sit notio. et que sunt ista tria.

Secundo sufficientiam et numerum quinque notionum. et quia non possunt esse plures vel pauciores.

Cap. cccvi. Quid importat hoc nomen notionale et quibus conueniat

Cap. cccvii. De nominibus secundarum intentionum que complexis conueniunt.

Quid est oratio et que sunt species eius.

Quid est enunciatio. questio. propositio. premissa. conclusio.

Cap. cccviii. Quid est definitio et descriptio.

Cap. cccix. Quid est argumentum et quot modis dicitur. et que sunt species eius. quid est syllogismus. et quot sunt species eius. quid est enthimema. quid in ductio. quid exemplum.

Cap. ccc. De nominibus secundarum intentionum conuenientibus conditionibus complexorum

Quomodo per dicitur habitudine cause et cuius. et que sunt quattuor modi dicendi per se.

Cap. cccii. Quid est dicitur de omni et de nullo.

Cap. ccciii. De natura reduplicatois

Incipiunt capitula et

rubricae tertij tractatus. Et continet capitula. xx.

Capitulum primum. Que et quomodo nomina diuinis conueniant

Cap. ij. Quo deum cognoscimus.

Cap. iij. Quid potest de deo in hac

vita cognosci.

Quomodo debet accipi cognitio quod rei et quod nominis. et horum distinctio

Cap. iij. Quid cognoscimus de deo quantum ad quid nominis. et de nominibus pertinentibus ad diuina

Cap. v. De nominibus diuinis.

Quomodo deus potest pluribus nominibus nominari.

Cap. vi. Qualiter aliquid nomen conuenit alicui proprie vel metaphorice

Cap. vii. Que nomina conueniant proprie vel metaphorice.

Cap. viii. Quomodo nomina analogice de eis dicuntur.

Cap. ix. Que nomina deo et creaturis conuenientia dicuntur de deo vel creatura

Cap. x. Quot sunt modi in genere nominum diuinorum

Cap. xi. Quomodo nomina essentialia substantiua in abstracto predicantur in diuinis.

Cap. xii. Quomodo nomina essentialia substantiua in concreto predicantur in diuinis.

Cap. xiii. Quo nomina essentialia substantiua media inter abstracta et concreta predicantur in diuinis.

Cap. xiiii. De nominibus adiectiuis essentialibus. et quomodo nomina essentialia prout predicantur in diuinis

Cap. xv. Quo nomina adiectiua numeralia predicantur in diuinis

Cap. xvi. Quo nomina adiectiua que non sunt prout nec numeralia predicantur in diuinis

Cap. xvii. Quot sunt modi nominum personaliu. et quomodo predicantur in diuinis.

Tabula alphabetica

Ca. xvij. Quot sunt modi notio-
natum. z quo predicant in diuinis
Cap. xix. Qua rōe z qualiter: et q̄
noia trāssumpue dicunt de deo
Ca. xx. De nominibz deo puenien-
tibus in assumpta humanitate.

Finis Titulorum.

Incipit tabula
principaliū sententiarz et pun-
ctorū in hoc cōpendio ordine
alphabetico contentū. Et p̄
mo de littera **A**

Absolutū quid sit. Tractatu
scdo. capitulo. clxix.
Abstractū quid sit. Tracta-
tu scdo. caplo. cclxxvij.
Actio quid sit z quotuplex. capitu-
lo. cclxxvij.
Actio manens z transiens quomo-
do differunt. ca. cxciiij.
Accidens quid sit. caplo. xxx.
Agere. facere. opari quomodo dif-
ferunt. caplo. cxcij.
Actus z potentia quomodo capiū-
tur. Tractatu scdo. ca. vi.
Actus ynde dicitur z quibus attri-
buitur. Tractatu scdo. ca. vi
Actus primus z secundus quomo-
do differunt. Tractatu. ij. ca. vij
Actiua vita in quibz consistat. ca. liij.
Actus humani quibus virtutibus
moderentur. caplo. xci.
Actus humani quomodo circūstā-
tionentur. caplo. cxij.
Accidens logicum vel philosophi-
cum quid sit. ca. cclxxvij.
Ad aliquid quid sit. caplo. clxxi.
Ad aliquid qd importet. ca. clxxi
Adictiua nomia quomodo d̄ deo
predicantur. Tract. ij. caplo. xvi.
Agens est aliud. z aliud paties. ca /
pitulo. clxxxix.

Alietas quot modis d̄. ca. ccvi.
Aliquis z aliquid quomodo capi-
untur. capitulo. xxij.
Amicicia quid importet. ca. lxxxij.
Amicicia vtrum sit virtus z quo-
tuplex. capitulo. cvj.
Amor quid sit et quomodo differt
ab amicicia. caplo. lxxxij.
Analogum quid sit. cap. cclxxxi.
Analogice que dicuntur de deo et
creaturis. Tract. ij. caplo. vij.
Apertus quis dicatur rationalis
tractatu. ij. caplo. x.
Apertuum nomina declarantur.
capitulo. lxxxij.
Argumētum quid sit z quotuplex.
capitulo. cccxix.
Ars quomodo differt a prudentia.
capitulo. lxxxvij.
Articulus quid sit. caplo. lxxxvij.
Atributum quid sit. caplo. cccxix.
Augmentum quomodo in formis
fiat. caplo. cclxi.

De B

Beatitudines quot sunt. quid
sint. Tractatu. ij. ca. cxxxi.
Bontas quadruplex. scz essentia /
lis. accidentalis. moralis. z gratui-
ta. z quid sint. ca. xxvij.
Bonitas moralis quomodo est in
passionibus anime vel nō. ca. clxij
Bonū quid addat sup ens. ca. xxvij

De C

Charitas quot modis dicitur
caplo. lxxxi.
Cardinales virtutes ynde dicātur
capitulo. cx.
Causa quid sit. caplo. cccxxvij.
Causa. principiū. z elementum quo-
modo differunt. ca. cccxxvij
Causa efficiens. formalis. materia-
lis. z finalis quid sit. ca. cccxxix.
Causa p se z p accidēs. ca. cclxiiij.
Cause contingētes que sint vel nō.
capitulo. cclxix.

A ij

Circūstantie humanorum actuum
que sint. caplo. cxij.
Circūstantie triplices sunt in gene
re. caplo. cxij.
Circūstantie que faciunt nouaz spe
ciem peccati. ca. cxiiij
Circūstantie quomodo sint confi
tende. capitulo. cxv.
Cognitio quid nominis z quid rei
differunt. tractatu. ij. ca. ij.
Cognoscimus deum multipliciter
tractatu tertio. caplo tertio
Cognitio vt intellectus vt intērio
que sit. ca. cclxvi.
Conceptio quid sit. caplo. ly.
Concipi quibus competat. ca. ly.
Concretum quid sit. ca. cclxxviiij.
Conclusio quid sit. caplo. cclxviij
Compositum quomō capif in p̄di
camēto substantie. ca. xli.
Compositum quomodo dicitur ge
nerari. caplo. ly.
Conscientia quid sit. ca. cxxxviiij.
Complexum z incomplexum quid
sit. Tract. p̄. caplo p̄mo
Conditiones omnium oppositio /
num. caplo. cccxix
Contemplatio theologorum z phi
losophorum differt. ca. liiij.
Contēplatiua vita q̄ sit. ca. liij.
Contingēs multiplex est. ca. cclxix.
Continētia vtrū sit virtus. ca. ciiij
Contrarie quomodo aliqua oppo
nantur. ca. cccxiiij.
Contraria quot modis aliqua di
cuntur. caplo. cccxxv.
Contradictorie quomodo aliqua
opponuntur. ca. cccvi.
Corruptio quid sit. caplo. xliij.
Corpus quot mōis sumit. ca. lyiij.
Creatio quid sit. capitulo. xlvij.

De D.

Deo quomodo cōueniat actus
Tractatu scdo. caplo. vi.
Deus quomodo maxime est vnus

Tractatu secūdo. caplo. xx.
Deus vtrum sit aliqd. caplo. xxij.
Deus quomō sit veritas. ca. xxiiij
Deo quō competit generatio. ca. l.
Deo quomodo competit paterni /
tas z filiatio. capitulo. ly
Dei volūtas multipl̄r dicit. ca. cxi.
Dei reprobatio z predestinatio qd
sit. capitulo. cxi.
Dei attributa que sint. caplo. cccxiiij
De deo quomodo diuersa predicā
tur. tractatu. ij. caplo octauo.
Dei notiones que sint. ca. cclxvi
Deus aliter cognoscitur a theolo
gis et philosophis Tractatu ter
tio. caplo. ij.
De deo quid cognoscimus in via
tractatu tertio. caplo tertio
Dei nomina que sint. tractatu ter
tio. caplo quinto.
Deus multipliciter nominatur ex
creaturis. tractatu. ij. caplo nono
De deo quot nomina predicantur.
tractatu tertio. caplo. xi
De: quomodo sumitur varie. capi
tulo. cclij.
Decime an sint de iure diuino. ca /
pitulo. cccvij.
Delectatio et gaudium quid sint.
capitulo. clix.
Denominatiua q̄ sint. ca. cclxxxij
Dei de omni quid sit. caplo. ccccl.
Dicendi per se quattuor modi. ca /
pitulo. ccc.
Differens z diuersum differunt. ca
pitulo. cccvij.
Differēs rei z rationis quid sit. ca /
pitulo. cccx.
Differre realiter quid sit. ca. cccxi.
Differre ratione quid sit. ca. cccxij
Differentia inter bonum z malum
capitulo. cclxij
Differentia logicalis quid sit. capi
tulo. cccxxv.
Diffinitio quid sit. ca. cccxviij.
Discreta quāritas qd sit. ca. lyiij

Tabula alphabetica

Dispositio quid sit. cap. lxxvij.
Dispositio quot modis dz. ca. lxxi.
Divisibile est aliquid multipliciter. tract. ij. cap. lxx.
Divitiæ quò z quibus moderantur. capitulo. xxi.
Diversa quot modis aliqua dicuntur. cap. lxxvi.
Dolor quid sit. ca. clvij.
Dona spūs sancti quò differūt a virtutibus. ca. cxvij.
Dona spūs sancti quò distinguuntur. cap. cxvij.
Dona spiritus sancti quò. mt. capitulo. cxx.
Duratiōem multa important nomina. capitulo. lix.

De E

Efficiens causa quid sit. capitulo. cccxl.
Elementum causa et pncipium differunt. capitulo. cccxxvij.
Elementares qualitates que sunt. cap. cclix.
Elementum quot modis sumitur. capitulo. cccxvij.
Ens est in quod omnia resoluuntur. tracta. i. capitulo. ij.
Ens diuidit multipliciter. Tracta. i. capitulo. iij.
Ens rōnis qd sit. tract. i. ca. iij.
Entia pme z scde intentionis q̄ sint. tracta. i. capitulo. v.
Esse cui cōpetit. capitulo. xliij.
Enti quò aliqua addunt vt trāscendentia z decē p̄dicamenta. Tracta. i. capitulo. i.
Essentia quot modis dz. ca. xxxv.
Enunciatio quid sit. ca. cccxvij.
Enthymema qd sit. ca. cccxix.
Equiuoce q̄ p̄dicantur de deo. Tracta. iij. capitulo. vij.
Epikeya quid sit. cap. c.
Eternitas quid sit. capitulo. lxxij.
Euum qd sit z nūc eui. ca. lxxij.

Ex multipliciter sumit. capi. ccli.
Extenſio materialis z spiritualis a quo fiat. Tracta. ij. capitulo. xv.

De F

Facere operari z agere differunt. capitulo. cxcij.
Fides quot modis sumit. ca. lxxv.
Fides quò in simbolo p̄tinetur. capitulo. lxxvi.
Fides respectu quorum sit. capitulo. lxxvij.
Fortis quid sit. capitulo. lv.
Figura quot modis sumit. ca. clxxvi.
Filiatio cui p̄ueniat. ca. lv.
Finalis causa quid sit. cap. cccxliij.
Forma quò operet z agat. ca. cccxij.
Forma quò dz actus p̄mus z secundus. Tract. ij. cap. vij.
Forma qd sit educi vel induci. Tracta. ij. ca. xliij.
Forme rotius que sint. Tractat. ij. capitulo. xliij.
Forme que educuntur de potentia materie. Tracta. ij. cap. xliij.
Forma materialis quò rem excedat. Tractatu. ij. capitulo. xv.
Forma quot modis dz. capitulo. xl.
Formalis causa quid sit. ca. cccxliij.
Forme que suscipiunt magis z minus. capi. cclxi.
Fortitudo circa que sit. ca. xci.
Fruccus quid sit. capitulo. cccxij.

De G

Gaudium z delectatio quò se habent ad inuicem. ca. clx.
Generatio quid sit. capitulo. l.
Generatio quò deo conuenit z creaturis. capitulo. xliij.
Genus quid sit. ca. cclxxxij.
Gignis quomodo differt a generatione. capitulo. lv.
Greca nomina declarant. scz vsia z c. capitulo. xliij.

De H

Habitus quō ponuntur in po-
tentijs. Tracta. ij. capitulo. x.
Habitus quō educuntur de poten-
tia anime. Tracta. ij. capitu. xij
Habitus quid sit. capi. lxvij
Habitus quot modis dicitur. capi-
tulo. lxxij.
Habitus quadrupliciter sunt in cor-
pore z in anima. ca. lxx.
Heroica virtus quid sit. capi. ci.
Hoc aliquid quid significet z quid
sit. capitu. cccx.
Honores per quid moderentur. ca-
pitulo. xci.

De J

Jdem quot modis dicitur. ca-
pitulo. ccv.
Intellectus quō habet tres actus.
Tractatu. ij. capitulo. vij
Intellectus quomodo format com-
plexa z incōplexa. Tract. i. cap. i.
Intellectus quomodo non est deter-
minatus ad vnum. Tractatu. ij. ca-
pitulo. xi.
Intellect^o quomodo se habet ad ve-
rum. capitu. xxiij
Intellectus quomodo se habet ad
practicum z speculatiuum. ca. liij
Intellectus quomodo format ratio-
nes z conceptus. capitu. ccix.
Intellectus verum cognoscat p^us
vniuersalit^r q^u p^uriculariter. ca. cccxxv
Intellectuales virtutes que sunt. ca-
pitulo. lxxxv.
Intellectualis virtus quomodo ha-
bet medium. capitu. cxvi.
Intentionalis triplex est forma. ca-
pitulo. cclxxij
Intentiones quomodo formentur.
capitulo. ccix.
Intentio prima z secunda quid sit.
capitulo. cclxxi.
Intentio quomodo conueniat intel-
lectui. capitulo. cclxxvi.

Intentio quomodo conueniat volū-
tati. capitulo. cclxxvij
Intentionale quid sit. ca. cclxxij
Individuum vagum z signatū dif-
ferunt. capitulo. xxij
Individuum singulare z particula-
re differunt. capitu. cccxi.
Individui propiorates et indiuisi-
duantia que sunt. capi. cclxxij
Individuum quoruplex sit. capitu-
lo. cccxi.
Inductio quid sit. capitu. cccxi.
Infinitum multipliciter capitur. ca-
pitulo. lxxij
Infinitum quid sit p^uuatiue z nega-
tiue. capitulo. lxxv.
In loco quot modis dicitur aliqd
esse. capitulo. cxcvij.
In p^opositio multipliciter sumitur.
capitulo. cclij
In quantum quid importet. capitu-
lo. cccij.
Ira quibus conueniat. ca. clx.
Iusticia quid sit. capitu. xci.
Iusticia legalis quid sit. capitu. e.

De I

Interalitas circa que sit. capitu-
lo. xci.
Iterum arbitrium quid sit. capitu-
lo. cxxvij.
Locus quomodo se habet ad vbi. ca-
pitulo. cxcvij
Locus inesse dicitur aliquid multipli-
citer. capitulo. cxcvij

De M

Magis z minus quomodo fiat.
capitulo. cclxxij
Magnificencia circa que sit. capitu-
lo. xci.
Magnanimitas circa que sit. capi-
tulo. xci.
Materia quare dicitur substantia.
capitulo. xxxvij
Materia multiplex est. ca. xxxix.

Tabula alphabetica

Materialis causa que sit. capi. cxxli.
Insuerudo circa que sit. cap. xci.
Sedum quomodo fiat in moralibus z intellectualibus. capitu. cxvi.
Sembra quomodo deo attribuuntur. Tract. iij. cap. xix.
Pensura quotuplex sit. ca. lix.
Metaphorice quomodo aliqua de deo dicuntur. Tract. iij. cap. vi.
Metaphorice quomodo aliqua deo attribuuntur. Tract. iij. cap. vij.
Modus quid sit. capi. lxxvi.
Mos quid sit z quotuplex. capitulo. lxxxix.
Morales virtutes vnde dicantur. et que sint. ibidem
Modus multiplex est. ca. cclv.
Mutatio multiplex est. ca. cclv.
Modus correspondens peritones dona. beatitudines z fructus. capitulo. cxxij

De H

Nati cui conueniat z quid sit. capitulo. liij.
Naturale capitur multipliciter. Tractatu. ij. capitu. x.
Natura quot modis dicitur. capitulo. xxxij.
Nature res quid sit. capi. xli.
Naturalis potentia vel impotentia quid sit. capitu. cxxx.
Nemesis quid sit. capitu. xcix.
Necessarium z necessitas multiplex est. ca. cclxvij.
Notio quid sit. ca. cclxij.
Notionalia que de deo predicantur capitulo. cclxvi.
Nomina prime z secunde impositionis que sint. Tractatu. pmo. cap. vi.
Nomina diuersa quomodo de deo dicuntur. Tracta. iij. cap. v.
Nomina deo conuenientia declarantur. Tractatu. iij. capi. v.
Nomina que proprie vel metaphorice alicui conueniant. Tractatu. iij

capitulo. vi.
Nomina deo z creaturis conuenientia an predicentur vniuocis de eis. Tractatu. iij. ca. ix.
Nomina quot de deo predicentur. Tractatu. iij. capitu.
Numeri principium quomodo sit vnum. Tractatu. ij. capitulo. xv.
Numerus quot modis dicitur. capitulo. lvij.
Nunc temporis quid sit. capi. lx.
Nunc eui quid sit. capit. lxxij.
Nunc eternitatis quid sit. capitulo. lxxij

De O

Obiectum z subiectum differunt. capi. xxxix.
Obiectiue esse in aliquo quid sit.
Operari agere facere differunt. capitulo. cxcij.
Operatio manens z transiens differunt. capitulo. cxcij.
Oppositum z oppositio differunt. capitulo. cxcij.
Oppositio omnis quattuor sunt species. capitulo. ccxv.
Oppositiones quomodo differunt. capitulo. ccxxix.
Oratio quot modis dicitur. capitulo. lvij.
Orationi dominice quomodo correspondent septem dona spiritus sancti. capitulo. cxcij.
Orationum petitiones quot sunt. capitulo. cxi.
Oratio quando est secunda intentio quid sit. ca. cclxvij.
Ordinem importantia declarantur. capitulo. cccxxij.
Oriti cui conueniant. capit. lv.

De P

Pars z totum multipliciter differunt. capitulo. cclvi.
Pars aliquota quid sit. ca. xvij.

Particulare singulare indiuiduū dif-
ferunt. capitu. cxxij.
Patemitas quibus conueniat. capitu-
lo. lv.
Passio vel passibilis qualitas quod sit
capit. cxlvij.
Passio animalis et naturalis quod sit.
capitulo. cxlvij.
Passio aliter quam est virtus quid sit.
capitu. ci.
Passiones quattuor principales que
sunt capitu. cxliij.
Passio quid sit prout distinguitur
contra actionem. capit. cxcv.
Passiones quomodo se habent ad
virtutes. ca. xci.
Passiones laudabiles que sunt. ca. xcviij.
Per et per se quid impotent. ca. ccc.
Persona quid sit. ca. lviij.
Personalia nomina quod de deo predicantur. **T**racta. iij. ca. xvij.
Personales notiones que sunt. ibidem.
Philosophi quod in deum ascenderunt
cognitione. **T**ract. iij. ca. ij.
Positio quid sit. ca. cc.
Possibile triplex est. **T**ractatu. ij.
capitulo. iij.
Posterius dicitur multiplex. ca. cccxxij.
Potentiale totum quid sit. ca. cclvi.
Potentia naturalis vel impotentia
quid sit. capit. cxxx.
Potentia et actus quid sit. **T**racta.
ij. capitulo. vi.
Potentia unde venit. et quatuorplex
sit et de quibus dicatur. **T**ractatu. ij.
capitulo. viij.
Potentia ordinata et absoluta quid
sit. **T**racta. ij. capitulo. ix.
Potentie que sunt rationales vel ir-
rationales participatione. **T**racta. ij.
capitulo. x.
Potentie naturales quod sunt deter-
minare ad vnum vel non. **T**racta. ij.
capitulo. xi.
Potentia naturalis passiva quid sit
Tracta. ij. capitulo. xij.

Potentia naturalis et obedientialis
Tracta. ij. capitulo. xij.
Potentie anime et in eis prenta quod
se denominent mutuo. capit. cxxxi.
Potentie pauce vel multe in aliquibus
sunt. capitu. xxxi.
Potentie vegetatiue decem que sunt
capitulo. cxxxiij.
Potentie sensitiue que et quot sunt.
capitulo. cxxxy.
Potentie intellectiue que sunt. capitu-
lo. cxxxyvi.
Potentie motiue que sunt. ca. cxxxyvij.
Predicamentum quid sit. ca. cclxxx.
Predicatum quid sit. capit. cclxxx.
Predicamentis quod quedam nomi-
na attribuantur. ca. xxxix.
Predicamentorum decem sufficientia et
diuisio traditur. capit. xxx.
Predicamenta differunt a transcen-
dentibus. cap. xxxi.
Predestinatio quomodo dicitur vel
fit. capit. cxxxiix.
Precepta moralia que sunt. capitu-
lo. cxxxy.
Preceptorum decem sufficientia. ca-
pitulo. cxxxyij.
Precepta que sunt prime tabule que
sede. cap. cxxxiix.
Precepta affirmatiua et negatiua que
sunt. capit. cxxxiix.
Precepta noui et veteris testamenti
differunt. ibidem.
Premissa quid sit. ca. cxxxyvij.
Prepositiones de. ex. et in differunt.
capitulo. ccl.
Pincipium multipliciter dicitur.
capitulo. cxxxyvij.
Pincipium causa et elementum dif-
ferunt. capit. cxxxyvij.
Prius dicitur multipliciter. capitu-
lo. cxxxyij.
Priuatio quot modis dicitur. capitu-
lo. cxxx.
Priuatiue que opponantur. capitu-
lo. cxxxi.

Tabula alphabetica

Prohibitio quid sit. ca. cxlij.
Proprium quid sit z quotuplex. ca. pitulo. cclxxxvij.
Propositio quid sit. caplo. ccxcvij
Prudencia quid sit. caplo. lxxxvi
Prudencia quomodo differt ab arte. caplo. lxxxvij.

De Q.

Qualitas quid sit. caplo. lxxvi.
Qualitatis species traduntur per sufficientiam. caplo. lxxvij
Qualitates elementares que sint. caplo. cxlix.
Quantitatis predicamenti species quomodo distinguuntur. ca. lxxij
Quantitas discreta quid sit. capitulo. lxxij.
Quando quid sit z quotuplex. ca. pitulo. cxcvi
Quid nominis qd sit. tractatu. iij. capitulo tertio
Quid rei qd sit. tractatu tertio. ca. pitulo tertio.
Quid dicas quot modis dicitur. ca. pitulo. xxxvi.
Questio quid sit. caplo. ccxcvij

De R.

Ratione differre quid sit. ca. xcij
Reduplicatio quid sit. ca. ccij
Relatio vt sit realis ex parte vtriusq; termini que z quot requiruntur caplo. clxxxi.
Relatio duorum extremorum non est vna. caplo. clxxxij.
Relatio potest esse inter duo extrema non realis. ca. clxxxij.
Relatio vbi fundetur. ca. clxxxij
Relatio differt a fundamento. ca. pitulo. clxxxij.
Relatio rationis quot modis contingit. ca. clxxxvi.
Relatio z relatiuū quid sit. z quomodo differunt. caplo. clxx.
Relatiua distinguuntur fm esse et fm dici. ca. clxxxij.

Relationum genera sunt duo. capitulo. clxxvi.
Re differre quid sit. caplo. ccc.
Res dicitur multipliciter. tractatu scdo. capitulo. xiiij.
Res nature multipliciter dicitur. capitulo. xlyi.
Reprobatio quomodo fiat. ca. cxxxix
Resoluuntur omnia in ens. tractatu pmo. caplo secudo

De S.

Scientia quomodo se habet circa subiectum. capitulo. xxxix
Sensus an prius cognoscat particulariter vel vniuersaliter. capitulo. cccxxv.
Signi voluntas quid sit. ca. cxlij.
Syllogismus quid sit. ca. cccxcix.
Symbolum quid sit. caplo. lxxvi.
Similia que dicantur. caplo. ccxij
Simul dicitur aliqua multipliciter. ca. cccxxvi.
Singulare particulare z indiuiduum differunt. caplo. cccxi.
Synderisis quid sit. caplo. cccxxvij
Spes quid sit z quotuplex. capitulo. lxxx.
Species logicalis quid sit. capitulo. cclxxxiiij.
Substantia quot modis dicitur. ca. pitulo. xxxij.
Substantia prima z secunda quid sint. capitulo. xli.
Subsistentia quid importet. capitulo. xliij.
Subiectum quid sit. caplo. cclxxx.
Subiectum z obiectum quomodo differunt. ca. xxxix.
Suppositum quid sit. ca. cclxxxix

De T.

Temperantia quid sit et circa que. caplo. xl
Tempus continuum et discretum quid sit. caplo. lx
Termini prime z secunde intentio

nis qui sint. tractatu pmo. ca. vi
Timor multiplex est. caplo. clxi
Timor quibus conueniat. ca. clxi
Trascendens quid sit. ca. cclxxiiij
Trascendencia quomodo addat
sup ens. tractatu scdo. caplo pmo
Trascendencia quot sunt et eorum
sufficiencia. tractatu. ij. ca. pmo
Trascendencia sex quomodo dif/
ferunt a predicamentis. ca. xxxi.
Triscicia quid sit. caplo. clvi
Torum z pars multiplici dicitur.
tur. caplo. cclvi

De U

Ubi quid sit. caplo. cxvii
Uerbum nostrum an genere/
tur. caplo. lv.
Ueritas multipliciter dicitur. ca/
pitulo. xxiiij.
Uerecundia quid sit. caplo. xcvij.
Uirtus quot modis sumit. ca. lxxij
Uirtutes quecumq; quomodo me/
dium constituunt. ca. cxvi.
Uirtus quomodo circūstantione/
tur. caplo. cxiiij.
Uirtus quid sit. caplo. lxxij
Uirtus acquisita z infusa quid sit
capitulo. lxxiiij.
Uirtutum theolocalium suffici/
encia z differētia. caplo. lxxiiij
Uirtutes morales que dicantur. ca.
pitulo. lxxix.
Uirtutes morales circa quas ma/
terias sint. caplo. xc.
Uirtutes morales enumerantur.
capitulo. xcij.
Uirtutes cardinales quot sint. ca/
pitulo. cvij.
Uirtus heroyca quid sit. caplo. ci.
Uirtutes quomodo ponuntur in
potentis. tractatu scdo. ca. xi
Uirtutes quomodo educantur de
potentis. tractatu. ij. ca. xiiij
Uirtutes intellectuales quomodo
distinguantur. caplo. lxxxv.

Uirtutes z dona quomodo disse/
runt. caplo. cxvij
Uicia quot sunt cōtra virtutes. ca/
pitulo. xci.
Uita quid sit z quotuplex est. ca. li.
Uita quibus rebus attribuitur. ca.
pitulo. li.
Uita quadruplex que sit. sez vege/
tatiua. sensitua z c. caplo. liij.
Uita actiua z contemplatiua que
sit. capitulo. liij.
Uniuersale quid sit et quotuplex.
capitulo. cclxxv.
Uniuersale totum quid sit. capitu/
lo. cclxxv.
Uniuersalia vtrum sint priora co/
gnitione. caplo. cccxxv
Uniuocum quid sit et quotuplex.
capitulo. cclxxxi
Uniuoce que predicentur de deo
tractatu tertio. ca. viij
Unum qd sit. tractatu scdo. ca. xv.
Uoluntas naturalis z deliberati/
ua quid sit. caplo. cccxvi
Uoluntas quando dicatur natu/
ralis participatiōe. tractatu. ij. ca. x
Uolūtatis actus multipliciter de/
nominantur. caplo. lxxiiij
Uoluntas antecedēs z psequēs: si/
gnī z bñplaciti quid sint. ca. cccxix
Usa vsposis qd sit. capitulo. xliij:
et. xliij

De X.

Xps quot modis nominatur. capi/
tulo. xx.

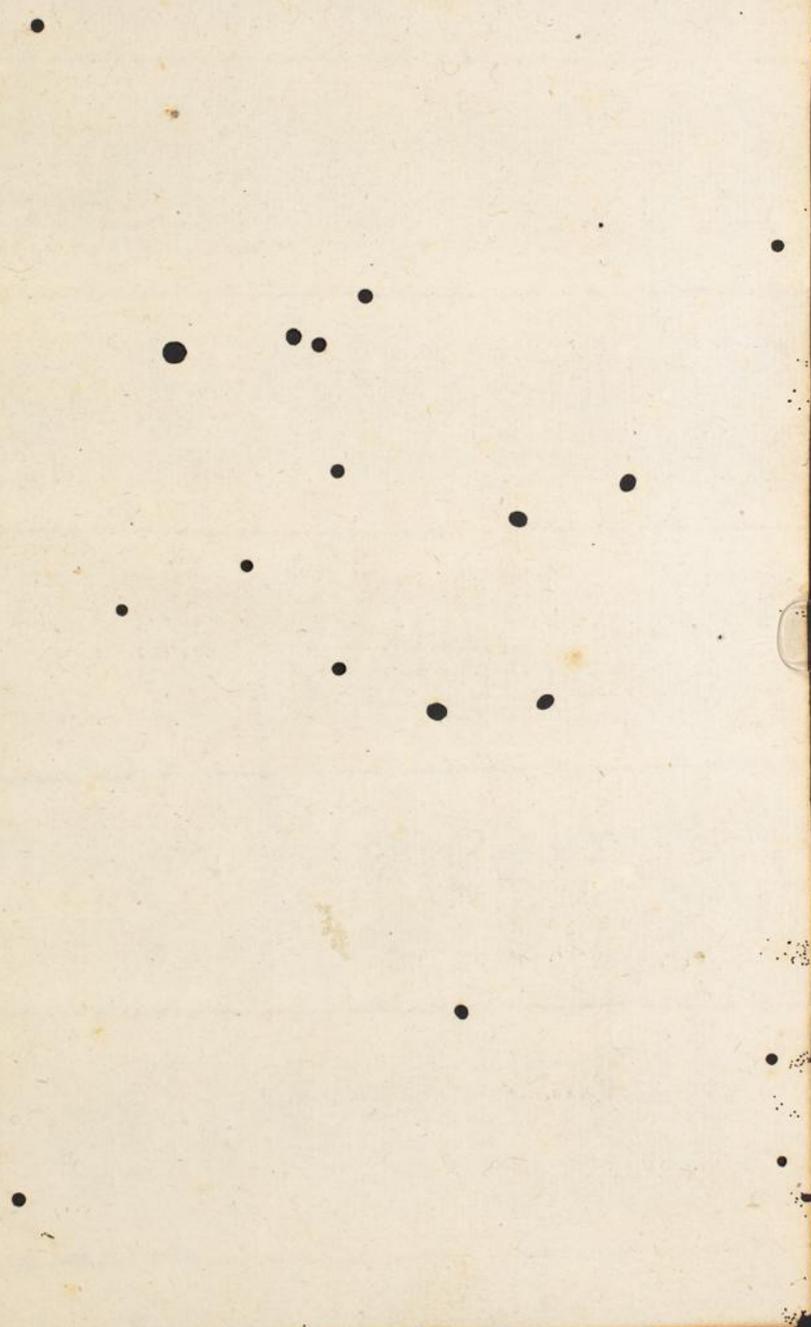
De y

Ypostasis quid sit. caplo. xly.

¶ Finit Tabula.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

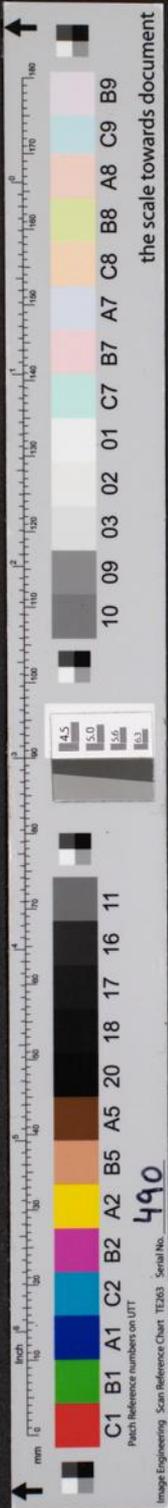

De
hannis
prologie
ignis mo
et tpe q
Cardinal
ans doct

Conco
astroz a
ndi post

the scale towards document

Gabetica

Relationum genera sunt duo. capitulo. clxxvi.

Re differre quid sit. caplo. ccc.

Res dicitur multipliciter. tractatu secdo. capitulo. xiiij.

Res nature multipliciter dicitur. capitulo. xlyi.

Reprobatio quomodo fiat. ca. cxxxix.

Resoluuntur omnia in ens. tractatu primo. caplo secudo

De S

Scientia quomodo se habet circa subiectum. capitulo. xxxix.

Sensus an prius cognoscat particulariter vel vniuersaliter. capitulo. cccxxv.

Signi voluntas quid sit. ca. cclij.

Syllogismus quid sit. ca. cccxcix.

Symbolum quid sit. caplo. lxxvi.

Similia que dicantur. caplo. cccxiiij.

Simul dicitur aliqua multipliciter. ca. cccxxvi.

Singulare particulare et indiuiduum differunt. caplo. cccxi.

Synderesis quid sit. caplo. cccxxviij.

Spes quid sit et quod duplex. capitulo. lxxx.

Species logicalis quid sit. capitulo. cclxxxiiij.

Substantia quot modis dicitur. capitulo. xxxiiij.

Substantia prima et secunda quid sunt. capitulo. xli.

Subsistentia quid importet. capitulo. xliij.

Subiectum quid sit. caplo. cclxxx.

Subiectum et obiectum quomodo differunt. ca. xxxix.

Suppositum quid sit. ca. cclxxxix.

De T.

Temperantia quid sit et circa que. caplo. xci.

Tempus continuum et discretum quid sit. caplo. lx.

Termini prime et secunde intentio